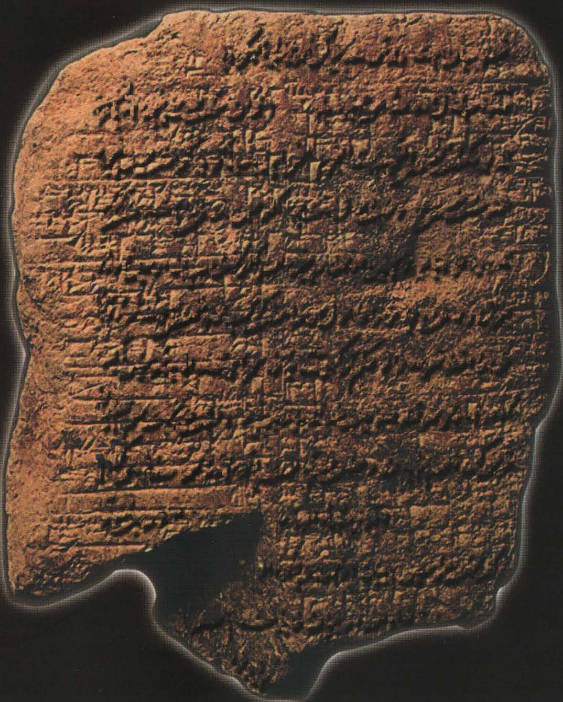
ARİF TEKİN

Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler

BERFİN

ARİF TEKİN

Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler

Arif Tekin, **Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler**, adlı incelemesinde, kutsal kitapların tarihteki izini sürerken, Sumer tabletlerinden ve birçok kaynaklardan yararlanarak okuru aydınlatıyor.

Kâinatın, insanın yaratılış efsanesini; cennet, cehennem inancını, eğitim, adalet, demokrasi ve de yaşamın birçok kavramını kutsal kitaplardan ve öncesinden araştıran yazar, karşılaştırmaları en uç noktalara taşıyarak yeni bir tartışmanın kapısını aralıyor.

Sorgulamalarını beşbin yıllık belgeler ışığında yaparken, yanıtlarıyla birçok karanlık noktanın da aydınlanmasını sağlıyor. Dinsel öğelerin, günümüz koşullarındaki kimliğini çözümleyen **"Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler"** kitabı, kutsal kitapları ve peygamberleri insanla yanyana getirirken, dinlerin eski inançların üzerine kurulduğunu belirtiyor.

Arif Tekin, daha önceki çalışmaları olan **"Kur'an'ın Kökeni"** ile **"Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları"**nı **"Sumerler'den İslam'a Kustal Kitaplar ve Dinler"** ile bir adım daha ileriye taşıyarak Aydınlanma hareketimize omuz veriyor.

BERFİN

Berfin Yayınları : 157
Araştırma-İnceleme Dizisi : 63

ISBN 978 - 975 - 6680 - 62 - 9
Yayıncı Sertifika No: 44362
Matbaa Sertifika No: 34011

Arif Tekin : Sumerler'denn İslam'a
Kutsal Kitaplar ve Dinler
Yayın Yönetmeni : İsmet Arslan
Düzelti : Güzide Bulut
Kapak : Mehmet Akıncı
Baskı - Cilt : Deren Matbaacılık
(Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad.
No: 9 / Z Beylikdüzü -İstanbul)
Birinci Baskı : Mayıs 2005
İkinci Baskı : Ocak 2010
Üçüncü Baskı : Kasım 2013
Dördüncü Baskı : Mayıs 2016
Beşinci Baskı : Aralık 2017
Altınncı Baskı : Ekim 2019

BERFİN BASIN YAYIN VE TİC. LTD. ŞTİ.
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han, No: 29 / 62
Cağaloğlu 34112 / İstanbul
Tel: (0.212) 513 79 00 - **Faks:** (0.212) 512 37 20
www.berfin.net **e-posta:** berfin@berfin.net

ARİF TEKİN

Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler

BERFİN
YAYINLARI

ARİF TEKİN KİMDİR?

Diyarbakır ili, Kulp (Pasur) ilçesi Gagvas köyünde doğdu. Köyünde okul olmadığı için Arap grameri üzerine medrese tahsiline başladı. Bu öğrenimi yıllarca sürdü. Arapça'nın temel kurallarını (Nahiv-Sarf) kavradıktan sonra kendi çabasıyla İslami bilimler hakkında araştırmalarını sürdürdü. Bu arada babasından Latin harfleri öğrenip Türkçesini de geliştirdi. İlk, ortaokul ve İmam Hatip Lisesi diplomalarını okul dışından aldı. İnönü Üniversitesi Matematik bölümünü kazandı; ancak ailevi sorunlar nedeniyle vazgeçti. Daha sonra İzmir 9 Eylül İlahiyat'ı kazandı ve buradan 1994'te mezun oldu. Anadili Zazacadır. Kendini bildi bileli 7 sülaleye kadar hem anne, hem de baba tarafı Sünni-Şafii mezhebine bağlıdır.

Yazarın, "*Kur'an'ın Kökeni*" adlı ilk kitabı, 1999 Turan Dursun Araştırma Ödülü'ne layık görüldü. *Kur'an'ın Kökeni, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an (Kur'anın Kökeni-2), Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü, Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları, Kur'an'da Allah, Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler, İslam'da İçki, İslam'da Cinsellik, Hz. Muhammed'in Hocaları, İslam'da Şiddet, Hz. Ömer'in Kur'andaki İzleri, Kur'an'ın Tarihçesi ve Yazım Serüveni, Hz. Muhammed'in Uzay Yolculuğu, Zerdüşt'ten Kur'an'a* adlı yapıtları Berfin Yayınları tarafından basılmıştır.

Bu çalışmamı, beni okumaya teşvik eden, bu konuda bana imkân sağlayan merhum anne-babama; bir de kalemleriyle insanları din tabusundan kurtarmaya çalıştıkları için öldürülen tüm aydın insanlara saygıyla ithaf ediyorum...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Hemen burada bir hatırlatma yapalım: Kitabın önsözü bir hayli uzun olacak. Çünkü bana göre bunlar önemli şeylerdir. Umarım, okuyucu rahatsız olmaz.

Kitabı okurken sert sayılabilecek eleştirilerim dikkatinizi çekecek: Neden durup dururken Kutsal Kitaplar hakkında; **"Eski örf ve âdetlerin, mitolojilerin bir biçimiyle devamıdır, bunun ilahi bir yanı yoktur, peygamberlerse sadece kendi döneminin önemli isimleridirler"** gibi eleştirilerde bulunayım ki! Acaba hangi nedenler beni bu aşamaya getirdi veya ne gibi etkenler beni bu tarz yazıları yazmaya zorladı? Kitleleri ilgilendiren inanç gibi çok hassas konularda yayın yoluyla kamuoyuna bilgi verirken salt **"Kutsal Kitaplar"**ın içeriği akla uygun değildir, hepsi masaldır gibi soyut ifadelerle onları karalamak elbetteki gerçekçi bir yaklaşım değildir. Elbette, Kutsal Kitaplar ve özelde Kur'an konusunda, beni yazmaya sevkeden önemli ve haklı nedenler olmasaydı, bu yolu seçmezdim. Kitapta bunları hep birlikte göreceğiz.

Benim için İslamiyet, tıpkı diğer Müslümanlar gibi tahlil sonucu tercih ettiğim bir inanç modeli değildi. İslami bir çevrede dünyaya geldiğim için işin doğası gereği benimsemek zorunda kaldım. Dünyanın (diğer inançlara sahip) bir başka coğrafyasında doğup büyüseydim bu kez de oranın inançlarını benimserdim; bu herkes için geçerlidir. Ne diyelim, Müslümanlar İslami bir çevrede dünyaya geldikleri için tanrıya daha fazla ibadet etsinler; Küba, Çin gibi İslam'la hiç ilgisi olmayan bir toplumda dünyaya gelselerdi vay hallerine, demek ki hepsi kâfir olacaktı!

Benim çocukluktan beri tepkici bir yanım vardır; her söylenene hemen **"evet"** demezdim. Bununla birlikte Kur'an'ın Allah'tan geldiğine inanırdım. Zaman zaman aklımın kabul etmediği ayetler hakkında notlar tutar, tefsirlere/Kur'an'ın şerhlerine bakardım; ancak bu durum, Kur'an'ı inkâr edecek derecede inancımı sarsmıyordu. Beni, Kur'an'ı eleştirmekten uzak tutan, inancımın sarsılmaması noktasında sigorta konumunda olan bilgi değil; korkuydu (bu korku, her dindar kişi için geçerlidir). Şöyle ki, kendi kendime; "Bak! Dünyanın hemen hemen her coğrafyasından yaklaşık bir milyar insan İslamiyet'i benimsiyor; kala kala bu tehlikeli iş sana mı kaldı? Bunları bir tek sen mi biliyorsun? Çok yazık olur; hem akrabanı, dostlarını kaybedersin, hem de tüm inananlar sana düşman kesilir. Ayrıca daha önce ne cin, ne de insanlardan hiç kimsenin kendilerine dokunmadığı **(Rahman suresi, 56, 74. ayetler)** cennetteki tomurcuk memeli kızlardan/hurilerden (burada okuyucunun affına sığınıyorum; bu terimi Kur'an'da geçtiği için yazdım), yine cennetteki şarap, süzme bal ve süt ırmaklarından **(Muhammed suresi, 15. ayet)** ve cennetin diğer nimetlerinden mahrum kalacaksın; cehennemde ebediyyen yanacaksın..." der, sanki kendimde bir kusur, bilgi eksikliği varmış gibi inanır, eleştirmeye cesaret edemezdim. Bu durum 1990'lara kadar devam etti. Bu tarihten itibaren İslami sistemi eleştirme konusunda -imkânlarım nisbetinde- çalışmaya başladım. Çünkü aklım, din adına olup bitenleri bir türlü kabul etmiyordu. Ayrıca yakın çevrem bilir ki, o dönemlerde çok karmaşık problemlerim de vardı; buna rağmen araştırmalarımdan vazgeçmedim. İlk yıllarda herkesin aklına gelebilecek basit çelişkiler zihnimi kurcalıyordu. **"İlim malûma tâbidir"** misali, ben de ilk önce gördüklerimden etkilendim. Örneğin; Müslüman olan Arap ülkeleriyle İsrail çelişkisi, Avrupa ve ABD'nin İslam ülkelerine oranla çok ileride olmaları gibi faktörler beni etkiledi. İslam'ın pratiğindeki bu tür somut olumsuzlukları gördükçe de, ister istemez; **"Kişinin zikri ne ise, acaba fikri de mi odur?"** sorusu aklıma geliyordu. Benzer nedenlerden, İslam'ın anayasası olan Kur'an'ın içeriği üzerinde durmaya karar verdim; neticede vardığım sonuç pratikten farklı çıkmadı. Bunu, kitap boyunca hep birlikte göreceğiz.

İlk yıllarda beni Kur'an hakkında çelişkilere sevkeden örnekleri biraz açmak istiyorum: ABD ve Avrupa gibi demokrasi ile yönetilen ülkelerin her bakımdan İslam ülkelerinin önünde olmaları önemli bir çelişki. Bu konuda kendi kendime; "Mademki iddialara göre Kur'an'ın arkasında kâinatın yaratıcısı vardır; o halde neden daha dün keşfedilen ABD şu an dünya lideri durumunda ve üstelik de buraya hiç peygamber gönderilmemiş? İslami kaynaklara göre 124 bin (hatta bazı rivayetlere göre 224 bin) peygamber -genelde- Mısır, Hicaz, İsrail, Filistin bölgelerine gönderildi de ne halledildi, tanrı niçin pes etti, elini uzattığı yerler (her yönüyle) niye geri kaldı? Başka bir deyişle, neden Amerika ve Avrupa (gerçi Hıristiyanlık Avrupa'ya ithal edildi; onun yüzünden birçok zayiatlar oldu- engizisyon mahkemelerinde sayısız bilim adamı süründü ise de, Avrupa sonunda din olayını arka plana çekebildi), tanrı modeli dışında kendi kurdukları sistemlerle bu günkü aşamaya gelebildiler de tanrının o kadar özen gösterdiği bölgeler geri kaldı?

Bu ve benzeri soruların yanıtını şimdilik vermiyorum; kitapta benzer soruların temel yanıtları bulunacaktır. Ancak yanıt mahiyetinde şimdilik kısa bir bilgi vermek istiyorum: İslam'a göre Kur'an, Allah'ın kelâmıdır ve kıyamete kadar da tüm sistemlerin **önünde/üstünde** olmalıdır. Durum böyle olunca, insanın fikrinde bir gelişme olmaz. Çünkü İslami anlayışa göre her şey bu kitapta vardır. Bu durumda da doğal olarak toplumda tıkanma meydana gelir. Basit bir örnek verelim: Türkiye'de, **Bediüzzaman Said Nursi'**nin (1876-1960) mimarı olduğu **Nurculuk** hareketi meşhur. Şu an Türkiye'de var olan tüm dini cemaatler içerisinde en etkilisi olduğu, tartışılmazdır.

Said Nursi Kur'an'daki, **"yaş, kuru her şey kitapta vardır"** anlamındaki ayetlere (örneğin, **En'am** suresi, 59) takılarak nerdeyse bütün teknolojik ürünler için Kur'an'da yer bulmaya çalışmış, bu yöntem için de kendi kaynaklarında ilginç örnekler vermiştir. Kur'an'da **Sebe** suresinin 15. ayeti, Süleyman Peygamber zamanındaki Belkıs ve kavminin, güzel bahçeli evlerini anlatır. **Said Nursi** bu ayeti, (ebced hesabını uygulayarak) İstanbul'un 1453'te fethedilişine kanıt olarak göstermiştir. Yine kıyamet gü-

nü Allah'ın peygamber ve inananlardan hoşnut olacağını ifade eden **"Tahrim"** suresinin 8. ayetinde **"Nur"** kelimesi geçtiği için, bundan esinlenerek kendi kurduğu harekete, **"Nurculuk"** adını takmış, daha sonra da bir hesap yapıp (ebced hesabı) kendi çalışmalarına da bu ayette yer açmak suretiyle yazdıklarını tanrıyla irtibatlandırmıştır. Hz. Muhammed zamanında olmayan, daha sonra icadedilen tren için de **Yasin** suresi 42. ayette yer bulmaya çalışmıştır. (Sırf ebced hesabı/matematiksel yöntemle olayları zorla Kur'an'a yerleştirme konularına *"Sikke-i Tasdik-i Gaybi"* adlı eserini ayırmıştır. İstanbul'un 1453'te fethedileceğine ilişkin açıklamayı ise *"Büyük Sözler"* adlı kitabında yapmıştır). Hele şu örnek, gerçekten çok ilginç: Kur'an'da **Âl-i İmran** suresinin 154. ayetinde nerdeyse Arap alfabesinin tüm harfleri geçiyor. Ayet, Uhud savaşına katılan Müslümanların geçirdikleri safhalardan, onların durumlarından söz ediyor. **Said Nursi**, hiç ilgisi olmadığı halde, kalkıp bu ayetteki harflerin sayıları hakkında şunları söylüyor: **"Allah öylesine adildir ki, bakın bir cümle oluştururken cansız olan harfler arasında bile eşitlikten vazgeçmiyor."** Kendisi burada öyle bir hesap yapıyor ki (ebced hesabı) bunun gerçekle ilgisi hiç yoktur. Kaldı ki, yaptığı hesap da yanlıştır. Çünkü bu cümledeki harfler arasında bir eşitlik söz konusu değildir. Üstelik Kur'an'daki yedi bine yakın ayet arasında buna benzer ikinci bir ayet de yoktur. Farzedelim ki, Kur'an'daki yedi bin ayetten yalnız bir ayetteki harflerin sayısı tesadüfen eşit çıktı; buradan yola çıkıp olağanüstü bir anlama ulaşmak doğru mudur? Bir de adı geçen cümle neyi anlatır, kendisi nelerden bahseder! İnsan merak ediyor; acaba bu anlayışta olanlar, hızla ilerleyen teknolojinin bu sayılamayacak kadar çok olan yeni ürünlerini Kur'an'ın neresine yerleştirecekler! En ilginci, bazı İslami, yazarların (ki gerçekle hiç ilgisi olmadığı halde), Kur'an'a yerleştirmeye çalıştıkları şeylerin hepsi de gayrımüslimlerin icatları. Yani çalışkan olan gayrımüslimler, teknoloji ürünlerini var ediyorlar; İslami yazarlarsa, Kur'an'a yerleştirmek için bunlara ayet bulmakla meşguller. Oysa Kur'an'ın ayetleri **sabit** fakat teknoloji sonsuza dek gelişecek. Maalesef bir toplumda inanç bu olunca, ilerlemesi de imkânsızdır.

Said Nursi, kendi kitaplarında, **"Avrupa İslamiyet'e gebedir, er geç Müslüman olacaktır"** diyor. Kendisi 1960'da vefat edince, hemen akabinde Türkiye'nin o günkü yöneticileri Avrupa Birliği'ne üye olmak için baş vuruyorlar. Demek ki iş İslamcılara kalırsa, Türkiye yaklaşık 40 yıldır boşuna Avrupa Birliği'ne üye olmak için uğraşıyor. Onlara göre nerdeyse an meselesidir ki; tüm Avrupa İslamiyet'i kabul etmek üzeredir! Benzer İslami düşünürler çoktur; ancak **Said Nursi**'nin Türkiye'de etkili bir isim olması nedeniyle burada bilerek ondan birkaç örnek sundum.[1]

---

[1] **Said Nursi** aktif mücadeleye başladığı ilk yıllarda Kürtlerin haklarını savunmuş, bunun için de zaman zaman değişik aktivitelerde bulunmuştur (gazete, cemiyet, dergi gibi). En önemlisi de bu konuda dönemin padişahı **A. Hamit**'e istekte bulunarak, Van ili merkez olmak üzere **"Med-Zehra"** adı altında Kürtçe eğitim yapacak bir üniversitenin kurulmasını, yine bu bölgede aynı üniversiteye bağlı farklı branşlarda Kürtçe fakültelerin açılmasını talep eder. Bu teklif yüzünden padişah ona deli damgasını vurur ve **"Topbaşı"** tımarhanesine gönderir. Kitaptaki bilgilere göre onu muayene eden doktorlar kendisine hayran kalarak ondan özür bile dilerler. Bu hadise, **Said Nursi**'nin kitaplarından hâlâ Osmanlıca olarak piyasada bulunan *Asar-ı Bediiyye*'de anlatılmaktadır. İlginçtir ki, bütün kitapları Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevrildiği halde bu eser hâlâ piyasalarda Osmanlıca olarak satılmaktadır. Sormak gerek: Türkiye'de şu an kim Osmanlıca okuyabiliyor ki bu eser hâlâ Türkçe'ye çevrilmemiştir? Yine cemaatinden sormak gerek: Acaba neden bugüne kadar bu kitabı da diğerleri gibi öz Türkçe'ye çevirmediniz; bu mudur üstadınıza bağlılığınız?

Devlet yetkilileri **Şeyh Sait** ayaklanmasıyla ilgili 'belki **Said Nursi** de Kürt hareketine katkı sunar' hesabıyla, onu memleketinden alıp batı tarafına sürgüne gönderir; orada her ne hikmetse bambaşka bir Said Nursi vardır; kendine eski Said yerine yeni Said denmeye başlanır. Kısaca diyebilirim ki, **Said Nursi**'nin gerçek kimliği, İslami bir çerçevede Kürtlerin haklarını savunmaktı. Şahsen kendi kitaplarından çıkardığım şudur ki, onun defalarca mahkemelere gitmesinin nedeni her ne kadar görünürde İslami faaliyet/irtica olarak gösterilmişse de, işin perde arkasında hakimlerin onu göz hapsine alıp mimik ve jestlerinden, psikolojisinden Kürtçülük ruhunun hâlâ kendisinde var olup olmadığını tespit etmekti; hakkındaki irtica iddaları bir taktik olarak uygulanıyordu. Nitekim kitaplarının devlet tarafından bedava bastırılıp yayınlanması için dönemin iktidar milletvekillerinin, Başbakan **Adnan Menderes**'e teklif götürdükleri belgelerle sabittir. Bu konuda **Malmisanij**'in **Said Nursi** ile ilgili kitabında önemli bilgiler mevcuttur. Eğer onun devletle problemi irtica olsaydı, devleti yönetenlerin bugün de kitaplarını ve buna bağlı olarak cemaatinin faaliyetlerini yasaklamaları gerekmez miydi? Bana göre sürgünden sonraki kitapları kesinlikle onun asıl kimliğini yansıtmıyor.

Bunları anlatırken yaşadığım komik bir olay hatırıma geldi: ABD ve Rusya Ay'a ilk seferi yaptıkları yıllarda imamlar-hocalar; "Hayır; bu mümkün değil; yukarılara ancak Hz. Muhammed, Miraç gecesinde mucize olarak gitmiştir. Bunun dışında kimse gidemez. Hele gavurlar hiç gidemez..." gibi laflar ediyorlardı. Tanıdığım bir şeyhe de; **"Şeyh hazretleri, Ay'a, çıkma konusunda sizin re'yiniz nedir, gidilebilir mi, gidilemez mi?"** diye soruyorlar. O da diğer hocalar gibi **"Hayır"** yapıtını veriyor. Artık zaman içinde herkes buna inanınca, o meşhur şeyhe bir daha soruyorlar: "Şeyhim, siz gidilmez diyordunuz; artık bu sözünüze kimse inanmaz; siz şu an ne dersiniz?" Şeyh şu yanıtı veriyor: "Aslında inanmasına ben de inandım; ancak kafamı kurcalayan bir şey var: 'Acaba uzaya gidenler orada tuvalet ihtiyaçlarını giderirken, pislikleri başımıza dökülmez mi?'" diyor. Evet komik bir şey ancak gerçek. Onun için duyarlılık hisseden herkese diyorum ki: İlim gibi bir rehber, akıl gibi bir önder varken, insanları, dine dayalı bir sistemle idare etmeye kalkışan hacılara, hocalara teslim etmeyin, yazıktır.

Dediğim gibi beni inançlarım hakkında şüpheye sevkeden noktalardan biri de Müslüman Araplarla İsrail'in durumu oldu. Bu konuda kısaca şöyle diyelim: **Maide** suresinin 64. ayetinde; "Biz, Yahudilerin aralarına tâ kıyamete kadar düşmanlık ve kin bıraktık. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa, Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez" denmesi ve yine **Muhammed'**e hitaben, aynı surenin 82. ayetinde yeminle başlayarak; "İman edenlere karşı düşmanlık yönünden insanların en şiddetlisi olarak Yahudileri ve Allah'a ortak koşanları bulursun. Yine inananlara sevgi bakımından en yakın olarak da; 'Biz Hıristiyanlarız' diyenleri bulursun. Çünkü onların içinde kibirlenmeyen keşişler ve rahipler vardır" denmesi, bugünkü İslam-İsrail ilişkisi noktasında ciddi bir çelişki olarak karşıma çıkıyordu.

Burada iki nokta önemli: Birincisi, kutsal kitaplara göre Allah ilkin Yahudilik dinini gönderiyor, bunu yaymak için de birçok peygamber görevlendiriyor; hatta bazen baba-oğul (**Davud-Süleyman** ve **Yakup-Yusuf** gibi), bazen abi-kardeşi (**Musa-Ha-**

run gibi) birlikte gönderdiği halde, olumlu bir sonuç almadan onları terkediyor ve İslamiyet adı altında yeni bir din yollayarak Hz. Muhammed ve taraftarlarının eliyle onların, Beni Kureyza, Beni Nadir ve Beni Kaynuka gibi kabilelerle yapılan savaşlarda -nerdeyse- sonlarını getiriyor. Burada demek istediğim, kutsal kitaplara göre Yahudilik de temelde Allah'a dayanır; ama aynı Allah günün birinde kalkıp kendi adamlarını düşman ilan eder. İkinci bir çelişki de, az önce sözünü ettiğim ayetlerde onlardan hayat boyu ne köy olur, ne kasaba dendiği halde, bugünkü İsrail pratiğinin benzer ayetlere ters düşmesi. Ayetin bir yerinde; **"Biz, Yahudilerin aralarına tâ kıyamete kadar düşmanlık ve kin bıraktık"** deniliyor. Halbuki bugün Yahudiler kadar birbirine bağlı yeryüzünde ikinci bir millet yoktur. Onların aşırı derecedeki milliyetçiliği dünya insanlarına darb-ı mesel olmuştur. Örnekler çoğaltılabilir. İşte ilk başta benzer görsel çelişkiler benim de kafamı kurcalıyordu. Zaman içinde Kur'an'ın özünü kavrayınca, gerçeği de anladım.

Bilindiği gibi Avrupa'da 15. asırda Hıristiyanlığa karşı başlatılan reform hareketleri amacına ulaştı ve Avrupa bugünkü aşamaya gelmeyi başardı. Ben, **"Batı âleminin bu hale gelmesinin biricik nedeni, dinde yapılan reformdur"** iddiasında bulunmuyorum; ancak Avrupa'nın değişiminde dinde yapılan reformun önemli etkisi olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Açıkçası, eğer beş asır önce dinde reform denilmişse, artık bugün kafaların dini masallardan tümüyle arındırılması gerekir; insanoğlu kendi sistemini kendisi bulup kurmalıdır diyorum. Zaten tarihe bakıldığında insanı kurtarabilecek ancak kendisidir; bunun dışında reçete aramak beyhudedir, abesle iştigaldir.

Daha net konuşmam gerekirse: İslamiyet'te de reform yapılsın demek istemiyorum. Çünkü dinde yapılan reform, insanı belli bir süre daha oyalar ki, bu çok tehlikeli bir yaklaşımdır. Nitekim günümüzde bazı İslami yazarlar (Türkiye başta olmak üzere), demokrasinin nimetlerini İslam'a pompalamak suretiyle dine tekrar taraftar toplamaya çalışıyorlar. Millet eskiden beri Müslüman olduğu, hem pratikte, hem de teoride kendisini tatmin edici bir idare ve idareci sınıfı bulamadığı için (çaresizlikten)

tekrar dine sarılıyor. Örneğin; 3 Kasım 2002'de Türkiye'de yapılan milletvekili genel seçimlerinde dinci bir parti ezici bir çoğunlukla meclise girip iktidarı ele geçirdi. Peki bu dinci parti sanki her alanda alternatif bir proje hazırlayıp halka sundu da ondan mı halk kendisini birinci yaptı! Onları birinci yapan, sadece ve sadece din faktörüdür, din sömürüsüdür. Sormak lâzım: Acaba dinin propagandasını yapan hocalar olsun, "Siyasal İslam"ı iktidara getirmek isteyen partiler olsun, demokrasiyle yönetilen Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde seçime girip ora halkına bu masalları anlatsalar kimse onları dinler mi?

Kimse bu sözlerimden; "Demek ki din sayesinden iktidara gelen AKP kazanamayıp onun yerine başka birisi kazansaydı Türkiye'nin durumu mükemmel olurdu!" anlamını çıkarmasın. Amacım bu değil! Bana göre şu an var olan partilerden hangisi kazanırsa kazansın durum pek değişmezdi; toplum zaten hepsini denedi. Burada vurgulamak istediğim, dinin toplum üzerindeki kapsamlı etkisidir. Arkadaşlarım bazen; "Nasıl olsa zaman içinde din masalları bilime ve teknolojiye yenik düşecek; sen boşuna bu riskli işi yapmış oluyorsun. Bir de din inancı, bir nevi asayiş görevi yapıyor, toplumda düzeni sağlama konusunda yardımcı oluyor. Hele fakir fukara için psikolojik açıdan moral kaynağıdır. Eğer bu inanç da yok olursa o zaman her yönüyle toplumda tahribat meydana gelir..." gibi sözlerle, dinin kalması daha iyidir tezini destekler mahiyette ifadeler sarf ederler.

Bu söylem kesinlikle yanlıştır. Bir kere işi sadece zamana bırakmak, gafletten başka bir şey değildir. Bir de ağrı kesici mahiyetinde eğer dinle fakir fukara uyutulursa, onların kalp, göz, böbrekleri... de gider, haberleri bile olmaz. Elbetteki bunları mecazi anlamda söylüyorum; demek istediğim hep sömürüye mahkum olurlar. Boş olan, aslı esası olmayan şeylerle niye fakir fukarayı oyalayalım ki? Bu dünyada onların yaşama hakları yok mu? Ayrıca eğer dinin toplumda huzuru sağlamak gibi bir misyonu varsa, bu hep emekçinin hakkını alamama yönünde etkisini göstermiştir. Bundan zenginlerin etkilendiği hiçbir zaman görülmemiştir. Aksine din, hep zenginlere yaramış/onları beslemiştir. Tespiti doğru yapmak lâzım, vicdan denen bir şey var!

1517'de Alman rahip **Martin Luther**'in (1489-1546) Wittenberg Saray Kilisesi kapısına astığı 95 maddelik deklerasyonuyla **reform hareketi** patlak verir; bundan ötürü Martin Luther papa tarafından afaroz edilir; ancak **Luther**, papanın vermiş olduğu afaroz emirnamesini halkın gözü önünde yırtıp yakınca, imparator tarafından **Worms Meclisi**'nde sorguya çekilir. İmparator, kendisinden papa ve konsül aleyhine yazdığı yazıları yalanlamasını ister; fakat o, davasına inandığı için bu teklifi reddeder. Reform hareketleri Avrupa'nın değişik yerlerinde etkili bir biçimde devam eder. Örneğin; **Ulrich Ziwingli** (1484-1531) de o dönemde kiliseye karşı isyan bayrağını açar. Her ne kadar Ziwingli bir iç savaşta Protestanlık uğruna öldürüldü ve hayatta iken gayesine ulaşamadı ise de, reform konusunda yaktığı meş'ale gitgide büyüyerek hedefine ulaşır. Bu konuda önder isimlerden biri de, hukukçu **Jean Calvin**'dir (1509-1564), İsviçre'nin Basel kentine yerleşip ölene dek reform hareketleri konusunda mücadelesini sürdürmüştür.

Bu şahsiyetleri örnek olsun diye yazdım; yoksa Avrupa'da yapılan reform hareketleri böyle iki-üç kişinin başardığı bir hareket değildi. Elbetteki bir hareketin önderi/önder kadrosu her zaman önemlidir. Eğer önder kadro, her yönüyle seçkin değilse o hareketin başarı şansı yoktur. Ne diyelim; darısı bizim ilahiyatçıların başına! Batı âleminde reform hareketleri ve dine karşı bu tepki 5 asır önce gösterilmişken, maalesef 21. asra girildiği halde İslam toplumunda etkili olabilecek benzer çalışmalar henüz yoktur. Aksine İslam, siyasetçisinden ilahiyatçısına kadar her kesimden destek alır, ona kan verilmeye devam edilir. Günümüz dünyasında benim yazılarımla bir değişim-dönüşüm olacağını iddia etmiyorum; ancak dünyadan biraz haberi olan ve İslam konusunda bilgisi olan bir insanın **'Bana ne'** deyip sorumluluktan kaçması doğru değildir. Bir yerlerden başlamak, sorumluluk üstlenmek gerekir. Umarım zaman gelir, insanlar **din tabusundan** kurtulurlar; ama bilinmelidir ki o dediğim zaman, kendi kendine değil; ancak çok çalışmakla gelir.

Şu kısa notu düşürmekte yarar var: Bu tür gerçekleri yazma konusunda hiç kimseden herhangi bir öneri almadım. Bunu,

inanç ve vicdanımın gereği olarak, kendi özgür irademle yapıyorum ve bundan da mutluluk duyuyorum. Çünkü bu çıkış, yüzde yüz doğrudur, insanların yararınadır. Kimilerinin aklına soru işaretleri gelebilir, o yüzden bu açıklamayı yapıyorum. Denilebilir ki: "Evet haklısın ama her doğru her zaman söylenmez!" Ben de derim ki: Bu doğrunun anlatılmasında, insanların yararı ve mutlu geleceği söz konusu ise söylenmelidir.

İslami kesimin, dine rastgele inananların yazılarım hakkında; "Efendim Kur'an'a, Hz. **Muhammed**'e iftira ediyor, yazdıkları hep kendi yorumlarıdır, Kur'an'da böyle şeyler yoktur..." gibi itirazlarda bulunacaklarını şimdiden biliyorum. Çünkü dine inandığım zamanlar ben de aynısını uygulardım. Çoğu inananlar Arapça bilmedikleri, eskiden beri iman ettikleri için savunma amaçlı söylenen bu tür sözlerin etkisinde kalabilirler, en azından kafalarında soru işaretleri oluşabilir. Ama bilinmelidir ki, ben ömrümü klasik Arapça'ya, Kur'an Arapçası'na, İslami ilimlere verdim; ben, dini bilgilerimi devletin Milli Eğitimine bağlı resmi okullardan almadım; tam aksine özel çabamla Doğu'nun medreselerinden aldım. Devletin dini okullarından da diplomalar aldım; fakat bildiklerim, özel çabamın ürünleridir.

Aslında okurun, Arap dilini bilmeye de ihtiyacı yoktur; İslamiyet ve Kutsal Kitabı hakkında bir fikir sahibi olabilmek için İslam ülkelerinin durumuna bakmak yeterlidir. Kur'an'ı yukarıda değindiğimiz biçimde savunanlar, her şeyden önce demokrasi ile yönetilen -ki tam bir demokrasi de denilemez; ancak İslam ülkelerine göre nisbeten daha iyidir- Avrupa ülkelerine bir baksınlar, bir de İslam ülkelerine; bu faktör çok önemlidir. Müslümanlardan (zaman zaman), "İslam ülkelerindeki sistem Kur'an'a göre değildir ki..." türünden savunmalar geliyor; bunlar artık inandırıcı olamaz. Bu gibi kişilerin çoğu, şartlanmış cahiller oldukları için söylemleri dikkate alınamaz. Kur'an'la ilgili bilgisi olup da benzer savunmaları yapanlara gelince; az ileride bu konuda açıklama yapacağım. Okuyucu, hiçbir yere başvurmadan değineceğim ayetlerin Türkçe çevirilerine baksa bile, rahatlıkla bu sorulara yanıt bulabilir.

Benim gibilerin kaleminden çıkanların, dünyanın bugünkü konjonktürüne göre, pek etkisi olamaz derken, burada Türkiye gerçeğinden hepimizin bildiği somut bir örnekle konuyu biraz daha detaylandırmak isterim: Türkiye'yi yönetenler, bir taraftan **40** yıldır Avrupa'nın kapısını çalıp biz de artık sizinle olmak istiyoruz diye çabalarken, öbür taraftan yaklaşık olarak **100.000** personeli bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir dini kuruma dört elle sarılıyorlar; ki bu, hem rejim açısından sıkıntı yaratır, hem de Türkiye'nin ekonomik koşulları bu kuruma ayrılan ödeneği kaldıramaz. Aynı Türkiye'de **30**'a yakın İlahiyat Fakültesi, binlerce İmam-Hatip Okulu, Kur'an Kursları, dini cemaatler, bunlara bağlı binlerce öğrenci yurdu, gazeteler, dergiler, televizyon kanalları, finans çevreleri, bunların açtıkları özel kolejler, dershaneler, üniversiteler var. Hatta şu an Türkiye'de var olan çoğu siyasi parti; tarikat/cemaat ilişkilerinin içine, boğazlarına kadar batmışlar. Sormak gerek: Bir ülkede din, siyasetle bu kadar iç içe olursa, demokrasi, insan hakları... hiç gelişir mi! O nedenle, benim gibi işin içyüzünü ortaya koyanların hem etkileri olamıyor, hem de böylesi bir Türkiye'de dini eleştiren yazılar halka rahatlıkla ulaşamıyor.

Âdetim değil, hiçbir zaman şahıslardan söz etmem; ancak hem yazar, hem de aynı zamanda önemli bir yerde görev yapan bir ilahiyatçı profesörün kitabından bazı alıntılar yaparak Türkiye'nin hazin durumunu biraz daha netleştirmek isterim. Bu bir örnektir; yoksa Türkiye'de aynı zihniyeti taşıyan benzer ilahiyatçı hocaların haddi hesabı yoktur. Kendisinden alıntı yapacağım hoca, Türkiye'nin hem içinde, hem de dışında çok önemli görevlerde bulunmuş; şu an Türkiye'de bir üniversitede öğretim üyesi ve aynı zamanda bir bölümün de başkanı. Bir kitabında Osmanlıların 6 asırlık imparatorluk esprisini/sırrını şuna bağlıyor: **Osman Gazi** veya babası **Ertuğrul Gazi**, günün birinde bir din hocasına misafir oluyor; o sırada duvarda asılı bulunan Kur'an'ı görünce, "Bu nedir?" diye soruyor. "Allah'tan son peygamber Hz. Muhammed'e gelen son kitaptır" yanıtını alınca, Kur'an'a hürmet niyetiyle kalkıp abdest alıyor ve o gece sabaha kadar uyumayıp evin içinde ayakta dikiliyor. Daha sonra uyuyunca rü-

yasında Allah'ın kendisine, "Mademki benim kitabıma bu kadar hürmet ettin, ben de buna karşılık senin soyuna cihan imparatorluğunu nasip ederim" müjdesini verdiğini görüyor.[2]

Sözünü ettiğim hocanın, kendi kitabında zevkle anlattığı birkaç ilginç örnek daha sunmak istiyorum. Benzer örnekler kitabın ikinci yarısında epeyce var. Birisi şöyle: Emeviler Orta Asya'yı işgal, ilhak, talan etmeye başlayınca müthiş bir katliam gerçekleştiriyorlar; hatta Emevi komutanı Kuteybe, **"Kim bana bir Türk'ün kellesini getirirse ben ona yüz dirhem mükâfat veririm"** deyince, o gün akşama kadar, kendisine on bin Türk'ün kafası getiriliyor. Emeviler Talkan'da ele geçirdikleri insanları öldüre öldüre yorulunca, bunları darağacına, ağaçlara asıyorlar. 24 km'yi kapsayan bu insan iskeletlerinden âdeta bir orman manzarası meydana geliyor.[3]

Ne ilginçtir ki aynı yazar, Türkleri böylesine katliamdan geçiren Kuteybe için kendi kitabında şu ilginç yorumu yapıyor: **"İşte Türklerin vefakârlığı!"** Bu komutan, Emevilere bağlı bir başka komutanın yönetimindeki askerler tarafından öldürüldüğünde, **"Etrafındaki korumaları Türklerdi"** ve **"Türkler işte böylesine vefalı insanlardır, birine dost, bağlılık dediler mi tehlike anında bile kendisine sahip çıkarlar"** diye ekliyor. Bunun devamında da "Kuteybe'nin kabri şu an Türkmenistan'da ve hâlâ Türkmenler (Allah'ın halis dostudur diye), gidip onun kabrini ziyaret ediyorlar" diyor.[4]

Aynı yazardan bir iki kısa örnek daha vermek istiyorum:

Emevi komutanlarından **Yezid bin Muhelleb** yemin içiyor: "Ben Türkleri öylesine öldüreceğim ki, kanlarıyla değirmen dönsün" diyor. Ancak Türkler Emevilere karşı koyamayınca erken Müslüman oluyorlar. Bu yüzden onun dediği şekilde değirmeni döndürecek kadar kan oluk oluk akmıyor. Fetvası yerine gelsin diye 12 bin seçme Türkü alıp kollarını bağlı bir şekilde bir ırmağın kenarına götürüyorlar; orada hepsini kılıçtan geçirerek kan-

---

[2] **Z. Kitapçı**, *Yeni İslam Tarihi ve Türkler*, s. 301.

[3] Age, s. 310-312.

[4] Age. s. 325-326.

larını suya akıtıyorlar. Oluşan bu su-kan karışımından bir değirmen döndürüyorlar ve böylece fetvası yerine getirilmiş oluyor. Emeviler sadece Cürcan'da **40** bin Türkü kılıçtan geçiriyorlar.

Emevilerin hem komutanları, hem de halifeleri kadın ve içki düşkünüydü. Bu yüzden, çoğu 35-40 yaşını geçmeden genç yaşlarda ölüyordu. Emevi halifelerinden **Velit bin Yezit** birgün bir niyet tutuyor ve elini rastgele Kur'an'ın bir ayetine dokunduruyor. Çıkan ayet **İbrahim** suresi 15. ayeti ki, şahsından yana olmayan bir ayet. Bunun üzerine kızgınlıktan Kur'an'ı alıp bir ağaca asarak attığı oklarla onu paramparça ediyor ve "Ey Kur'an, git seni gönderen Allah'ına benden selam söyle, ve de ki, beni bu hale getiren Velit'tir. Bakalım bana ne yapabilir?" diyor.[5]

Yazar, bunların genelde çapulculuk, ganimet için savaştıklarını somut örnekler vererek ortaya koymaya çalışıyor. Mesela, Halife **Ömer** zamanında Irak alındığı zaman İslamiyet'i kabul etmeyen halkından alınan yıllık **cizye** (bir nevi kelle vergisiydi) ve **haraç** (arazi vergisi) **124** milyon dirheme (o günkü para birimidir) ulaşıyordu. Daha sonra bunun **188** milyara ulaştığı yılların olduğunu da yazıyor. Ancak İslam'da; **"Eğer Müslüman olmayanlar İslamiyet'i kabul ederlerse, o zaman haraç ve cizye ödemekten kurtulurlar"** prensibi var. Hal böyle olunca, mağlup olan garımüslimlerin çoğu, vergi vermemek için İslamiyet'i zorunlu olarak kabul ederlerdi. Bu durumda da Müslümanlar ekonomik sıkıntı çekerdi. Örneğin; bir ara Iraklılardan alınan vergi 188 milyara kadar yükselirken, halkın İslamiyet'i seçmesi sonucu bu rakamın 40 milyon dirheme düştüğü yıllar da oluyordu. İşte bu gelir azalmasını önlemek için, yetkililer çeşitli tedbirlere başvuruyorlardı; bunların başında -ganimet kazanmak içinyeni savaşlar açmak geliyordu diye uzun uzadıya anlatıyor.

Emeviler, sadece Buhara'dan, eli silah tutan **50** bin Türk esiri alıp değişik cephelerde savaşlarda kullanıyorlar. Türklerle yapılan antlaşma gereği yalnız Semerkand'dan **30** bin esir alınıp değişik cephelere askere gönderilir. Antlaşmanın bir diğer ağır

---

[5] Age, s. 300, 328; **Diyarbekiri**, *Tarihi Hamis*, s. 2/320 ile **C. el Suyuti**, *Tarih-ül Hulefa*, s. 251'den alıntı.

maddesi, Semerkandlılardan her yıl **2 milyon 200 bin** dinar (altın para) alınmış olması.[6] Kaldı ki Emevilerin Türklere olan bu düşmanlıkları da **sahih** diye bilinen Hz. **Muhammed**'in hadislerine dayanır. Eğer Muhammed'in kendisi, **"Siz/inananlar Türklerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz"** deyip Türkleri düşman ilan etmeseydi, ne Emeviler az önce örneklerini verdiğim Orta Asya'da Türklerin katliamını gerçekleştirirdi, ne de İslam'ın başka yöneticileri. Ayrıca bu konuda yüzlerce İslami yazar Türkler aleyhine yazılar yazmazdı. Zaten hadisler şöyle dursun; birçok İslami yazar, "Kur'an'da kendilerinden **fesat kaynağı** olarak söz edilen (**Kehf**, 94; **Enbiya**, 96) **Ye'cüc** ve **Me'cüc**'den kasdedilen, Türklerdir" demişlerdir.

Irkçılığa dayalı bu tarz insanlık dışı beyanlarla kitabı doldurmak istemiyorum. Jan Jak Ruso'nun; "Mademki tüm insanlar bir çiftten ve aynı yerden dünyaya geliyorlar; o halde hepsi doğuştan eşittir. Ancak çevre koşulları, eğitim, yönetim biçimleri onları değiştirir" dediği gibi; benim de insanlara bakışım bunun dışında olamaz.

Başka bir kişiden ilginç bir örnek daha verelim. Bundan 5-6 yıl önce yine bir Prof. yazdığı bir kitabında Süleyman Peygamber'le ilgili masalları anlatırken; **"Kürtlerin babası/dayandıkları köken şeytandır"** açıklamasını yapmıştı ve Diyanet İşleri Başkanlığı da **"Okunması yararlı bir kitaptır"** diye tavsiyelerde bulunmuştu. Aynı yazar 1999 seçimlerinde bir partiden milletvekili seçilip **Ecevit** başkanlığındaki **57.** hükümette Orta Asya Cumhuriyetleri'nden sorumlu devlet bakanı olarak görev aldı. Burada iki nokta çok önemli: Bu anlayışta olan birilerinin Türkiye devletinde en üst kademeye kadar yükselebilmeleri ve Diyanet'in, bu masalların halk tarafından okunması için tavsiyelerde bulunmuş olması.

Bir kısa örnek daha: 2003 Ekim ayında yapılan CHP Kongresi'nde bir ilahiyatçı prof. (ki aynı zamanda adı geçen partiden de

---

[6] Age, s. 303, 311-318. **İbrahim Canan**, *Kütüb'i Sitte*, 14/305-7; **Buhari**, *Cihad*, 95-96, *Menakıb*, 25; **Müslim**, *Fiten* kitabı, bablar: 63-66; **Ebu Davud**, no: 4303-4304; **Nesai**, no: 3179. Ayrıca bkz. **İsmail Hamdi Danişmend**, *Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?*

milletvekiliydi), **"Allah kısmet etmediği için CHP iktidara gelmedi"** şeklinde fikir beyanında bulundu. Ki bu ilahiyatçı hoca, güya Türkiye'de ilahiyatçı hocalar arasında en popülist, yenilikçi ve demokrat olanlardan biri olarak biliniyor.

Bunları anlatmaktan maksadım; Türkiye'de bir taraftan bu masallara varan dini propaganda özgürlüğüne göz yumulması, öbür taraftan benim tarzımda eleştiri yapanların, kendi yaşamlarını korku içinde sürdürmeleri... İlk kitabım *"Kur'an'ın Kökeni"* ile ikinci kitabım *"Muhammed ve Kurınaylarının Hanımları"* İstanbul'da Kaynak yayınevince zorlukla yayınlanmıştı. Yayınlanmıştı ama ne yazık ki kitapçılarda bulunmuyordu. Kitaplarımı yayınlayan Berfin Yayınevi de değişik zorluklarla karşılaşıyor. İşte burada sayamadığım dezavantajlardan dolayı, benim gibi **"Dinlerin ve Kutsal Kitapların"** eleştirisini yapmaya çalışanların pek etkisi olmaz diyorum. Yoksa gerçeğin ne olduğu konusunda zerre kadar şüphem yoktur.

Diyelim Osmanlılar, İslamiyet'ten çıkar temin ettikleri için onu desteklediler. Ki zaten doğru olanı da bu! Bu çıkarlar için **Şeyh ül İslam**'lığı oluşturup **Divan**'a üye bile yaptılar ve yapılan savaşlarda zaman zaman ondan **fetva** istediler. Peki günümüz dünyasında İslam'ın ne yararı vardır ki, Türkiye'yi idare edenler ona bu kadar sarılsın? Tarih boyunca İslamiyet'ten bu kadar ağır darbe alan, bu kadar katliamdan, soykırımdan geçirilen Türkler, acaba niye hâlâ İslam'a sahip çıkıyorlar? Fakir, borçlu bir ülke olan Türkiye devleti, neden bütçesinden Diyanet İşleri için bu kadar ödenek ayırıyor; her yönüyle tarikat ve cemaatlere imkân sağlıyor? Aslında bu soruya verilecek yanıt uzundur; ancak özet halinde nedenini belirlemeye çalışalım.

Bir kere, Kur'an'ı okumamış Müslüman halk niye inanır diye onlara bir eleştirim yok. Zira asırlardır insanlar dinle doğup dinle büyüyorlar. Nerdeyse din onların genlerine işlenmiş. Devlet yöneticileriyle ilahiyatçılara gelince, tek kelime ile işin içinde çıkar söz konusudur.

Az önce de belirtildiği gibi, eskiden Kur'an'daki **"Cihad"** formülü bir ülkeyi işgal, talan... için kullanılırdı. Hz. Muhammed; **"Ben, insanlar Allah'ın varlığını kabul edene, namaz**

kılana, zekât verene kadar savaşmakla emredildim" diyor.[7] Durum bu olunca, bahane her an için hazır: Müslümanlar, gayrımüslimlerin ülkelerini istedikleri an işgale girişebilir; açılan bu savaşa da Allah'ın emridir derlerdi. Sonuçta o ülkenin nesi varsa hepsini ganimet, fey, cariye, köle... adı altında alarak keyiflerince kullanabilirlerdi. Çok basit bir örnek verelim: Halife **Osman** öldürüldüğünde, diğer malı hariç arda kalanın sadece altın kısmı (yaklaşık olarak) **3** tondu. Yine cennetle müjdelenenlerden Zübeyir bin Avam'ın yaklaşık **12** ton altını; A. Rahman bin Avf'ın **1000** deve, **1000** at, **10.000** koyun ve **2.5** ton altını; **Talha bin Ubeydullah**'ın sadece Irak'taki günlük gelirinin **30** kg. altını geçtiği İslami kaynaklarda yazılı. Hele Kur'an'ı toplayan komisyonun başkanı **Zeyd bin Sabit** öldüğünde, onun varisleri, kendisinden kalan külçe altınları paylaşmak için onları balta ile kesmişlerdi. Ve daha niceleri...[8] Çağımızda teknolojinin ilerlemesiyle, savaşlarda insan gücüne/sayısına pek gerek kalmadı. Dolayısıyla Müslümanlar artık cennet-huriler, ganimet, talan, fidye, cizye, cariye... için savaş açsalar bile kazanamazlar. Artık din mantığıyla cariye, mal elde etmek mümkün değildir. Çünkü bu mü'min askerler artık teknolojiyle baş edemezler. Ancak, demokrasisi henüz Avrupa normlarına göre olmayan Türkiye gibi ülkelerin çoğu siyasetçi ve yöneticileri, halkı istedikleri biçimde yönetebilmek, iktidarı elde tutup ülkenin kaymağını yiyebilmek... için dini kullanıyorlar. Bu destek, dine inandıkları için değil; şu veya bu şekilde dinden çıkar sağladıkları içindir.

Dini akademisyenlere gelince: Birçoğunun inançlarında samimi olduklarını sanmıyorum. Kur'an'ın hangi şartlarda geldiğini, tarih boyunca yönetim biçimleri **"Şeriat"** olan devletlerin insanlara nasıl kan kusturduklarını bunlar iyi bilirler. Peki o zaman Şeriat'a destek vermeleri, lehinde yazmaları niye? Bunlar da yöneticileri gibi gerek yazılarıyla, gerekse diğer şekillerde bu işten çıkar sağladıkları için, ona toz kondurmuyorlar. Öz olarak, hem işin içinde güya devletin menfaati âlileri, hem de şahsi çı-

---

[7] **Buhari,** Müslim, İmam bölümü.

[8] Bkz. **Arif Tekin**, *Kur'an'ın Kökeni*, 5. baskı, s. 230, Berfin yay, 2013 İstanbul.

karları söz konusu olduğundan, dine sahip çıkıyormuş gibi görünüyorlar. Şeriat'ın ne olduğunu bilen bir hocanın, kalkıp da kalemini, imkânlarını onun lehine kullanması, aklın, ilmin ve insanları sevmenin işi olamaz.

Burada **Dostoyevski**'nin (Moskova; 1821-1881) *"Delikanlı"* aldı romanı hatırıma geldi. Romanında, "Bir kültür, bir sistem içinde doğup büyüyen bir insan, kolay kolay o çerçevenin, o örf-âdetlerin dışına çıkamaz, yanlış bulsa da cesaret edip onu kıramaz" fikrini belirtmeye çalışıyor. İşte burada delikanlı (cesaretli) olmak gerekiyor. Yine **Dostoyevski**'nin, "Yeryüzünde tek bir can acı çekerken nasıl mutlu olunur ki" ve **Jerring**'in, "İnsanoğlu hem kendisinden, hem de tüm insanlardan sorumludur" dedikleri gibi, ben de dini akademisyenlere derim ki, ortalığı ufak tefek çıkarlar için, topluma yararı olmayan görüşlere ve onun destekçileri olan hacılara, hocalara, mollalara, sofilere terk etmeyin, buna göz yummayın; tam tersine büyük oynayın, insanların önünü açmaya katkı sunun. Böylece kendinizi insanlık tarihine yazdırmış olacaksınız.

Kitapta; İslam'la Sumer mitolojisinin karşılaştırmasını yapacağım; yaparken de genelde Kur'an'da işlenmiş konular üzerinde duracağım; Kur'an dışındakilere (ister kudsi hadisler, isterse hadis ve mezhepler) girmeyeceğim. Mezhepler, Kur'an ve hadis merkezli birer insan yorumu oldukları için onlar üzerinde durmuyorum. Kudsi hadisler ise hem sayısal olarak azdır, hem de konu edindikleri meseleler pek önemli değildir. Hz. Muhammed'in hadislerine gelince, şu kolay bahane hemen hazır: İslami kesimin hesabına gelmedi mi herhangi bir hadis hakkında; **"Efendim, bugüne kadar hiç değişmeden bize sapasağlam olarak ulaşan tek kitap Kur'an'dır, hadisler ise böyle değildir; onlarda epey ihtilaflar vardır. Kimbilir belki Muhammed Peygamber bunları söylememiştir..."** gibi sözler sarf edip İslam tarihini, Muhammed'in icraatini inkâr edebiliyorlar. Nitekim günümüz demokrasi çağında bunlar zorda kaldıklarında zaman zaman inkâr yöntemine başvurduklarını görüyoruz. O nedenle, Müslümanların iddialarına göre bugüne kadar tek bir harfi bile değiştirilmeden, Allah'tan geldiği öne sürülen Kur'an üze-

rinde duracağım. İstisnai durum dışında, işlenecek konular ağırlıklı olarak Kur'an merkezli olacak. Şunu da belirtmeliyim ki, Kur'an olsun, kudsi hadisler olsun, hadisler olsun hepsi Hz. Muhammed'e ait şeylerdir; bunların tanrısal bir boyutu yoktur. Bu yüzden, ben de direkt olarak konuları Kur'an'dan seçtim.

Hz. Muhammed'den önce de insanoğlu; **"Acaba, Güneş, Ay, yıldızlar, dünya, insanlar ve tüm kâinatı kim yarattı, bunlar hep ezeli olup böyle miydi, yoksa daha sonra mı yarattı?"** gibi sorularla meşgul olup çeşitli yanıtlar bulmaya çalışırdı. Bulunan yanıtlardan biri de; kâinatın başlangıçta var olmaması, zaman içinde bir yaratıcı tarafından yaratılmış olmasıydı. Elbetteki kâinatın yaratıcısı konusunda eski insanların inançlarıyla İslami inanç arasında fark vardır. İleride yaradılış konusunda buna değineceğim. Hz. Muhammed de; kâinatın bir yaratıcısı olduğunu, Kur'an'ın onun yasaları, kendisinin de tanrının elçisi olduğunu iddia ediyor. Şunu da belirtelim ki, tanrı varlığı ayrı bir konudur, dinler meselesi apayrı bir konudur. Burada sapla samanı birbirine karıştırmamak gerekir. Yanı sıra, eğer tanrının varlığı Kur'an'daki bilgiler baz alınarak değerlendirilirse; o zaman böyle bir tanrının olamayacağı rahat bir şekilde iddia edilebilir. Çünkü bir taraftan büyük bir tanrı olarak tanımlanıyor; öbür taraftan böylesine bir tanrıya yakışmayan, bilimsellikten, akıldan, hukuktan ve toplumun realitesinden uzak, masalımsı şeylerle dolu bir kitap ona mal ediliyor. Bunlar bir arada bulunmaması gereken/birbirlerine zıt şeylerdir. Bu konuda Kur'an'dan kısa birkaç örnek verelim:

1) Kur'an'da Allah, insanlara hitaben özetle; "Atları, katırları ve eşekleri binesiniz diye yarattım"; "Kara ve denizin karanlıklarında yolu bulmanız için size yıldızları sebep/rehber kılan da odur" diyor.[9] Bir başka yerde; "Allah size evlerinizi bir barınak yaptı. Hem göç gününüzde, hem de ikâmetiniz halinde hayvan derilerinden hafifçe taşıyacağınız çadırlarla, yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir zamana kadar kullanılacak ev eşyası ve bir ticaret malı yaptı. Allah, yarattığı şeylerden sizin için

[9] En'am suresi 97; Nahl suresi 8.

gölgeler, dağlarda da barınaklar yaptı. Sizi sıcakta ve savaşta koruyacak elbiseler yaptı. Böylece üzerinizde olan iyiliğini tamamlıyor ki gerçek Müslüman olasınız" diyor.[10] İnsanların elbisesi konusunda, "Avret yerlerinizi örtesiniz diye ben size elbise yarattım" şeklinde ayet gönderiyor. (**A'raf** suresi, 26. ayet). Ad kavmine atıfta bulunarak özetle; "Dağları yontup evler yaptığınız için beni (Allah'ı) anın/bana teşekkür edin" diyor (**A'raf** suresi, 74. ayet). Davut Peygamber'e hitaben; "Biz Davud'a demiri yumuşattık/demir işlemesini öğrettik" diyor (**Sebe** suresi, 10. ayet). Nuh Peygamber için; "Bizim nezaretimiz altında/vahyimizle gemi yaptı" diye ayet gönderiyor (**Hud** suresi, 37. ayet). Kur'an'da benzer örnekler çoktur.

İlginçtir ki Kur'an'da Allah; verdiği bu kıl, yapağı, çadır, eşek, mağara gibi iyiliklerle insana karşı olan nimetlerini tam zirveye ulaştırdığını ve insanların artık bu mükemmel iyiliğine karşı gerçek Müslüman olmaları gerektiğini bir hak ve zorunluluk olarak belirtiyor. Kur'an'da açık bir ifadeyle, **"Rabbinin emir ve yasakları adalet ve doğruluk yönünden tamamlandı" (En'am, 115)** denirken, insanlar için Kur'an'dan daha uygun bir formül olamayacağı belirtiliyor. Ben de buna karşı şunu diyorum: Artık bugün teknolojiden yararlananlar tanrının bu nimetlerini kullanmıyorlar. O halde kim bunları kullanıyorsa (ki köyüne henüz elektrik gitmeyen, gece karanlığında yıldızlardan yararlanan, dağlarda hayvancılıkla uğraşıp çadırlarda, mağaralarda yaşayan, arabası olmayıp da henüz merkep kullanan...) ancak onun kendisi Kur'an'ın bu ayetlerine girer. Doğrusu, Kur'an'a göre teknoloji çağında yaşayan insanlar Allah'ın tekliflerinden sorumlu tutulmazlar.

Burada fıkra tipi şöyle bir olay aklıma geldi: Adamın biri bir takvim yaprağından, falanca günde, falanca yer ve saatte Güneş'in tutulacağını öğreniyor. O gün gelince, dünyadan haberi olmayan dağ başındaki bir köye gidip ora sakinlerine; "Asırlardır siz Güneş'ten yararlanıyorsunuz. Bu Güneş sahipsiz değil; benim malımdır. Bugün vergisini almaya geldim. Şu kadar vergi verin!" diyor. Köylüler kabul etmeyince de; "O zaman ben uya-

---

[10] Nahl suresi, 80-81.

rı mahiyetinde falan tarih ve saatte Güneş'i bir iki dakikalığına tutarım. Eğer o zaman da verginizi vermezseniz artık ben onu temelli tutarım" diyor. Zamanı gelince Güneş iki dakikalığına tutuluyor. Bu arada köylüler adamın isteklerini korkudan kabul ediyorlar. Tıpkı bunun gibi Kur'an'da da yapağıyla, hayvan kılıyla, dağlardaki mağaralarla, çadırlarla... insanlar etkilenmeye çalışılmış; fakat bu çağda artık bu yöntem geçerli değildir. İnancım odur ki, eğer bugün işin içyüzü insanlara doğru bir şekilde anlatılsa, herkes gerçeği görür.

2) İnanmayanlarla savaşırken onlardan ele geçirilen kadın (evli ve dul olmalarına bakılmaksızın) ve kızların Müslümanlar tarafından cariye olarak kullanılmaları, başkalarına herhangi bir mal gibi satılmaları;[11] savaşlarda inanmayanlardan elegeçirilen malın, inananlara ganimet olarak dağıtılması;[12] bunun **1/5**'inin Muhammed Peygamber ve akrabasına verilmesi ve garantiye alması için de Kur'an'da buna yer ayrılması;[13] Yahudi ve Hıristiyanlardan Allah'a, ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram kıldıklarını haram olarak tanımayan ve hak dini (İslam) din olarak kabul etmeyenlerden **"Cizye al"** denmesi ve bu cizyeyi verirken de toplum içinde gururları kırılsın diye cizye sahiplerinin bizzat getirip teslim etmeleri;[14] cinayetlerde cana karşı can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşı yara açmanın Kur'an'da önerilmesi[15] bazı durumlarda suçlulara uygulanması gereken ceza yöntemlerinden birinin insanın asılarak öldürülmesi, elleriyle bacaklarının çapraz olarak kesilmesi, ayrıca hırsızların ellerinin kesilmesi[16] gibi hükümlerin Kur'an'da anlatılması ve yanı sıra, Kur'an'ın batıl inançlarla dolu olması, bizce sorularımıza birer açık yanıttır.

---

[11] Bkz. **Arif Tekin,** *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları*, s. 46 vd., Berfin yay, 2010 İstanbul.

[12] Enfal suresi, 69. ayet.

[13] Enfal suresi, 41. ayet.

[14] Tevbe suresi, 29. ayet.

[15] Bakara suresi, 178-79; Maide suresi, 45. ayet.

[16] Maide suresi, 33 ve 38. ayetler.

Ashab-ı Kehf denilen 7-8 kişilik bir insan grubunun köpekleriyle birlikte bir mağarada tanrı tarafından **309** yıl uykuda kaldıktan sonra tekrar kalkıp işlerine gitmeleri;[17] tanrının Hz. Musa zamanında İsrailoğullarına yemek için bıldırcın kuşuyla kudret helvasını göndermesi; ayrıca Semud kavmine Salih Peygamber'i gönderirken, onlara mucize olarak bir dişi deve göndermesi; bir gün devenin kuyudan su içmesi, bir gün de Semud kavminin su alması, kimsenin o deveye karışmaması ve en son birinin o deveyi kesmesi ve bunun sonucu olarak da Allah'ın o insanları cezalandırması gibi efsanelerin hepsi Kur'an'da yer alıyor.[18]

Kur'an'ın bu tür efsaneleri de içermesi, tanrı varlığıyla ilgili öne sürdüğü formül hakkında da güvensizliğe neden oluyor. Değil bilimsel çalışma yürüten insanlar; normal bir insan bile haklı olarak; "Mademki Kur'an'da böyle asılsız şeyler de anlatılıyor, o halde tanrı varlığıyla ilgili yürütülen mantık da yanlış olabilir" deyip kıyas yollu böyle bir sonuca rahatlıkla varabilir. İşin ilginç yanı, Hz. Muhammed başta olmak üzere bu davanın (İslam'ın) tüm kilit adamları, kendi ecelleriyle ölmemiş; düşmanlarının elleriyle hayata veda etmişlerdir. **Muhammed** ve **Ebu Bekir**'in zehirlenerek öldürüldüklerini rivayet ediyorlar. Konuyla ilgili daha fazla bilgi edinmek isterseniz Kur'anda Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları adlı kitabımda ilgili bölüme bakabilirsiniz. **Ömer, Osman** ve **Ali**'nin öldürüldüklerini zaten bilmeyen yok. Bir örgütün tüm kurucuları, tabiri caizse beyin takımı, peygamberi -bir Yahudi kadın tarafından zehirlendiği rivayet ediliyor- öldürülürse, bu kadar zayiat verilirse; yalnız bu tespit bile, tek başına beraberinde soru işaretleri getiriyor. **"Kur'an eski âdetlerin devamıdır"** önermesini herkes kullanabilir; bu, yeni bir fikir değildir. Bunu söyleyenler **Hz. Muhammed** zamanında da çoktu. Konuya ilişkin **Furkan** suresi 5. ayette özetle; "(İnanmayanlar), (Kur'an ayetleri için) eskilerin masallarıdır; (Muhammed) birilerine yazdırmış, sabah akşam kendisine okunur dediler" deniliyor.

---

[17] Kehf suresi, 11, 18 ve 25. ayetler.

[18] Bakara suresi, 57; Araf suresi, 73, 77, 78 ve 160; İsra suresi, 59; Taha suresi 80; Şuara suresi, 155-158; Şems suresi, 13-15. ayetleri.

Ben, **"Kur'an, eski örf ve âdetlerin kalıntıları üzerinde kurulmuştur"** derken, bunu detaylıca açıklıyor; hem içindeki çelişkilerle, hem de tarihi kanıtlarla ortaya koymaya çalışıyorum. Bu çalışmamda; Kur'an'ın olağanüstü bir kitap olmadığı; Hz. Muhammed döneminde dünyadan biraz haberi olan ve de düzgün bir Arapça ile konuşup yazabilen başka birisinin de benzer bir şeyi ortaya koyabileceği; bunun gayet normal bir şey olduğu; olağanüstü bir yanı olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Tarih boyunca insanlara kan kusturmaktan başka bir şey getirmeyen **"Şeriat"** sisteminin artık terk edilmesi gerektiğini; Kur'an'da var olan sosyal ve efsane tipi hadiselerin binlerce yıl önce yaşayan insanlar tarafından ortaya atıldıklarını -tarihi belgelere dayanarak- ortaya koymaya çalışıyorum. Farkındayım: Yazı stilim okuyucuya sert gelebilir; ama benden kaynaklı değil; Kur'an'ın kendi denkleminde sertlik var.

BAŞLARKEN

Dünya uygarlık tarihinden habersiz olanlar, zannederler ki uygarlık, medeniyet Muhammed Peygamber'le başlamış, insanoğlu ancak onun dünyaya gelmesiyle önünü görebilmiştir. Halbuki hiç de böyle değildir; insanoğlunun yaratıldığı günden bu yana milyonlarca yıl zaman geçmiştir. Yakın zamana kadar ben de; **"Muhammed Peygamber 14 asır önce Kur'an gibi bir kitabı nasıl yazdı, nasıl ortaya koyabildi, bu asla mümkün değildir. Kur'an, söylendiği gibi ancak Allah'tan gelmedir..."** inancından hareketle, hem ondaki bilgilerin olağanüstü olduklarına, hem de ilk defa Hz. Muhammed zamanında tanrı tarafından yeni gönderilen mesajlar olduklarına inanıyordum. Kaldı ki böyle inandığım halde Kur'an'ın anlamını da bilmiyordum. Fakat Kur'an'ı tahlil ederken, yanı sıra eskiye ait bilgileri de heykel, tablet gibi sağlam kaynaklardan öğrenirken, gördüm ki ne hayat Hz. Muhammed'le başlamış, ne de öne sürdüğü bilgiler yeni ve olağanüstü bilgilermiş.

Maalesef inananların ezici çoğunluğu Kur'an'ın anlamını bilmeden, rastgele inanıyorlar. Kitapta bir taraftan Kur'an'daki bilgilerin çoğunun artık çağımızda geçerli olmadıklarını belirtirken, öbür taraftan bunların kökenleri hakkında bilgi vermeye çalışacağım. Burada çarpıcı bir örnek verelim: Âdem'den başlamak üzere ta Musa'ya (yani bir bakıma dünkü insanlara) kadar, Tevrat Tekvin bölümü 5. bab'dan 11. bab'a kadar anlatılan kısımda, insanların doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Bunların toplamından Nuh tufanıyla Âdem'in doğduğu tarih arasında **1756** yıllık bir zaman dilimi ortaya çıkıyor. Bu durum İslam kültüründe de geçerlidir. Örneğin **İbni Sad**, Âdem'le Hz. Musa ara-

sında üç bin yıllık bir zaman olduğunu kaydediyor **(Tabakat, 1/22)**. Hal böyle olunca, kutsal kitaplara göre insanlık tarihi aşağı yukarı **6-7** bin yılı geçmez. Halbuki bilim adamlarının saptamalarına göre, insanın ortaya çıktığı günden bu yana en az **4 ila 6 milyon** yıl arasında değişen bir zaman dilimi geçmiştir.

Günümüzden yaklaşık **4500** yıl önce şiir biçiminde yazılan Sumer Kanunlarının, başında bir prolog (önsöz), daha sonra kanun, son olarak da epilog (sonsöz) gelmektedir.[19] Görülüyor ki, tıpkı çağımızdaki gibi önsöz ve sonsöze önem verilmiştir.

Bu çalışmamda, Kur'an'da anlatılan efsanelere/masallara yer vermeyeceğim. Örneğin, **Musa-Firavun**, **Süleyman** ve babası **Davud**; **Üzeyir**'in ruhunun tanrı tarafından alınıp yüz yıl sonra bir daha canlanması, o süre zarfında yemeğinin hâlâ bozulmamış olması, eşeğinin de bu arada bir yere gitmeden onun yanında kalması,[20] **İbrahim** Peygamber ve iki oğlu **İsmail-İshak** ve **Hud-Lut** ve diğer İsrailoğulları efsanelerine girmeyeceğim. Prof. **İlhan Arsel**, **Turan Dursun** vb. bu konuları güzelce işlemişlerdir.

Okuyucu, Kur'an'ın Tevrat'tan neleri kapsadığını bilsin, fikir sahibi olsun diye, ileride "Musa-Harun" başlığını anlatırken, Tevrat'ta anlatılan ve Hz. Muhammed tarafından Kur'an'a alınan **"Yusuf ile Züleyha"** efsanesinin bir özetini sunacağım. Kur'an'da hayatı ilgilendiren konuları da işleyeceğim; cezalar, ibadetler gibi yaşamı ilgilendiren önemli konuları. Bunların hem çağımız toplumu için yetersizliklerini, hem de Muhammed-Musa zamanında yeni ortaya atılan şeyler olmadıklarını, kökenlerinin asırlar önce yaşamış olan kavimlere dayandığını izah etmeye çalışacağım. Kur'an'da anlatılanların büyük çoğunluğu zaten Tevrat'ta da var. Kaldı ki Tevrat'ta anlatılan efsanelerin, binlerce yıl öncesi mitolojilere dayandığını ispatlayan tarihi tabletler var. Burada birkaç örnek vermek istiyorum.

a) Tevrat ve Kur'an'da anlatıldığına göre; **Musa** Peygamber zamanında Mısır'ı yöneten **Firavun**, İsrailoğullarından bir çocuğun dünyaya gelip büyüyeceğini ve sonunda saltanatını ele geçi-

---

[19] Ur-Nammu, Lipit İştar, Hammurabi ve Esnunna'nın Kanunları böyle.

[20] Bakara 259. ayet.

receğini rüyasında görür. Bunu önlemek için, İsrailoğullarından kim erkek çocuk doğursa onu öldürürdü. Hz. Musa dünyaya gelince, Firavun tarafından öldürülmesin diye tanrı onun annesine; **"Musa'yı bir sandığa koy ırmağa at; korkma ben onu korurum!"** diye vahiy gönderir. Annesi gerekeni yapar ve sepetteki Musa, ırmaktan Firavun'un evine çekilen bir kanala girip sular tarafından doğruca Firavun'un evinin önündeki havuza atılır. Firavun ailesi onu alıp büyütür ve zaman içinde bildiğimiz Hz. Musa olarak tarihe geçer. Hikâye çok uzun; ancak ben özetle sundum. Bu efsane hem Tevrat'ta, hem de Kur'an'ın birçok yerinde uzun uzadıya anlatılmıştır.[21]

Kur'an ve Tevrat'ta anlatılan bu efsane yeni bir şey değildir. Musa'dan yaklaşık 12 asır önce Akad kralı **1. Şargon** (İÖ. 2340-2284) hakkında da böyle bir efsane vardır. Tabletlerde anlatıldığına göre; Sami asıllı Şargon'u, dönemin kralının gördüğü kötü bir rüya nedeniyle annesi, "belki oğlumu ortadan kaldırır" diye, ziftlediği bir sepete bırakıp nehre atıyor (aynen Musa efsanesi gibi). Daha sonra bir bahçıvan onu bulup kendi evine götürüyor; kralın sarayında içkicibaşı olarak çalışıp zaman içinde yönetime el koyuyor ve başarılı bir yönetici olarak Akad kralı 1. Şargon adıyla tarihe geçiyor.[22]

b) Kur'an'a göre Hz. **İsa**, tanrı tarafından alınıp göklere götürülmüş.[23] Bu olay da yeni değildir. Mısır'da İsis'in eşi **Osiris**, Mezopotamya tarafına geçince, yetkilerini kendi hanımı İsis'e devrediyor. Daha sonra geri dönerken, kardeşi **Sath** kıskançlıktan onu öldürüp parçalarını da Mısır'ın değişik semtlerine dağıtıyor. Eşi **İsis** buna çok üzülüyor ve gidip onun tüm parçalarını topluyor. **Osiris** bir daha hayat buluyor ve son olarak göklere çıkıyor. İlginçtir ki, Sumer mitolojisiyle Kur'an'da anlatılan rüyalar detaylarına kadar birbirleriyle çakışıyor. Mesela, **Yusuf** Peygamber döneminde Mısır kralı iki rüya görüyor veya rüyasında iki nes-

---

21 *Tevrat*, Çıkış, 2/1-10; Taha suresi, 39. ayet.

22 **M. İlmiye Çığ**, *İbrahim Peygamber*, s. 110.

23 *Kur'an*, Âl-i İmam suresi, 55; Nisa suresi 159. ayet.

ne/ineklerle başaklar görüyor.[24] Nedense Sumer mitolojisinde de rüyalar veya görülen nesneler genelde ikili oluyordu. Göklere çıkma konusunda benzer bir olay Tevrat'ta da geçiyor. **Âdem**'in çocukları hakkında bilgi verilirken, torunlarından **Hanok**'un 365 yıl yaşadıktan sonra tanrının onu yanına aldığı yazılı.[25]

Söz İsa'nın göklere çıkmasından açılmışken, söz etmeden geçemem: Hz. Muhammed Yahudileri kazanmak ve tepkilerini en aza indirgemek için **Musa**'ya değişik vesilelerle gönderme yapmıştır. Örneğin, bir Yahudi "Musa büyüktür!" diyor, bir Müslüman da "Hayır Muhammed büyüktür!" derken, Müslüman olan kişi Hz. Muhammed'den de cesaret alarak Yahudiyi dövüyor. Yahudi, Muhammed'e gidip olup bitenleri anlatınca, Peygamber ona şu yanıtı veriyor: "Beni Musa'ya tercih etmeyin. Çünkü bana göründü ki kıyamet günü herkes baygınlık geçirmişti. Ben kalkıp baktığımda Musa, Arş'ın direğinden tutmuş duruyordu. Acaba kendisi baygınlık geçirmemiş miydi, yoksa geçirmişti de herkesten önce mi kalkmıştı bilemem" diyor ve böylece bir anlamda Musa'yı kendisinin önüne geçiriyor.[26] Hz. Muhammed bir diğer sözünde; "Azrail, Musa'nın ruhunu almaya gelince, Musa onu tokatlayıp bir gözünü de çıkarıyor. Azrail o şekilde tanrıya dönünce, o kendisine; 'Git Musa'ya söyle elini bir öküzün sırtına vursun ne kadar kaplarsa o kılların sayısı kadar yaşayabilirsin de; fakat sonunda ille de ölümü tadacaktır' diyor. Azrail geri gelip olup bitenleri kendisine anlatınca Musa bu sefer; 'Madem en son ölümdür o zaman şimdi olsun' diyor ve rıza gösteriyor."[27]

Musa'yla ilgili benzer hadisler çoktur. Mesela, **Hz. Muhammed** Mirac gecesinde, bir günde kılınması gereken namazları el-

---

[24] **Alberto Carlo Carpiecci**, *Art and History of Egypt*, İtalya, 1994, s. 5; *Tevrat*, Tekvin, 5/23-24; Yusuf suresi, 43. ayet.

[25] **M. İlmiye Çığ**, *İbrahim Peygamber*, s. 109, 154.

[26] **Buhari**, *Tecrid-i Sarih*, no: 1080, **Müslim**, *Fedail*, no: 2373, *El lu'lu ve'l Mercan*, no: 1534-5; **İbrahim Canan**, *Kütüb-i Sitte*, 12/344, hadis no: 4337. **Buhari, Müslim, Ebu Davud** ve **Tırmizi**'den naklen.

[27] **Buhari**, *Tecrid-i Sarih*, no: 659; **Müslim**, *Fedail*, no: 2372; *El lu'lu ve'l Mercan*, no: 1533.

li vakit olarak tanrıdan alıp dönerken, göklerde Musa'yla karşılaşıyor. **Musa** kendisine, "İnsanların günde elli vakit namaz kılmayı kaldıramayacağını" söylüyor ve "Allah'a git, indirim için ricada bulun" diyor. **Musa**'yla ilgili Kur'an ve Tevrat'ta var olan bilgilere bakıldığında, o kendi peygamberliği döneminde tanrıya epey itirazlarda bulunmuş ve tuttuğunu da koparabilmişti. İtirazların sonuç getireceğini bildiği için bunu Muhammed'e önermiş! **Musa**'nın önerisi üzerine **Muhammed** birkaç kez tanrıya gidiyor; tanrı her seferinde belli bir indirim yapıyor ve en sonunda günde beş vakit namazda karar kesinleşiyor.[28]

Hz. Muhammed'in bu taktiği gayet iyi. Nasıl olsa Musa ölmüş, kalkıp kendisinden yönetimi devralamaz. **İsa** söz konusu olduğunda da aynı şeyi görüyoruz. Örneğin, "Hz. İsa göklerden inip adaleti sağlayacak, haçı devirecek, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, millet öylesine zengin olacak ki, sadaka verecek adam bulunmayacak" diyor.[29]

Daha önceleri İsa da, bu tavrı uyguluyordu. Muhammed nasıl **"Ben Mirac gecesi Musa'yla görüştüm"** demişse, İsa da **"Ben Musa'yı görüp kendisiyle konuştum"** diyordu **(Markos İncili, 9/4)**. Hadisler şöyle dursun; Kur'an'da İsa'ya, İncillerden daha fazla olağanüstü şeyler atfedilmiştir. Örneğin; İncil'e göre İsa, kendi kavmi tarafından yakalanıp öldürülüyor ve bir mağarada oyulan mezara gömülüyor. Bunu, ona hizmet eden **Mecdelli Meryem** ve annesi **Meryem** biliyorlar. Ancak daha sonra Allah tarafından tekrar canlandırılıp göklere götürülüyor. Hz. Muhammed bunu kabul etmiyor; **"Hayır, İsa bir çarmıha gerilip öldürülmemiştir. Onun yerine başka biri çarmıha gerilmiştir"** diyor.

b) Muhammed'in, Musa hakkında olduğu gibi, İsa için de benzer açıklamaları siyasetten öte bir şey içermiyor. İleride, İsa

---

[28] **Buhari**, *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 227 ve 1551, hadisler. **Buhari, Müslim** ve di?er hadis külliyatı, Namaz bölümü.

[29] **Buhari**, Mezalim 31, Enbiya 49, Bûyu 102; **Müslim**, İman 155, **Ebu Davud**, Melahim, hadis no: 4324, **Tırmizi**, Fiten 54 vd. **(b)** *Markos İncili*, 15/22-47; 16/9-20; *Kur'an*, Nisa suresi, 156-157; Âl-i İmran suresi, 55. ayet.

ve İbrahim'in taktikleri hakkında; "Muhammed Peygamber'in Tanrısı" başlığı altında, ayrıca bir açıklama yapacağım.

c) Kur'an'da[30] ve Tevrat'ın Eyüp bölümünde anlatılan, Eyüp Peygamber efsanesi bile bir Sumer mitolojisine dayanır. Amacım burada onun efsanesini anlatmak değil; demek istediğim, bu efsanenin çok eskilere dayanıyor olması. Konu hakkında altı tablet bulunmuş, bunların ikisi İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde **(NI. 4587)**, diğer dördü, ABD Philadelphia Üniversitesi Nippur koleksiyonu bölümünde bulunuyor; toplam **135** satırdır. Tabletlerden anlaşıldığına göre; Eyüp efsanesi, Tevrat'tan en az bin yıl önce kaleme alınmıştır.[31]

d) Tevrat ve Kur'an'da[32] deniliyor ki, Hz. Musa asasını (bastonunu) Mısır'daki sulara değdirince hepsi kana çevrilmiş. Kur'an ve Tevrat bunu bir mucize olarak anlatıyorlar. Bu efsane bile Sumer mitolojisinden kalmadır. Olay şu: Aşk tanrıçası **İnanna**, birgün bahçıvan **Şukallituda**'nın bahçesinde uykuya dalarken kendisi gidip onunla cinsel ilişkide bulunduktan sonra kayıplara karışıyor. İnanna onu bulamayınca ceza olarak memleketin tüm sularını kana çeviriyor. Bu yüzden halk belli bir süre su sıkıntısı çekiyor. Tabletteki yazı uzun; ancak okunan **200** satırlık bölümde bunlar anlatılıyor. Konuya ilişkin ele geçen tabletler İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir.[33] Vurgulamak istediğim, bu masalların Kur'an ve Tevrat'ın icatları olmadıkları; aksine eski mitolojik olayların bir aktarımı olduklarıdır.

e) Kur'an'da**34** anlatılan İbrahim Peygamber'in, dönemin yöneticileri tarafından ateşe atıldığı, fakat Allah'ın, **"Ey Ateş, İbrahim'e serin ol!"** demesi üzerine, ateşin onu yakmadığı efsanesi meşhurdur. Bu da çok eski mitolojilere dayanır. Bu inanç, Hz. Mu-

---

30 Sa'd suresi 41-44.

31 Bkz. **S. N. Kramer**, *Tarih Sümer'de Başlar*, bölüm 15; *The Sumerians*, s. 125-129.

32 *Tevrat*, Çıkış, 7/17; *Kur'an*, A'raf suresi, 133. ayet.

33 İstanbul Arkeoloji Müzesi, NI 3052 ve 9722; **S.N. Kramer**, age. 12. bölüm çevirisi.

34 Enbiya suresi, 69. ayet.

hammed'den asırlar önce hem İranlılarda, hem Lidyalılarda, hem de babillilerde vardı.[35] Bugün bile ateşe girip yanmayan insanlar yok mu! Televizyonlarda sık sık görüyoruz ki, insanlar Uzakdoğu'da ateş koru üzerinde epey mesafe yürüyorlar, hiçbir şey de olmuyor. Hatta aynı insanlar, bırakın **Rufai** tarikatı mensuplarının yaptıkları, böyle şiş gibi basit nesneleri vücutlarına sokmayı; kılıç gibi demir parçalarını alıp kafalarının bir tarafından girdirip öbür tarafından çıkartıyorlar ve uçlarına da ağır bir şeyler asarak yürüyorlar, hiçbir şey de olmuyor. Herhalde kalkıp da bu yaptıklarına karşılık bunları peygamber ilan etmeyiz. Aslında, bu gibi masalımsı ve yararsız şeylerle insanların kafası karıştırılacağına; onların dili, ırkı, coğrafyası, rengi... ne olursa olsun, bir arada barış içinde, mutlu olarak yaşayabilecekleri bir dünya modeli gösterilseydi herhalde daha makbule geçerdi.

Şunu da belirtelim ki, İbrahim Peygamber Kur'an'ın belirttiği gibi böyle güçsüz, kimsesiz biri değildi. O günkü koşullara göre onun yendiği topluluklar bile vardı. Askeri gücünün korkusundan, gittiği bazı yerlerde krallar onu karşılamaya gelirdi. Sadece kendi evinde **318** özel asker (tabiri caizse bugünkü özel tim gibi) her an için hazırdı. Bütün bunlar Tevrat'ta anlatılıyor.[36] Tevrat'ta; Kur'an'da anlatılan **İbrahim**'in ateşe atılma efsanesine rastlamadım. Burada şunu sormak gerek: Diyelim Yahudiler, Tevrat'ı yazarken hoşlarına gitmeyen bazı şeyleri içine almadılar. Peki İbrahim Peygamber'i aşırı derecede sevdikleri halde durup dururken neden onun bu mucizesini Tevrat'a yazmadılar! Anlatılan efsane çok eskilere dayanır, böyle bir hadise yaşanmış mı yaşanmamış mı meçhul! Farzedelim ki **İbrahim** ateşe atılıp kurtulmuş. Bunu olağanüstü bir olay olarak algılamak da doğru değil. Çünkü, İbrahim'e karşı böyle bir teşebbüs olduktan sonra, kendi askerleri onu kurtarmış ve bu yüzden Filistin-Hicaz bölgesine kaçmak zorunda kalmış veya ateş başındaki görevliler de yöneticilerinden memnun olmadıkları için kendisini serbest bırakıp onunla birlikte kaçmış olabilirler.

---

35 **M. İlmiye Çığ**, *İbrahim Peygamber*, s. 152.

36 *Tevrat*, Tekvin bölümü, 14/14-24.

Bu konuda başka yorumlar da mümkün. Fikir olsun diye birkaç örnek sundum; yoksa kökleri eski mitolojilere dayanan bu gibi efsanevi örnekler Kur'an'da hayli fazladır.

Kitapta ele alınacak konular ileriki aşamada zengin bilgi ve belgelerle izah edilecektir; ancak işlenecek konular, verilecek örnekler önemli olmakla birlikte sayısal olarak pek fazla değil. O nedenle, gerek Sumerlerden, gerekse Hz. Muhammed'den önceki Cahiliye devri denilen dönemdeki yaşam biçimlerinden Kur'an'ın dayandığı kökene katkıları olacak kısa bazı genel bilgiler vermek istiyorum.

* Kur'an'da alışverişin **helâl**, riba/faizinse **haram** olduğu birçok yerde yazılıdır. **Bakara** suresi 275. ayetinde **riba** yiyenlerin cezasından söz edilirken, bunun nedeni olarak da onların "Alışveriş de riba gibidir dedikleri" gösterilmiştir. Devamla; "Halbuki alışveriş helâl, riba ise haramdır" açıklaması yapılıyor. **Âl-i İmran** suresi 130. ayetinde, **"Ey iman edenler! Öyle kat kat katlayarak faiz yemeyin!"** deniliyor. **Nisa** suresi 160-161. ayetlerinde ise özet olarak; "Yahudilerin gerek zulümlerinden, gerek çoğu insanları Allah yolundan çevirmelerinden, gerek yasaklandığı halde riba/faiz yemelerinden ve gerekse insanların mallarını haksız yere yemelerinden dolayı, daha önce kendilerine helâl kılınan temiz nimetleri biz (Allah olarak) kendilerine haram kıldık" deniliyor. Temiz nimetlerden hangilerinin haram kılındığına ilişkin açıklama ise, Kur'an'ın başka ayetlerinde yapılmıştır. Örneğin; **En'am** suresi 146. ayetinde, "Biz Yahudilere tüm tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Ayrıca onlara sığır ve koyun sırtlarından, bağırsakları üzerinde ve kemikle karışan kuyruk kısmından başka yerlerdeki yağları da yasaklamıştık. Azgınlıkları nedeniyle bunu (onlara) ceza olarak yaptık. Biz (Allah olarak) sözümüzde dururuz" deniliyor. Konuya ilişkin **Âl-i İmran** suresi 93. ayetinde, "Tevrat indirilmeden önce İsrailoğulları'na tüm yiyecekler helâl kılınmıştı" denilirken, **Nahl** suresi 118. ayetinde yine konuya atıfta bulunularak; "Daha önce sana anlattıklarımızı Yahudilere haram kılmıştık. Böyle yapmakla biz onlara zulmetmedik; onlar kendilerine zulmediyorlardı" şeklinde aynı tema bir daha işleniyor.

Ben bu efsanelerle zaman geçirmek istemiyorum ama, eğer tanrı, kendine itaatsizlikten dolayı bazı nimetleri insanlara yasaklıyorsa, o zaman neden şimdi de yapmıyor? Neden eskiden hep Yahudilerle uğraşıyordu da, şimdi bir şey yapmadan dünyada var olan mezalimi seyrediyor!

* Sumer Kanunlarında faiz konusu Kur'an gibi sadece vaz'u nasihatla geçiştirilmemiş; tersine, faizcilik yapanlara uygulanması gereken cezalardan da söz edilmiştir. **Ammi Şaduga** kendi fermanında; "Faizcilik yapan kişi, o malın altı katı ceza ödemek zorunda. Şayet ödeyecek gücü yoksa öldürülecektir" demiş **(md.5)**. Faizciliğin cezası Orta Asur Kanunlarında da ağırdı.[37] Sumerlerde faizle verilen borca, **"melketum/hubullu"**, faizsiz borca da -ki İslam'da buna **karz-i hasen** denir- **tadmigtum** deniliyordu. Yine Sumerlerde faize **şibt/şibtum** deniliyordu.[38] Sumerlerden sonra diğer topluluklarda da zaman zaman buna uyulduğu görülüyor. Hatta Muhammed'den önce Mekke'de müşrikler de faizin kötü olduğunu kabul ediyorlardı. Örneğin; Muhammed'in dayısı **Ebu Veheb** (veya Velid bin Mugire) halka şöyle sesleniyordu: "Ey Kureyş halkı, aman şu Kâbe'nin tamiri için vereceğiniz mal/para helâl olsun. Sakın fuhuş, riba/faiz ve haksız yollardan temin edilen mallardan olmasın."[39]

* Kur'an'da anne-babaya gösterilmesi gereken hürmet ve saygı,[40] sadece sözlü bir nasihat olarak dile getirilmiş; Sumer Kanunlarında anne babasına karşı gelen evlada verilmesi gereken maddi ceza da belirlenmişti. Mesela, **Hammurabi**; "Bir evlat babasını döverse onun eli bilekten kesilir" **(md.195)**; **Ana İttusu**; "Eğer bir evlat babasına 'Sen babam değilsin' diyorsa, onun başı traş edilir ve köle olarak satılır" demişti **(md.23)**.

* Kur'an'a göre birine yapılan zina iftirasının cezası **80** değnek olarak belirlenmiştir **(Nur suresi, 4. ayet)**. Bunun yaptırımı

---

37 Orta Asur Kanunları, tablet B/7.

38 Ammi Şaduga Fermanı, md. 2, 5, 7; Hammurabi Kanunları, md. 48, 70-d-74 ve 102; **Tosun-Yalvaç**, age, s. 299-318.

39 **İbni Hişam**, Siret, 1/194.

40 İsra suresi, 24-25. vb.

Orta Asur Kanunlarında **40** sopa, bir aylığına kralın hizmetinde bedava çalışmak, ayrıca para cezası ödemek ve başı traş edilmek üzere kendisine kölelik işareti vurulmaktı **(md.18/B)**.

* Kur'an'da yetime verilen önem yeni bir hadise değildir; çoğu Sumer kanun yapıcıları kendi kanunlarında, **"Biz dulu, yetimi, yoksulu... kimseye ezdirmeyeceğiz"** gibi somut ifadeler kullanmakla birlikte; onlar da, Kur'an'ın kullandığı cehennem tehdidi yerine maddi cezalar uygulanırdı.[41]

* Kur'an'da kız çocuğa verasetten ayrılan payın erkek çocuğunkinin **1/2**'si nisbetinde olması hükmü de eskilere dayanır. Hatta Muhammed henüz peygamber olmadan önce, bazı Arap kabileleri de bunu uygulardı. İslami kaynaklarda belirtildiğine göre bunu ilk ortaya çıkaran **Zül'mecasid el Yeşküri**'dir. Sumerlerde, baba kızına çeyiz vermek zorundaydı; aksi halde öldüğünde erkek çocuğun payı kadar olmasa da, malından belli bir hisse kızına verilirdi. Hatta bugün bile bazı bölgelerde geçerli olan başlık parası Sumerlerden kalmadır ve Hammurabi Kanunlarında birkaç yerde de işlenmiştir.[42] Hz. Muhammed'den önce bazı Arap kabileleri de kız çocuğa verasetten erkek payının **1/2**'si nisbetinde hisse verirlerdi. Hz. Muhammed bunu resmi hale getirdi.[43]

* İslam öncesi Araplarda bir erkek, hanımını 1. ve 2. sefer boşadığında tekrar geri alabilirdi; 3. seferden sonra artık o çift bir daha evlenemezdi. Hz. Muhammed bu Arap âdetini de beğenip Kur'an'a aldı.[44]

* Cahiliye döneminde bir kadın erkeklerle birlikte yarışmalara katılabiliyordu; özellikle de en büyük panayır olan Ukaz'a. İslam ülkelerinde bu özgürlük hâlâ kadın için geçerli mi?[45]

---

41 Ur-Nammu, Önsöz, 162-168; Hammurabi Kanunları, md. 159-165, 177.

42 Nisa suresi 11 ve 176. ayetleri; Hammurabi Kanunları, md. 178-185; **İbni Habib**, Muhabber, 325.

43 **İbni Habib**, *Muhabber*, s. 224-236; **Cevdet Ali**, *el Mufassal*, 5/563, **Hufi**, *el Mer'etü fi Şeriat-i İslamiyye*, doktora tezi, s. 332-340.

44 **İbni Habib**, *Muhabber*, s. 308, Bakara suresi, 229. ayet)

45 **İbni Hişam**, *Siret*, s. 1/26- **İbni Sad**, *Tabakat-i Kubra*, 1/90; **Isfahani Ebu'l Ferec**, *Agani*, 11/164.

* Kur'an öncesi dönemde şayet düşman olan taraftan biri, kadına/kadınlara sığınsaydı (kadına verilen değerden dolayı) artık o insana dokunulmazdı.[46] Aynı âdeti Hz. Muhammed de kabul etti. Mekke'nin fetih günü karşı taraftan bir/iki kişi, Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'ye sığınır; ancak Hz. Ali onları vurmak ister. Durum Muhammed'e aktarılınca; **"Hayır, Ümmü Hani'ye sığınan bu insanlara artık dokunulamaz"** der, Arapların bu eski âdetini onaylar.[47]

* Cahiliye döneminde hac ibadetinin icra edildiği zamanlarda kadınlarla cinsel ilişkide bulunmak yasaktı; Hz. Muhammed bunu da İslam'a aldı.[48] Yeni doğan bir çocuk için **"Akika"** adı altında bir hayvan kesme âdeti daha önce Araplar'da uygulanıyordu.[49] Muhammed bunu da kabul etti. Hatta Hz. Muhammed kendinden önceki yaşantıya Cahiliye dönemi yakıştırmasını yaptığı halde, onların yaptıkları birçok iyilik, kendisi tarafından pek de yapılmamıştır. **"Kimin evinde yemek, et, yağ yoksa gelsin bizde yesin"** diyordu ve gelenlere de hayvan kesip yediriyordu.[50]

* Sumerlerde bugünkü dünya devletlerinde uygulandığı gibi tüm çalışanların ücretleri kanunla belirlenirdi. Mesela, Hammurabi Kanunlarının 274. maddesinde zanatkârların, mühür kazıcıların, keçe yapımcılarının, kuyumcuların, kendir dokuyucularının, marangozların, yapı ustalarının, dericilerin ücretleri belirlenmişti. Diğer meslek erbabının ücretleri de değişik maddelerde belirlenmişti. Sumerler zamanında bugünkü gibi olmasa da vali, belediye reisi vardı ve bunlara **"Kazannu"** denirdi.[51]

* Eldeki verilere göre, evlat edinme âdeti Sumerden kalmadır; kimbilir belki daha da eskilere dayanır. Sumerler, evlat edi-

---

46 **İbni Habib**, *Munammak*, s. 203; **Belazuri**, *Ensab'ul Eşraf*, 1/130.

47 **Buhari**, *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 230; Tac hadis kitabı, 4/400 **Buhari, Ebu Davud** ve **Tırmizi**'den naklen; **Zehebi**, *Siret-i Âlem*, 2/313; **İbni Kesir**, *el Bidaye ve'l Nihaye*; **Halebi,** *İnsan'ul Uyun*, Mekke'nin fetih bölümü.

48 Bakara suresi ayet 197; **el Nabigat Zubyani**, *Divan*, s. 101.

49 **İbni Esir**, *Usd*, no: 7527, 7530.

50 **Halebi**, *İnsan'ul Uyun*, Hilf kısmı, 1/131.

51 Hammurabi Kanunları, md. 241-277; Orta Asur Kanunları, md. 6.

nen kişinin hakkına çok önem verirlerdi **(Hammurabi Kanunları, md. 185-191)**. Bilindiği gibi Muhammed de Zeyd adında birini evlat edinmişti.

* Yine Sumerlerde, çocukları sütannelerine vermek gelenekti. Tıpkı Muhammed'in Sa'doğullarından sütannesi Halime'ye verildiği gibi. Sumerlerde bunun için ayrıca kanunlarda yazılmak suretiyle haklar belirlenmişti.[52]

* Hammurabi ve diğer Sumer Kanunlarında yalancı şahitlere verilen ceza çok ağırdı **(H.K. md. 1-4)**. Ayrıca Sumerlerde alınterine önem verilirdi. **Ana İttusu**, "Çalışan bir insan şayet hastalanır veya ölürse onun biriken ücretleri ödenmelidir" diyordu.[53] Burada şunu eklemekte fayda var: Aslında insanlığın geçirdiği evrim sonucu her sonradan gelenin bir öncekine nisbeten toplum için daha yararlı şeyler ortaya koyması gerekir. Günümüzde bazen bunun tersi olduğu gibi, Sumerlerde de bazı yöneticiler zaman zaman bu durumun tersini uygulamışlar. Örneğin, Hammurabi'den yaklaşık üç asır önce yaşamış olan **Ur-Nammu** (İÖ. 2111-2084) kendi kanununda; **"Şayet bir insan başka birinin ayağını veya kemiğini kırarsa veya burnunu keserse para cezası öder** (idam edilmez)**"** demiş.[54] Yani bundan dört bin yıl önce kendisi (modern anlamda olmasa da) **kısas** cezasını uygulamamış; ama kendisinden asırlar sonra gelen ve ağırlıklı olarak kanunları Tevrat ve Kur'an'a temel teşkil eden **Hammurabi** (İÖ. 1792-1750) ise kanununda göze göz, buruna burun, kulağa kulak, yaraya karşı yara açma... diyerek **kısas** cezalarını getirmiştir. Bunu ileride cezalar konusunda göreceğiz.

* Hz. Muhammed, bedevi Arapları (ganimet, cariye, talan gibi primlerle harekete geçirerek) nasıl birleştirdiyse, kendisinden yaklaşık **2400** yıl önce yaşayan **Hammurabi** de bölgesindeki insanları bir arada idare edebilmiştir: İşbaşı yaptıktan sonra Mezopotamya'da o dönem varlıklarını sürdüren büyük-küçük şehir devletlerini kendi kontrolü altına almış ve Sumer-Akad ülkeleri-

---

52 Hammurabi Kanunları, md. 194.

53 Ana İttusu Kanunları, kol 4/13.

54 Ur-Nammu Kanunları, md. 15-16.

ni (o günkü koşullara göre) nerdeyse bir imparatorluk haline getirip Babil'i başkent yapmıştı. Ortaya koyduğu bu başarılardan dolayı, herhalde kalkıp da onu peygamber ilan etmeyiz.

* İslam'daki abdest ve boy abdesti gibi ritüellere Sumerler de dini törenler için önem verirlerdi. Somut bir örnek verelim. Onlardan kalma tabletlerde, düşmanları tarafından şehirlerinin harabeye dönüştürülmesi sonucu söylenen bir şiirde özetle şunlar yazılı: **"Artık öyle oldu ki törenlerde yıkanamaz olduk. Kirlilik bizim kaderimiz oldu. Sıfatımız bile kirlilikten değişti."** Sabun Sumerlerin icadıdır.[55] İslamiyet'te her abdest alışta yıkanması icabeden burun ve ağız temizliği de yaygın olmamakla birlikte Hz. Muhammed öncesi Araplarda uygulanıyordu.

* Bilindiği gibi Kur'an'a göre (**Bakara** 142-145; **Yunus** 87. ayetler) namazda Kâbe'ye yönelmek şarttır. Bu yöne de **"Kıble"** denir. İşte kimi tarihçiler, bu ismin Hititlerin, **"Kibele"** tanrıçasından esinlenerek daha önce Arap müşrikleri tarafından benimsenip Muhammed tarafından da kabul edilerek tanrı buyruğu olarak Kur'an'a alındığını belirtiyorlar. Sabiîlerin ibadet esnasında doğu tarafına yöneldikleri bir gerçektir. Burada diyebiliriz ki, bu inanç da diğerleri gibi eski mitolojilerin bir devamı olup köken itabariyle Güneşperestlikten gelmedir. Bu konuda Wensinck Ansiklopedisi'nin 6. cilt 666. sayfasındaki **"kıble"** maddesi oldukça detaylıdır.

* Sumerlerde sistem öylesine kurumlaşmıştı ki, **"musaddinu"** denilen vergi toplama memurları bile vardı; vergi mükellefine **"nasi bilti"** denirdi.[56] Kur'an'da ise bir nevi vergi olan zekât toplama memurlarına **"amilun"** denir (**Tevbe** suresi, 60. ayet). Bilindiği gibi Kur'an, inananlardan aldığı vergiye zekât adını koymuş. Aslında halktan alındıktan sonra ister adı zekât olsun, ister başka şey, bu o kadar önemli değildir. Ancak din adına bunu (cahil halktan) almak daha kolay; bilgisizler, cenneti, cen-

---

[55] **S.N. Kramer**, *The Sumerians; Their History, Culture and Character*, Chicago, 1965, s. 143; **İbni Habib**, age, 319; **Halebi**, *İnsan'ul Uyun*, 1/425.

[56] Ammi Şaduga Fermanı, md. 1, 4, 11, 14; Hammurabi Kanunları, md. 36, 38, 41.

netteki hurileri kapmak için zekât şöyle dursun çoluk çocuğunu bile aç ve açıkta bırakıp kendi malını verebilirler. Fakat günümüz dünyasında böylesine aslı esası olmayan hayali vaadlerle, cenneti kaybetme pahasına da olsa kimse zekât vermez. Pratikte bu artık pek de mümkün değil. Bu konuda Müslüman zenginlerin örneği ortada: Zekât vermemek için (ki zekât formülüyle yoksullara bakmak zaten şeref kırıcı bir olaydır) hep hile-i şeriyye denilen kaçamak yollara başvuruyorlar.

* Bugün nasıl devlet yetkilileri doğal afetler sonucu mağdur olanların devlete olan borçlarını ya tamamen veya kısmen affediyorsa, bundan yaklaşık **4500** yıl önce **Urukagina** da işbaşı yapar yapmaz insanların ödeyemedikleri borçlarını affeder, bazı vergilerde indirim yaptığı gibi ücretlerde de fiat ayarlaması yapar. Borç, hırsızlık ve cinayetten hapis yatan Lagaşlıları serbest bırakır-genel af ilan eder.[57]

* Kur'an'ın değişik yerlerinde "Tartı ve ölçülere dikkat edin, bu konuda dürüst davranın" (**Mutaffifin** suresi vb) denir. Fakat **ahiret** tehdidi dışında herhangi bir yaptırım söz konusu değildir. Sumer Kanunlarında ise bu konuda dürüstlük önerilmekle birlikte, aksine hareket edenlere uygulanan cezadan da söz edilir.[58]

* İslamiyet'e göre şayet bir cariye efendisine bir çocuk doğurursa artık cariyelikten kurtulup hür kadınlar statüsüne girer.[59] Sumerlerde de efendisine çocuk doğuran cariye özgürlüğüne kavuşurdu.[60]

* Sumer Kanunlarının şiir biçiminde, Kur'an'ın ise kafiyeli, edebi bir üslupla yazılması dikkat çekici! Doğrusu, Hz. Muhammed'in burda da eskilerin yolundan yürüdüğünü görüyoruz. Yoksa bu benzerlik tesadüfi mi! Kur'an'da anlatılan tüm ahlâki kurallar, Sumerlerden kalma tabletlerde vardır. Lagaş'ın adaletle meşhur olan yerel tanrıçası **Nanşe**'ye ait **19** tablet ve yaklaşık

---

57 Urukagina Sosyal Reform Kanunları, kol 9-12.

58 Hammurabi Kanunları, md. 73.

59 Bkz. *Kur'an'ın Kökeni*, s. 277.

60 Hammurabi Kanunları, md. 171.

500 sayfalık bir ilahiden kısa bir kesit vermek istiyorum: "Ben Kraliçe Nanşe, yetimi, insana insanın yaptığı zulmü bilirim. Ben yetimin anası, dula özen gösteren adil biriyim. Ben mazlumların sığınağıyım. Günahta sınırı aşanlara ve kuralları çiğneyenlere öfkelenirim..."[61]

* Muhammed'den önceki Arap toplumunda **"kasame"** diye bir gelenek vardı: Herhangi bir köy, kasaba veya şehirde faili meçhul bir ölü bulunduğunda, o yerin sakinlerinden elli kişiye; **"Ne ben bu adamı öldürdüm, ne de katillerinden haberim vardır!"** şeklinde yemin ettirilir, davadan vazgeçilirdi.[62] Hz. Muhammed bunu da beğenip kendi sistemine aldı.[63] Demek ki ona kalsa, diyelim İstanbul gibi 12 milyonluk bir şehirde veya Türkiye'nin herhangi bir şehrinde bir faili meçhul cinayet işlense, o yerin sakinlerinden 50 kişi bir yere toplanır, onlara yemin ettirilir ve bu yöntemle suçluyu bulmaya çalışırdı. O günkü koşullarda -hiç yoktansa misali- böyle bir yönteme başvurmak normal sayılabilir; ancak bunu bir tanrı emri sayıp **"sonsuza kadar geçerlidir"** önermesini getirmek, yanlıştır.

Sosyal hayatla ilgili Sumerler ve Muhammed'den önceki dönemden benzer örnekler çoğaltılabilir. Bunları anlatmaktan kasıt, Kur'an'daki bilgilerin Muhammed tarafından ortaya atılması için eski mirasın yeterli olup olmadığını ortaya koymaktır. Bunları özet şeklinde sundum; ancak ileride daha detaylı bilgiler verilecektir. Dinlerle ilgili bakış açım farklı olmakla birlikte, bu konuda kitap yazanların ilki değilim. Benim gibi eleştirel biçimde konuyu ele alan birçok yazar var. Ancak ben bu yapıtımda rivayetlere değil; tablet gibi tarihi belgelerle Kur'an'daki bilgilerin karşılaştırılmasına önem veriyorum. Ayrıca Kur'an'ın içinde kalarak, onun çelişkilerini yine kendi ayetleriyle ortaya koyuyorum.

---

61 **S.N. Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, 14. bölüm.

62 **İbni Esir**, *el Nihaye..*, 3/253; **Zeylei**, *Tebyin'ul Hakaik* 4/169; **Merginani**, *el Hidaye*, 2/515.

63 **Buhari**, Diyet ve Ahkâm; **Müslim**, Diyet; **Ebu Davud**, **İbni Mace** ve **Tırmizi**, Diyet; **Nesai**, Kasame bölümünde.

Kitap'ta şu ana konular işlenmektedir:

1. Yaradılış efsanesinin tarihteki kökeni.
2. Vahyin/mesajın Sumerdeki kökeni.
3. Sumerdeki demokrasi, eğitim ve adalet anlayışının Kutsal Kitaplardaki izleri.
4. İslam'daki başörtüsü geleneği ile Hac'da yapılması gereken traş işleminin Sumerdeki kökeni.
5. Kutsal Kitaplardaki önemli cezaların kökeni.
6. Kur'an ve Tevrat'a göre Hz. Musa katil, kardeşi Harun da putyapıcısıydı.
7. Kur'an Scud ve Petriot füzelerini mi anlatıyor!
8. Muhammed Peygamber'in Tanrısı.

1. BÖLÜM

YARADILIŞ EFSANESİNİN TARİHTEKİ KÖKENİ

Bu bölümde, gerek kâinat ve insanın yaradılışıyla, gerekse cennet ve cehennemle ilgili olsun Kur'an'da var olan bilgileri Sumer mitolojisiyle karşılaştıracağım. Amaç, (benzer efsanelerin hiç kimseye yarar getiremeyecekleri bir yana) bunların kutsal kitaplar öncesi mitolojik kökenli inançlar olduklarını ortaya koymak. Bu karşılaştırmayı yaparken de rivayetlere değil; 19. asırdan bu yana Mezopotamya'da yapılan kazı çalışmaları sonucu Sumerlerle ilgili ele geçen ve ilgili dallarda uzman olan bilim adamları tarafından okunup içerikleri dünya kamuoyuna sunulan tarihi tabletlere başvuracağım.

Sumerlerden kalma bu mitolojik inançları anlatan tabletlerin sayısı yarım milyonu geçmektedir; **74** bini sadece İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunuyor; bugüne kadar okunabileni çok azdır. Kimbilir geriye kalanlar da okunsa, daha neler ortaya çıkacak! Bunların çoğu **Chicago** Üniversitesi Doğa Enstitüsü, **Pennsylvania** Üniversitesi Babil Kanunları Bölümü, **Philadelphia** Üniversitesi Nippur koleksiyonu bölümü, İngiltere'nin **British** Müzesi, **İstanbul Arkeoloji** Müzesi, **Berlin** Müzesi, **Yale** Üniversitesi koleksiyonunda ve Fransa'nın **Louvre** Müzesi'nde bulunmaktadır. Bu tabletlerin çözümünde emeği geçen Sumeroloji uzmanlarının sayısı epey fazladır; ancak Pennsylvania Üniversitesi'nden **Edward Chiera, Hugo Radau** ve dünyaca ünlü

araştırmacı Sumerolog Prof. Dr. **Samuel Noah Kramer, Oxford** Üniversitesi'nden **Stephen Langdon**, Philadelphia Üniversitesi Doğu Enstitüsü'nden **Arno Poebel**, Chicago Üniversitesi'nden yine ünlü **Thorlkid Jacobsen** ve **Henri Frankfurt**, Fransız Asurolog **Vincent Scheil** ve **Henri de Genouillac**, İngiltere'den British Müzesi eski konservatörü **Cyril J. Gadd** ve Tarihçi-Asurolog **L. W. King**; Almanya'nın -özellikle- Berlin Müzesi'nde bulunan tabletlerin çözümünde emeği geçen **Heinrich Zimmern**, ABD'den Doğu uzmanı **William Albright** gibilerin katkıları büyüktür.

Sumerlerden kalma tabletlerde anlatılan kâinat, insanın yaradılışı ve cennet-cehennem efsanelerine geçmeden kısa bazı bilgiler vermem, konunun aydınlatılması bakımından yararlı olur. İnsanın yaradılışından söz eden (Sumerlerden kalma) tablet sayısı ikidir. Biri dört parça olup Philadelphia Üniversitesi Müzesi **Nippur** koleksiyonunda bulunuyor; ancak dördüncü parçası henüz okunmuş değil; bir diğeri de Fransa'nın Louvre Müzesi'ndedir. Bundan yaklaşık beş bin yıl önce kaleme alınan bu tabletler, ilk önce Sumerce yazılmış, daha sonra Akadca'ya çevrilmiştir. Ayrıca *"Gilgameş, Enkidu, Ölüler Diyarı"* destanını anlatan tabletin giriş kısmı, **yaradılış** hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu da Philadelphia Üniversitesi Müzesi Nippur koleksiyonu **(Ni. 14068)** ile İstanbul Arkeoloji Müzesi **(Ni. 2270, Ni. 4429)** ve İngiltere'nin British Müzesi'nde vardır. Bu destan **16** parça ve **250** dize civarındadır. Gilgameş tabletiyle ilgili ilk açıklama 1930'da **R. Campbell** yayını tarafından yapıldı; daha sonra **Alexandre Hiedel** tarafından *The Gilgamish Epic and the old Tesnament*'te İngilizce olarak yayınlandı. **E. A. Speiser**, *Ancient Near Eastern Text*'te, son olarak da **S. N. Kramer**, bu bilgileri bir araya getirip yenilerini de ekleyerek adlı yapıtında[64] yayınladı.

İnsanın nasıl yaratıldığı konusuna açıklık getiren bilgiler, kazmanın yaradılışını anlatan **108** dizelik tabletlerde mevcuttur.[65] Aynı zamanda hayvancılık tanrısı **Lahar** ile kız kardeşi zirai ürünler

64 *The Sumerians*, s. 197-205.

65 **S. N. Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 103 ve 197.

tanrıçası **Aşnan** efsanesini içeren tabletlerin giriş kısmında insanın yaradılışından söz edilmiştir. Bunlarda var olan bilgiler, ayrıca insanın niçin yaratıldığı konusu ile Âdem ve Havva'nın çocukları **Kabil/Kain** ile **Habil**'in Kur'an ve Tevrat'ta anlatılan efsanelerin kökenlerine açıklık getirmektedir. Sumerler tarafından yazılan ve başlangıçta yerle göklerin tek bir parça olup daha sonra birbirlerinden ayrılarak bugünkü duruma geldiklerini içeren tablet, Philadelphia Üniversitesi Müzesi Nippur koleksiyonu kısmında (**no. 13887**) bulunuyor. Adı geçen efsaneleri anlatan tabletlerden bugüne kadar ele geçenlerin sayısı, yaklaşık olarak altmıştır. Bunlarla ilgili ayrıca kırık parçalar da bulunmuştur.

Sumerlerde iki kültürel tanrı olarak bilinen **Emeş**'le **Enten** kardeşler efsanesi, **Lahar** ve **Aşnan** efsanesi gibi kutsal kitaplardaki Habil-Kabil efsanesinin kökenine kaynak olabilecek bilgiler içerir. Emeş'le Enten efsanesini anlatan tabletler **3.000** dizeden fazladır; uzmanlar tarafından bugüne kadar ancak bunların yarısı çözülebilmiştir. Tıpkı Habil'le Kabil'in hayvancılık ve ziraatle uğraşmaları gibi, Emeş'le Enten'in görevi de bitki, hayvan ve zirai konularda verimi artırmaktır. **Habil-Kabil** olayına benzer bir efsane; aşk ve bereket tanrıçası **İnanna**'ya olan çoban tanrısı **Dumuzi** ile çiftçi tanrısı **Enkidu** (efsaneye göre Gilgameş'in hizmetkârıymış) arasında yaşanmıştır. İkisi de İnanna'ya aşık oluyorlar, kalbini çalmak için de kendi ürünlerinden çeşit çeşit sunuyorlar. Sonunda İnanna çoban tanrısı Dumuzi'yi seçip onunla evleniyor.[66]

Cennetle ilgili tabletlere gelince; bunlar **6** sütun ve **258** satır halinde yazılmış, Philadelphia Üniversitesi Müzesi Nippur koleksiyonu bölümünde (**Ni. 4561**) bulunuyor. Bir tanesi de Louvre Müzesi'ndedir. Bu tabletin adı; **"Enki ve Ninhursag: Su tanrısının İşleri."**[67] Yine Cehennemle ilgili bilgiler **"İnanna'nın**

---

66 Sumerlerden kalma Habil'le Kabil'in olayına benzer bir miti anlatan tablet, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde vardır: Ni. 5472; **Kramer**, age, s. 137, 178, 181, 197; *Tarih Sumer'de Başlar*, 19. bölüm. **Kramer**'in anılan iki eserinde ilgili tabletlerin çevirileri vardır.

67 **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 22. ile *Sumer Mitolojisi*, s. 107-110.

Ölüler Diyarına İnişi" adlı miti anlatan tabletlerde vardır. Bunlar da Philadelphia Üniversitesi Müzesi'nde bulunan toplam **14** parçadır. Bunlardan **1** tanesi de İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunuyor (**Ni. 2429**). Yine cehennemden/yeraltı dünyasından söz eden ve kral **Ur-Nammu**'nun ölümünü konu alan bir tablet İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir (Ni. 4487).[68]

Yaradılış ve cennet-cehennem hakkında yararlandığım tabletlerle ilgili bu özet bilgileri sunduktan sonra, ilkin yaradılış ve cennet-cehennem hakkında hem Sumerlerde, hem de Kur'an'da var olan bilgilerin bir tespitini yapacağım, daha sonra bunların ortak yanlarından bir kesit sunacağım.

Sumerlerde Kâinatın Yaradılış Efsanesi

Yukarıda sözü edilen tabletlerden özellikle, *"Gilgameş, Enkidu ve Ölüler Diyarı"* adlı şiirsel biçimindeki mitin giriş bölümünde özetle şu bilgiler geçiyor: Kâinat henüz yok iken, **Nammu** adında bir tanrıça varmış. Onlar, bu tanrıçanın nereden geldiği, nasıl ortaya çıktığı konusunda herhangi bir yorum yapmış değiller; sadece kâinatta ilk önce böyle bir yaratıcının var olduğuna inanırlardı. Bu tanrıça günün birinde gök ve yerin hammaddesini oluşturan kozmik bir dağ yaratır, bundan da gök tanrısı **An** ile yer tanrıçası **Ki**'yi meydana getirir. Sumerler, tanrıları insan şeklinde kişileştirdikleri için eril ve dişil olarak düşünmüşler. Mitolojilerine göre tanrıça **Ki**, daha sonra **Ninhursag** (dağ kraliçesi) ki Sumerlerde bunun sembolü yıldızdı, **Nintu** (doğurgan kraliçe) ve **Ninmah** (yüce kraliçe) gibi isimlerle isimlendirilir.[69] Bu iki tanrının birleşmelerinden hava tanrısı **Enlil** doğar. İlginçtir ki Enlil, bu tanrılar tarafından yaratıldığı halde her nedense Sumerlerde birinci tanrı durumuna yükselir. Bu tanrılardan da zaman içinde birçok tanrı ve tanrıçaların meydana geldiklerine

---

68 **Kramer**, *age*., bölüm 26; *Sumer Mitolojisi*, s. 153.

69 Sumerlerdeki tanrı isimleri konusunda bkz; **Ake Sjöberg**, *Sumerians Temple Hymns*, s. 72-73, 1969.

inanıyorlardı. Tanrıların sayısı binlerle ifade edilebilecek kadar fazladır. İnançlarına göre bu tanrılardan **An, Enlil, Enki** ve **Ninhursag** yaratıcı; kalanlarsa yönetici idi.

Burada yaradılış konusuna biraz ara verip farklı bir şeye değinmek istiyorum. Neden acaba bazı zamanlarda tanrılara **dişil**, bazı zamanlarda da **eril** olarak inanılmış ve Kur'an'da da (her ne kadar Allah hiçbir şeye benzemiyor denilmişse de) tanrıya atıfta bulunulurken hep erkeklerin zamir, fiil ve sıfatları kullanılmış, kadınlarınki hiç kullanılmamıştır! Kısa da olsa buna yanıt vermekte yarar var. Eskiden başlamak üzere ta zamanımıza kadar dinlerin ve tanrıların varlıklarıyla ilgili gerçek bir çözümlemeye (dönemlerin sosyal, ekonomik, teolojik, mitolojik, kültürel vb toplumun şekillenmesinde etkili olan diğer faktörlere) gidilmeden, hakikat ortaya konamaz.

Gerçek şudur ki, kadınların etkili oldukları dönemlerde **anaerkil** bir yapı oluşmakla birlikte, tanrı/tanrılar da buna göre oluşmuştur. Bunun tersi durumlarda ise, toplumda **ataerkil** bir yapı oluşmuş, buna bağlı olarak da **erkek tanrılara** inanılmıştır. Burada, "tavuk mu yumurtadan çıkar, yoksa yumurta mı tavuktan" misali, acaba tanrı mı bir zamanlar kendi varlığını insanlara bildirmiş, yoksa insanlar mı (çeşitli nedenlerden/ihtiyaçlardan dolayı) gerek duyarak hayali tanrı/tanrılara inanıp onları istedikleri sıfatlarla vasıflandırmışlar gibi yararsız tartışmalara girmeyeceğim; burada başka bir şey söylemek istiyorum. Tanrıların eril ve dişil olması konusunda toplumlarda dönem dönem oluşan farklı inançlar, kadın-erkek cinsi arasındaki kuvvet dengesine göre şekillenmiş; bu iki cins arasındaki güç aynı zamanda hem tanrıların varlıkları (elbetteki başka nedenler de var; sadece kadın erkek ilişkisine mahsus ele almak yanlıştır), hem de cinsleri üzerinde etkili olmuştur.

Bunu kısa bir örnekle açalım: Kadının ailede çocuk yetiştirip eğittiğine bakılarak (bir zamanlar) varlığına inanılan eğitim ilahı **Nidaba** dişil olarak kabul edilmiş. Yine kadın ev işlerinde aktif olduğu için, giysi ilahı **Uttu**'nun dişi olduğuna inanılmış. Aynı zamanda kadın çocuk yetiştirdiğinden (doğası gereği) genelde erkeklerden daha merhametli olur inancından yola çıkılarak, var-

lığına inanılan adalet ilahı **Nanşe** dişil olarak kabul edilmiştir. Kadınlar eskiden tarım ürünlerini yiyecek hale getirme konusunda, (örneğin; el değirmenini bulma ve kullanma gibi) erkeklerden önde olduklarından, tarım ilahı **Aşnan** dişi olarak düşünülmüştür. Eskiden aşk tanrıçasının dişi olduğuna inanmak da erkeklerin kadınlara karşı aşklarından kaynaklanmaktadır. Başlangıçta yer ilahının bir tanrıça **(Ki)** olarak düşünülmesi de dünyanın, bir annenin çocuğuna bakması gibi insanları beslemesinden kaynaklanmaktadır. Kadın cinsi merhametlidir, fazla eziyet çektirmez düşüncesiyle cehennemdeki görevli tanrı **Ereşkigal** dişil olarak hayal edilmiştir.

Örnekler çoğaltılabilir. Bu durum eril tanrılar için de geçerlidir. Burada çoğunlukla inançlar üzerinde etki yapan maddi koşullardır. Erkeklerin zaman içinde yaşam üzerinde etki yapan saban gibi şeyleri icat etmeleri ve buna kendi fizik güçlerini de eklemeleri sonucu, toplumda ataerkil bir yapı hakimiyeti oluşmuş, buna bağlı olarak da eril tanrılar öne çıkıp zamanla değil tanrıça olarak inanılmak, nerdeyse kadın, insandan bile sayılmama derecesine düşürülmüştür. Bu durum, Hz. Muhammed döneminde zirveye (Hz. **Hatice** gibi istisnalar hariç) ulaşmıştır denilebilir.

Hz. Muhammed ataerkil bir dönemin çocuğu olduğundan, kadını ikinci sınıf insan olarak ele aldığı gibi (Bu konuda *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları* adlı kitabımda geniş bilgi vardır); Allah hakkında Kur'an'da kullanılan ifadeler de hep erkeklere ait fiil, sıfat ve zamirlerdir. Kutsal dinlerin ortaya çıktıkları dönemlerde artık ataerkil bir yapı hakim olduğundan, kadın cinsinden peygamber çıkmak şöyle dursun; nerdeyse insandan sayılmama derecesine gelmiştir.

Sumerlerde İnsanın Yaradılışı

Tabletlerde anlatıldığına göre, tanrılara hizmet etsin diye insanın yaradılışı konusunda bilgelik tanrısı **Enki**'ye teklif götürülüyor. Bunun sonucu olarak o da insanı şöyle yaratıyor: Deniz/ırmak altındaki kilden (hatta hangi ırmağın kilinden yaratıldığı bi-

le tabletlerde geçiyor) insan şeklini yapıyor ve tanrıça Nammu'ya; **"Ben senin dediğin yaratığı meydana getirdim sen de onun üzerine tanrıların görüntüsünü koy"** diyor. Böylece insan, tanrı şeklinde yaratılmış oluyor.[70]

Enki insanı altı değişik tipte yaratıyor. Bu altı tipin ikisi tabletlerde okunabiliyor: Biri kısır kadın, diğeri de erkeklik ve kadınlığı belli olmayan insan tipi. Tabletler kırık olduğundan diğer dördü hakkındaki yazılar okunamamış.

İlginçtir ki bu yaratma konusunun anlatıldığı tabletlerde İslamiyet'teki gibi insanın kaderinden de söz ediliyor. Sumer inançlarında tanrı, kâinatı altı günde yarattı şeklinde bir bilgiye rastlanamadı; ancak onlara göre yaratılan ilk insanlar pek uygun çıkmamış; normal insan tipi birkaç denemeden sonra ancak ortaya çıkabilmiştir.[71]

Sumerlerde Cennet İnancı

Tanrı **Enki** ile tanrıça **Ninhursag**'ı konu alan tablette cennet hakkında şu bilgiler var: **Dilmun** (cennet) adında saf, temiz ve parlak bir yer vardır. Burada ne hastalık var, ne de ölüm. Tek kelime ile **'Yaşayanlar ülkesidir'**. Burada hiç kimse kimseye zarar vermez; yaşlılık, vücut ağrıları yok. Irmağı geçen (ki İslam'da halk tabiriyle buna **Sırat Köprüsü** denir) artık mutludur. Hemen şunu da belirtelim ki bu cennet, İslamiyet'teki gibi insanlara ait olan bir cennet değildir; sadece tanrılara mahsus, Irak-İran sınırında Basra Körfezi'ne yakın bir bölgede hayal edilmiştir. Hatta daha eskilere ait bulunan kral mezarlarında yüzlerce kız ve kadın iskeleti bir arada bulunmuştur. Kral ölünce bunlar, canlı olarak onunla beraber geniş bir mezara konup üzerleri toprakla kapatılmıştır. Bu gibi toplu isleketler hem Sumerlerin kral mezarlarında, hem de Mısır'daki firavun mezarlarında ortaya çıkmıştır.

---

70 **Kramer**, *The Sumerians*, s. 150-151.

71 Bkz; *Sumer Mitolojisi*, s. 107-110, 130, 153; *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 22, 26.

Demek ki, Kur'an'daki gibi olmasa da bir biçimiyle **ölüm sonrası hayata** inanılmıştır. Eğer böyle bir inanç olmasaydı, bunlar canlı olarak kralın mezarına gömülmezlerdi. Elbetteki hayat durmuyor; zaman içinde daha farklı inançlar oluşup geliştirilmiş, sonuçta bu cennetin insanlara ait bir yer olduğu noktasına gelinmiştir.

Kur'an'da; "Rabbinizden bir mağfirete, cennete koşuşun ki, o cennetin genişliği göklerle yer kadar olup takva sahipleri için hazırlanmıştır" **(Âl-i İmran, 133)** denilmiş ve bu cümle bir başka yerde, "Rabbinizden bir mağfiret ve genişliği göklerle yer kadar olan bir cennete yarışın ki, o, Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmıştır..." **(Hadid suresi, 21. ayet)** şeklinde bir daha tekrar edilmiştir.

Sumer inançlarına göre, bu cennette ilkin temiz su yokmuş; tanrı **Enki**, Güneş tanrısı **Utu**'ya talimat verince, o da burada temiz su yaratmış; bunun sonucu olarak o cennet bağlar, bahçeler, bitkiler, hurma ağaçlarıyla tıklım tıklım doluvermiş. Hatta bu cennette baldan da söz ediliyor. Tanrıça **Ninhursag** bu cennette sekiz çeşit bitki yaratır. Bunların tadını merak eden **Enki**, hepsinden yiyince, kendisine dokunur ve sekiz yerinden hastalanır. Enki, bu bitkilerden yediği için tanrıça **Ninhursag** ilk önce onu lanetler; ancak daha sonra her nedense kendisini bağışlar. Enki'nin ağrıyan yerlerinden biri de, kaburga kemikleridir.[72]

Sumerlerde Cehennem İnancı

Bu konudaki bilgiler özellikle, *"İnanna'nın Ölüler Diyarına İnişi"* adlı şiirsel biçimde yazılmış tablette yazılı.

Sumerler, cehennemi de cennet gibi kendi ülkelerinde bir bölgede hayal etmişler. Daha önce de belirtildiği gibi bu tabletlerde (İslam'daki gibi) Sumerlerin **kadere** inandıkları da yazılı. Onlara göre suçlu olan kişinin, cehenneme varmadan hem ırmağı,

---

72 Bu tabletin önemli bir çevirisi için bkz.; *Tarih Sumer'de Başlar*, 22. bölüm s. 176 vd. ile *Sumer Mitolojisi*, s. 107-110.

hem de cehennem kapıcılarını geçmesi gerekir. Sumerler cehennemde görevlilerin varlığına ve bu görevlilerin suçluları alıp hak ettikleri yerlere götüreceklerine inanırlardı.[73]

Nasıl hava tanrısı **Enlil**, tanrıça **Ninlil**'le zina yaptığı için tanrılar meclisi tarafından **Nippur**'dan alınıp cehenneme gönderildiyse, bu tablette de çoban tanrısı **Dumuzi**'nin -Sumerlerde **Dumuzi** olan tanrı, daha sonra Tevrat'a **Tammuz** olarak geçmiş-[74] birgün ölüler diyarına atıldığı, eşi aşk tanrıçası **İnanna**'nın kendisini kurtarmaya gittiği; ancak cehennem kapıcılarının onu içeri almadığı, en son cehennem tanrıçası **Ereşkigal** izin verince, cehennemin **7** kapısının açıldığı yazılı.[75]

Sumerler, inandıkları cehennemi aynen İslamiyet'teki gibi suçluların yeri olarak tasavvur ediyorlardı. 1919'da **Stephan Langdom** tarafından çözülüp yayınlanan ve şu an Philadelphia Üniversitesi Müzesi'nde bulunan, Sumerlerin cehennemle ilgili inançlarını anlatan bir tablette, nerdeyse İslamiyet'teki inanca tıpa tıp uyan bilgiler yazılı. Mesela **7 Cehennem** ve onlardaki görevliler, oradaki **azap** vb.

Sumerlerde, ölümden sonra suçlu insanların içine düşecekleri yere (cehenneme) **"kur"**, Yunanlılarda **"hades"**, Yahudilerde de **"şeol"** denirdi.[76]

Tevrat'ta Yaradılış Hikâyesi

Tevrat'ın hemen başında Tekvin bölümünün ilk cümlesinden başlamak üzere; "Allah önce **yerle gökleri** (hammadde olarak) yarattı, daha sonra **gece ile gündüzü**..." şeklinde açıklama devam eder. Bunun detay kısmında ise; "Allah ilk günde ışığı, gece ile gündüzü yarattı. 2. günde suların ortasında kurduğu kub-

---

73 **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 13. s. 102-103.

74 *Tevrat*, Hezekiel, 8/14.

75 Bu konuda bkz.; **Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 153 vd. *Tarih Sumer'de Başlar*, 26. bölüm.

76 **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 26.

beden gökleri, 3. günde suyun altındaki kuru yerden dünyayı, 4. gün gök cisimlerini, 5. gün deniz hayvanlarıyla kuşları, 6. günde kara hayvanlarıyla birlikte insanoğlunu (tanrı) kendi şeklinde yarattı. Yedinci günde ise tanrı istirahate çekildi" deniliyor. Daha önce açıklandığı gibi tanrının insanı kendi şeklinde yaratma inancı Sumerlerde de var.

Tevrat'ta daha sonra insanın yaradılışı konusunda açıklama yapılırken; "Âdem'in **topraktan** yaratıldığı, doğu tarafında bulunan **Adn** bahçesine/cennetine bırakıldığı, bahçeyi sulamak için de Allah tarafından bir ırmak yaratıldığı, daha sonra ırmağın dört parçaya bölündüğü; bunların **Pişon, Gihon, Dicle** ile **Fırat**'ın kolları oldukları" belirtiliyor. Bu arada Âdem'in rahatı-keyfi için onun kaburga kemiğinden **Havva**'yı var ettiği de anlatılıyor.

Allah tarafından Âdem'le Havva'ya o bahçede var olan her şeyden yemeleri serbest bırakılıyor; ancak bir ağaçtan yemeleri yasaklanıyor. Daha sonra **Şeytan**'ın devreye girmesi ve Havva'nın da bunu uygun görmesiyle, Âdem'le Havva o yasak edilen ağaçtaki meyvadan yiyince, suçlu duruma düşüyorlar ve sonuçta cennetten kovuluyorlar... diye uzun uzadıya anlatılıyor.[77]

Tevrat'ta Ahiret İnancı

Musa Peygamber'e ait olduğu iddia edilen Tevrat'ın beş kitabında[78] **ahiret** inancından söz edilmemiştir. Tevrat'ta **Allah/Yehova**'nın varlığı, meşhur **"On Emir"** arasında geçiyor; fakat diğer iman esaslarına değinilmiyor.[79] Ancak Tevrat'ın yazılı olmayan kısmı ve bir bakıma da onun tefsiri/yorumu durumundaki Talmut'ta ölüm sonrası hayata değinilmiştir. Hemen belirtelim ki, Talmut'ta **ahiret** hakkında teferruatlı bilgi olmamakla birlikte, var

---

77 Tevrat, Tekvin, 1/26-27; 2/7, 9/6; Çıkış bölümü 20/11. Tevrat'ta şöyle bir bilgi de var: "Allah/Yehova insanı kendi suretinde yarattı ve her şeye hakim kıldı."

78 *Tekvin*, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye.

79 *Tevrat*, Çıkış, 20; Tesniye, 5. bablar.

olanında da hem çelişkiler vardır, hem de Kur'an'daki ahiret inancına ters düşmektedir. Örneğin; Samuel'de, **"Dünya ile ahiretin aynı olduğu"** yazılı (**Berahim**, 68-b). **Berekot**'ta; "Ahiretin bu dünyadan farklı bir yer olduğu" yazılı. "Çünkü orada yeme, içme, üreme, çalışma, düşmanlık, haset ve rekabet gibi şeyler yoktur. Salih olanların başlarında taç vardır" açıklaması var (**Berekot**, 17-b). Roş-ha-şana'da ise, **"Bedeniyle günah işleyen Yahudiler, Yahudi olmayanlar gibi cehenneme girecek ve orada 12 ay ceza çekecekler"** deniyor (**Roş-ha-şana**, 17-a).

Şu hatırlatmayı da yapalım: Şu an var olan ve Musa'ya ait olduğu söylenen **Tevrat**, Musa zamanında yazılmış değildi. Musa Peygamber, İsa'dan yaklaşık 13 asır önce yaşadığı halde ona ait olduğu söylenen Tevrat ancak İsa'dan sonra 1. asırda **Jamnia**'da toplanan bir Yahudi din heyeti tarafından son şeklini alıyor. Aslında MÖ. 6. asırda **Ezra** adındaki kâhin tarafından kaleme alınan ve güya günümüze kadar korunagelen **Ahd'i Atik** (Tevrat) kitabının, Hz. Musa zamanındaki Tevrat'la hiç ilgisi yoktur.

İşin gerçeği şu: Yahudiler, İsa'dan önce 7. asırda Asurluların hakimiyetine girince, yine Babil kralı **Nabukadnezzar** (MÖ. 604- 562) tarafından Kudüs alınınca, Yahudilerin siyasi varlıkları son buluyor. Yahudiler Babil'e sürgün edilince, onların bilginleri Babil kitaplıklarını inceleme fırsatını buluyorlar. Daha sonra MÖ. 538 yılında Babil'in Pers İmparatoru **Kiros** tarafından alınmasıyla, Yahudiler tekrar yurtlarına geri gönderilip özgürlüklerine kavuşuyorlar.

Zaman içinde **Büyük İskender**'le **"Helen"** kültürü de Yahudiler diyarına girince, Yahudilerde çok farklı inançlar mozayiği oluşuyor. Hatta Helen kültürünün etkisiyle zaman içinde çeşitli Yahudi mezhepleri ortaya çıkıyor. **Sadukiler, Ferisiler, Makabiler** ve **Esseniler** gibi. Tevrat'ta ayrıca Neviim/peygamberler bölümü vardır; bu bölümde Musa'dan önce ve sonra yaşayan peygamberler ve dönemlerindeki bazı olaylardan, savundukları fikirlerden söz edilir.

Musa'dan asırlar sonra yaşamış olan Yahudi peygamberlerinden biri de **İşaya/Yeşaya**'dır. Tevrat'ta İşaya bölümünde ahiret-

le ilgili; **"Ey toprakta yatanlar, uyanın ve terennüm edin. Her yer ölülerini dışarı atacaktır"** denir.[80] Yine Musa'dan asırlar sonra yaşamış olan **Daniel**, ahiret konusunda; **"Yerin toprağında uyuyanların bir kısmı ebedi hayata, bir kısmı da utanca uyanacaktır. Anlayışlılar, yıldızlar gibi ebediyyen parlayacaktır"** deniliyor.[81]

Benzer bilgileri göz önüne alarak, önemli Yahudi bilginleri bile şu anki Tevrat'ın Musa zamanındaki Tevrat olmadığını, aksine Yahudilerin Babil sürgününden sonra Zerdüşt ve Mezopotamya inançlarından aktardıkları yeni inançlar toplamı olduğunu söylüyorlar. Örneğin Hollandalı Yahudi asıllı ünlü filozof **Spinoza** (1632-1677) ve **Eben Ezra** (1866-1943) gibileri az önceki iddiaları savunuyorlar; ki zaten başka ihtimal de yoktur.[82]

Tevrat'ın asıl beş kitabında değil de; Musa'dan asırlar sonra yaşayan ve Tevrat yazılırken onların söyledikleri de Tevrat'a alınan bazı Yahudi peygamberlerin sözlerinde -o da çok kısa ve soyut bir biçimde, neyi kasdettikleri anlaşılamayan ifadelerle- **ahiret** inancına değinilmesi, Tevrat'ın Hz. Musa zamanındaki Tevrat olmadığı; tam aksine deminden beri izahına çalıştığım gibi Yahudilerin Babil'e sürgün edilmelerinden sonraki dönemlerde bazı Yahudi bilginlerin yeni eklemeleriyle şekillenen farklı bir Tevrat olduğu ortaya çıkıyor.

Öz olarak, bugünkü Tevrat, Yahudilerin böylesine bir inançlar asimilasyonundan geçmelerinden sonra çeşitli dinlerin bir sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Elbetteki ben burada Hz. **Musa** hiçbir yenilik getirmemiş gibi bir iddiada bulunmuyorum; Musa'nın da kendi döneminde önemli işler yaptığı muhakkaktır, kimse bunu inkâr edemez. O da kendini yetiştirmiş, Mısır'da iken Güneş tanrısına bağlı bir rahipten, daha sonra Kızıldeniz'in doğu tarafındaki Medyen'de, Kur'an'a göre **Şuayıb**'dan, Tevrat'a göre de **(Çıkış, 3/1...) Yetro** adında bir rahipten bilgi aldığı

---

80 Tevrat, İşaya, 26/19.

81 Tevrat, Daniel bölümü, 12/2-3.

82 Benzer görüşler için bkz. **Robert Cooper**, *Thirteen Lecturs on Bible*, s. 107; **Max I. Dimont Jews**, *God and History*, Newyork, 1962, s. 69-72.

gerçektir. Eğer **Musa** kendi döneminde yeni bazı şeyler yapmışsa, bunu o günkü şartlarda gördüğü eğitim/öğretime borçludur; icraatının tanrısal bir yanı yoktur.

Tevrat'ın yazılı olmayan kısmı **Talmut**, İsa'dan sonra 190-200 tarihlerinde **Yuha Ha Nasi** (MS. 135-220) tarafından yazılı hale getirilmiştir; tıpkı şu an var olan **Matta, Markos, Luka** ve **Yuhanna** İncillerinin İsa'dan 3 asır sonra bin kişilik bir ruhani meclis tarafından İznik'te; yine Kur'an'ın da Muhammed'den sonra Halife **Osman** zamanında yazıldıkları gibi. Bunlar, kutsal kitapların konumuz dışında var olan farklı problemleridir.

Söz şu an var olan Tevrat'ın, Musa zamanındaki Tevrat'tan çok farklı bir kitap olmasından açılmışken, burada **ahiret** inancıyla ilgili **Zerdüşt**'ten kısa bazı bilgiler vermeyi yararlı görüyorum. Zerdüşt, İsa'dan **570** yıl önce vefat eden, İran ve çevresinde ilk defa tektanrı sistemini ortaya atan önemli bir teolog ve düşünce adamıdır. Ona göre insan öldükten sonra kılıçtan daha ince olan **Cinvat** köprüsünden geçer. Bu arada kötüler düşüp temizlenir, iyiler ise köprüyü rahatlıkla geçip doğruca cennete varırlar. Zerdüşt de, İslamiyet'teki gibi ahirette mahşer denilen bir toplanma yerinin olduğuna inanırdı.[83]

Tarihi bilgilere bakıldığında asıl tektanrıya geçiş fikrinin **Zerdüşt**'ten çıktığı bir gerçek. Daha önce varlıklarına inanılan **İndra, Mitra, Varuna** üçlü tanrıça inancından **tektanrı** (Ahura Mazda) inancına geçişi kendisi ortaya atmıştır. Bundan dolayı bazı filozoflar, **"Kur'an ve Tevrat'taki çoğu bilgilerin kökeni Zerdüşt inancına dayanır"** fikrini savunuyorlar.[84] Zerdüşt çok önemli bir filozoftur; diyebiliriz ki kendisi eşitlikçi görüşlere de sahiptir. Nitekim; **"Mülk, bütün insanlar arasında ortaktı"** düşüncesini savunmuştur. Bu konuda **Nizam ül Mülk**, *"Siyasetname"* adlı eserinde Zerdüşt'ten önemli bilgiler aktarmıştır.

---

83 **Kramer**, *Mythologies of Ancient World*, s. 358-360. American 1961.

84 **Orhan Hançerlioğlu**, *Felsefe Sözlüğü* adlı yapıtının "İran Felsefesi" başlığı altında s. 190'da bu konuda önemli bilgiler var. İslami yazarlar da Kur'an'ın Zerdüşt felsefesine dayandığına ilişkin tartışmaları Kur'an'ın Nahl suresinin 103. ayetinde dile getirmişlerdi.

Diyelim; Yahudiler Tevrat'ı yazarken, hoşlarına gitmeyen bazı konuları yazmadılar (Bu Kur'an'ın iddiasıdır); peki **ahireti** niye Kur'an'da anlatıldığı biçimiyle Tevrat'ta yazmadılar? Kaldı ki ahiretin varlığı, başta huriler olmak üzere her şeyiyle insanın iştahını kabartır; ayrıca kanunlara karşı gelmemek için toplum üzerinde bir nevi otokontrol görevi de yapabilir. (Elbetteki bu, ancak cahiller için geçerli olabilir.) Durum bu iken, Tevrat yazılırken ahiretin Yahudiler tarafından yazılmaması için hiçbir neden yoktu. Bundan çıkan sonuç; Tevrat'taki **ahiret** inancının Musa zamanında var olmaması, ancak Musa'dan asırlar sonra Yahudi bilginler tarafından Zerdüştilik ve Sumer inançlarından alınarak Tevrat'a yazılması ve Hz. Muhammed zamanında da Kur'an'ın oluşmasına temel teşkil etmesidir.

Yaradılışla İlgili Kur'an'dan Birkaç Ayet

Konuya ilişkin ayetleri üç grup halinde sunuyorum.

a) Birinci Grup Ayetler:

"O Allah ki yerdekilerin tümünü sizler için yarattı. Daha sonra göklere 'istiva' edip/yönelip onları **7** gök şeklinde düzene koydu. O her şeyi bilendi."[85]

"De ki: Siz, yeri **2** günde yaratanı gerçekten inkâr edip duracak mısınız? Bir de ona ortaklar koşuyorsunuz ha! İşte O, bütün âlemlerin Rabbi'dir. Yerküre üzerinde dağlar yaptı ve onda bereketler yarattı. Arayıp soranlar için **4** günde orada (yerkürede) rızıklarını takdir etti. Bundan sonra göğe yöneldi; o zaman gök henüz duman halindeydi... Bu aşamadan sonra da **2** günde gökleri **7** gök olarak yaratıp düzene koydu..."[86]

b) İkinci Grup Ayetler:

"Yaradılışça siz mi daha çetinsiniz yoksa gök mü? Allah onu bina etti. Onun yüksekliğini yükseltti ve düzene koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlık yaptı. ondan sonra da yeri döşe-

---

85 Bakara suresi, 29. ayet.

86 Fussilet suresi, 9-12. ayetler.

di; yerden de suyunu ve otlağını çıkardı. Dağlarını oturttu. (Bütün bunları) sizin ve hayvanlarınızın geçimi için (yaptı)..."[87]

c) Üçüncü Grup Ayetler:

"Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri **6** günde yarattı. Daha sonra 'Arş'ı istiva etti (hükmü altına aldı). O, gündüzü gece ile örter. Gündüz geceyi, gece de gündüzü takip eder. Güneş, Ay, tüm yıldızlar onun emrine boyun eğmiştir. İyi bilin ki yaratmak da emretmek de ona mahsustur. O âlemlerin Rabbi olan Allah en yücedir."[88]

"Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri **6** günde yarattı. Daha sonra 'Arş'ı istiva etti. İşleri o idare ediyor. Onun izni olmadan hiç kimse şefaatçı (başkaları için ricacı) olamaz. İşte sizin Rabbiniz olan Allah budur. O halde ona ibadet ediniz. Artık iyi düşünüp ibret almaz mısınız?"[89]

"O Allah ki, sizi sınamak için gökleri ve yeri **6** günde yarattı. O zaman (onun) 'Arş'ı ise su üstündeydi..."[90]

"O (Allah) gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri **6** günde yarattı. Daha sonra 'Arş'ı istiva etti."[91]

"O Allah ki gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri **6** günde yarattı. Daha sonra 'Arş'ı istiva etti. Ondan başka sizin dostunuz ve şefaatçınız yoktur. Siz hâlâ düşünmez misiniz?"[92]

"Andolsun ki biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri **6** günde yarattık. Bize bir yorgunluk da dokunmadı."[93]

"O Allah ki gökleri ve yeri **6** günde yarattı. Daha sonra 'Arş'ı istiva etti. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, ona yükseleni bilir ve her nerede olsanız o sizinle beraberdir; her ne yaparsanız görür."[94]

---

87 Naziat, 27-33. ayetler.

88 A'raf suresi, 54. ayet

89 Yunus suresi, 3. ayet.

90 Hud suresi, 7. ayet.

91 Furkan suresi, 59. ayet.

92 Secde suresi, 4. ayet.

93 Kaf suresi, 38. ayet.

94 Hadid suresi, 4. ayet

Konunun tam olarak anlaşılabilmesi için az önce anlamları sunulan ayetlerle ilgili şu ek bilgileri de vermek gerekir:

Kur'an, toplum olarak **114** suredir. Bunun bir kısmı Mekke döneminde, bir kısmı da Medine döneminde inmiştir. Ayrıca her bölümün ortaya atıldığı yıl da -hemen hemen- bellidir. Yaradılışla ilgili ayetlerin içinde bulundukları surelerin ortaya atılış sıraları ise şöyledir: Mekke'de nazil olan surelerden Kaf suresinin iniş sırası **34**, A'raf suresinin iniş sırası **39**, Furkan'ınki **42**, Yunus'un **51**, Hud'un **52**, Fussilet'in **61**, Secde suresinin **75** ve Naziat suresinin de **81**'dir. Konuya ilişkin Medine'de ortaya atılan surelerden Bakara suresinin iniş sırası **87**, Hadid suresinin ise **94**'tür. Veya şöyle diyelim: Yerle göklerin yaradılışı konusunda ortaya atılan ayetlerin içinde bulundukları surelerden Kaf suresi, peygamberliğin Mekke döneminde, ilk beş yılda ortaya atılmış. Furkan, Yunus, Hud ve Araf sureleri Mekke döneminin son üç yılında, Secde ve Naziat sureleri Mekke döneminin 5 ile 10 yılları arasında, Bakara suresi Medine döneminin ilk yılında, Hadid suresi ise Medine'de 5. yıldan 10. yıla kadarki sürede Hz. Muhammed tarafından ortaya atılmıştır.[95]

Bu tespitten, **kâinatın yaradılışından** söz eden ayetlerin hemen hemen peygamberliğin tüm yıllarına yayılmış biçimde ortaya atıldıklarını görüyoruz. Dolayısıyla, bundan şu sonuç ortaya çıkıyor: Eğer Hz. Muhammed birkaç yıl daha yaşamış olsaydı, bu konuda Kur'an'daki tekrarlar da devam edecekti. Bu bilgilerin, eski inançların bir aktarımı oldukları tartışmasızdır; ayrıca bunların akıl ve bilime aykırılıkları bir yana; kendi içlerinde de önemli çelişkiler vardır. Birkaçını sunalım:

1) Her şeyden önce Allah'ın kendi Kur'an'ında **yaradılış** hakkında; **"Şunu bilin ki ben göklerle dünyayı 6 günde yarattım. Bu altı günden 4'ünü dünyaya, 2'sini de göklere ayırdım"** bilgisi için defalarca Cebrail'i göndermesi ve sürekli tekrara başvurması doğru olamaz. Bilgi yanlışlığı bir yana; tek bir cümle ile ifade edilebilen bir bilgi için, Kur'an'ı aynı mesajı ve-

---

[95] Dr. **Osman Keskioğlu**, *Kur'an'ı Kerim Bilgileri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. s. 120-127.

ren yazılarla doldurmanın ne anlamı var ki! Gerçekten çağdaş dünyanın herhangi bir anayasasında bir konuda birkaç maddenin -harfiyyen- aynı olması görülmemiştir. Hele bir yasa -iddia edildiği gibi- eğer büyük yaratıcıya aitse, tekrarlar içinde olmamalı. Zaman zaman vurgu yaptığım gibi bu, Kur'an'ın cidden önemli bir eksikliğidir.

Kur'an'da -örneğin- Yasin suresi 82. ayette, **"Allah bir şeye, 'Ol' dedi mi hemen oluverir"** deniliyor. O halde acaba Allah'a zor mu geliyordu ki kalkıp göklerle yeri **6** günde yarattı, neden bir anda değil de **6** günde? Kaldı ki, ha **altı** gün demiş, ha başka bir rakam kullanılmış farketmez. Çünkü bu kuru bir iddiadır, bunun ispatı, bilimsellikle ilgisi yok; ortada rastgele kullanılan bir ifade ve **altı günlük** bir zaman dilimi var o kadar.

2) Yaradılışla ilgili az önceki ayetlerin bir kısmında; **"Allah'ın 6 günlük yaratma mesaisini sadece yerle göklere verdiği"** ifadesi geçiyordu; bazılarında ise bu altı günde hem yerle gökleri, hem de onların arasındakileri -artık gök neresidir, nereye kadardır, onunla yer arasında kasdedilen nedir bu da bilinmiyor- yarattığından bahsediyordu. Bu çelişkinin tatminkâr bir izahı yoktur.

Kur'an'a göre, yerle göklerden farklı olan **"Arş"** adında uzayda bir yer daha vardır. Mesela; **Zuhruf** suresi 82. ayette; **"O** (Allah)**, göklerle yerin ve Arş'ın Rabbi, onların** (inanmayanların) **yakıştırmalarından uzaktır"** diyor. Yine **Mü'minun** suresinin 86-87. ayetlerinde, **"De ki, 7 gökle Arş'ın Rabbi kimdir? Onlar, 'Allah'tır' diyecekler"** diyor. İlginçtir ki, Allah hem soru soruyor, hem de insanlar adına yanıt veriyor. Aynı soru bugün tahsil görmüş insanlara sorulsa ve (elbetteki Kur'an'ın içine bakmaları şartıyla) aynı yanıt alınacak mı? Kur'an mantığından hareketle, acaba Allah kâinatı yaratırken dünya ile göklere **altı gün** ayırdığını neden net olarak belirtiyor da **Arş** için bir zaman belirlemesinde bulunmuyor?

Kur'an'da yaradılış günlerinin sayısı belli, yaradılan şeyler de belli; ama Arş'a ayrılan zaman belirsiz. Aslında Tevrat'ta şöyle bir açıklama da var: Tanrı **6** günde kâinatı yarattıktan sonra 7.

günü (Cumartesi) istirahat etti. Tevrat'a göre **7.** gün (Sebt günü) tanrının istirahat günüdür.[96] Dolayısıyla, Arş'la ilgili Kur'an'da geçen **"Sümme isteva al'el Arş'i"** Arapça ifadesinin anlamı şu oluyor: Altı günlük yaratma işinden sonra "Allah Arş'a oturdu". Zaten Araplar **"İsteva al'el arşi"** dedikleri zaman, "tahta oturdu, tahta yerleşti..." gibi anlamları kasdediyorlar. Aslında Kur'an'da **Arş**'la ilgili kullanılan **"isteva"** terimi, İslami yazarları çok uğraştırmış, bu konuda epey zoraki yorumlara girmişler; ancak ben onların yararsız ve mesnedsiz yorumlarıyla kitabı doldurmak istemiyorum.

3) Şu ilginç bir tespittir ki; Tevrat ve Kur'an'ın Allah'ı, gökler dediği koskoca evreni yaratırken, onlara **2** gününü ayırdığını; Güneş'in uydusu olan ve kâinata oranla küçücük bir cisim durumunda olan dünyaya **4** gününü verdiğini söylüyor. Hatta bazı ayetlerde (örn. **Fussilet** suresi, 10. ayet) şu çelişki de var: İlkin dünyayı **2** günde yarattığını söylüyor, buna ek olarak **4** günde dünyadaki bereketleri, dağları ve rızkları yarattığını, zamanını bunlara ayırdığını belirtiyor; ki toplam olarak **6** gün oluyor.

Ayeti yorumlayanlar burada şu yorumu getiriyorlar: Allah ilkin dünyayı iki günde yaratmış; düzenleme aşamasında kullanılan **4** rakamı içinde o ilk iki gün de vardır, o iki günle birlikte toplam olarak **4** gün oluyor deyip şöyle bir örnek de veriyorlar: Araplardan biri **"Ben dün bir kadınla evlendim, bugün de iki kadınla"** dediği zaman; nasıl bazen bunun anlamı, dünkü kadın da dahil bugün aldığım yeni kadınla birlikte iki kadınla evlendim oluyorsa, tanrı da burada böyle bir anlam kasdetmiştir diyorlar.

Kabul edelim ki tanrı gerçekten dünyaya toplam olarak **dört gün** ayırmış; yine de çelişkiler bitmez. Çünkü bilindiği gibi dünya Güneş'in küçücük bir uydusudur. O nedenle Allah'ın bu küçücük uyduya tüm evrenin iki katı kadar zaman ayırması, ona biçilen büyüklükle ters orantılıdır. Kur'an'ın bir yerinde Allah'ın kendisi de; **gökleri yaratmanın zor olduğunu** söylüyor.[97]

---

96 *Tevrat*, Çıkış bölümü 20/11.

97 Naziat suresi, 27. ayet.

Peki nedir bu çelişkinin izahı?

Aslında olay şudur: Hem Hz. Musa, hem de Hz. Muhammed döneminde teknolojik gelişmeler olmadığı için onlar gök cisimleri hakkında bilgi sahibi değillerdi. Hatta diyebilirim ki, onların yaratma konusunda cesaret edip tanrının iki gününü göklere ayırmaları bile büyük bir başarıdır; o günkü koşullarda ancak bu kadarı söylenebilirdi. Zira aşağılardan uzaya bakılınca gök cisimleri bir elektrik ampulü kadar bile görünmez.

4) Bakara suresinin 29. ayetiyle Fussilet suresinin 9-12. ayetlerinde, **kâinat** yaratılırken önce **yer**, daha sonra **gök** yaratılmıştır biçiminde bilgi verilirken; Naziat suresi 27-33. ayetlerinde ise tam da öncekilerle çelişen bir açıklama var. Burada önce gökleri, daha sonra yeri yarattığını söylüyor. İşin bilimsellikten uzaklığı bir yana; kendi içinde net çelişkileri mevcuttur. Bu gibi ayetler hakkında Kur'an'ı açıklayanların (müfessirlerin) çoğu -çelişkileri bertaraf etmek için- şu yorumda bulunuyorlar: Allah, hammadde olarak önce yeri, daha sonra gökleri yaratmış; ancak son şekillerini verme aşamasında ilkin gökten, daha sonra yerden başlamıştır biçiminde yorum getiriyorlar.[98] Bellidir ki bu yorum da Tevrat'tan aktarılmış. Çünkü Tevrat'ın da hemen ilk cümlesinde, tanrının evvela yer'le gökleri (hammadde olarak) yarattığını, tekamülleri aşamasındaysa ilkin **gökleri**, daha sonra **yeri** yarattığını görüyoruz.

Bir de İslami yazarlara göre şu kıyas geçerli: Onlar; **"Dünya bir binanın temeli, gökse çatısı gibidir. Hal böyle olunca, ilkin dünyanın yapılması gerekiyor"** şeklinde hiç ilgisi olmayan bir mantık yürütüyorlar. **Fussilet** suresi, 9-10. ayetleri ve diğer ilgili ayetlerin tefsirlerinde birçok müfessir benzer açıklamalarda bulunmuştur.

5) Bazıları şöyle diyebilirler: "Dünya cismen küçüktür ama ondaki hayat şartları, çeşitli canlılar vb. onun büyüklüğünü gösterir; ama böyle bir özellik göklerde yoktur. Bu nedenle eğer tan-

---

98 **Fahreddin el Razi**, *Tefsiri Kebir*, Bakara suresi 29. ayet. **İbni Kesir**, Fussilet suresi 9-12 ve Naziat suresi 27-33. ayetlerin tefsirleri ve bu ayetlerle ilgili diğer tefsirler.

rı dünyaya **4** gün vermişse fazla abartmamak gerekir..." şeklinde bir yorum. Bir kere dünya göklere nisbeten ne kadar büyük de olsa, tanrının ona fazla zaman ayırması gerekmiyor. Zira Kur'an'ın, tanımını yaptığı tanrı için, bir şeyin büyüklüğü önemli değil. O halde neden dört gün? Bir de; göklerde neler var, neler yok henüz kimse bilmiyor. O bakımdan, hemen peşin hükümle, **"Dünyanın yaradılışı uzaydan daha zordur..."** demek doğru değildir.

Kur'an'da geçen **(Enbiya, 30. ayet)** dünya ile yerin başlangıçta bir parça olup sonra birbirlerinden ayrıldıkları, her canlının sudan yaratıldığı ve yine Allah'ın her yeri kuşattığı **(Nisa suresi, 126; Fussilet, 54)** inancı -ispatsız bir iddia olmakla birlikte- ilk kez Hz. Muhammed'in ortaya attığı, yeni bir şey değildir. **Thales** (İÖ. 640-548) bu konuda; **"Her canlı sudan yaratılmıştır ve Allah her yeri kuşatmıştır"** diyor. Elbetteki bu iddia Thales'in de icadı değildir. O da Sumer ve Mısır'da eğitim gördüğü için oralardan aktarmıştır. Kaldı ki Kur'an'da geçen **"Her canlının sudan yaratılması"** cümlesinden, neyin amaçlandığı da net değildir/açıklanmamıştır. Acaba iki cinsin birleşmesinden (sperm ve ovumdan) meydana gelen canlılar mı kasdedilmiş -Ki bu, görünen bir şey olduğu için herkes tarafından söylenebilir- bunun mucize ile ilgisi yok veya başka bir şey mi kasdetmiş bunda herhangi bir açıklık yoktur. Dolayısıyla bunu fazla abartmanın bir anlamı yok.

Az önceki ayetlerin içerdiği anlam (yani Allah'ın her yerde var olması, her yeri kuşatması gibi ayetler), aynı zamanda İslam felsefesinin de önemli ilkelerindendir. O zaman ister istemez insanın aklına çok yakışıksız sorular geliyor: "Bilindiği gibi dünyada çok kötü yerler de var. Peki Allah o kötü yerlerde var mı, yok mu? Var denilse Allah'a yakışmaz; yok denilse o zaman söylenebilir ki, kâinatta tanrısız bölgeler, yerler mi var?" vb. sorular.

Yaradılış ve ahiretle ilgili kısmen Sumer mitolojisinden, kısmen Tevrat'tan ve biraz da Zerdüşt'ten sunulan bu bilgilerin, Hz. Muhammed'in öne sürdüğü konuya ilişkin fikirlere köken oluşturduğunu izah etmeye çalıştım. Verilen bilgilerden istenilen me-

sajın daha rahat anlaşılabilmesi için, aşağıda toparlayıcı bir özet sunuyorum:

1) Sumer inançlarında sözü edilen cehennemde **yedi** kapının olduğu yazılı. Bu, özellikle *"İnanna'nın Ölüler Diyarına İnişi"* adlı, şiir biçiminde yazılmış tablette işlenmiştir.[99] Kur'an'da anlatılan **"Cehennem"**in de **yedi** kapısının olduğu açıkça ifade edilmektedir: **"Azgınların varacağı yer cehennemdir. Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya o azgınlardan bir kısmı dağıtılmıştır."**[100] Dikkatimi çeken, önemli bir nokta var: Sumer inançlarında varlığına inanılan cehennemin kapıları **yedidir** diye net bir bilgi var; ancak onlara göre cennetinki kaç tanedir? Buna henüz tabletlerde rastlanamadı.

Şunu belirtmek isterim ki, Kur'an'da da cehennemin **yedi** kapısı olduğu yazılı; fakat cennetinki yazılı değil (ancak hadislerde **sekiz** kapısı var diye geçiyor). Anlaşılan, eski mitolojilerde cennetin kapıları hakkında bilgi yok; bu yüzden Hz. Muhammed de bu noktada açıklama yapmamıştır. Yoksa niye cehennemkini belirtiyor da, cennetinkini hadislerle geçiştiriyor? Bu, önemli bir saptamadır.

İlginçtir ki, Kur'an'da anlatılan cehennemle Allah arasında dostane bir diyalog söz konusu: Allah, kıyamet günü cehenneme seslenerek, **"Acaba doldun mu?"** diyecek; **cehennem ise, "Var mı daha?"** sorusuyla karşılık verecek.[101] Kur'an'da Allah'la cehennem arasındaki bu olumlu ilişki hadislere de konu olmuştur. **Sahih hadislerde** Allah'la cehennem arasında şu diyalog geçiyor: Anlatıldığına göre bir çeşidi soğuk, bir çeşidi de sıcak olan cehennem, birgün Allah'a; **"İçim yanıyor, müsaade et de bir nefes alayım ki içim rahat etsin"** demiş. Allah da buna karşılık; **"Senede iki sefer nefes al"** diyerek kendisine izin vermiş. Hz. Muhammed sözlerini şöyle sürdürüyor: "İşte kışın gördüğünüz aşırı soğuk, so-

---

99 **S. N. Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 165 ile *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 218.

100 Hicr suresi, 44. ayet.

101 Kaf suresi, 30. ayet, **Buhari**, Kaf suresi tefsiri; **Müslim**, Cenaiz, no:2848; **İbrahim Canan**, *Kütüb-i Sitte*, 14/444, no:5126.

ğuk olan cehennemin almış olduğu nefestir; yazın gördüğünüz aşırı sıcaklık da sıcak cehennemin nefesidir."[102]

Peygamber, Güneş'in altı ay kuzey yarımküreye, altı ay da güney yarımküreye gireceğini nerden bilsin ki! Cehennem rahat etsin, içini biraz boşaltsın diye Allah biri soğuk, diğeri sıcak olmak üzere kendisine senede iki sefer nefes alma izni veriyor! Halbuki bir yıl içinde iki sefer yaz, iki sefer de kış oluyor **(güney ve kuzey yarımkürede olmak üzere)**. Ne yazık ki verdiği bilgi yanlış; ancak onun gayesi, bu işin ölümden sonra gerçekleşip gerçekleşmemesi değil; toplumu -eskiden beri var olan- **cehennem** inancıyla korkutup istediklerini rahatça onlara kabul ettirmektir denilebilir. Anlaşılıyor ki Hz. Muhammed bunu cehenneme inandığından değil; amacına ulaşmak için bir taktik olarak kullanmıştır.

2) Sumerler, cehennemde cezayı uygulayacak görevlilerin bulunduğuna, bunların başında da **Ereşkigal** adında cehennem tanrıçasının olduğuna, bu görevlilerin çok katı ve sert olduklarına inanırlardı (**Neti** ve **Nergal** gibi). Daha önce sözünü ettiğimiz cennet ve cehennemle ilgili tabletlerde bunlar anlatılıyor.

Bu sert görevlilerin varlığını Kur'an da kabul ediyor: "Cehennemin bir çeşidi olan **Sekar**'da **19** görevli melek vardır. Biz o ateşin başında **melekler** görevlendirdik...";[103] "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi o ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlarla taşlardır. Onun başında öyle **melekler** vardır ki iri mi iri, çetin mi çetin... Allah onlara ne talimat vermişse, karşı koyamazlar ve eksiksiz olarak yerine getirirler."[104]

3) İslam'a göre ahirette kılıçtan keskin bir köprü olacağı, herkesin onun üstünden geçeceği; Kur'an'a göre hareket edenler için geniş bir caddeye dönüşeceği, günahkârlarınsa üstünden geçerken düşüp cehenneme yuvarlanacakları inancı vardır. Ahiret

---

[102] **Buhari**, *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, hadis no: 321; **Buhari-Müslim** hadisleri; *el Lu'lu ve'l Mercan*, no: 359; **İ. Canan**, agc. 14/439, no: 5120. **Buhari, Müslim** ve **Tırmizi**'den naklen.

[103] Muddesir suresi, 30-31. ayetler.

[104] Tahrim suresi, 6. ayet.

efsanesi hakkında Tevrat'ta malumat olmadığı için Hz. Muhammed'in bu konuda **Zerdüşt** inancını tercih ettiği söylenebilir. Zerdüşt'ün köprü hakkındaki görüşüne daha önce kısaca değinilmişti. Yine Kur'an'a göre Âdem'le Havva cennetten kovulunca üzerlerindeki elbise alınır. İslam inancına göre; insanlar kıyamet günü dirildiğinde, hepsi yalınayak ve çıplaktırlar. Sumer mitolojisinde de; aşk tanrıçasının, yeraltı dünyasına/cehenneme gittiğinde, elbisesi dahil üzerindeki tüm eşyasının oradaki görevliler tarafından alındığı söylenir.[105]

4) Sumer mitolojisine göre **Enki**, Dilmun denilen cennetteki bitkilerden yiyince hastalanır. Onun ağrıyan yerlerinden biri de kaburga kemikleridir. Enki'nin bu bitkilerden yemesi -her nedense- tanrıça **Ninhursag**'ın hoşuna gitmediği için onu lanetler; ama daha sonra onu yine affeder. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta; Âdem'le Havva efsanesi gibi Sumer inançlarında var olan bu olayın eril **Enki** ile dişil **Ninhursag** arasında meydana gelmiş olmasıdır.

Yine tabletlerdeki bilgilerden hareketle, onların **Dilmun** denilen cennetlerinde ilk etapta suyun bulunmaması; daha sonra Güneş tanrısı **Utu/Şamas** tarafından var edilmesi ve bunun sonucu olarak da her tarafın bağ-bahçe, yeşillik olması gibi ortak bilgiler söz konusu. Ayrıca bu cennette **bal** ile **hurma** ağacının bulunması, **Enki** ve **Ninhursag** arasında yaşanan bu olay yüzünden, artık kadın doğumlarının o tarihten bu yana sancılı geçeceği gibi hem Tevrat, hem de İslam'da var olan bilgilerin kökenine gönderme yapacak açık kanıtlardır. Çünkü Kur'an'da, cennette hem **hurma**, hem de **bal** ırmağının bulunduğu yazılı.[106]

Kur'an'ın neredeyse her sayfasında **"Altlarından ırmaklar akan cennetler"** ifadesi kullanılırken; bir yerde bu ırmaklardan dördünün ismi de belirtiliyor: "Bozulmayan **su ırmağı**, tadı değişmeyen **süt ırmağı**, içenlere lezzet veren **şarap ırmağı** ve safi süz-

---

[105] Araf suresi, 22, Taha suresi, 121; *Tevrat*, Tekvin 3/7...; *Tarih Sumer'de Başlar*, 22. bölüm, s. 17; bölüm 26, s. 218 **A. Küçük-G. Tümer**, *Dinler Tarihi*, s. 109.

[106] **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 167-181; *Sumer Mitolojisi*, s. 110; Rahman suresi, 68; Muhammed suresi 15. ayet.

me **bal ırmağı**" diye anlatılıyor ve cümlenin sonunda, **"O cennetlerde her meyveden bulunur"** deniliyor.[107] Bundan şu ortaya çıkıyor ki; Kur'an'da cennetle ilgili defalarca tekrar edilen bu tür inançlar, köken itibariyle Babil'in Asma Bahçeleri'ne dayanır.[108]

5) Dilmun'da hastalanan **Enki**'nin ağrıyan yerlerinden birinin **kaburga** kemikleri olduğu daha önce yazıldı. Buna benzer bir olay hem Tevrat ve Kur'an'da hem de Hz. Muhammed'in hadislerinde vardır. Tevrat'ta Havva'nın, Âdem'in **kaburga** kemiklerinden yaratıldığı açık bir ifadeyle yazılıdır.[109] Kur'an'da **kaburga** kelimesi geçmiyor; ancak kadının erkekten yaratıldığı biçimindeki mutlak ifade birkaç yerde kullanılıyor.[110] Muhammed ise bu konuyu kendi hadislerinde Tevrat'a tam paralel biçimde açıklıyor; **"Kadının, erkeğin eğe kemiğinden yaratıldığını"** net bir ifadeyle belirtiyor.[111]

Dicle ile Fırat ırmakları gerek Sumer Kanunlarında, gerekse Tevrat'la İslami kaynaklarda sık sık kullanılagelen iki önemli nehir. Sumerlerin en eski kanun yapıcılarından **Ur-Nammu** kendi kanununun önsözünde Dicle ile Fırat'tan övgüyle söz etmiştir.[112] Yine **Esnunna**'nın kendi önsözünde okunan kısımda Dicle ırmağından söz ettiğini görüyoruz. Kimbilir belki tabletin okunmayan yerlerinde Fırat'ın ismi de yazılmıştır.

Hz. Muhammed bu konuda; "Bana Miraç gecesinde dört ırmak gösterildi. Bunların ikisi **Dicle** ile **Fırat** ırmaklarıydı" diyor.[113] Tevrat'a göre; Âdem ile Havva'nın içine atıldıkları cen-

---

107 Muhammed suresi 15. ayet.

108 Okurlara, cennet efsanesi hakkında bir de *Alamut Kalesi* adlı kitabı okumalarını tavsiye ederim.

109 Bkz. *Kur'an'da Kadın ve Muhammed'in Hanımları*, s. 21 vd.

110 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, hadis no: 1816.

111 Prolog, md. 150-151.

112 *Tecrit-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 1551 ve **Müslim**'le **Buhari**'nin ortak olarak aldıkları hadislerden biri *el Lu'lu ve'l Mercan*, İman no: 103; **Müslim**, İman no: 164; **Buhari**, Eşribe bölümü; *Kur'an'ın Kökeni*, s. 32 ve devamında geniş bilgi verilmiştir. **İ. Canan**, *Kütüb-i Sitte*, no: 5109-14/430.

113 *Tevrat*, Tekvin, 2/21-22.

nette başlangıçta su olmadığı için, tanrı dört kolu olan bir ırmak yaratır. Irmağın kolları **Pişon, Gihon, Dicle** ve **Fırat**'tır.[114]

Olayın masal yanı bir tarafa; tanrı acaba neden Sumerlerde önemli olan Dicle ile Fırat'ı hep işliyor; hatta Muhammed'i göklere götürürken bile oralarda kendisine Dicle ile Fırat nehirlerini gösteriyor? Halbuki dünyanın en büyük nehri ABD'deki Misisippi'dir; acaba tanrı niye buna da değinmemiş kendi kutsal kitaplarında!

6) Gerek İslam'da ve gerekse Tevrat'la Sumer mitolojisinde ortak olarak kullanılan **7** rakamı dikkat çekicidir. Sumerlerde **7** kapı, **7** tanrısal yasa, **7** dağ aşmak, **7** cehennem kapısı, **7** ağaç... gibi terimler sıkça kullanılıyordu.[115] Kur'an ve hadislerde de Sumerlerden kalma bu **7** rakamı hikâyesi aşırı derecede işlenmiştir.

Buna da birkaç örnek verelim:

* Cehennemin **7** kapısı olduğu Kur'an'da açıkça ifade ediliyor.[116]

* Kur'an'da, dünyadaki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa ve **7** deniz daha da olsa yine de Allah'ın kelimeleri bitmez deniliyor.[117] Neden **7** deniz denmiş; acaba İslam inancına göre daha fazla bir rakam olsa Allah'ın kelimeleri biter miydi?

* Kur'an'da, birçok yerde göklerin, bir yerde de yerin **7** kat olduğu yazıyor.[118]

* Sadaka konusunda verilen örnek yine **7** sayısı ve onun katlarıyla ilgili. Şöyle ki; Allah katında mallarını harcayanların durumları, **7** başak veren bir tohum gibidir. Her başakta yüzer tane bulunan ve toplamı yedi yüz **(7 yüz)** eden bir tohuma benzer, deniliyor.[119]

---

114 *Tevrat*, Tekvin 3/16.

115 **M. İlmiye Çığ**, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumerdeki Kökeni*, s. 24; **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 26, s. 200; *Sumer Mitolojisi*, s. 153.

116 Hicr suresi, 44. ayet.

117 Lokman suresi, 27. ayet.

118 Talak suresi 12. ayette yerkürenin de yedi kat olduğunu yazıyor. Bakara, 27, İsra 44, Muminun 17, 86, Fussilet 12, Talak 12, Mülk 3, Nebe 12.

119 Bakara suresi, 261. ayet.

* İslam'ın temel şartlarından biri olan hac ibadetinde Kâbe etrafında yapılması gerek tavafın/tur atmanın, yine Safa tepesiyle Merve arasında yapılması gereken sa'y'ın/koşmanın ve Mina denilen yerde bulunan üç taş heykele atılan taşların (ilginçtir ki taşa taş atılıyor ve bununla cennet kazanılıyor) 7'şer kez olması, bize bu inancın batıl bir mitolojiden geldiğini çağrıştırmaz mı?

* Kur'an'da efsaneleri anlatılan Ashab-ı Kehf sayılarından söz edilirken, yine 7 rakamı kullanılmış.[120]

* Muhammed'in, "Çocuk 7 günlük iken sünnet edin" demesi ve torunları Hasan ile Hüseyin'i, 7 günlük iken sünnet etmesi ve aynı fikrin Tevrat'ta da yazılmış olması.[121]

* Tanrının kâinatı 6 günde yaratıp 7. günde istirahat etmesi (Tevrat'a göre), Kur'an'a göre de Arş'a yönelmesi (ki toplam olarak yine 7 gün oluyor) ve bunun Sumerlerdeki 7 gün sayısıyla aynı olması.

* Muhammed'in, "Çocuklarınız 7 yaşına gelirken namaza alıştırın" deyip burda da yine 7 rakamını seçmesi.

* Yeni doğan çocuklar için kesilen **Akika** olsun, diğer kurbanlarda olsun bir sığır veya devenin 7 kişi için yeterli görülmesi.

* İslam'ın, haftanın günlerini 7 olarak kabul etmesi.

* Kur'an'da Yusuf suresinde Hz. Yusuf dönemindeki melikin (hükümdarın) rüyasında 7 cılız inekle 7 semiz inek ve 7 yeşil başakla 7 kuru başak görmesi ve Yusuf'un bunu tabir ederken 7 bol yıl ile 7 kıtlık yılını kullanması ve burada da 7 rakamının kullanılması (Yusuf suresi, 43-49. ayetler) gibi.

İslam'da ve Sumer inançlarında 7 rakamıyla ilgili benzer örnekler çoğaltılabilir. Bu kadar benzerlikten sonra, insanın aklında soru işaretlerinin oluşmaması mümkün değil!..

7) Hem Sumer mitolojisinde, hem de Kur'an'da insanın yaradılış amacının tanrıya/tanrılara hizmet etmek olduğu ortak olarak işlenmiştir. Kur'an'da Allah'ı tanıma, ona kulluk etme şeklinde, Sumerlerde ise daha farklı biçimde buna inanılmıştır. Ama ne

---

120 Kehf suresi, 22. ayet.

121 *Tevrat*, Levililer, 12/3, **İbni Hacer**, *Feth'ul Bari*, 10/289.

olursa olsun sonuçta işin içinde tanrı hizmeti söz konusudur ve bu inanç her ikisinde ortaktır.[122]

8) Kur'an'da defalarca işlenen[123] insanın çamurdan yaratılış efsanesi, hem kutsal dinlerde, hem de Sumerlerde var olan ortak bir inançtır.

9) Kur'an'da anlatılan cennette, içkiden -hem de az değil; ırmak biçiminde- söz ediliyor **(Muhammed suresi 15. ayet)**. İçki olayı, Sumerlerin, *"İnanna'nın Yeraltı Dünyasına İnişi"* adlı efsanelerinde -farklı biçimde de olsa- anlatılmıştır.[124]

10) Tevrat'ta Âdem'le Havva'nın içine bırakıldıkları cennetin/bahçenin ismi **Adn** olarak geçiyor. Tevrat'ta bu yerin dünyada doğu tarafında bir bölgede olduğu da yazılı. O zaman Sumer inançlarıyla tamamiyle çakışıyor. Kur'an'da **Adn/Aden** ismi **11** yerde yazılmıştır.[125]

11) Kur'an'a göre -erkekler dahil- cennette altın bilezikler ve inciler takılacakmış, bir de o cennetlerde ipek elbise olacakmış.[126] Benzer inançlar Sumer mitolojisinde de var. Tanrıça **İnanna**, çoban tanrı **Dumuzi**'yi kurtarmak için yeraltı dünyasına gidince, lacivert taşlardan (incilerden) hem göğsüne, hem de boynuna "çifter çifter" asıyor. Ayrıca altın yüzükler, gerdanlıklar takıyor ve temiz elbise giyiyor. Bir de gözlerine sürme gibi şeyler sürüyor.[127]

12) Tevrat'ta Allah hayvanları ilk yarattığı zaman Âdem'e, **"Onlara sen isim tak"** derken, tüm canlıların isimlerini Âdem takmış. Aynı olay Kur'an'da da anlatılmaktadır.[128]

---

122 Zariyat suresi 56. ayet; **Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 132 ve *Tarih Sumer'de Başlar*, 14. bölüm.

123 Âl-i İmran, 59, Maide 110, En'am 2, A'raf 12, İsra 61, Hicr 26, 28, 33; Rum 20, Fatir 11, Secde 7, Saffat 11, Sa'd 71, 76, Rahman 14; *Tevrat*, Tekvin, 2/7; **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 14; *Sumer Mitolojisi*, s. 103. Kazmanın yaradılışıyla ilgili tabletin çevirisi, s. 132.

124 **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, 26. bölüm, s. 219.

125 Tevbe suresi 72, Rad 23, Nahl 31, Kehf 31, Meryem 61, Taha 76, Fatir 33, Sa'd 50, Gafir 8, Saff 12 ve Beyyine 8. *Tevrat*, Tekvin bölümü 2/8.

126 Kehf 31, Hac 23, Fatir 33, İnsan 21.

127 *Tarih Sumer'le Başlar*, 26. bölüm, s. 220.

128 *Tevrat*, Tekvin 2/19; Kur'an, Bakara, 31-33. ayetler.

13) Âdem'le **Havva** cennetten/bahçeden uzaklaştırılınca, Allah'ın emriyle üzerlerindeki elbise (ceza olarak) alınır, çıplak kalırlar. Sumerlerde de aşk tanrıçası **İnanna**, çoban tanrı **Dumuzi**'yi kurtarması için yeraltı dünyasına gidince, üzerindeki elbiseleri alınır. Şu benzerlik de önemli: Bu olay nasıl Sumerlerde karıkoca olan **Enki** ile **Ninhursag** arasında yaşanmışsa, Kur'an'a göre de karıkoca olan **Âdem**'le **Havva** arasında yaşanmıştır.[129]

14) Yine Kutsal Kitaplardaki cennetle Sumerlerin cenneti Dilmun'un ortak yanlarından biri, meydana gelen hoşnutsuzluğun son olarak tatlıya bağlanmış olması. Nasıl **Havva** ile **Âdem** en son affedilmişlerse, hastalanan **Enki** de tanrıça **Ninhursag** tarafından sonunda bağışlanmıştır.

15) Tevrat ve Kur'an'a göre tanrı, Âdem'le Havva'yı, hayat ağacına yanaşmamaları konusunda uyarır; fakat onlar bu yasağı çiğneyip ağaçtan meyveyi yiyince, hoşnutsuzluk meydana gelir.[130] Dilmun'da Enki'nin bitkilerden yemesi, tanrıça Ninhursag'la arasını açar. Tabletlerde net olarak, **"O bitkiler Enki'ye yasaklanmıştı"** anlamında bir ifadeye rastlanamadı; ancak olayın seyrinden böyle bir yasak da anlaşılıyor; yoksa tanrıça Ninhursag neden Enki'ye kızsın ki!

16) Tevrat ve Kur'an'da anlatılan Âdem'le Havva'nın çocukları **Habil** ile **Kabil**'in efsanesine benzer bir efsanenin Sumer mitolojisinde de olduğu daha önce yazıldı; konuya ilişkin şunlar anlatıldı: Hava tanrısı Enlil, **Enten** ve **Emeş** adlarında iki kardeş tanrı yaratır. Bunlardan Enten hayvancılıktan, Emeş de zirai ürünlerden sorumlu tutulur. Birgün bunların arası açılır ve birbirleriyle kavga ederler. Durum tanrı **Enlil**'e iletilince, kendisi hayvancılıktan sorumlu Enten'e hak verir.[131] Bu efsane Kur'an

---

129 *Tevrat*, Tekvin 3/7; *Kur'an*, Araf suresi 22, Taha suresi 121. **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, 26. bölüm; *Sümer Mitolojisi*, s. 106.

130 *Tevrat*, Tekvin 3/6; *Kur'an*, Bakara suresi 35, Araf suresi 19-22 ve Taha suresi 120.

131 **Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 98-100, 197; *Tarih Sumer'de Başlar*, 19. bölüm.

ve Tevrat'ta da işlenmiştir; ancak Sumerlere göre **Emeş**'le **Enten** en sonunda anlaşırlar; Tevrat ve Kur'an'a göre ise, **Kabil/Kain** sonunda **Habil**'i öldürür. Elbette bir efsanenin zaman içinde değişikliklere uğraması gayet normaldir.[132]

Daha önce kendilerinden söz ettiğimiz **Lahar** ve **Aşnan** kardeşlerin efsanesi de aynen **Habil-Kabil**'inkine benzer. Şiir biçiminde yazılan tabletlerin bir kısmı henüz okunmamakla birlikte, okunan kısımda aralarının açıldığı, birbirleriyle kavga ettikleri ve sonuçta tanrı **Enlil** ile tanrı **Enki**'nin araya girdikleri yazılı. Ancak tabletlerden okunan kısımda bu iki tanrının verdikleri karar hakkında bir bilgi yok. Kimbilir belki okunmayan bölümlerde bu karar da yazılmıştır.[133]

Habil-Kabil efsanesi Kur'an'da özetle şöyle geçiyor: Âdem'in iki oğlu (ki hadislerde Habil ve Kabil olarak geçiyorlar) birer kurban takdim ediyorlar/Allah'a sunuyorlar. Tanrı birininkini (Habil'inki) kabul eder, diğerininkini (Kabil'in) ise kabul etmez. Bu nedenle Kabil, Habil'i öldürür. Daha sonra cenazesini gömmez. O sırada tanrı tarafından bir karga gelir; toprağı deşer ve öldürdüğü bir kargayı gömer. Katil olan kardeş (Kabil) bunu görünce pişmanlık duyar. O da kendi kardeşini gömer.[134]

Bu efsanenin Sumer mitolojisiyle ortak olan açık tarafı, **Lahar-Aşnan** ve **Emeş-Enten** gibi bunların kardeş olmaları, birinin hayvancılıktan, diğerinin tarımdan sorumlu olması, her ikisinin de kendi ürünlerinden tanrıya sunmaları ve sonuçta tanrının birine hak vermesidir.

Bu başlığı, şu kısa ifadeyle bitirmek istiyorum: Kutsal Kitaplarda sadece bir efsanede bile, bunca bilginin Sumer mitolojisiyle-eski inançlarla çakışıklığı varken, kalkıp da onları olağanüstü kitaplar olarak ilan etmek akılla izah edilebilir mi? Veya şöyle diyelim: Bu çağda acaba insanlığa ne gibi bir yararı olabilir ki, hâlâ bu efsanelere inanılsın!

---

132 *Tevrat*, Tekvin 4/1-8.

133 **Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 104, 137.

134 Maide suresi 27-31. ayetler; *Tevrat*, Tekvin, 4. bab.

2. BÖLÜM

KUTSAL KİTAPLARDAKİ VAHİY/MESAJIN SUMERDEKİ KÖKENİ

Toplumu yönetmek için, varlığına inanılan tanrının/tanrıların birini görevlendirmesi inancı, çok eskilere dayanır. Henüz ne Muhammed, ne Musa ve ne de İbrahim Peygamber gibi kutsal dinlerin temsilcileri yokken, çoktanrılı inanca sahip olan Sumerlerin yöneticileri halka; **"Ey ahali! Haberiniz olsun, bizi falanca tanrı/tanrılar başınıza kral olarak atadı-tayin etti. Bizim her buyruğumuz tanrının/tanrıların buyruğudur. Siz buna uymak zorundasınız..."** diyorlardı. Sadece söylemekle kalmayıp bunu kanunlarına yazmak suretiyle resmi hale getiriyorlardı. Hatta toplamı 3-4 sayfalık olan kanunlarında, inandıkları tanrılarına Kutsal Kitaplardan daha fazla yer vermişlerdir.

Sözün özü: Tanrıdan mesaj alma inancı asılsız olmakla birlikte, Sumer/eski toplulukların icadırır; kutsal dinler temsilcileri tarafından ortaya atılan yeni bir inanç değildir.

Bunu, birkaç örnekle açalım:

1) İlk defa 1914'te **Arno Poebel** tarafından tercüme edilip yayınlanan bir tablette, Tufan'la ilgili Kur'an ve Tevrat'ta anlatılan efsanenin kökeni hakkında bazı yeni bilgiler ortaya çıktı. Tanrı tarafından korunan kişi Kur'an ve Tevrat'ta **Nuh**, Akadlarda **Utnapiştim**, Sumerlerde de **Ziusudra** olarak geçiyor. İlgili tablet önlü arkalı olarak yazılıp toplam olarak altı sütundur ve şu

an Philadelphia Üniversitesi Nippur koleksiyonu bölümünde bulunuyor. Tablette anlatılanlara göre; Tufan işi bittikten sonra kral **Ziusudra** halka **"Ben sizin kralınızım, bu yetkiyi de gökten/tanrıdan aldım"** diyor. Daha sonra şu açıklamalar yapılıyor: Bilgelik tanrısı **Enki**, bir duvarın arkasından veya rüya yoluyla **Ziusudra**'ya (İslami tabirle buna vahiy denir) bir gemi yapmasını, onun içine de yaşam için gerekli olan her canlı ve bitki ile birlikte ailesini, akrabasını almasını, bunun ardından da tufanın geleceğini, böylece kendilerinin kurtulmuş olacaklarını bildiriyor.[135]

Kimbilir belki bu efsaneyi **Ziusudra**'dan önce daha niceleri de kullanmışlar. İlginçtir ki Kur'an'a ve Muhammed'in hadislerine göre; nasıl kendisine tanrıdan gelen mesaj tanrının kendisiyle perde arkasından konuşması **(Şura suresi, 51. ayet)** veya rüya yoluyla onun kalbine akması biçimindeyse, Sumerlerde de aynı inanç sözkonusudur.

Kutsal kitaplarda anlatılan Tufan efsanesinin Sumer kökenli olduğu konusunda birçok yazar bilgi verdiği için, efsane üzerinde durmayacağım. Tanrı görevlendirmesi konusunda bu efsanede bilgi olduğu için biraz değindim. Sumerlerde tufan işi bittikten sonra geminin durduğu yer **Nizir** dağı; Tevrat'ta **Ararat**, Kur'an'da ise **Cudi** dağı olarak geçiyor.[136] Kaldı ki bulunan tablette anlatılan efsane Akadca olarak yazılmış; ancak işlenen kişiler Akadlardan da epey önce yaşayanlardan seçilmiştir. Bundan, bu efsanenin yazıldığı tarihten asırlar önce de var olduğu gerçeği ortaya çıkıyor.

Eski çağlarda böyle bir tufanın meydana gelmesi muhtemeldir: Buzulların erimesi veya aşırı derecede yağmur yağması sonucu böyle bir şeyin olması gayet normaldir. Hatta MÖ. 3. binlerde okyanus yüzeyinin fazla yükselmesiyle civardaki insanların sular altında kaldıkları, Aşağı Mezopotamyalıların dağlara

---

135 **S. N. Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 174; *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 23; **M. İlmiye Çığ**, *İncil, Kur'an ve Tevrat'ın Sumerdeki Kökeni*, s. 51; *İbrahim Peygamber*, s. 71.

136 **M. İ. Çığ**, *İbrahim Peygamber*, s. 72; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 8/4; Kur'an, Hud suresi, 44. ayet.

çıktıkları **tabletlerde** yazılı. O dönemde teknolojinin gelişmemiş olması ve insan bilgisinin de az olması, ister istemez onları doğal afetlere karşı korkutmuş, bunun sonucu olarak da meydana gelen benzer felaketler, o gün için olağanüstü olaylar ve **tanrının/tanrıların** bir nevi **uyarıları/cezaları** olarak değerlendirilerek, farklı inançlar biçiminde tarihe geçmiştir. Günümüzde de bu tür afetler olmuyor mu ve bu afetlere bu gözle bakan insanlar sanki (her kesimden) yok mu! Bundan dört-beş yıl önce İstanbul ve Kocaeli çevresinde meydana gelen deprem için de böyle diyen siyasi parti mensupları vardı; bunu, medya da işledi. Nüfusu 12 milyona ulaşan, birçok uygarlığa evsahipliği yapan İstanbul'un, 1995'te seçilen belediye başkanı (ki 59. hükümette başbakandır) kamuoyunun gözü önünde -ister gerçekten inandığı için yapmış olsun, ister parti reklamı için olsun- yağmur duasına çıkmadı mı! O bakımdan bunu fazla abartmaya hiç gerek yoktur.

2) İnsanlar bir zamanlar yazılı kanun yerine **Pi-lul-da** denilen töreye/örf-âdete göre yönetilirlerdi.[137] İsa'dan yaklaşık **2350** yıl önce, Mezopotamya'nın **Lagaş** kentinde 10 yıllık krallığı döneminde çıkardığı kanunlarıyla o gün için harikalar yaratan **Urukagina**'nın, sosyal alanlarda yaptığı yenilikler, bugün bile gıpta edilecek nitelikte. **Urukagina**, kendi kanununun başında **"Tanrı Ningirsu[138] beni Lagaş krallığına atadı"** diyor. Kanunu hakkında kısaca bilgi vermekte yarar var: İnsanlar, Urugakina'dan asırlar önce Lagaş kentinde huzur/refah içinde yaşıyorlardı. Bir taraftan (ilkel de olsa) komünal örnekler vardı, öbür taraftan özel mülkiyet yaygındı. Halk, çiftçilik, besicilik, kayıkçılık, ticaret, sanat gibi çeşitli mesleklerde uğraşıyordu. Toprak, teoride halkın hizmetine aitti.

Şunu diyebiliriz ki, genelde zenginlikle fakirlik çalışmaya bağlıydı; ancak **Urukagina**'ya yakın dönemde yapılan savaşlar sonucu (özellikle son üç prens zamanında) yönetim tamamen bozulmuş, halk sefalet içinde kıvranıyordu. Memlekette zulüm ve hak-

---

137 Urukagina Sosyal Reform Kanunları, 7/26-28; Prof. **Mebrure Tosun**-Doç. **Kadriye Yalvaç**, *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Şaduga Fermanı*, s. 8.

138 İnançlarına göre Lagaş kentinin baş tanrısıydı.

sızlık alabildiğine yaygınlaşmıştı. İnsanlar, vergi yükü altında inim inim inliyordu: Gemicilerin denetçileri vergi yüzünden gemilere; hayvanların denetçileri de büyük ve küçükbaş hayvanlara el koyuyor/onları haczediyordu. Hanımını boşayan bir erkek, Ensilere (dönemin beyleri demek) 5, vezire de 1 şekel olmak üzere toplam 6; Lavanta üreticisi Ensiye 5, vezir ve saray kâhyasına da 1'er olmak üzere toplam 7 şekel vergi ödemek zorundaydı.[139]

Tapınak malı teorik olarak tanrınındı; ancak Ensiler onu da kendi malları gibi kullanıyorlardı. Tanrının öküzleri Ensilerin soğan bahçesini sürüyordu. Yine tanrının en güzel toprağı ensiler tarafından işletiliyordu. Kısacası, Ensiler tanrının eşek, sığır ve tüm tahıllarına el koymuşlardı. İlginç olan, biri öldüğünde vergi memurlarının hemen mezarı başına gidip onun yasta olan akrabalarından arpa, ekmek, bira gibi eşyalar almalarıydı. (Bellidir ki İslamiyet'te ölen bir Müslümanın malından hocalar tarafından alınan namaz, oruç, yemin kefareti vb. -ki halk nezdinde buna **"ıskat"** denir- Sumer mitolojisinden İslamiyet'e geçmedir.) İşte böylesi bir yapı içinden çıkan **Urukagina**, 10 yıllık prensliği sırasında **"Sosyal Reform Kanunları"** adıyla bir kanun çıkarıp uygulamaya koymak suretiyle halka rahat bir nefes aldırıyor.

Tanrıya özel olarak mal ayırma inancı; Kur'an'da da işlenmiştir. **Enfal** suresi 41. ve **Haşr** suresinin 6. ile 7. ayetlerinde özet olarak; **"Savaşlarda elde edilen ganimet ve Fey'den Allah'a da ayırın"** deniliyor. Aynı ayrıcalık, Kur'an'da **Muhammed** Peygamber ve akrabası için de geçerli. Tıpkı Sumerlerdeki Ensilerin tapınam mallarını kullandıkları gibi, İslamiyet'te de savaşlarda elde edilen ganimetlerden Allah'a ayrılan payı dağıtmakta Hz. Muhammed özgürdü. İşin enteresan yanı, Kur'an'da tanrının kendisine ayrılmasını istediği mal, kan dökülerek savaşlarda ele geçirilen ganimet, yani başkasının çalışıp kazandığı maldır.

---

139 **Şekel**, gümüşten yapılmış o günkü para biriminin adı.

Urukagina'nın Reformları

Urukagina'nın reformlarıyla ilgili birkaç örnek verelim:

* Önemli/zengin bir adam, fakir olan bir komşusuna; "Evini bana sat, mahallemden git" diyemez. ancak evsahibinin rızası varsa ve o önemli adam da evin gerçek fiatını öderse o zaman olabilir. **(Madde 11/33-38, 12/1-11)**

* Bir rahip, artık bir fakirin rızası dışında onun bahçesine girip hiçbir şeyini alamaz. **(Madde 11/17-19)**

* Fakir biri, iyi bir merkebe/binek hayvanına sahip olursa, büyük/önemli olan bir adam onu asla kendisinden alamaz. **(Madde 11/20-32)**

* Hırsızlık, cinayet, borç... nedeniyle hapis yatanların tümünü serbest bırakır/genel af ilân eder. **(Madde 12/14-20)**

* Yetimin, dulun korunması, ezdirilmemesi için kanuna madde ekler ve "Buna uyulması tanrı emridir" der. **(Madde 12/23-28)**

* Göreve başlar başlamaz gemilerden vergi toplayan memurları, çobanları, buğday bekçilerini, hayvan satıcılarını... (halka haksızlık yaptıkları gerekçesiyle) görevden uzaklaştırır. Ensilerin, vezirlerin, saray kâhyalarının... daha önce halktan aldıkları vergilerin toplanmasına yasak koyar.[140]

Urukagina'nın o meşhur **"Sosyal Reform Kanunları"**nda benzer toplumsal içerikli maddeler çoktur. Bu kanunla ilgili tabletler 1878'de Fransız arkeologlar tarafından **Tello**'da bulunmuş, daha sonra Sumeroloji uzmanları tarafından tercüme edilerek kamuoyuna sunulmuştur. Adı geçen kanunla ilgili bulunan tablet sayısı dörttür.[141]

---

140 Urukagina Sosyal Reform Kanunları, 8/15-31, 9/1-27. Tosun, Yalvaç age. s. 24.

141 Bunları yazan, o dönemin bir arşiv memuru. Günümüzde çevirisini kamuoyuna sunanlar ise; **François Thureau-Dangin,** *Die Sumerischen und akkadıschen königs inschriften,* Liepniz, 1907; **Kramer**, *The Sumerians, university of Chicago press."* s. 317-323, Chicago, 1963; **Arno Poebel**'in de tabletler hakkında çevirisi vardır; **A. Deimel**, *Orientalia-2* (1920) çevirisi var; **Lambert**, *Revue d'assyrologie et d'archêologie orientale,* s. 169-184, 1956.

Sumerlerin ünlü Babil prensi, kanunlarıyla meşhur **Hammurabi** (MÖ. 1792-1750), kendi kanununun birçok yerinde (prolog, epilog ve kanun kısmında) adaletten, hukuktan söz ettikten sonra görevi; "Ne zamanki tanrı **Anu** ve tanrı **Enlil** yetkiyi **Enki**'nin oğlu **Marduk**'a verdiler, işte o zaman ben **Hammurabi** olarak **adaleti** sağlamak, şikayet ve kötülüğü yok etmek, zayıfları güçlülere ezdirmemek, insanlar nezdinde (kendi kasdederek) parlamak, topluma aydınlık getirmek, insanları mutlu kılmak... için tanrı **Anu** ve tanrı **Enlil** adımı andılar ve **Enlil**'in görevlendirdiği çoban **Hammurabi**'yim ben" diye uzunca bir girişle başlıyor ve daha sonra da inandığı birçok tanrının isimlerini sayarak onlara ait mabedleri hiç ihmal etmediğini anlatıyor. Tabletlerde, **Hammurabi**'nin görevi tanrıdan almasıyla ilgili temsili merasim resimleri bile çizilmiştir. Bulunan tabletlerde Hammurabi'den asırlar önce yaşamış olan kral **Ur-Nammu**'nun, Ay tanrısı **Nanna**'nın eşi tanrıça **Ningal**'e bir şeyler sunar biçimde çizilen resmi var. Bununla ilgili tabletler Philadelphia üniversitesi Müzesi'nde bulunuyor.[142]

Hammurabi, 282 maddelik kanununda genelde adaletten, mülke karşı işlenen suçlardan, ticaretten, alışverişten, evlilik ve aile hukukundan, kişi haklarından, çeşitli cezalardan, meslek erbabına ait suçlardan, tarım, ücret ve tarifelerden, köle ve cariyelerden... söz eder. Adaletiyle ilgili enteresan bir-iki örnek vermek istiyorum: Herhangi bir mala ait bir davada, şayet bir hakim karar verip daha sonra kararında oynama yaparak onu değiştiriyorsa, o hakim hem görevden alınıp asla hakimlik yapamayacak, hem de dava konusu olan malın on iki katını tazmin etmek zorunda kalacaktır. **(Hammurabi Kanunları, md. 5)**

Yine, "Eğer bir erkek bir kadınla evlenir, kadın günün birinde ağır bir hastalığa yakalanır ve o erkek başka hanımla evlenirse; hasta olan hanımını boşayamaz, ölene dek ona bakmak zorundadır. Ancak kadın kendi rızasıyla babasının evine gitmeyi tercih ederse o zaman çeyizini alır gider" diyor **(Hammurabi Kanunla-**

---

142 Hammurabi Kanunları, Prolog, Kol-1/53; **M. İ. Çığ**, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumerdeki Kökeni*, s. 85, 92.

rı, md. 148-149). Maalesef Kur'an'da kadına aynı hak tanınmamıştır. Kur'an'a göre hanım ister sağlıklı isterse hasta olsun, her halukârda erkek istediği an/sebepsiz olarak onu boşayabilir.[143]

En önemlisi, Sumerlerde tanrı **Marduk** çok meşhur olduğu ve Hammurabi, **"Marduk da bana görev veren tanrılardan biridir"** dediği ve bunu kendi kanununun birkaç yerinde yazdığı halde, kanununun yazılı olduğu tablette Marduk'un resmi değil; adaletle meşhur olan Güneş tanrısı **Şamas/Utu**'nunki çizilmiştir. Bundan kasıt şu: **Hammurabi kendi adaletiyle öylesine meşhurdu ki, yazarken bile tablet üzerinde ancak adalet tanrısının sembolünü yazmayı uygun görmüştü.**[144]

Hammurabi, kendi kanununda birçok tanrı ve onlara ait mabetlerin isimlerini saygıyla andıktan sonra[145] sonsöz kısmında gerçekleştirdiği adaletten, tanrı **Enlil** ve çoban tanrısı **Marduk**'un kendisine ihsan eyledikleri insanları ihmal etmeyip onlara iyi baktığından, tanrıça **İnanna** ve tanrı **Zababa**'nın kendisine verdikleri silahları iyi kullandığından, tanrı **Enki**'nin kendisine verdiği sağlam düşünceden, tanrı **Marduk**'un verdiği iyi

---

143 Bu konuda geniş bilgi, "*Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları*" adlı yapıtımda vardır.

144 Prolog, k. 1/8; k. 2/9; k. 5/14. Epilog, 24/14 ve 90 ile 25/32 ve 58. maddeler; **M. Tosun-K. Yalvaç**, age. s. 8.

145 Örnek olsun diye Hammurabi'nin ihmal etmeyip kendi kanununa yazdığı tanrı ve mabetlerinden birkaçı: Tanrı Marduk ve onun Babil'deki Eşagila mabedi (Önsöz, Kol-2/7-12). Ay tanrısı Nanna/Sin, onun Ur şehrindeki mabedi Egişnugal (Kol-2/13-21). Güneş tanrısı Şamas/Utu ve onun Babil'deki Ebabbar mabedi (Kol-2/34-36). Tanrı Anu ile tanrıça İnanna'nın Uruk'taki mabedleri Eanna (Kol-2/42-43). Tanrıça Ninhursag'ın İsin'deki Egalmah mabedi (Kol-2/52-54). Tanrı Zababa'nın Kiş'teki Emeteursag mabedi (Kol-2/60-62). Tanrıça İnanna'nın Kiş şehrindeki Hursagkalamma mabedi (Kol-66/67). Harp tanrısı Nergal'in Kutu'daki Meş'lam mabedi (Kol-3/4-6) Tanrı Tutu'nun Borsippa'daki Ezida mabedi. (Kol-3/10-15). Tanrı Uraş'ın kült merkezi olan Dilbat (Kol-3/18-23). Tanrı Mama/Nintu ve Kiş şehrinden (Kol-3/27-33). Tanrıça Ninhursag'ın Lagaş'taki kült merkezi Eninnu (Kol-3/43-46). Tanrıça Telitum/İnanna-İştar'dan şükranla söz eder (Kol-3/48-54). Fırtına tanrısı Adad'ın dualarından (Kol-3/55-57), tanrı Mah ve onun Bismaya'daki Emah mabedinden (Kol-3/68-69), tanrı Ea/Enki ve eşi Damgalanunna'dan övgüyle söz eder (Kol-4/14-17).

görüşten... memlekette huzuru sağladığından söz eder ve **"büyük tanrılar beni göreve çağırdılar"** diyerek yine birçok tanrının isimlerini anar. En son, kanununa uyanlara dua, uymayanlara da beddua edip bitirir.

Örnek olsun diye Urukagina ve Hammurabi Kanunları hakkında biraz fazla bilgi verdim; yoksa Sumerlerin diğer kanun yapıcıları da bunlara benzer çok yararlı sosyal kurallar ortaya koymuşlardır.

Ur-Nammu (İÖ. 2111-2084): Mezopotamya'nın **Ur** şehrinde krallık yapan önemli bir kanun yapıcısı. Çıkardığı yasanın önsözünde özetle; "Ne zamanki tanrı Anu ve tanrı Enlil Ur krallığını tanrı Nanna'ya verdiler"[146] diye başladıktan sonra, bir yerde; **"Güneş tanrısı Şamas/Utu'nun sözüyle memlekette adaleti tesis ettim"** diyerek, kendisinin tanrı tarafından görevlendirildiğini belirtir. Hatta **Ur-Nammu**'nun bu mesajı merasimle tanrıdan aldığı, bulunan heykeller üzerinde canlandırılmıştır.[147]

Lipit İştar (İÖ. 1934-1924): **İsin** şehrinde prenslik yapmış, ünlü kanun sahiplerinden biri. Kendi kanununun önsözünde **"Tanrı Anu ile tanrı Enlil memleketin prensliğini bana verdikleri zaman..."** diye başlar ve sonsözde; "Sumer ve Akad'da tanrı **Şamas/Utu**'nun sözlerine uygun olarak adalete bağlı olunsun. **Enlil**'in ağzından çıkan sözlere uyarak ben **Lipit İştar** olarak düşmanlık ve isyanları ortadan kaldırdım. Ağlama, şikayet ve feryatların nedenlerini yok ettim. Gerçeği, doğru olanı ortaya koyarak Sumer ve Akadlıların mutluluğunu sağladım..." şeklinde uzun uzadıya anlatır.[148]

Esnunna: Hammurabi'den yaklaşık bir asır önce yaşamış olan bu prens, kısa olan kanununun önsözünde Güneş tanrısı **Şamas**'tan söz eder; ancak tablet kırık olduğundan Şamas'tan neyi kasdettiği kesin olarak anlaşılmıyor. Bellidir ki kendisi de diğer

---

146 **Anu** Akadça bir kelime olup inançlarına göre gök tanrısının adıdır. **Ninlil** ise hava tanrısı ve inançlarında çok önemli bir tanrı. **Nanna** da Ay tanrısıdır.

147 Ur-Nammu Kanunları, prolog kısmı, md. 30-113; **M.İ. Çığ**, *Tevrat, İncil ve Kur'an'ın Sumerdeki Kökeni*, s. 85-92.

148 Epilog, 19/1-58.

Sumer prensleri gibi kendi kanununa başlarken hemen tanrı ile söze başlamış.[149] Şu belirlemeyi de yapmalıyız: Sumerlerde tanrı buyruğu genelde saray çevresine gelirdi; Kutsal Kitaplarda ise bu durum biraz farklı.

Sumer kanunlarından Hammurabi Kanununun üzerinde yazılı olduğu üç büyük diorit parça[150] 1901-1902'de **V. Scheil** başkanlığındaki Fransız bilim heyeti tarafından Irak'ta, eski **Elam**'ın başkenti **Sus**'ta bulundu. Aslı **Louvre** Müzesi'nde, kopyaları ise birçok ülkede var. Uzunca bir prolog/önsöz, bir epilog/sonsöz ve **282** maddelik kanundan ibaret. Tercüme edilerek yayınlandığı zaman, kamuoyu bunu **insanlık tarihinin ilk yazılı kanunu** olarak bildi. Ama Hammurabi'nin ilk yazılı kanun koyucu olma unvanı, fazla sürmeden başkalarına geçti. Kral **Lipit İştar** Kanunlarına ait tabletler **1947**'de tercüme edilerek yayınlandı. Ki bu kanun, Hammurabi'ninkinden en az üç asır önce hazırlanmış. İlk defa Pennsylvania Üniversitesi Müzesi'ne bağlı konservatör **Francis Steele** tarafından onarılarak tercüme edilmiştir. Bunun **prolog, epilog** ve **37** kanun maddesi vardır.

Hızlı gelişmeler bir yıl geçmeden liderliği **Lipit İştar**'dan da aldı. Bu sefer, ondan yaklaşık iki asır öncesine ait bir kanunun tabletleri ortaya çıktı: **Ur-Nammu** Kanunları. Buna ilişkin çivi yazısıyla Babilce yazılmış tabletleri, 1948'de Bağdat Müzesi konservatörü Iraklı **Taha Bekir**, Tel Harmal denilen yerde buldu. Bir **prologla 30** kanun maddesini içeren tableti 1948'de ünlü Asurolog **Albrecht Göetze** tercüme edip kamuoyuna sundu.[151] Daha sonra birçok uzman, adı geçen tüm Sumer Kanunları üzerinde çalışmalar yürütüp değişik yayın organlarıyla kamuoyuna sundular. Bunun da dünyanın ilk yazılı kanunu olma unvanı fazla sürmedi; **Urukagina** Kanunlarıyla ilgili tabletler okunup tercüme edilerek piyasaya sürüldü; ki İsa'dan **2350** yıl öncesine aittir.

---

[149] Esnunna Kanunları, Prolog bölümü.

[150] 2.25mx1.65 m ebadında, Çivi yazısı, Babilce'dir.

[151] Bu kanunla ilgili tablet şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi no: 3191'de vardır: 20cmx10cm ebadında kilden yapılmış önlü arkalı 8 stunluk bir tablettir.

Kimbilir eski dönemlerle ilgili henüz okunup tercüme edilmeyen daha ne tabletler var. Bakalım bu ilk yazılı kanun konusundaki liderlik ne zamana kadar **Urukagina**'da kalacak. 19. asırdan itibaren Mezopotamya'da başlatılan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkan tablet sayısı, yarım milyonu buluyor. Sadece İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Sumerlerle ilgili **74 bin** tablet var; bugüne kadar bunlardan çok az bir bölümü okunup tercüme edilerek insanların bilgisine sunulabildi; kalanlarda neler var henüz kimse bilmiyor.

Sumer tanrılarından sosyal adaletiyle meşhur ve aynı zamanda yerel bir tanrıça olan **Nanşe**'den şu sözleri aktarmakta yarar var: "Öksüzleri, yetimleri korur, onlara haksızlık yapanları cezalandırırım." Ayrıca; "Ölçüde ve tartıda hile yapılmamasını, kimsenin kendisine ait olmayan bir malı almamasını; aksi halde onları cezalandıracağını" da söylüyor, tanrıça **Nanşe.**[152]

Sumerlerin Tanrıları ve Kur'an'da Allah

Sumerler tanrılarını yaratıcı ve yönetici tanrılar olarak sınıflandırırlardı.

Yaratıcı Tanrılar: Ki bunlar dört tanedir. **An** (Gök tanrısı), **Enlil** (Hava tanrısı), **Enki** (Okyanuslar-denizler tanrısı) ve Enki'nin eşi olan tanrıça **Ninhursag.**[153]

Yönetici Tanrılar: Bunların sayısı binlerle ifade edilecek kadar fazladır.

Ayrıca Sumerlere göre tanrılar tanrıçalarla evlenir, çoluk çocuk sahibi olur, daha sonra çocuklarıyla da birleşirlerdi. Mesela: Deniz tanrısı **Enki** ile tanrıça **Ninhursag**'ın tanrıça **Ninsar** adında bir kızları doğar. Bu kız büyüdüğünde babası **Enki** onunla birleşir, onlardan da tanrıça **Ninkur** meydana gelir. Zaman içinde **Enki**'nin bununla da birleşmesiyle bitki tanrıçası **Uttu** mey-

---

152 **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 119; **M.İ. Çığ**, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s. 22.

153 *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 104-108.

dana gelir. Bu tanrıça büyüyünce, babası onunla da birleşir... şeklinde hikâye devam eder.[154] Örnek olsun diye Sumerlerin inandıkları tanrılardan bir listeyi dipnota alıyorum.[155]

Konuyu araştırırken Sumer ilahlarıyla Kutsal Kitaplarda (Özellikle de Kur'an'da) anlatılanlar hakkında dikkatimi çeken bazı ortak noktalar saptadım; önemli gördüklerimden birkaçı şöyle:

a) İslami inanca göre, Allah'ın **99** ismi meşhur. Bunun gibi Sumerlerde de bir tanrının birden fazla isim ve sıfatları tabletler-

---

[154] Age. s. 177; *Sumer Mitolojisi*, s. 109.

[155] Başlangıçta ilksel deniz olarak anılan tanrıça **Nammu** varmış. Daha sonra bu ilksel denizden Gök tanrısı **An** ile Yer tanrıçası **Ki** meydana gelirler. Bunların birleşmelerinden de Hava tanrısı **Enlil** yaratılır. Enlil, **Enki** gibi Sumerlerde çok önemli bir tanrıdır. Enlil daha sonra, geceleyin ışıktan yararlansın diye Ay tanrısı Nanna'yı yaratır. **Nanna/Sin** de Güneş tanrısı **Şamas/Utu**'yu yaratır. Enlil'in oğlu Savaşçı **Ninurta** da önemli bir tanrıydı (*Sumer Mitolojisi*, s. 83, 140). **Ereşkigal**: Ölüler diyarı/cehennem tanrıçasıdır. Yeraltı dünyasının başka tanrıları da vardı. Örneğin; **Nergal, Ninazu** ve ismi tabletlerde okunamayan üçüncü **bir tanrı** daha. **Nergal** aynı zamanda bir veba-harp tanrısıydı (*Sumer Mitolojisi*, s. 81-88, 158, **M. Tosun-K. Yalvaç**, age, s. 182). **Doğan**: Çiftçi tanrısı. **Mah**: Bismaya şehrinin tanrısı. **Tişpak**: Esnunna'nın baştanrısı. **Ninaza**: Doktorlar tanrısı. **Adad**: Fırtına tanrısı. **Uraş**: Yerel bir tanrı. **Zababa**: Harp tanrısıdır. **İştar/İnanna**: Aşk tanrıçası (İnanna'nın Babilce adı İştar idi. *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 247). **Marduk**: Yerel bir tanrı ve aynı zamanda Enki-Damgalanuna çiftinden doğma. (Prof. Tosun, Doç. **Yalvaç**, age, s. 182-184. Hammurabi Kanunları önsözünde.) **Enkidu**: Enlil'in çiftçi tanrısı. **Aşnan**: Tahıl tanrıçası ve aynı zamanda sığır tanrısı olan Lahar'n da da kız kardeşidir (*Sumer Mitolojisi*, s. 99-100). **Kulla/Kabta**: Tuğla tanrısı. **Muşdamma**: Yapı-inşaat tanrısı. **Sumugan**: Bitkisel-hayvansal ürünler tanrısı (Ova tanrısı). **Dumuzi**: Ahır-ağıl, hayvancılık tanrısı. **Uttu**: Giysi ve bitki tanrıçası. **Enbilulu**: Dicle ve Fırat tanrısı. **İşkur**: Kasırga, gökyüzü, yıldırımlar tanrısı. **Sirara**: Körfez tanrısı. Balıkların tanrısına da inanılmış ki, **Keş**'in oğlu olarak adı tabletlerde geçiyor. **Nanşe**: Lagaş şehrinin adalet tanrıçası (*Sumer Mitolojisi*, s. 16, 84, 118-119; *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 111; **M.İ. Çığ**, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s. 22). **Gibil**: Ateş tanrısı (*Sumer Mitolojisi*, s. 213). **Lahar**: Sığır tanrısı (*Sumer Mitolojisi*, s. 138). **Şara**: Umma'nın baştanrısıydı (*Tarih Sumer'de Başlar*, s. 56). **Enten**: Çiftçi tanrısı (*Sumer Mitolojisi*, s. 87). Tanrı Enki, Dilmun'da/cennette hastalanınca onun eşi tanrıça **Ninhursag** tedavisi için 8 tanrı yaratır. Bunlardan **Abu, Nintul** ve **Enşagag** erkek tanrılar; **Ninti, Nazi, Ninkasi, Ninsutu** ve **Azimua/Dazimua** dişi/tanrıçalar (*Tarih Sumer'le Başlar*, s. 180; **Sumer Mitolojisi**, s. 112). **Nindub**: Mimarlık tanrısı. **Ningişzida**: Lagaş kralı Gudea'nın şahsi tanrısı. **Nidaba**: Okullar tanrıçası. (**M. İlmiye Çığ**, age. s. 28) **Neti**: Yeraltı/cehennem tanrısı (*Sumer Mitolojisi*, s. 163-164) ve daha niceleri.

de yazılı. İnanna'nın **Telitum** sıfatıyla, Marduk'un oğlu tanrı Tutu'nun **Nabu** ile, Nintu'nun **Mama** ile, **Damgalanuna** tanrıçasının **Damkina** ile, Şamas'ın **Utu** ile anılması gibi. Tarihi belgelerde anlatıldığına göre, yerel bir tanrı olduğu halde **Marduk**'un **50** isminin olduğu yazılı. Burdan, İslam dininde Allah'ın aldığı **99** ismin kökeninin Sumer mitolojisine kadar dayandığı sonucuna varıyoruz.[156]

b) Sumer mitolojisine göre insanlar tanrıların ihtiyaçlarını karşılasın diye, tanrılar bazı araç gereçler yaratır. Mesela tanrı Enlil'in kazma yaratması gibi.[157] Benzer şeyler Tevrat ve Kur'an'da da anlatılıyor. Kur'an'ın değişik yerlerinde; **"Size elbise, gemi, savaş için zırh, dağlarda barınak olarak mağarayı ben yarattım"** deniliyor.[158]

c) Bilindiği gibi İslamiyet'te dua etmek/tanrıdan bir şey dilemek meşhurdur ve bu sırada eller havaya doğru kaldırılır. Aynı inanç Sumer Kanunlarında da yazılı. **Lipit İştar**, kendi kanununun sonsözünde, kurduğu düzene itaatkâr olanlar için tanrıdan dua; karşı çıkanlar için de bedduada bulunurken, bir yerde, **"Kanunlarıma uyanların boynu mabette göğe doğru yükselsin"** diyor.[159] Hammurabi de ünlü kanununun önsözünde; **"Ben Hammurabi, fırtına tanrısı Adad'ın dualarını bilirim"** diyor.[160] O da **Lipit İştar** gibi, son sözünde kanununa saygı gösterenlere; **"Tanrı mabedde onların boyunlarını göğe doğru yükseltsin"** şeklinde dua; karşı çıkanlara da beddua ediyor. En ilginci, şu an Bağdat Müzesi'nde bulunan ve İsa'dan yaklaşık 4 bin yıl öncesine ait olan bir heykel, o zaman insanının tanrı huzurunda dua ederken/dururken nasıl bir pozisyon alması gerektiğini gözler önüne seriyor: Aynen İslamiyet'teki namaz duruşu gibi ayakta dikilmiş; sağ el sol elin üstünde ve göbeğin üzerine konmuş vaziyettedir. **Ur-Nammu**, tanrısı **Nanna**'nın eşi **Nin-**

---

156 **M. Tosun-K. Yalvaç**, age. s. 182; **M.İ. Çığ**, age. s. 23.

157 Agy. Ayrıca **Kramer**, *Sumer Mitolojisi*, s. 103.

158 Araf suresi, ayet 26; İbrahim-32; Hud-37; Nahl-81; Hac-65; Yasin-42.

159 Epilog, 19/46-58.

160 Hammurabi Kanunları, Prolog, 3/55-57.

gal'e bir şeyler sunduğu da, bulunan heykeller üzerinde resimlerle belirtilmiştir.[161]

d) Dikkatleri çeken bir diğer konu; Sumerlerde ilk ilahın (daha sonra da özellikle insani işlerle ilgilenen ilahların) **tanrıça** olarak düşünülmüş olması. Bu da bir zamanlar kadınların çok önemli bir mevkide olduklarını gösteriyor. Böyle olmasaydı, tanrı kadın olarak düşünülür müydü hiç! Örneğin; ilk yaratıcının **Nammu** adında bir tanrıça olarak tasavvur edilmiş olması ve diğer tanrı ve tanrıçaların daha sonra onun tarafından yaratıldığı inancı; okullar/eğitim tanrıçası **Nidaba**, adalet tanrıçası **Nanşe**, cehennem tanrıçası **Ereşkigal**, aşk tanrıçası **İnanna/İştar**, tahıl tanrıçası **Aşnan** gibileri... Yine **dört** önemli yaratıcı tanrıdan **Enki** hastalandığında, onun iyileştirilmesi için beşi tanrıça, üçü de tanrı olmak üzere sekiz ilah yaratanın bir tanrıça **(Ninhursag)** olarak düşünülmesi; o zamanlar kadına verilen önemin birer kanıtıdır!

e) Sumer kanun yapıcıları nasıl kendi kanunlarının başında ve sonunda inandıkları tanrılarını şükranla anmışlarsa; aynısını Hz. Muhammed de Kur'an'da uygulamıştır. Örneğin; Kur'an'ın başındaki **Fatiha** suresinin (bir bakıma Kur'an'ın önsözü durumundaki sure diyebiliriz) hemen ilk cümlesinde, **"Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd/şükürler olsun"** diye başlıyor ve bunun, günde **5 vakit** kılınan namazlarda tekrarlanmasını/Müslümanlar tarafından okunmasını zorunlu kılıyor. Kur'an'ın baştaki suresi (Fatiha) böyle iken, onun en son inen suresi de (tabiri caizse sonsözü) Sumer Kanunlarındaki kuralın dışına çıkmama niteliğinde. Son sure **Nasr** suresidir. Tanrı bu surede Hz. Muhammed'e hitaben; "Allah'ın yardımı ve fetih gelip de, insanlar Allah'ın dinine/İslamiyet'e cemaatler halinde girerken gördüğü vakit, artık Rabbini hamd ile tesbih et (teşekkür et) ve bağışlanmanı dile. Doğrusu Rab, tövbeleri kabul edendir" diyor. Gerçekten dikkat çekici bir sure! Sumerlerle paralelliği bir yana; sanki Allah katında Muhammed'in işlediği bir suç varmış gibi **"Ey Muhammed! Benden tövbe/istiğfar dile"** şeklinde ayet gönderiliyor.

---

161 **Kramer,** *Tarih Sumerde Başlar*, s. 310'da bu heykelin bir kopyasının fotoğrafı vardır. *Sumer Mitolojisi*, s. 115; **M. İ. Çığ**, age. s. 85.

f) Kur'an'la Sumer inançları arasında tanrıdan mesaj alma konusunda gördüğüm önemli bir ortak nokta da şu: **Muhammed** nasıl kendi toplumuna, "Artık benden sonra peygamber gelmeyecek, ben son peygamberim, Kur'an da son kitaptır" demişse; aynı iddia Sumer Kanunlarında açık bir şekilde yazılıdır. Bu konuda hem **Hammurabi**, hem de **Lipit İştar** kendi kanunlarının son sözlerinde uzun uzadıya açıklamalar yapmışlardır. Aynı fikrin **İsa**'da da var olduğunu görüyoruz. Kendisi; "Ben şeriatı bozmaya değil; tamamlamaya geldim" **(Matta İncili, 5/17)**; "Benden sonra yalancı peygamberler ortaya çıkacaktır" diyor. **(Matta İncili, 7/15)**

g) Bir diğer ortak nokta; Sumer Kanunlarının edebi, ilahi ve destanımsı bir uslupla yazılmış olmasıdır. Özellikle ön ve sonsözler böyledir. Bu, Kur'an'ın da çok önemli bir özelliğidir.

Konu, tanrının insanları yönetme konusunda birini görevlendirmesi olunca; burada **Cebrail**'i unutmak olmaz! Çünkü kutsal kitaplara göre O, tanrı ile peygamberler arasında elçilik yapan bir görevli. Bilindiği gibi İslamiyet'e göre bir insanın iman sahibi sayılabilmesi için, **imanın esasları** diye bilinen **6 şartı** kabul etmesi gerekir. Bunlardan biri de meleklere inanmaktır. Onların da en büyükleri **Cebrail, Mikail, Azrail** ve **İsrafil**'dir. Herbirinin ayrı ayrı görevleri vardır: **Azrail** insanların canlarını alır. **Mikail**, tabiat olaylarından sorumludur. Sıcak, soğuk, kar/yağmur... gibi. **İsrafil**, kıyamet günü üfürülecek olan suru üfürmekle meşgulken, **Cebrail** de tanrıdan peygamberlere mesaj getirir.

Tam da burada şu soru akla gelir: Azrail ile Mikail'in her zaman görevleri var; biri can alır, biri tabiatla uğraşır. Diyelim İsrafil de kıyamet günü üfüreceği **"Sur"** için yaratıldığı günden beri antrenman yapar; peki 14 asırdan beri peygamber gelmediğine göre ve Kur'an'a göre bundan sonra kıyamete kadar da gelmeyeceğine göre; acaba Cebrail şimdi ne yapıyor, ne görevle meşguldür! Okura tuhaf gelse de, ne yazık ki bu gibi şeyler İslam'ın bir gerçeği.

Sonuç olarak bu başlığı şu şekilde özetlemek isterim: Sumerler, ortaya koydukları kanunları hakkında **"Bunlar tanrı buyruğudur"** dedikleri halde, inançlarıyla İslamiyet arasında 180 de-

recelik bir fark vardır. Onlarda tektanrı inancı yoktu; çoktanrıya inanırlardı.[162] Yani İslami inanca göre bunlar müşrik sayılır, hak dinle hiç ilgileri yoktur. Dolayısıyla, kimse bunları zoraki olarak mümin de sayamaz. İslami kesim belki bunlar hakkında da; **"Sumer kanun yapıcıları da bugüne kadar gelip geçmiş 124 bin peygamberden birer peygamberdirler"** iddiasında bulunmasınlar diye bunu belirttim.

Sumer kanun yapıcıları, belki bazı konularda peygamberlerden daha yararlı şeyler ortaya koymuşlardır diyebiliriz; ama hiç kimse **"Onlar da birer peygamberdir"** diyemez. Rahatlıkla diyebiliriz ki, onlardan binlerce yıl sonra dünyaya gelen peygamberler de, olağanüstü bir şey ortaya koymuş değillerdir.

Belki tekrar olacak ama bir kez daha anlatmakta yarar var: **Hz. Muhammed'**in evlatlığı **Zeyd**'in hanımı **Zeynep**'le evlenmesi (**Ahzab** suresi, 37, 53); ganimetlerin 1/5'ini (**Enfal** suresi, 41. ayet) ve kan dökülmeden düşmanın teslim olması halinde ele geçirilen tüm malın (ki Kur'an tabiriyle buna **fey** denir. **Haşr** suresi, 6 ve 7. ayetler) Hz. Muhammed'e ait olması; savaş ganimeti olarak gencecik kadınlarla (ki Safiye, Cuveyriye ve Reyhane gibilerini, savaşlarda ele geçirilen esirler arasından kendine seçmişti) evlenmesi; **"Kur'an, kâinatın yaratıcısı Allah'ın kitabıdır, her şey onda vardır..."** başka şeye gerek yoktur demeye getirilmesi vb. İslamcıların, insanoğlunun her yönüyle ilerlemesine engel olmasına, önünü tıkamasına yol açıyor. Eğer toplumda bazen iyi şeyler ortaya koyan insanlar peygamber ilan edileceklerse, o zaman **Urukagina** ve **Hammurabi** gibileri çoktan peygamberliği hak etmişlerdir!

Tarih boyunca insanlar arasından kötüler çıktığı gibi iyiler de çıkmıştır/bu bir realitedir ve olağan bir şeydir. Basit bir örnek verelim: Ben şahsen hayatımın ilk yıllarında hayvan derisinden yapılmış çarık giydim. Daha sonra lastik ayakkabı çıktı onu kullandık; ama zamanla daha sağlıklı olan kundura çıktı bu sefer onu kullanmaya başladık. Peki bu durumda bizi lastik ayakkabı ve

---

[162] **M.İ. Çığ**, yapıtında, bu tanrıların sayısının 1500'ü geçtiğini yazıyor. Age. s. 13.

kundura icatlarıyla çarıktan kurtaran insanlara kalkıp peygamber mi diyelim? Ne yazık ki bazen bir insan -hele sosyal alanlarda- yararlı bir şey ortaya çıkardı mı, nerdeyse müritleri ona tapıyorlar. Bu anlayış uygulamalarda hâlâ var. Halbuki iyi bir şey ortaya çıktığında, ondan yararlanılmalı; ama tabulaştırılmamalı. Tabulaşırsa toplum büyük sıkıntılara maruz kalır, hayat felç olur. Hayatta daima var olan ve onsuz yaşanılmayan, **'değişim'** diye bir şey vardır; hiçbir **mucize/keramet** değişimin önünü kapatamaz. Benzer engeller zaman zaman çıksa bile -ki maalesef çıkıyor- ancak değişimin hızını biraz durdurabilir; yoksa **evrim**, eninde sonunda yoluna devam edecek/etmelidir de. Çünkü hayat için zorunlu bir ihtiyaçtır. Gelgelelim İslamcılara kalırsa, insanoğlu bu çağda ve sonsuza dek (önsözde **Said Nursi**'den verdiğim örneklerde olduğu gibi) her şeyi Kur'an'da aramak zorunda. Aksi halde kâfir sayılır; ki bu durumda İslami kesim nezdinde düşman olarak ilan edilir. Cezası da çok ağırdır.

3. BÖLÜM

SUMERLERDEKİ DEMOKRASİ, EĞİTİM VE ADALET ANLAYIŞININ KUTSAL KİTAPLARDAKİ İZLERİ

Bilindiği gibi kutsal dinlerin önemli çıkış merkezlerinden biri de Mezopotamya ve çevresidir. Bu dinlerin yazılı kaynaklarına (özellikle de Tevrat ve Kur'an'a) göre, bu iş **İbrahim** Peygamber'le başlamış; zaman içinde büyüyerek Kur'an'la son şeklini almıştır.

Yazının ilk icadedildiği, ilk yazılı belgelerin, dünyada ilk kanunların ortaya çıktığı coğrafyanın Mezopotamya olması; ister istemez **"Acaba kutsal kitaplardaki bilgiler gerçekten sahipleri tarafından yeni mi ortaya atılmış, yoksa kökenleri şu veya bu şekilde Sumer mitolojisine mi dayanıyor?"** sorusunu akla getirir. Bu ve benzeri sorulara doğru yanıtların verilebilmesi için, **Hz. Muhammed'**den önceki mitolojinin ve o dönemde olup bitenlerin bilinmesi gerekir. Bu bağlamda Sumerlerle ilgili bazı sosyal ve siyasal olayları -tarihi tabletlerden- derleyip bir araya getirmeye çalıştım. Kanımca bu çalışma, Kutsal Kitapların kökenleri hakkında okuyucuya önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

Sumerler Demokrasiyi mi Uyguluyordu?

Mezopotamya'da yapılan kazı çalışmaları sonucu İsa'dan yaklaşık üç bin yıl öncesi yönetimle ilgili (şiir biçiminde yazıl-

mış) **11** tablet ve parça ortaya çıktı. Bunlar, politik bir kurulun tutanağı halindedir. Dördü üzerindeki ilk çalışma, **Thorkild Jacobsen**'in 1943'te *"İlkel Demokrasi"* üzerine yayınlanan inceleme yazısıyla kamuoyuna sunuldu; daha sonra Prof. **S.N. Kramer**, İstanbul Arkeoloji Müzesi ile ABD'nin Philedelphia Üniversitesi Müzesi'nde bulunan **7** tablet üzerinde çalışmalarını yürütüp daha önce yayınlanan **4** tabletle birleştirerek **115** dize halindeki şiire son şeklini vererek bunu; *"Gilgamiş-Kişli Agga"* adıyla yayınladı.[163]

Tabletlerde anlatılan bu olaylar İsa'dan yaklaşık **3000** yıl önce kaleme alınmışsa da, yapılan inceleme sonucu anlaşılmıştır ki, yazıldıkları tarihten **1000** yıl öncesine ait bir yaşam biçimini konu almıştır.[164] Bunlardan, Sumerlerde iki meclisin görev yaptığı kesin olarak ortaya çıkıyor: Biri ihtiyarlardan oluşan **"Senato Meclisi"** (âdeta bugün Amerika'da ve bir zamanlar da Türkiye'de görev yapan senato gibi), bir diğeri de gençlerden/savaşçılardan oluşan **"Yurttaşlar Meclisi"**. Her iki meclis de, öyle basit görevler için değil; memleketin kaderini tayin eden savaş ve barış gibi konularda ayrı ayrı toplanıp müzakereler yapar, kararlar alırdı.

Tabletlerde, meclislerin görevleriyle ilgili şu somut örnek anlatılıyor: Tufan'dan sonra Mezopotamya'nın **Kiş** şehrinde krallık yapan **Agga** ile daha aşağılarda/güney kesiminde **Uruk**'ta krallık yapan **Gilgameş/Kullab** beyinin arası açılır. Gilgameş, Kişlilerle savaşıp savaşmama konusunda Uruk'ta bulunan her iki meclisi toplantıya çağırır. İhtiyar Meclisi (**Senato**) savaşa **"Hayır"**, Yurttaşlar Meclisi ise **"Evet"** der. Nihayet savaşa başlanır ve **Gilgameş**'in ordusu **Kişli Agga** ordusuna yenilir; en son kendi aralarında anlaşıp barışırlar. Maalesef tabletlerde her iki meclisin nasıl seçildiği, kaç kişiden oluştuğu, kaç yılda bir yenilenmesi gerektiği gibi konularda bilgi yoktur.

---

163 American Journal of Archeology, 1949; **S.N. Kramer**, *The Sumerians, their History, Culture and Character* (1963) s. 186-190'da tam metni; aynı çalışma *Sumerian Epic Literature* başlıklı makalesinde de yayınlanmıştır. *Academia Nazionale dei Lincei*, Roma 1970, s. 825-837.

164 Prof. **S.N. Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 47.

İlgili uzmanlar, tabletlerdeki bilgilere ek olarak ilk kent merkezlerinin Mezopotamya'da kurulmuş olması, kutsal dinlerin ve yenetekli şairlerin -ki Sumerlerle ilgili ele geçen tabletlerin büyük bir kısmı **şiir** biçiminde yazılmıştır- bu coğrafyada ortaya çıkması; kamıştan kalem yapılıp kil üzerinde yazı yazmanın yine Mezopotamya'da icat edilmesi gibi kanıtları da göz önüne alarak, demokrasinin, ilk ortaya çıktığı yer sayılan Atina-Roma'da değil; onlardan en az **2000** yıl önce, Mezopotamya'da yaşayan insanlar tarafından var edildiğini ortaya koyuyor.

Sumerlerde Eğitim Sistemi

1902-1903'te Irak'ın **Şuruppak** kentinde yapılan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkan onbinlerce tablette, İsa'dan **2500** yıl öncesine ait okul metinleri ortaya çıktı. Bunların içerikleri genelde yönetimseldir. Bu bilgilere bakıldığında, o dönemde binlerce insanın krallık hizmetlerinde, tapınaklarda, bürokraside ve yönetimin diğer kademelerinde **yazmanlık** yaptıkları ortaya çıkıyor. Buna ek olarak Sumerlerin başlangıçta yalnız tapınak hizmetleri için eğitim gördükleri, daha sonra buna farklı branşları da ekledikleri anlaşılıyor: **Botanik, zooloji, jeoloji, matematik, sözlük, dilbilgisi** ve **tarih** bilgisi gibi.[165] Okuldan mezun olanlar genelde bir yerlerde görev alırdı; ancak bugünkü üniversitelerde olduğu gibi, değişik dallarda araştırmalara devam edenler de oluyordu. Öğrenim ise ne geneldi, ne de zorunlu. Çoğunlukla bürokratlar, ekonomik durumu iyi olanlar vb. çocuklarını okutabiliyorlardı.

Alman Asurolog **Nikolavus Schneider**, 1946'da bulunan, İsa'dan **2000** bin yıl öncesine ait binlerce tabletteki bilgilerden yola çıkarak, o dönemdeki **500** yazmanın isimlerini tespit etmiş. Kamuoyuna sunduğu çalışmasında, bunların çoğu velilerinin vali (Asurlular, valiye-belediye başkanına **kazannu** derlerdi. **Asur Kanunları, tablet B/6**), elçi, tapınak yöneticisi, subay, tekne

---

[165] Age. s. 18.

kaptanı, yüksek rütbeli vergi memurları... olduklarını saptamıştır. O dönemde okumaya, öğrenime önem verildiğinin bir diğer kanıtı da, bazı şehir semtlerine yazmanların ismini vermelerinden anlaşılıyor. Mesela; İsa'dan **2000** yıl önce **Nippur**'da bir semtin **Yazmanlar** mahallesi olarak adlandırılmış olması gibi. Yazman **Dudu**'nun, İÖ. **2350** yılına ait bulunan 39 cm yüksekliğindeki heykeli, şu an Bağdat Müzesi'nde mevcut.[166]

Sumerler öylesine yazıya, okuma yazmaya önem verirlerdi ki, bu branş için özel tanrılara bile inanırlardı. Örneğin; tanrıça **Nidaba**'ya okullar ve eğitim işleri tanrıçası diye inanılırdı.[167] Burada daha bariz bir örnek vermek istiyorum: Lagaş kralı **Gudea**'yla ilgili (İÖ. 2250) **Tello**'da bulunan **2** silindir şeklindeki yazı ile **10**'dan fazla heykel ve üzerlerindeki yazılardan önemli bilgiler ortaya çıkmıştır. İki silindir şeklindeki yazı, **1400** satır halinde yazılmış. **Gudea**'ya ait heykellerden 142 cm boyunda tam bir heykel ile 93 cm yüksekliğinde biraz eksik olan ikinci bir heykel, bir de büst şu an **Louvre** Müzesi'ndedir.

Bu tabletlerde epeyce bilgi var. Konumuzla ilgili olanı ise şöyle: **Gudea**; tanrı **Ningirsu**'ya ait **Eninnu** mabedini yapmadan önce, rüyasında birçok tanrının kendisine ayrı ayrı yardımları olduğunu, okullar ve yazı tanrıçası **Nidaba**'nın da elinde, gökte (tanrı tarafından) yazılmış tabletler bulunduğunu, bu tabletlerde de mabedin nasıl yapılacağı konusunda bilgiler olduğunu görüyor. **Gudea**'nın Eninnu mabedine diktirdiği heykelinde kölelerin özgürlüklerine kavuşturulması, fakirin zengine ezdirilmemesi ve benzeri sosyal içerikli ıslahatları da yer almaktadır.[168]

Bundan **4000** yıl önce bir öğretmen tarafından kaleme alınan tabletler, o dönemdeki eğitim sistemiyle ilgili bazı ipuçları veriyor. Özetle; "Okullarda öğretimin çok disiplinli geçtiğini, öğret-

---

166 Tabletler, ABD, Pennsylvania Üniversitesi uzmanlarınca 1889-1900 arası yapılan kazı çalışmalarında bulunmuştur. Dudu heykelinin bir kopyası için bkz. Prof. Dr. **Kramer**, age. s. 285.

167 **M.İ. Çığ**, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumerdeki Kökeni*, s. 28.

168 **Kramer**. age. s. 298'de de bunların bir kopyası mevcuttur. Prof. **M. Tosun**-Doç. **K. Yalvaç**, *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Şaduga Fermanı*, s. 11-12.

menlerin öğrencileri dövdüklerini, bunu öğrenen velilerin, öğretmenleri evlerine davet edip çeşitli hediyeler verdiklerini, sonuçta öğretmenlerin artık öğrencilere eskisi gibi sert davranmadıklarını..." yazıyor.[169]

O zamanki okullar normal evler gibiydi; ancak ele geçen bazı tabletlerde, kerpiçten yapılmış ikili, üçlü sıralar halinde (özellikle) **Nippur, Şippar** ve **Ur** kentlerinde okulların olduğu saptanmıştır. O dönemdeki öğretimle ilgili öğrencilerden kalma tabletlerde, okula yeni başlayanların acemice yazıları, diploma aşamasında olanların yazıları, öğrenci ödevleri gibi yazılar var. Okulun başında, bugünkü okul müdürleri gibi **"Okulun babası"** diye adlandırılan sorumlu bir kişi bulunuyordu. Bazı tabletlerden, öğrencinin bir ayda **altı** gün istirahat edebildiği anlaşılıyor. Eğitim ise sabahtan akşama kadar devam ediyordu.[170]

Yine o dönemle ilgili, bir babanın öğrenci olan çocuğuna verdiği öğüt bugün de geçerli:

Babanın; "Okula git, kendini okul yetkilisine tanıt, çantanı aç, dersini oku, tabletlerini hazırla. Okulda işin bitince doğruca eve gel; yolda yaramazlık yapma!" şeklindeki uzunca konuşmasından sonra, bu sefer sıra oğluna gelir; o da babasının dediklerini harfiyen tekrarlar.

Baba yine söz alır ve şöyle der: "Oğlum oku adam ol! Bak ben diğer insanlar gibi sana yük çektirmedim, seni çobanlığa göndermedim. Senin yaşıtların şu kadar arpa çekiyorlar; sayelerinde babaları zengin oldu; ama ben sana bunları yaptırmadım. Bari oku da insan ol!" En sonunda oğlu için tanrıya dua ederek konuşmasını bitirir.

---

169 Öğretmenin bu uzunca anlatımıyla ilgili 21 tablet bulunmuş, 13'ü Philadelphia Üniversitesi Müzesi'nde, 7'si İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde, bir diğeri de Louvre'de bulunuyor. İlk parça, **Hugo Radau** tarafından 1909'da yayınlanmış; daha sonra **Stephen Langdon, Edward Chiera, Henri de Grenvillac, Thorkild Jacobsen, Adem Falkenstein** ve Sumeroloji Prof. **S.N. Kramer** tarafından da bunlar hakkında yayınlar yapılmıştır. **Benno Landsberg** tarafından da *"Jaurnal of the American Oriental Society"*'de 1949'da yayınlanmıştır.

170 **Kramer**, age. s. 22.

Bugün halk arasında kullanılan **"İnsan ol, insana yakışır durum"** anlamlarına gelen terimler, o zaman da sık sık kullanılırdı. Mesela; **"Namlulu"** kelimesi onlarda az önceki anlamlarda kullanılıyordu.[171]

Sumerlerde Adalet Anlayışı

Önce, Sumerlerdeki **adalet** anlayışıyla ilgili kısa bazı bilgiler vermek istiyorum. Sumer kanun yapıcılarının hemen hepsi kendi kanunlarına başlarken; **"Tanrı, adaleti yerine getirelim diye bize görev verdi"** cümlesiyle giriş yaparlardı.[172] Hatta öylesine adalete önem verirlerdi ki, (tıpkı yazı için **Nidaba** adındaki tanrıçaya inandıkları gibi) bu konuda özel tanrılara inanırlardı. Örneğin; **Lagaş** şehrinin adalet tanrıçası **Nanşe** ve yine adaletiyle meşhur olan Güneş tanrısı **Şamas** gibi. Daha önce de bir vesileyle ifade edildiği gibi; Sumerler binlerle ifade edilebilen sayıda tanrıya inanırlardı; Güneş tanrısı **Şamas** en büyük tanrıları olmadığı halde, Hammurabi Kanununun yazılı olduğu tabletlerde onun da portresi çizilmiştir. Bunun tek nedeni, Sumerlerin kendilerince adalete verdikleri önemdir.

Adaletle ilgili sunacağım örnek, İsa'dan **1850** yıl önce işlenmiş bir cinayet davasını konu alır. Olayı içeren tablet bu tarihte yazılmıştır. Üç kişi bir tapınak ulusunu öldürüp hanımına bildirirler. Bu vak'a, belli bir süre adli merciden gizli tutulur; günün birinde mahkeme konusu olunca, ilginç bir yargılama usulü başlar. Olay şu: Lu-sin oğlu **Nanna Sig**; Ku-Nanna oğlu **Ku-Enlil** (mesleği berber); Adda-Kala kölesi **Enlil-Ennam** (mesleği bahçıvan) adlarında üç kişi, Luga-Apindu oğlu Lueş rahibi **Lu-İnanna** adında bir tapınak ulusunu öldürüp, hanımı Lu-Ninurta'nın

---

[171] Baba ile çocuğu arasında geçen konuşmayla ilgili (kilden yapılmış) tablet sayısı 17'dir. **Kramer**, age. s. 25-26.

[172] Urkagina Sosyal Reform Kanunları baştan sona kadar adaletten söz eder. Hammurabi, önsöz, kol 1/32, sonsöz md.1; *Ammi Şaduga Fermanı*, ilk cümlesi. Ur-Nammu Kanunları, önsöz md.41 ve 112. Lipit İştar Kanunları, önsöz, kol 1/53.

kızı **Nin-Dada**'ya haber verirler. Bu cinayet belli bir süre gizli tutulur; günün birinde yetkililer bunun haberini alınca soruşturma başlatırlar. Kral **Ur-Ninurta** bu davayı Nippur'da mahkeme görevini yapan "Yurttaşlar Meclisi"ne havale eder. Jüri heyeti durumunda olan bu meclisten; **1)** Lugal oğlu **Ur-Gula, 2) Dudu** (mesleği kuş avcısı), **3) Ali-Ellati** (mesleği kölelikten azat), **4)** Lu-Sin oğlu **Buzu, 5)** Ea oğlu **Eluti, 6) Şeş-Kalla** (mesleği hamal) **7) Lugal Kan** (mesleği bahçıvan), **8)** Sin-Andul oğlu **Lagal Azida, 9)** Şara oğlu **Şeş-Kalla** adlarından dokuz üye; hem üç katil, hem de (cinayeti yetkililere bildirmediğinden) kadın için idam talebinde bulunurlar. Yurttaşlar Meclisi'nden **Şu-Lilum** (mesleği memur) ve **Ubar-Sin** (mesleği bahçıvan) kadının haklılığını savunurlar. Bunun üzerine jüri heyeti kadının suçsuzluğuna karar verince, kadın beraat eder; üç katil de idam edilir.

Hem kadının, hem de onu savunan iki kişinin savunmaları gayet mükemmel; bugünkü çağdaş hukukta bile geçerli olabilecek bir savunma. Kadının savunması özetle şöyle: "Kocam her konuda bana bakmadığı için biran önce ondan kurtulmak istiyordum; ancak ne öldürülmesini isterdim, ne de bundan haberim var. Cinayetle hiç ilişkim yoktur..." Her ne kadar tabletlerde yazılmıyorsa da beraatını gerektiren başka nedenler de muhakkak göz önüne alınmıştır. Mesela; kadının cinayeti gizlemesinin bir diğer nedeni, kendisinin o üç katilden korkması, belki de kendisini de öldürecekleri endişesini taşıması vb. olabilir.

Bu kararla ilgili tarihi tablet, Chicago Üniversitesi Doğu Enstitüsü ile Philadelphia Üniversitesi Müzesi tarafından ortaklaşa yapılan kazı çalışmaları sonucu, Sumer dilinde yazılmış bir kil tablet üzerinde bulunmuştur. İlk defa **Thorkild Jacobsen** tarafından 1950'de kısmen yayınlanmış, bununla ilgili detaylı çalışması 1959'da yayınlanmıştır. **S.N. Kramer** de bunu inceleyip çevirisini yapmıştır. Tabletlerde okunamayan bazı bölümler olmasına rağmen bunlar, anlam bütünlüğüne zarar verecek boyutta değildir.[173]

---

173 *Analectia Biblica*, 12, Roma, s. 130-150 *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 73.

Prof. Dr. **Samuel**, bu üç katil ve kadınla ilgili karar hakkında Pennsylvania Üniversitesi rektörü ve aynı zamanda 1930 ile 1945 yılları arasında ABD'nin en yüksek mahkemesi olan **Yüce Mahkeme**'de onbeş yıl yargıç olarak görev yapan Prof. **Owen J. Roberts**'tan görüş belirtmesini istediğinde, kendisi özetle; "Benzer suçlarda günümüz modern hukuk kararlarında da aynı durum söz konusudur. Yani birinin, işlenen bir cinayeti sadece bilmesi, onun suç ortağı olmasını gerektirmez. Görmesi, birilerini teşvik etmesi, yardımcı olması... gerekir" yanıtını vermiş.

Sumerlerdeki adalet, demokrasi ve eğitim sistemini anlatmakla; onların hukukunu, eğitim ve yönetim sistemlerine gıpta etmek, onları övmek, günümüz için de geçerlidir demek istemiyorum. Onların icraatları ancak kendi dönemleri için geçerlidir. Belki tekrar olacak ama yinelemekte fayda var: Onlardaki hukuk, eğitim ve siyaset; adı ilkel de olsa, kutsal dinlerin ortaya çıkmasını sağlayan çok güçlü bir altyapı niteliğini taşır.

Geçmişi, altyapısı bu kadar güçlü olan Kur'an'ı, olağanüstü/tanrısal bir kitap olarak değerlendirmek, bana çok anlamlı gelmiyor. Akıl ve ilmi bir tarafa bırakarak, nerdeyse bir spor takımını tutar gibi dinin dogmalarına inanmak (hele günümüzde) çok yanlıştır. Sumerlerle ilgili az önce anlatılan adalet örneğine bakınca, insanın; **"Dört bin yıldır adalet alanında maalesef bir arpa boyu mesafe kaydedilmemiştir"** diyesi geliyor. Bu mahkeme kararına bakınca; "Bugün adalet alanında özellikle cezai konularda ABD'de oluşturulan jüri sistemli mahkeme modelinin, köken itibariyle Sumer hukukunun bir devamı" olup olmadığı sorusu akla geliyor. Abartı yok; aralarında dört bin yıllık bir zaman farkı var; ama çağdaş dünyanın -teknoloji hariç- adalet alanındaki olumsuz gidişatı ortada.

Yine bunları işlemekle; demokrasinin ilk çıkış yeri Atina-Roma mı, yoksa Mezopotamya mıdır sorusuna yanıt bulmaya da çalışmıyorum. Ancak dinsel ve mitolojik açıdan belgeleri araştırırken, **demokrasi** gibi hayati önem taşıyan yönetim biçiminin çıkış yerinin Mezopotamya olduğunu sağlam belgelerde görmüşken de; bunu ilk bulup uygulayanların Mezopotamya halkları olduğunu söylemek, yiğide hakkını vermek olur.

Sumerlerle ilgili bu tespiti sunduktan sonra ilgili konular hakkında Kur'an'ın bakış açısına geçiyoruz:

İslami anlayışa göre; Kur'an, kâinatın yaratıcısı Allah'ın kelâmı olup insanlar için gönderilen son yönetim modelidir. Doğaldır ki Kur'an'a böyle inanılırsa, o zaman insanın ona rağmen, farklı çözümler üretmeye kalkışması zorlaşır. Zira yeni bir çözüm bulmaya kalkışan olursa, o zaman tanrının tekliflerini beğenmemiş olur ki bu, hem İslam'a göre küfürdür, hem de cezası ağırdır. Ayrıca İslam'da şu prensip de var: Din her zaman galiptir/iktidardır, mağlubiyeti/muhalefete düşmeyi kabul etmez.

Demokrasi şöyle dursun; Kur'an'a göre değil ki İslam'a ve Müslümanlara karşı silahlı savaş açılsın; sadece sözle, kalemle, **"İslam artık insanlık için zararlıdır"** diye mücadele verilse bile, bunlara öngörülecek ceza çok ağırdır. Diyelim birileri; "Kur'an'daki hikâyelerden bize ne, Kur'an artık demode olmuş, ondan insanlara yarar gelmez veya Kur'an'da yaşamı ilgilendiren zekât, fitre, kurban gibi uygulamalarla yoksul insanları asalak yaşama alıştıracağımıza; herkesi eğiterek bilgi ve yeteneğine göre kendisine bir iş/görev vermekle hem şerefli bir yaşama sahip olsun, hem de topluma yararlı olsun" deyip yeni bir yaşam modelini sunsa (sosyalizm, demokrasi vb) veya "Kur'an kul yapısıdır, Muhammed Peygamber onu eski örf âdetlerden toplayıp kendi günlük siyasetini de katarak ortaya atmıştır..." dese, asla kabul edilmez. Böylelerine reva görülen ceza çok ağırdır. Buna bir iki örnek verelim:

Maide suresinin (ki Kur'an'ın Ahkâmla ilgili inen son suresidir) birkaç yerinde özet olarak; "Kim Allah'ın hükümlerine/koyduğu prensiplere göre hükmetmezse işte onlar zalim, kâfir ve fasıkların ta kendileridir" deniliyor.[174] Aynı surede; Kur'an'a karşı muhalefet yapmak isteyenlerin, Allah ve peygamberine karşı cephe açanların ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası: **"Ya öldürülmeleri, ya asılmaları, ya eller ve ayaklarının çapraz olarak kesilmeleri veya sürgün edilmeleri"**dir. Bu -ceza- onlara dünyada çekecekleri bir zillettir. Ahiret-

---

[174] Maide suresi, 44-47. ayetler.

te ise kendilerine daha ağır cezalar vardır[175] deniliyor. Bu tür ayetler hakkında geniş bilgiyi, cezalar mevzuunda vereceğim.

Yine Medine surelerinden **Âl-i İmran**'da; "Her kim İslam'dan başka bir din edinirse, onlar asla kabul edilmez ve o kimse ahirette de zarara uğrayanlardan olacak" deniliyor (85. ayet). **Tevbe** suresinin 29. ayetinde; "Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram kıldıklarını haram olarak tanımayan ve hak dini (İslamı) din edinmeyenlerle, onlar hor ve küçülmüş oldukları halde kendi elleriyle (boyun eğerek) cizye (Müslümanlar için yaşayan gayrımüslimlerin, Müslümanlara ödemekle yükümlü oldukları bir nevi kelle vergisi) verinceye kadar savaşın" diyor.

Şunu da belirtmeliyim ki; Kur'an'da iki yerde istişareden söz edilir. Bir yerde Hz. Muhammed'e hitaben **"İş konusunda onlarla (sahabilerle) istişare et"**; diğer bir yerde ise iman edenlerle ilgili, **"İşleri kendi aralarında istişare iledir"** deniliyor.[176] Bunun sebebi çok basit: Eğer **Muhammed**; "Verdiğim kararların tümü tanrı emridir ve kat'idir" deseydi, o zaman -diyelim- bir savaşta Müslümanlar kaybetti; peki bu durumda işin içinden çıkılabilir miydi? Bir de her şeyi kendine bağlamış olsaydı o zaman Halife **Ömer** gibi otoriter insanları saf dışı bırakmış olurdu ki, bu, Peygamber'in politikası için ciddi bir sorun olurdu. Kaldı ki, Muhammed'e hitaben Kur'an'da geçen **"Onlarla iş konusunda istişare et"** cümlesi, Bedir ve Uhud savaşlarının anlatıldığı bir bölümde geçiyor. Toparlayacak olursak; Hz. Muhammed, olası bir olumsuzluğa karşı, istişareyi içeren ve kapsamını da net olarak belirtmeden, sadece mutlak bir ifade ile geçiştiren az önceki ayeti, siyaseten kullanmıştır. Yani istişare sonucu bir zarar geldiğinde onlara, gayet rahatlıkla; **"Sizinle istişare ettim siz de böyle karar verdiniz ben ne yapayım"** diyerek kendini savunabilir.

Aslında Kur'an'ın geneline bakıldığında **inanç özgürlüğü** konusunda sanki birbirleriyle çelişen iki zıt görüş var gibi geliyor bana. Mesela; Muhammed henüz Mekke'de iken peygam-

---

175 Maide suresi, 33. ayet.

176 Şura suresi, 38 ve Âl-i İmran suresi, 159. ayetler.

berliğinin ilk yıllarında/zayıf olduğu dönemlerde ortaya attığı surelerde farklı; daha sonra Medine'ye geçip orada güçlenince daha farklı ayetler ortaya koymuştur. Bir iki örnek verelim. Mekke surelerinden **Kâfirun** suresinde, **"Sizin dininiz sizin, benim dinim de benim olsun"** diyerek tam bir inanç özgürlüğünden söz etmiş görünüyor. Yine Mekke'de oluşturulan surelerde **Yunus** suresi 99. ayette; "Rabbin isteseydi, yeryüzünde kim varsa hepsi toptan inanacaktı. O halde hepsi inansın diye sen mi onları (dine) zorlayacaksın?" anlamında Hz. Muhammed'e uyarı var. **Gaşiya** suresi 21-22. ayetlerinde; "Hatırlat! Zira görevin ancak hatırlatmaktır; sen onlara karşı zorba değilsin" deniliyor. **Zumer** suresinin 14-15. ayetlerinde ise; **"De ki ben ancak halis olarak Allah'a kulluk ederim. Siz de istediğinize kulluk edin"** deniliyor. Benzer ayetler Kur'an'da -özellikle de Mekke'de oluşturulan surelerde- bir hayli fazla.

Bir de Kur'an'da bu düşüncenin tersini içeren ayetler var. Mesela; **Tevbe** suresinin ilk beş ayeti İslam literatürüne **"Kılıç Ayetleri"** olarak geçmiştir; mealleri ise şöyledir:

* "Allah'dan ve Resulü'nden bir ültimatomdur bu, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere:

* Bundan böyle yeryüzünde dört ay daha istediğiniz gibi gezip dolaşın. Şunu da bilin ki, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Allah kâfirleri mutlaka perişan edecektir.

* Ayrıca büyük hac günü Allah ve Resulü tarafından insanlara bir ilandır ki, Allah da Resulü de müşriklerle yapılan antlaşmalara artık bağlı değildir. Eğer hemen tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlıdır. Yok yine tövbeden yüz çevirirseniz biliniz ki, Allah'ı yıldıracak değilsiniz. Kâfirleri acı bir azap ile müjdele.

* Ancak kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklerden, size olan ahitlerinde hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiçbir kimseye yardımda bulunmamış olanlar bunun dışındadır. Siz de onlarla olan antlaşmanızın hükümlerine antlaşma süresinin sonuna kadar uyunuz. Muhakkak ki, Allah müttakileri sever.

* Şu haram aylar bir çıktı mı artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayıp, hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun. Eğer tövbe eder, namaz kılıp zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Muhakkak ki, Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Burada bir noktaya dikkat çekmek isterim: Kur'an'daki tüm surelerin (bölüm) başında **"Besmele"** yani rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla anlamındaki ifade yazılıdır; ancak az önce anlamlarını sunduğum beş ayetin içinde bulunduğu surede (**Tevbe/Berat** suresi), Allah tarafından inanmayanlara savaş ültimatomu verildiği için; **'barış işareti olan besmele ile savaş bir arada olmaz'** denmiş ve tanrı burada besmeleden bile vazgeçmiştir yorumu, İslami kesimce en muteber yorumdur. Buradan; savaş hali olduğundan, artık tanrı besmeleden vazgeçmiştir sonucu ortaya çıkıyor. **Bakara** suresi 190-194'te, **"Onları yakaladığınız yerde öldürün"** denilmesi vb. ayetler, Mekke'de söylenenlerin tam tersine, inanmayanların ölüm fermanını veriyor. Yine Medine'de oluşturulan surelerden biri olan **Saf** suresinin 4. ayetinde; **"Gerçekten Allah, kendi yolunda birbirleriyle kenetlenmiş bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever"** deniliyor. Köktendinci İslami örgütler, kendilerine muhalif olanları infaz ederken, bu gibi sertlik yanlısı ayetleri öne çıkarıp gerekçe gösteriyorlar.

Peki neden, Hz. Muhammed bir taraftan gayrımüslimlerden haraç almayı, Kur'an'ın sistemine karşı çıkanların ellerinin, bacaklarının çapraz bir şekilde kesilmelerini belirtiyor, hatta öyle bir an geliyor ki yukarıda da belirtildiği gibi inanmayanlara ültimatom bile veriyor da; öbür taraftan konuya ilişkin (özellikle de) Mekke'deki ayetlerde inanç hürriyeti konusunda daha ılımlı davranıyor? Yanıtı gayet basit: Dünya genelinde herhangi bir ülkede var olan sisteme karşı çıkan örgütler, zayıf oldukları an mütevazı tekliflerde bulunuyorlar. Çünkü güçsüz anlarında kimse onları dikkate almaz; ama güçlü oldukları zaman ne kadar imkânları varsa kullanırlar; hatta gerekirse savaşı da göze alırlar. Hz. Muhammed de böyle bir yönteme başvurmuştur. Yani Mekke'de Müslümanların sayısı henüz az iken, kendisi güçsüz iken fikir özgürlüğü konusunda kendini hoşgörülü göstermiş, Medine'ye göç edip zaman içinde taraftar bulunca da bu sefer farklı ayetlerle ortaya çıkmıştır.

Bir de hem Kur'an'a, hem de İslam tarihine bakıldığında rahatlıkla fark edilir ki; Hz. Muhammed zamanındaki Müslüman-

lar ideolojik anlamda günümüzdekiler gibi İslam'a bağlı değillerdi. **Bağlılıkları genelde talan, fidye, cizye, ganimet, cariye içindi, çıkar içindi**. En basit örneği; Hz. Muhammed'in cenazesi henüz yerde iken, kim halife olacak diye kavgaya başlamışlar, bu yüzden de cenazesi üç gün yerde kaldıktan sonra gömülebilmiştir. Hatta Hz. Muhammed'in kızı **Fatma**, babasının mal davasından olsun, hilafet nedeniyle olsun, ölene dek **Ebu Bekir** ve **Ömer** gibi önemli Müslümanlarla kırgın ve dargın kalmıştır.

Muhammed henüz Mekke'de iken müşrikler onun ölüm fermanını çıkardıkları halde onlarla savaşmak için herhangi bir fetva ayeti inmedi; ne zaman ki Medine'ye geçip güçlendi, işte o zaman savaşa izin veren ayetler inmeye başladı. **Hac** suresi 39. ayette; "Kendileriyle savaşılanlara (Müslümanlara) savaş için izin verildi. Çünkü bunlara zulüm yapılmıştır" denilir. Eğer burada, "Muhammed Peygamber Medine'de maddi olarak güçlendiği için bu ayetleri savunmuştur" gerçeğine karşı gelinirse, ben de derim ki, hem Muhammed'in kendisi, hem de Müslümanlar Mekke'de de mazlumdu; peki neden tanrı orada da savunma amaçlı savaş ayetleri göndermedi! Veya şöyle diyelim; İsa'yı kabul etmeyip karşı çıkanlar kendisini çarmıha bile gerdiler. Acaba tanrı niçin ona da; "Artık senin onlardan çektiğin yeter. Ben size savaş izni verdim/onlarla artık savaşın. Bu durumda kalanınız gazi, gideniniz şehittir. Size de ganimet, savaş esiri cariyeler... helâldir. Ayrıca ben sizi savaşta meleklerimle de (Muhammed'e Bedir harbinde yaptığı gibi) desteklerim..." demedi de tam aksine **İsa**'ya; "Düşmanlarınızı sevin; size eziyet verenlere dua edin. Zira tanrı ayrım yapmaksızın Güneş'i hem iyiler, hem de kötüler üzerine doğurur; yine ayrım yapmadan herkes üzerine yağmur yağdırır. Sizden nefret edene siz iyilik edin; size lanet edene siz dua edin. Sağ tarafınıza vurana sol tarafınızı da gösterin. Abanızı zorla alana gömleğinizi de verin. Sizden isteyene verin, eşyanızı alandan bir daha almayın. Sizi bir mil götürene/sürükleyene siz iki mil gidin"[177] demiştir.

---

[177] Bkz. *Kur'an'ın Kökeni.* Ayrıca İsa hakkındaki bilgiler *Matta İncili*, 5/38-48; *Luka İncili*, 6/27-33'te geçiyor.

Aslında burada tanrı değil; güç/kuvvet konuşuyor. Kimbilir eğer **İsa** da etrafında **Hz. Muhammed** kadar insan bulsaydı, o da; **"Ey ahali, bakın tanrı bana izin verdi; ben iflahınızı keserim..."** diyecekti. Doğrusu, ben İsa'da böyle bir işaret görmüyorum. Bana göre **İsa** da, **İbrahim** de çok önemli devimcilerdir. Zaten ileride buna biraz değineceğim.

Kutsal kitaplar hakkında haklı olarak şu tür sorular da sorulabilir: Eğer Tevrat'la Kur'an'ın Allah'ı aynı ise, neden ihtiyaç duydu da Tevrat'tan sonra Zebur, İncil ve Kur'an'ı gönderdi! Eğer denilirse ki; tanrı zamanın koşullarına göre farklı kitaplar/yasalar gönderir; o zaman işin içinden hiç çıkılmaz. Zira şu anki insanlar da çok farklı/modern bir zamanda yaşıyorlar. Kur'an'dan sonra 14 asır geçti ve gerçekten de günümüzde her alanda bir kurtarıcıya acilen ihtiyaç var. Öyleyse neden tanrı günün koşullarına uygun yeni bir kitap ve yeni bir kurtarıcı göndermiyor? Eğer denilirse ki; İsrailoğulları Tevrat'ı bozdukları için[178] tanrı diğer kitapları gönderdi, yine de çelişkiler bitmez. Zira **Hicr** suresi 9. ayette; **"Kur'an'ı biz gönderdik; onu yine biz koruyacağız"** deniliyor. Bu durumda, "Acaba tanrı neden gönderdiği kitaplar arasında ikili davranıp bazılarına koruma garantisi verdi de bazılarına vermedi?" sorusuna verilecek yanıt da yok. Kaldı ki Tevrat ve İncil'in orijinallerinin değiştirilmesi konusunda da Kur'an'da çelişkili beyanlar var.

Allah'ın ayetlerini kimsenin değiştiremeyeceği hakkındaki birkaç ayetin anlamını sunalım:

"O Allah, Resulünü hidayet ve hak dinle (İslam'la) gönderdi ki, o dini tüm dinlerin üstüne çıkarsın/galip getirsin. (Buna) şahit olarak Allah yeter.[179] Kâfirlerin hoşuna gitmese de/onlara rağmen Allah nurunu (İslam'ı) tamamlayacaktır.[180] O Allah ki, müşrikler istemese de dinini (İslam'ı) tüm dinlere üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak dinle gönderdi." Bu ayet Kur'an'da iki yerde aynen geçiyor.[181] Rabbin kitabından sana

---

[178] Kur'an da bunu iddia ediyor: Bakara 75, Nisa 46, Maide 13, 41 vb.

[179] Fetih suresi, 28. ayet.

[180] Saf suresi, 8. ayet.

[181] Tevbe, 33; Saf, 9.

vahy olunanı oku. Onun (Rabbin) sözlerini değiştirecek kimse yoktur.[182] Rabbin emir ve yasakları doğruluk ve adalet yönünden tamamlandı. Onun kelimelerini değiştirebilecek kimse yoktur."; Allah, hakkın hak olduğunu kelimeleriyle ispat eder. Günahkârlar istemese de."[183]

Bu konuda Kur'an'da başka ayetler de vardır. Bunlara bakılırsa ne Tevrat'ın, ne de İncil'le Kur'an'ın değiştirilmesi söz konusu olmamalı; ama hepsi de değiştirilmiş; hiçbiri orijinini koruyamamıştır. Kur'an'a göre Kutsal Kitapların değiştirilemeyeceğiyle ilgili durum bu iken, Kur'an'ın[184] bazı ayetlerinde; **"Yahudiler Tevrat'ı tahrif etmişler; Tevrat, Allah'tan gelen Tevrat değildir"** gibi iddialar, aynı zamanda beraberinde çelişkileri de getiriyor. Denilebilir ki, Kur'an'da sözü edilen garanti sadece Kur'an için geçerlidir; Tevrat ve İncil için geçerli değildir. O zaman ben de derim ki, Allah niçin farklı davransın? Halbuki (iddialara göre) onlar da kendi gönderdikleridir.

Şu sorular da önemli: Diyelim Hz. Muhammed biraz daha yaşasaydı, acaba tanrının ona göndereceği başka şeyler var mıydı, yoksa artık ilişkisini kesecek miydi? Cebrail gelmeyecek miydi? Acaba tanrının çözümü Kur'an'la son şeklini mi aldı, onun Kur'an modelinden daha iyi, günün koşullarına uygun, topluma sunabileceği yeni bir projesi kalmadı mı, tüm hürenini Kur'an'da mı gösterdi ve benzeri sorular haklı olarak sorulamaz mı?

Evet; ölüm sonrası ya **kabir** ve **cehennem azabı** korkusundan ya da cennetteki hurilere kavuşma ümidiyle olsun, bilgisizlikten veya -çoğu idarecilerin başvurdukları gibi- insanları dinle kolay kontrol altında tutabilmek niyetiyle olsun; ne yazık ki insanlar akıl ve ilme bakmaksızın hâlâ dinlerden medet umuyorlar.

Mitolojiyi ve dönemin yaşam biçimini bilmediğim zamanlarda, Kur'an'da Muhammed'e ilk inen ayet olan **Alak** suresinin başındaki **"Oku"** cümlesi konusunda, **"Muhammed 14 asır önce okumanın bu denli önemli olduğunu nerden biliyordu?"**

---

182 Kehf suresi, 27.

183 En'am suresi, 34 ve 115; Yunus, 82.

184 Bakara, 75, Nisa 46; Maide 13, 41.

diye hayretler içinde kalır ve **"Olsa olsa bu kitap tanrıdan gelmedir!"** diyerek ona inanırdım. Ancak zaman içinde gördüm ki, Hz. Muhammed bu konuda fazla bir yenilik yapmamış. Eski dönemlerle ilgili bazı örf-âdetleri bir araya getirip halka sunmuş, kabul etmeyenleri de savaşlarla ortadan kaldırma cihetine gitmiştir. İslam tarihindeki bilgilere göre kendisi, irili ufaklı 27 savaşa katılmış.[185] Kaldı ki, Kur'an'da geçen **"Oku"** kelimesinin okuma yazmayla ilgisi yoktur. Burada geçen **"Yaradan Rabbin adıyla oku"** cümlesinden maksat, Allah'ın adını an, **"Besmele çek"** demektir.

Ayetlerin tercümesi aynen şöyle: "Yaradan Rabbin adıyla oku/adını an. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku; o sonsuz kerem sahibi olan Rabbin kalemle öğretendir. O, insana bilmediği şeyleri öğretti."[186] Hz. Muhammed de birçok sözünde; "Kim Kur'an'dan tek bir harf okusa onun 10 günahı silinir, kendisine 10 sevap yazılır ve Allah katında derecesi 10 kat yükselir" diyor. Doğrusu, onun okumaktan gayesi halk nezdinde bilinen okuma yazma değil; İslami siyaseti içeren Kur'an'ı okuyup tekrar etmek ve tanrının adını anmaktır.

Kur'an'daki bilgilere göre insana kalemle yazı yazmayı ilk öğreten de tanrının kendisiymiş. Halbuki yazıyı da kalemi de Sumerler bulmuşlar. Sumerlerin ilk defa kamıştan kalem yapıp kil üzerinde yazı yazdıkları tabletlerle sabittir. Hz. Muhammed'in okuma yazmayla ilgili açtığı herhangi bir okul var mı? İslami inanca göre; ölene dek kendisi bile okuma yazma öğrenmemişti;[187] sadece camiler açmış (ki bunlar da zaten onun icat ettiği yeni bir şey değil; daha önce de havra, kilise adlarında değişik isimlerle mabedler vardı), buralarda yazıyı değil; ancak kendi günlük siyasetini anlatmıştır. Doğrusu, camiler kendisi için bir

---

[185] **İbni Sad**, *Tabakat-i Kübra*, 1/251; **Kastalani**, *el Mevahib*... 1/170. Bedir, Uhud, Beni Mustalik, Hendek, Beni Kureyza, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn/Evtas ve Taif seferlerine bizzat katılmıştır.

[186] Alak suresi, 1-5. ayetler.

[187] Bu tezin doğru olmadığını, *"Kur'an'ın Kökeni"* adlı yapıtımda detaylıca açıklamıştım.

nevi örgütlenme yeriydi. Hatta Hz. Muhammed'in ayetlerini yazan ve İslam literatüründe **"Vahiy kâtipleri"** diye geçenlerin hepsi daha önce okur yazardı, yazıyı Muhammed Peygamber onlara öğretmemişti.

İlginç bir örnek verelim: Hz. Muhammed'in hadislerini (söz ve eylemlerini) sayısal olarak en fazla aktaran kişi **Ebu Hureyre**'dir. Bu zat, **Hayber** harbinde Müslüman olmuştu. Muhammed'le olan beraberliği sadece üç yıldı; kendisi okur yazar da değildi. Muhammed'den ancak bazı sözlü bilgiler aktarmış, bunlar da onun zamanında değil; güya korunup yıllar sonra Müslümanlar tarafından yazılı hale getirilmiştir. Bu adam ilkin Yahudiydi, Tevrat'taki hikâyeleri çok iyi biliyordu. Zaten onun Hz. Muhammed'den aktardığı hadislerin hepsi Tevrat ve Yahudi kültüründe var olan konulardan söz eder. En önemlisi, Halife **Ömer** ve Hz. **Ali** gibileri hem okur yazar, hem de baştan beri **Muhammed**'le beraber oldukları halde ondan yaklaşık olarak **500** küsur hadis aktarabilmişlerken; okur yazar olmayan, üstelik son üç yılda ancak Hz. Muhammed'le tanışıp beraber kalabilen **Ebu Hureyre** ise, neredeyse binlerce hadis aktarmış. Bu da işin bir başka yanı.

Kim diyebilir ki, Muhammed Peygamber geldi -günlük siyaset dışında- şu kadar okul açtı, bu kadar insana okuma yazma öğretti? İslam tarihinde veya Kur'an'da bu konuda somut bir örnek var mı! Konuya ilişkin tespiti doğru koymak gerek. Hz. Muhammed'den önce dünya uygarlık tarihine katkıları olan ve yaptıkları da bugün de değişik tarihi belgelerde dimdik duran insanların yaptıklarını bir çırpıda inkâr etmenin, hayatın ancak Hz. Muhammed'le başladığını söylemenin ne yararı var! Kaldı ki, eski ile ilgili bu kadar somut kanıt ortada durup dururken, hayatın ancak Muhammed'le başladığı söylemi artık inandırıcı olamıyor.

İslami kesim eğitim konusunda Muhammed'in, Bedir harbinde esir düşen müşriklere uyguladığı formülü propaganda malzemesi olarak çok kullanır. Bu savaşta toplam olarak 70 kişi esir alınmıştı. Bunlardan ödeme yapabilenlerden durumlarına göre 2, 3 ve 4 bin dirhem (gümüşten yapılmış o günkü para birimi) fidye alınır; maddi durumu müsait olmayanlar da eğer okur yazarsa,

adam başı Müslümanların çocuklarından 10 kişiye okuma yazma öğretir, böylece özgürlüğüne kavuşurdu. Bu sayı hem çok azdı, hem de son çare olarak artık parası olmayanlar bu işleme tâbi tutulurdu. İşte İslami kesim bu olayı âdeta büyük bir yenilik olarak değerlendirip Hz. Muhammed'in okumaya verdiği önem noktasında bir mucize (olağanüstü olay) olarak sayıyor. Halbuki bu, çok normal bir olay ve her normal insanın yapabileceği bir iş!

Burada, Hz. Muhammed'in kendi döneminde eğitime-okuma yazmaya önem verip vermemesinden öte; Kur'an'da geçen **"Oku"** kelimesinin Müslümanlarca aşırı derecede büyütülerek asıl anlamından saptırıldığını belirtmek istiyorum. İslamcılara bakılırsa, sanki tarih boyunca onlardan başka kimse okumaya önem vermemiş, sanki o ana kadar orman kanunu geçerli kılınmış, sanki insanoğlu ancak onun getirdikleriyle dünyaya gözlerini açabilmiş... gibi çağrışımlar oluşuyor. Bu başlıkta örneklerini verdiğim insanların ve daha nicelerinin İslamiyet'ten binlerce yıl önce yaşadıkları halde, niçin daha yararlı şeyler ortaya koyduklarını belirtmeye çalıştım. Hatta eğer o mahrumiyet dönemlerine bakılarak değerlendirme yapılacak olursa, o zaman onların yaptıkları olağanüstü bile sayılabilir.

Farzedelim ki, dünyada okumayla ilgili ilk mesaj Hz. Muhammed'den gelmiş olsun; peki bunu insanötesi bir yerle/tanrıyla irtibatlandırmanın ne gereği var! Bu gayet normal bir hadisedir. Nitekim fizik, kimya, matematik, mühendislik, uzay, felsefe ve toplumsal ilişkiler... konularında çok önemli keşifler olmuş, oluyor, olmaya devam edecek ve de etmeli. Çünkü eğer bu değişiklik olmazsa hayat durur. O halde kalkıp da bu bilim adamlarından herbirinin yaptıklarını ille de tanrıya mı mal etmek gerekiyor!

Kur'an'da **adalet** kelimesi ve türevleri çok kullanılmıştır; buna diyeceğim yoktur. Hatta Türkiye'de her hafta tüm camilerde okutulan hutbelerde, görevli olan kişiler tarafından okunması kanuni bir zorunluluk olan **Nahl** suresi 90. ayetini, artık nerdeyse herkes ezberlemiş durumda. Bu ayette adaletle ilgili olarak; **"Allah size adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder..."** deniliyor. Ancak bu terimleri kullanmak yetmiyor; önemli olan

adaletle ilgili güzel kelimelerin kullanılması değil; adaletin tanımı, nasıl bir adalet sorusuna verilen yanıt önemli. Şurası gerçek ki, her sistemin adalet tanımı, adalete bakışı farklıdır. Marksizmle demokrasi, monarşi/oligarşi ve teokratik sistemlerin **adalet anlayışları** birbirlerinden çok farklıdır.

Konuyu bir örnekle somutlaştıralım: Kur'an'a göre kâfirlerin/inanmayanların hanımları, kızları -ki tarih boyunca hiçbir zaman kadınlar savaşa neden olmamışlar, onlar masum insanlardır-Müslümanlar tarafından savaşta ele geçirilirlerse, cariye olarak kullanılabilir, herhangi bir mal gibi satılabilir de. Muhammed'in **Beni Kureyza** harbinde uyguladığı gibi. Kur'an'ın **Ahzab** suresinin 26-27. ayetleri bundan söz ediyor. Ayrıca **Ahzab** suresi 50, 52. ayetlerine göre, bu savaş esiri kadınları Hz. Muhammed de kullanabilirdi. Nitekim onun hanımlarından Cuveyriye, Safiye ve Reyhane birer **savaş ganimeti** olarak ele geçirilmişti. Kur'an'a göre savaşlarda müşriklerden ele geçirilen kadın ve kızların statüsü bu iken; esir düşen erkeklerle erkek çocuklar ise, istenirse köle olarak kullanılabilir, herhangi bir mal gibi satılabilir. Yine Kur'an'a göre savaşlarda karşı taraftan (inanmayanlardan) ele geçirilen mal, Müslümanlar için ganimet adı altında dağıtılır/helâldir. Bunlar dışında gayrımüslimlerden haraç, fidye, cizye almak da var. Bu konuda Kur'an'da ayetler bir hayli fazla.[188] İşte İslam'a göre, böyle yapmak adaletli bir iştir.

Başta anlatıldığı gibi **Hammurabi** de kanununun birçok yerinde **adalet** terimlerini kullanmış, hatta o dönemde adalet hakkında özel tanrılara bile inanmıştır; ama aynı **Hammurabi**, hem "Görevini kötüye kullanan hakim görevden alınır, ölene dek hakimlik yapamaz ve eğer görevin kötüye kullanıldığı durumda, bir mal konusu ise onun **12** katını da tazmin etmek zorundadır" **(H.K. md.5)** diyor, hem de "Kavgalarda bir insan başka birinin gözünü çıkartırsa onun da gözü çıkartılır, dişini kırarsa onun da dişi kırılır, kulağını keserse onun da kulağı kesilir..." diyerek bu tür ağır cezaları da kendi kanununa yazmaktan geri kalmıyor.

---

[188] Enfal suresi 41, 69 ve Tevbe suresi 29, Haşr suresi 6-7. ayetleri gibi. Geniş bilgi bkz. *Kur'an'ın Kökeni* ile *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları.*

Ona göre böyle yapmak adaletlidir. Yine **Hammurabi**'ye göre; bir köle/bir fakir herhangi bir suç işlese cezası ayrıdır/daha ağırdır; aynı suçu önemli biri işlerse cezası hafiftir.[189]

Aynı ağır cezayı Kur'an'ın Allah'ı da kabul ediyor; "Biz Tevrat'ta İsrailoğullarına cana can, buruna burun, göze göz, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşı yaralar uygulanır diye yazmıştık" diyor.[190] Gerek Sumer kanun yapıcıları nezdinde, gerekse Kur'an'ın Allah'ı katında, insanlara bu ağır cezaları uygulamak adaletli bir iştir.

Prof. Dr. **Tahsin Özgüç** başkanlığında Kayseri'nin Kültepe semtinde yapılan kazı çalışmaları sonucu İsa'dan 2000 yıl önce Asurlulara ait olduğu ortaya çıkan tabletlerde, Asur hukukunda **erkekle kadının aynı haklara sahip oldukları** yazılıdır; hem Sumerlerde, hem de Asurlularda evlilik zaten ancak senetle olabiliyordu. Ama aynı Asurluların kanununda şu da var: **"Kim başkasına ait bir kadını öperse, onun alt dudağı balta ile kesilir."**[191] Burada kastım şu: Denilebilir ki Kur'an'da adaletten söz edilmiş; adaletin kelimeleri Kur'an'da geçiyor; tamam da, adaletin niteliği, tanımı önemli. Belirtildiği gibi adaletle ilgili kavramları **Hammurabi** gibileri de çok fazla kullanmışlardı. Önemli olan adaletle ilgili terim ve kavramların fazla kullanılması değil; önemli olan sözü edilen adaletin modeli, nasıl bir adalet olduğudur.

Bunları anlatmaktaki amacım: Düşünce alanında bu kadar zengin olan Ortadoğu'dan, Hz. Muhammed gibi birinin ortaya çıkmasının gayet normal bir şey olduğu, bunun olağanüstü bir yanının bulunmadığıdır.

---

[189] Hammurabi Kanunları, md. 195-204.

[190] Maide suresi, 45. ayet.

[191] Asur Kanunları, Tablet: A, md. 9. Kayseri'de bulunan tabletler şu an Kayseri ile Ankara Müzelerindedir.

4. BÖLÜM

HAC'DAKİ SAÇ TRAŞI İLE BAŞÖRTÜSÜ GELENEĞİNİN SÜMERLERDEKİ KÖKENİ

Hac'da Yapılması Gereken Saç Traşı

İslamiyet'te bir Müslümanda öngörülen koşullar mevcutsa, ömründe bir defa Mekke'ye gidip (dinen) kutsal sayılan yerleri ziyaret etmesi şarttır. Belirlenen zamanda usulüne uygun bu yerlerin ziyaret edilmesine **Hac** denir. Burada hacı adaylarının yapmaları gerekenler arasında saç traşı da vardır. Bu traş, **Safa** ile **Merve** arasında (bunlar eskiden iki tepeydi; şimdi ise gayet modern bir hale getirilip **Mescid-i Haram**'ın içine alınmışlar. İkisi arasındaki mesafe yaklaşık olarak bir kilometrenin 3/4'ü kadardır) **yedi** sefer yapılan koşudan sonra Merve tepesinde gerçekleşir. Burada eğer hacı adayı erkekse, isterse saçını kökünden traş eder (ki İslam'da buna **"halk"** denir), isterse yalnız üstten bir kısmını alır (buna da **"taksir"** denir). Şayet kadınsa, sembolik olarak saçından birkaç tutam keser; onlara kökünden kesmek yoktur. Kısacası, saç traşı Hac'da hem erkekler, hem de kadınlar için yapılması gereken bir ibadettir; aksi halde ceza ödemek gerekir. Bunun böyle olmasının gerektiği hem Kur'an'da, hem de Hz. Muhammed'in hadislerinde vardır.[192] İslam'da tartışmasız bir konu olduğu için üzerinde durmuyorum.

---

[192] Bakara suresi 196. ile Fetih suresi 27. ayetleri; **Buhari**, Hac ve Bakara suresi Tefsir bölümü; **Müslim**, Hac bölümü.

Bu uygulama, Muhammed'den önce o coğrafyada yaşayan insanlar tarafından da yerine getiriliyordu. İslam tarihçileri, "Medineliler, İslam'dan önce Safa'da dikilen **'İsaf'** (erkek) putu ile Merve'de dikilen **'Naile'** (dişi) putu için **ihrama** girer, bu iki tepe arasında **7** sefer koştuktan sonra Merve tepesinde **traş** olurlardı" diyorlar. Ayrıca **cünub** iken bu iki putu **tavaf** etmeleri yasaktı. Adı geçen putları cünub olarak tavaf etmeme inancı Muhammed'den önceki Arap şiirlerine bile konu olmuştur. Mesela; **Bâlâ bin Kays** ile **Bişr bin ebi Hâzım**'ın şiirleri gibi. Yine Bedir harbinde **Ebu Süfyan** ordusu İslam ordusuna yenilince, Ebu Süfyan; **"Savaşıncaya kadar cünubluktan başıma su dökmeyeceğim"** diye yemin içiyor. Bu konuda Muhammed'in hanımlarından **Ayşe** başta olmak üzere birçok kişiden hadis rivayetleri de vardır.[193]

Gerçi konumuz dışıdır ama belirtmekte yine de yarar var: Kur'an'a göre namaza **Salat** denir. Bu ismin Arapça olmayıp daha önce Doğu Hıristiyanları tarafından kullanıldığı bir gerçektir. Aramice'de **Selota** kelimesi katlamak, bükmek anlamlarına gelir. Bilindiği gibi insan namazda da bükülür, katlanır. Namazın Arapçası olan **salat** kelimesinin aslında Arapça olmayıp başka kökenden geldiği konusunda kısa bir hatırlatma yaptım; yoksa birçok kaynakta bu konu üzerinde uzun uzadıya açıklamalar vardır.[194]

İslamiyet'teki cuma namazı da Muhammed'den epey önce **Kab bin Lüey** tarafından var edilmiştir. Kendisi ilkin buna **"Yevmü'l arube, maruzat"** gibi isimler koymuş, daha sonra bunların yerine (yine Kab'ın kendisi) **cuma** ismini takmıştır.[195]

---

193 **Buhari**, Hac ve Tefsir bölümleri; **Müslim**, Hac bölümü; Ayrıca Bakara suresinin 158. ayetiyle ilgili tefsirler; **İbni Habib**, *Muhabber*, 311; **Tahir Olgun**, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 197; **Kelbi**, *Kitab'ul Asnam*, çev. **Beyza Düşüngel**, s. 37-39; **İbni İshak**, *Sire* 291; **İbni Hişam**, *Sire* 3/47; **Taberi**, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, 2/483.

194 **A.J. Wensinck**, *İslam Ansiklopedisi*, "Selat" maddesi c. 10/12-122'de buna epey yer vermiştir. **M. Sait Hatipoğlu** 1985'te uluslararası 1. İslam Araştırmaları Sempozyumu'na sunduğu "Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine" adlı tebliğinde, namazın Arapçası olan "Salat"ın "başka dil ve inançlardan geldiğini, tartışmalı bir kelime olduğunu belirterek ilgili (Mittweck, Maxim Rodinson vb.) yazarlardan örnekler veriyor. s. 86.

195 **İbnül Cevzi**, *el Vefa bi Ahval'il Mustafa*, 1/73; **M. Hamidullah**, *İslam Peygamberi*, 1/34.

Kur'an'da mabede/camiye **"mescid"** denir. Buna benzer bir ismi **(masgeda)** daha önce Nebati ve Süryaniler de kullanmışlardır. **M. Rodinson**'un kaleme aldığı ve **Attila Tokatlı**'nın tercüme ettiği *"Hz. Muhammed"* adlı eserin 143. sayfasında bu konuda önemli bilgiler vardır.

Yine İslam'da **tavaf** eden kişi eğer **cünub** ise boy abdesti alması gerekiyor. Bu inanç da diğerleri gibi eski kavimlerden geçen bir âdet olup, Hz. Muhammed tarafından da onaylandığı bir gerçektir. Hatta Muhammed Mekke'yi aldığı yılda Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapınca, bazı Müslümanlar; **"Bu iki tepe arasındaki koşma müşriklerin âdetidir, biz bunu nasıl yaparız?"** diye itirazda bulunurlar. Bunun üzerine **Bakara** suresi 158. ayeti inmeye başlar. Böylece Arapların bu eski âdeti tanrıdan da onay almış olur.

Ayetin anlamını aynen veriyorum: "Hiç şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'a yakın olmak için Allah'ın özel alâmetlerindendir (Allah katında bunların ayrıcalığı vardır). O nedenle, kim Hac veya Umre niyetiyle Kâbe'yi tavaf ederse, bu ikisini de tavaf etmesinde bir günah yoktur."[196]

İslami inanca göre Safa ile Merve arasındaki koşmanın ibadet sayılmasının nedeni de şu şekilde izah edilmiştir: Güya, İbrahim Peygamber'in hanımlarından **Hacer**, oğlu **İsmail**'e su bulmak için Safa ve Merve tepeleri arasında **7** sefer gidip gelmiş; Allah da bunun hürmetine Müslümanların ibadet maksadıyla burada koşmalarını emir buyurmuştur.

Saç traşıyla ilgili **Musa**'nın Tevrat'ında; "Düşmana karşı cenge çıktığın zaman onlar senin eline esir düşerse ve eğer içlerinde bakışları güzel olan bir kadın senin hoşuna giderse kendine al, başını da traş et. Senin yanında tam bir ay kaldıktan sonra artık onunla cinsel ilişkide bulunabilirsin, o senin eşin sayılır. Şayet senin hoşuna gitmezse onu bırakacaksın; fakat satmayacaksın"[197] türünden talimatlar vardır.

---

[196] Bakara 158. ayeti; Hadisler: **Buhari**, Hac ve Tefsir bölümleri; **Müslim**, Hac bölümü, *El Lu'lu ve'l Mercan*, no: 804.

[197] **Ezraki**, Ahbari Mekke, 2/40; Tevrat, Tekvin, 19/12; Tesniye 21/10-14.

Sumerlerdeki Saç Traşı Geleneği

Burada, İslam'ın Cahiliye döneminde var olduğunu kabul ettiği bu saç traşıyla ilgili inancın, Tevrat'tan da asırlar önce var olup Mezopotamya'da yaşayan insanların buluşu olduğu, dolayısıyla onlardan kutsal dinlere geçtiği konusu üzerinde duracağım. Önce saç traşıyla ilgili kronolojik sıraya göre Sumerlerden somut bazı örnekler vererek bir döküman sunacağım; daha sonra başörtüsü hakkında gerekli bilgileri verdikten sonra her iki konuda bir değerlendirme yapacağım.

1) Ana İttusu, "Bir evlat kendi babasına, 'Sen babam değilsin' diyorsa, babası onun kafasını traş edip kendisine kölelik damgasını vurur, istediğine (köle olarak) satar. Eğer kendi annesine, 'Annem değilsin' diyorsa, o zaman kafasının yarısı traş edilir" diyor. **(Ana İttusu Kanunları, md. 23, 29)**

2) Esnunna, Hammurabi'den yaklaşık 150 yıl önce yaşamış olan bu ünlü yönetici ise konuya ilişkin; "Bağlı, zincirli ve traşlı bir cariye veya bir köle, efendilerinin izinleri olmaksızın dışarı çıkamazlar. Bir de bir köle veya bir cariye bir efendiye teslim edilirse, onlara bağ, zincir ve traş konulduktan sonra verilirler" diyor. **(Esnunna Kanunları, md. 51-52)**

3) Hammurabi, kendi kanunlarında bu konuya epey yer ayırmıştır. Bir yerde; "Eğer bir berber başkasına ait bir kölenin kölelik işareti olan saçını traş edip onu yok ederse, o berberin eli bilekten kesilir. Ancak birileri berberi kesime zorlarsa, o zaman berbere bir şey yok; onu kesime zorlayan öldürülüp kendi evi önünde asılır" diyor. **(H.K. md. 226-227)**

Bir başka yerde; "Şayet bir erkeğin hanımı kendi kocasına bir cariye hibe eder, cariye de o erkeğe bir erkek köle doğurur, daha sonra 'erkek çocuk doğurdu' diye kendisinin adamın asıl hanımıyla eşit tutulmasını talep ederse, o zaman erkeğin asıl hanımı, hibe ettiği cariyenin başını traş edip kendisine kölelik işaretini koyacaktır" diyor. **(md. 146)**

Diğer bir yerde; "Şayet birisi bir rahibeyi veya başka bir adamın eşini zina ile suçlayıp iddiasını ispat edemezse, o zaman if-

tiracı sayılır ve mahkeme önünde sürüklenip başının yarısı traş edilir" diyor. **(H.K. md. 127)**

4) Orta Asur Kanunları'nda (MÖ. 1450-1250) konuya ilişkin şu bilgiler var: "Şayet bir adam başkasının hanımına veya bir erkeğe iftirada bulunup iddiasını ispat edemezse, ona hem **40-50** sopa vurulur, hem bir ay boyunca kralın hizmetinde çalışır, hem de şerefi kırılsın diye saçı kesilir!" (Bunun anlamı sen kölesin demekti). Ayrıca belli bir miktar da para ödemek zorundadırlar.

Asurlular, ceza olarak kesilen bu tür saç traşına, **"Gaddamu"**, kral işinde yine ceza olarak bedava çalışmaya da **"Sipar Sarre"** derlerdi. Sumer Kanunlarında ise ceza olarak verilen saç traşına, **"Abbutum"**; kölelik zincirine **"Maskanam"**; kölelik işareti olarak takılan ipe de **"Kannam"** denirdi. Hz. Muhammed'den önce Hicaz'da da benzer uygulamalar vardı: Herhangi bir savaşta esir alınanların kahkülü/süs için bıraktığı saçı, ceza olarak kesilirdi.[198]

İslam'da Başörtüsü Geleneğinin Tarihçesi

Kur'an'da iki yerde kadınların başörtüsünden söz edilmiştir: **Nur** suresi 31. ayeti ile **Ahzab** suresi 59. ayeti. Ahzab suresindeki ayette, **"Cilbab"**ın çoğulu olan **"Celabib"** kelimesi, Nur suresinin 31. ayetinde ise, **"Hımar"**ın çoğulu olan **"Humur"** kelimesi kullanılmıştır. Her ikisi de o günkü şartlarda kadınların, başlarına ve üst kısımlarına attıkları bir nevi örtüydü.

Ahzab suresinde Hz. Muhammed'e hitaben; "Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, örtülerini üzerlerine alsınlar. Böyle yapmak onların tanınmalarına, dolayısıyla eziyet edilmemelerine daha uygundur" denir. Yarım sayfadan fazla olan **Nur** suresinin 31. ayetinde yine Hz. Muhammed'e hitaben, bu kez inanan tüm kadınların başörtülerini kullanmaları talimatı ve-

---

[198] Asur Kanunları, Tablet A, md. 18-19; *Hammurabi Kanunları*, md. 146, 226; Esnunna Kanunları, md. 51-52; **C. Zeydan**, *İslam Medeniyeti Tarihi*, çev. **Zeki Megamiz**, c. 4 s. 36.

riliyor. Aynı ayetin devamında; **"Onlara söyle, gizledikleri ziynetleri** (bilezik ve halhal gibi) **başkaları tarafından bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar"** deniliyor.

Kur'an'da Allah'ın bu uyarısı, **Ahzab** suresinin 32. ayetinde **Muhammed'in hanımları** için özel ve farklı bir biçimde yapılıyor: "Ey Muhammed hanımları, sizler diğer normal kadınlar gibi değilsiniz; eğer siz takva ile korunacaksanız, konuştuğunuza kırıtmayın ki, kalbinde bir kötülük olan (size karşı) iştahlanmasın. Uygun söz söyleyin." (Kullandıkları ifadelerin, erkekleri tahrik edici mahiyette olmaması kasdediliyor.) Aynı surenin 33. ayetinde devamla; **"Siz peygamber hanımları evlerinizde oturun; önceki Cahiliye dönemi** (kadınları) **gibi süslenip dışarı çıkmayın"** deniliyor.

Şunu da okuyucunun dikkatine sunmak isterim ki; Muhammed Mekke'de 13 yıldır peygamberlik yaparken, Kur'an'da başörtüsüyle ilgili herhangi bir ayet henüz yoktur; ne zamanki Medine'ye göç etmiş ve orada çok eşli hayata başlamış, bakıyoruz ki o zaman (kadınlar aleyhine diğer konularda olduğu gibi) hem kendi hanımlarına özel (**Ahzab** suresindeki gibi), hem de diğer kadınlarla ilgili başörtüsü ve genel örtünmeyle ilgili ayetler gelmeye başlamıştır. Kadınların örtünmesi ve başörtülerinden söz eden **Ahzab** suresinin iniş sırası, Kur'an'ın toplam **114** suresi içinde **90. Nur** suresininki ise **102**'dir. Bu tespit çok önemlidir.

Konu hakkında **4** İncil'de de benzer bir bilgiye rastlamadım; ancak **Pavlus** kendi mektuplarında buna değinmiştir: Kadın hem erkeğin izzetidir, hem de onun hizmeti için yaratılmıştır. Erkekse tanrının izzetidir. Dolayısıyla, tanrı suretinde yaratılmış olan erkek, kendi başını örtmemeli, açık bırakmalı; kadınsa başını örtmelidir. Şayet örtmezse, o zaman başını traş etmeli. Kadının kendi başını traş etmesiyle örtmesi aynı anlamı ifade eder.[199] Kadının, erkeğin hizmeti için yaratıldığı inancı (İncillerde böyle bir şey yok) hem Kur'an'da, hem de Tevrat'ta işlenmiştir.[200] Konu-

---

199 **Pavlus**, 1. Korintoslulara Mektuplar, 11/3-16.

200 Araf suresi, 189; Rum suresi, 21; *Tevrat*, Tekvin, 2/21; *İncil*, **Pavlus**, *I. Korintoslulara Mektuplar*, 11/5. *Bkz. Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları.*

muz kadınların başörtüsü ile Hac'da yerine getirilmesi öngörülen traş meselesi olduğu için, burada Kur'an ve Tevrat'ta işlenen **kadın-erkek ayrımı** üzerinde durmuyorum. Bu konuları içeren bir kitabım piyasalarda vardır.

Kur'an'da kadınlar için kullanılması zorunlu olan **başörtüsü**, Orta Asur Kanunlarında da hassas bir meseleydi. Bir yerde şöyle deniliyor: "İster evli olsun ister dul, bir kadın sokağa çıktığında **mutlaka başını örtmeli**. Bu kural cariyeler için de geçerlidir. Ancak kızlar ve fuhuş yapan kadınlar başlarını örtmemeli. Şayet bir fahişe başını örterse, ceza olarak hem ona **50** sopa vurulur, hem de kulakları kesilir. Bir adam cariyesini örtmek istediğinde (hür bir kadın statüsüne tâbi tutmak istediğinde) en az 5-6 arkadaşının huzurunda -bunu- yapmalı ve 'bu cariye artık normal bir eşimdir' demeli. Böyle bir ifadeden sonra o cariye onun eşidir; bu işlem şahitler huzurunda yapılmadığı takdirde onun cariyeliği kalkmaz" **(Orta Asur Kanunları, Tablet A, md. 41)**. Sumer mitolojisiyle ilgili çıkan heykellerde, İsa'dan **3000** yıl önce kadınların **eşarp/başörtüsü** kullandıkları ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin 17 cm uzunluğundaki bir heykel, şu an Fransa'nın **Louvre** Müzesi'nde bulunmaktadır.

Her iki konuya ilişkin yaptığım bu tespit şimdilik burada dursun. Ben, Müslümanlar tarafından Hac'da yerine getirilmesi gerekenlerden Safa ile Merve tepeleri arasında yapılan **7** tur koşudan sonra Merve tepesinde yapılması öngörülen saç traşının kökeni hakkında biraz bilgi verdim. Hac'daki tüm uygulamaların kökenleri üzerinde (ayrı ayrı) durmayacağım. Sanırım işlediğim hususlar, diğerleri hakkında da okuyucuya yeterince ipucu verir. Aşağıda kendilerinden alıntı yapacağım araştırmacılar ve daha niceleri de Müslümanlar tarafından Hac'da yerine getirilmesi öngörülen dini ayinlerin tümünün eski örf-âdetlerin aktarımı olup Hz. Muhammed tarafından Allah adına halka sunulduğunu, kendi kaynaklarında dile getirmişlerdir.

Yararı olur diye konuyla ilgili kısa bir özet sunalım:

a) Arent Jan Wensinck (1882-1939): "Hacıların giydikleri beyaz çarşaf ile (halk tabiriyle buna İhram denir) Hac esnasında ayakkabı yerine giydikleri terlik, Arafat dağında belli bir süre

beklemeleri (ki buna **'Vafke'** denir ve haccın olmazsa olmaz koşuludur), mübarek sayılan yerleri ziyaret etmeleri, henüz hacca başlamadan boy abdesti ve vücudun diğer temizliklerini yapmaları, başlarına bir şey takmamaları (erkeklerin başı açık dolaşmaları), dikişli elbise giymemeleri, hac esnasında (bazı zararlı hayvanlar hariç) kara hayvanlarını öldürmemeleri, yine Mekke'ye hürmetli şehir anlamına gelen **'Haremi Şerif'** denmesi ve bu şehrin ağaçlarının kesilmemesi gibi İslam'da var olan benzer inançlar, eskiden beri **'Samiler'**de ve Yahudilerde var olan âdetlerdir" diye yazıyor ve şöyle örnekler veriyor:

"Yahudi din adamları hahamlar da (Müslümanların kullandıkları ihram gibi) kalçalarına **'Efod'** sarıp omuzlarına da **'Meil'** atarlar. Dolayısıyla, rahatlıkla söylenebilir ki, İslamiyet'teki ihram âdeti bunun bir biçimiyle devamıdır. Yine Yahudilerde başrahibin giydiği elbisenin üst kısmının dikişsiz olması, yas tutan, görev yapan hahamların yalınayak ve baş açık dolaşmaları, Musa ve kavminin benzer âdetleri **Tur-i Sina** denilen dağda (tıpkı Müslümanların Tur dağına alternatif olarak Arafat'ta yaptıkları gibi) icra etmeleri birer kanıttır ki, İslamiyet'teki Hac ibadeti eski âdetlerin devamıdır. Samilerin eskiden taşlara önem vermeleri, onlara tapmaları bize gösteriyor ki; İslamiyet'te Hac'da yerine getirilen **Hacer-i Esved** ziyareti olsun, şeytan taşlaması olsun hepsi onlardan kalmadır."

Yine ona göre: Kâbe'nin kudsiyeti, Hacer-i Esved denilen siyah taştan ileri gelir. Özetle; "İslam'daki Hac ibadetinde yapılanlar, İsrailoğullarıyla Sami âdetlerdir, Hz. Muhammed bunları tanrı buyruğu şeklinde resmileştirmiş"tir.[201]

Carl G. Jung da, kendi kitabında örnekler vererek eski zamanlarda taşların kutsal olduklarını yazıyor: Tıpkı Germenler de olduğu gibi.[202]

Müslümanlar tarafından Hac'da yapılması gerekenlerin önemli bir kısmını, Yahudiler, Mısır'ı terk edip Sina'ya çıkınca

---

201 **A.J. Wensinck**, *İslam Ansiklopedisi*, Hac, İhram, Kâbe maddeleri, 5/1-15-17, 5/2-963, 6/14; **Brockelmann** vb. aktarma.

202 "*Man And His Symbols*", s. 209.

benzer şeyleri orada yapmışlar. Bunu teyit etmek için bazı benzerlikler sunmak faydalı olur. Tevrat'a göre tanrı **Yehova**, Yahudilerin erkeklerine hitaben, **"yılda üç sefer huzurumda görüneceksiniz"** demiş. İslam'sa biraz farkla, kadınların **Hac** yapmalarını koşullu olarak kabul etmiştir. Yani kadınların Hac'dan sorumlu tutulup tutulmamaları konusunda Kur'an'la Tevrat arasında bir benzerlik vardır.

Tevrat'ta, İsrailoğullarına; 7. ayda (Etamin'de) **Süleyman** Peygamber'in huzurunda toplanıp kurbanlar kesmeleri emredilmiştir.[203] Hz. **Musa**'ya kendi kavmiyle dağa çıkınca temiz elbise giymesi emredilmiş, belli bir süre cinsel ilişki de kendilerine yasak edilmiştir. Aynı yasak Hac esnasında Müslümanlar için de geçerli. Yine Müslümanların Hac'da kesmekle mükellef oldukları **kurban** ritüeli Tevrat'ta da var.[204] Doğrusu, her ne kadar **Musa** Tur-i Sina'da, **Muhammed** de Mekke'de bunları icra etmişlerse de mekanlar farklı da olsa, yaptıkları arasında benzerlikler fazladır. İslam'daki çoğu inançların bazı değişiklikler yapılarak Tevrat'tan alındığı kesindir.

b) Emile Dermenghem: Özetle; "Muhammed Mekke'yi alınca Kâbe'yi tavaf etti ve müşriklerin eski âdetleri üzerine Safa ile Merve tepeleri arasında **Sa'y** yaptı; **7** sefer gidip geldi. O ana kadar bu iki tepe eski putperest malzemesiyle doluydu. Muhammed daha sonra Arafat dağına yakın Mina vadisinde kurulan bir çadırda istirahat etti. Böylece putperest devrine ait eski hac ayinlerini onaylayıp İslamlaştırdı ve gök kitapları ananesine bağladı. Aslında Mekke'nin kudsiyeti **Hacer-i Esved** denilen siyah taştan ileri gelir. Bu taş, daha önce Kâbe içinde bulunan diğer putlardan bir puttu. Eski zamanlarda **Kâbe** etrafında dolaşmak bu taş içindi. Dolayısıyla, Kâbe'nin kudsiyetinin asıl esprisi bu taştan kaynaklanır"[205] diyor.

---

203 24/17; Çıkış, 23/14, 34/23, *Tevrat*, Hezekiel; 1. Krallar, 8/2-5, 65; **Wensinck**, age. Hac md. 5/1-15. İhram md. 5/2-943.

204 *Tevrat*, Çıkış, 3/18, 4/4, 19/10-15; 1. Krallar, 8/63; Nehemya, 12/43; Amos; **Wensinck**, age. 5/1-16 Hac md.

205 **Emile Dermenghem**, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. **Reşat Nuri**, s. 72 ve 448.

c) C. Brockelmann: "Muhammed Mekke'yi fethedip Kâbe'nin önüne varınca, ata binmiş vaziyette **7** sefer Kâbe'yi tavaf etti. Her defasında kendi bastonuyla **Hacer-i Esved** denilen siyah taşa dokunuyordu. Böylece daha önce müşrikler tarafından yapılan batıl bir ayini İslam'a aldı. Eskiden var olan ihram kıyafetini de İslam'a aldı. Bir de müşrikler İslam'dan önce Mekke'nin hayvanlarını öldürmez, ağaçlarını kesmezlerdi. Muhammed bütün bu gelenekleri kabul etti. Muhammed'in bu siyah taşı (Hacer-i Esved'i), hiçbir gerekçe göstermeden öpmesi dikkat çekicidir. Bu konuda Halife **Ömer**; 'Aslında ben bunun faydasız bir taş olduğunu biliyorum; ancak Muhammed'in öptüğünü gördüğüm için ben de öpüyorum' diyor. (Ömer'in bu sözü tüm hadis kaynaklarında geçiyor.) İslam'a göre tavaf yapılırken her turdan sonra Hacer-i Esved'i selamlamak sünnettir. (Bu da tüm hadis kaynaklarında Hac bölümünde geçiyor.) Böylece daha önce müşrikler tarafından yapılan bir dini ayini, Muhammed kendi dinine almış oldu. Beyaz çarşaf biçimindeki ihramın İslam'a alınması, eski batıl inançların bir biçimiyle resmi hale getirilmesidir"[206] diyor.

d) Julius Wellhausen: "İslamiyet'teki Hac ibadeti eskiden müşriklerin bir bayramıydı. Muhammed Mekke'yi alınca Kâbe'yi ziyaret etti ve müşriklerden kalma bu geleneği, hatta onların Hacer-i Esved'i öpme âdetlerini kendi dinine alarak hepsini tanrı buyruğu saydı ve halka bu şekilde sundu. Kabul görmesi için de bu konuda tarihten yararlandı, toplum tarafından peygamber olduklarına inanılan insanları kullandı; hatta İbrahim Peygamber'i bile Yahudilikten alıp İslamlaştırdı" diyor. **Wellhausen**, tıpkı **Caetani** gibi; "Kâbe'nin, ilk zamanlarda **'Hubel'** putundan dolayı halk nezdinde önem kazandığını, zaman içinde çeşitli değişiklikler geçirip bugünkü hale geldiğini, Muhammed'den önce Kâbe'de bir taş yerine dört taş olduğunu, herbirinin mabedin bir köşesine yerleştirildiğini, hepsine de tapınıldığı-

---

206 **C. Brockelmann**, *İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi*, çev: Prof. Dr. **Neşet Çağatay**, s. 13, 31 ve 41.

nı..." yazıyor. Tıpkı diğer yazarlar gibi; "Hac'daki tüm dini ayinlerin, eski inançların devamı olduğunu" anlatıyor.[207]

e) Leone Caetani (1869-1835): Yazar, Muhammed'i ve onun ortaya koyduğu Kur'an'ı çok yönlü bir biçimde eleştirirken, Hac konusunda özetle şöyle diyor: "Muhammed çeşitli nedenlerden dolayı Tevrat hikâyelerini İslamiyet'e almış ve bir putperest mabedi olan Kâbe'nin, varlığına inandıkları Allah'ın emriyle eskiden beri kurulmuş olduğunu kanıtlamak için, İbrahim Peygamber ve oğlu İsmail efsanelerini bu konuda bir malzeme olarak kullanmıştır." Yazar, Muhammed'in İbrahim'le olan bağlantısının aslı olmadığını iddia ediyor. Aynı zamanda "Hac konusunda müşriklerin birçok âdetini de (Tevrat kültüründen yararlandığı gibi) kabul edip tanrıdan vahiy geldi şeklinde halka sunmuştur" belirlemesinde bulunuyor.[208]

f) W. Montgomery Watt: "İslamiyet için müşriklerin âdetlerini, ayinlerini kendi içine almak çok kolay olmuştur. Bu, özellikle Hac'daki ayinlerde kendini açık olarak gösteriyor. Muhammed, tektanrılı bir din getirdiğini, putperestliğe karşı olduğunu iddia ettiği halde, Hac'da **'şeytan taşlaması'** adı altında taştan bir direğe taş atmayı kabul etmekle, müşriklerin eski bir âdetine onay vermiş oldu" diyor. Bu yazar da diğerleri gibi kendi kitabında Kur'an'ı değişik yönleriyle eleştiriyor. Örneğin; "Muhammed'den önce Araplar herhangi bir kabileye veya topluluğa baskın düzenledikleri zaman kendi liderleri, ele geçirilen talandan, ganimetten (her ne varsa) 1/4'ünü kendine alırdı. Muhammed'se bir numara indirimle kendine bunların 1/5'ini aldı; bu konuya Kur'an'da yer ayırıp bunun tanrı buyruğu olduğunu insanlara bildirdi"[209] diye anlatıyor.

g) Maurice Gaudefroy Demombynes: "Mina'da şeytan taşlama diye bilinen taşa taş atma âdeti, eski batıl inançlar, Muhammed tarafından İslam adı altında yeni bir kimlikle hac ibadetine

---

207 **Wellhausen Julius**, *Arap Devletleri ve Sukutu*, çev: **Fikret Işıltan**, s. 9; **Caetani Leone**, *İslam Tarihi*, çev: **Hüseyin Cahit**, s. 1/212.

208 **C. Leone**, age, 1/212.

209 **W. Watt**, *Hz. Muhammed*, çev: **H. Örs**, s. 100, 239.

dahil edildi. Aslında taşa taş atmanın mahiyetini bilmek için İslam'dan önceki dönemi çok iyi bilmek gerekir. Bir de Akdeniz eski çağının inançlarıyla Samilerdeki mukaddes taş yığınını ve taş atmanın rolünü bilmek gerekir" diyor.[210]

h) Houtsma: "İslam'daki Arafat vakfesini, Musa ve kavminin Tur-i Sina'da yaptıklarına benzetiyor ve ikisi arasındaki benzerlikleri anlatıyor. Onlar nasıl bu ibadetlerini bir dağın eteğinde yapmışlarsa, Muhammed ve Müslümanlar da Arafat dağı eteğinde yapıyorlar.[211] Müslümanlıkta Hac için niyet getirmeden önce genel bir temizlik yapılıyor. Bu temizlik Tevrat'ta da vardır" demektedir.[212] En önemlisi şu yorumu da yapıyor: "Büyük bir ihtimalle bu taşlar, eski zamanlarda Güneş'e musallat olan İfrit'i (şeytanı) hedef almıştır; ama zaman içinde bunlar tanrı buyruğu sayılıp bugünkü hale getirilmiştir. Aslında Arafat vakfesinin Güneş'e endeksli olması, Arafat'tan Müzdelife'ye geçme zamanının yine Güneş'e göre tespit edilmesi, gösteriyor ki bu âdet temelde bir Güneşperestlikten gelmedir."[213]

i) Maksime Rodinson: Kendisi kısaca; "Muhammed, eski örf-âdetleri bir araya toplayarak halka sunmaktan başka yeni bir şey yapmamıştır" diyor.[214] "İslam'a göre Mekke şehrine hürmetli şehir anlamına gelen **'Harem-i Şerif'** denir. Halbuki bu, Muhammed'den önce müşrikler tarafından kullanılagelen bir isimdir. Hatta daha önce şayet bir idam vak'ası gerçekleştirilseydi o şahıs götürülüp şehrin dışında başka bir yerde infaz edilirdi. Muhammed Mekke için bunu da kabul etti" diye devam ediyor.[215]

İlginçtir, hacıların Hac sırasında dillerinden düşürmedikleri -bir nevi dua olan- **'Telbiye'** bile Muhammed'den önce müşrikler

---

210 **Demomynes Maurice Gaudefroy, Wensinck**, *İslam Ansiklopedisi*, MEB çevirisi, recm md. 9/663. Ayrıca bu yazarın konuya ilişkin *"Institutions Musulman"* adlı yapıtı da önemlidir.

211 *Tevrat*, Çıkış 19/15.

212 Çıkış, 19/10; **Wensinck**, age. Hac md. 5/1-16.

213 **Wensinck**, age, Hac md. 5/1-17.

214 **Maxime Rodinson**, *Hz. Muhammed*, s. 228.

215 **Wensinck**, age, Kâbe, md. 6/14.

tarafından kullanılıyordu. Yine, cünub olarak Kâbe'yi tavaf etmeme kuralına İslam öncesi Arap müşrikleri de uyuyordu. Bunları zaten İslam tarihçileri de yazıyor.[216]

Elbetteki kutsal dinleri ilim, akıl ve sosyal realite açısınan eleştirenler, sadece alıntı yaptığım bu yazarlar değil; bunlar gibi daha niceleri vardır.[217] İslam'daki bu ve benzeri ayinlerin Muhammed'den önce var olduğunu İslami yazarlar da kabul ediyorlar. Ancak onlar, Hz. Muhammed'in kabul ettiklerini, Allah'ın ta Hz. İbrahim zamanında insanlara bildirdiği dini vecibeler; Muhammed tarafından kabul edilmeyenleri ise zaman içinde müşrikler tarafından uydurulan batıl inançlar olarak değerlendirip aslı olmayan bir savunmayla kendilerince işin içinden sıyrılmayı düşünüyorlar. Mesela bunlardan **Abdullah Draz; "Muhammed'den önce Hac'da yapılan bazı dualar Samilerin âdetlerindendi; Muhammed gelince bunları ayıkladı"** diyor.[218] Demek ki Müslümanlara göre; Hz. Muhammed ne demişse, tartışmasız olarak doğrudur, onun dokunulmazlığı vardır; bunun dışında kim ne derse hepsi yanlıştır. İslami kesimin inancı bu.

Söz Hz. Muhammed'in yeni bir şey getirmemesinden, ancak eski örf-âdetleri, inançları yenileyip halka sunmasından açılmışken, burada direkt konuyla ilgili olmayan; ama dolaylı olarak konuya katkı sunan birkaç örnek verip asıl konumuza devam edeceğiz.

a) Hz. Muhammed, sadaka verme konusunda; **"Sağ elin verdiğini sol el duymasın"** diyor. Bu söz, başta **Buhari** ve **Müslim** olmak üzere hemen hemen tüm hadis külliyatında vardır; ancak bu söz, İsa'dan bir alıntıdır.[219]

---

216 **El Nabigati Zibyani**, *Divan*, s. 101. **İbni İshak**, *Siret*, s. 75; **İbni Habib**, *Muhabber*, s. 311; **İbni Kelbi**, **Kibat'ul Asnam**, çev. **Beyza Çevirgel**, s. 27.

217 **Van Vloten, Tremell William Calloley**, *Religion what is it?* 1979 Newyork), **Heffening, Th. W. Juynboll, Chauvin; Fr. Buhl; A. Coben, Mittweck, Goldziher** vs.

218 **A. Draz**, *Kur'an'ın Açıklamasına Doğru*, çev. Prof. Dr. **Salih Akdemir**, s. 136.

219 *Matta İncili*, 6/3-4.

b) Yine Muhammed, **"İşçinin alınteri kurumadan ücretini ödeyin!"** diyor. Bu söz Tevrat'ta şöyle geçiyor: **"Güneş batmadan önce işçinin ücretini ödeyin!"** Bir başka yerde; **"Gündelikçinin ücretini ertesi güne bırakmayın!"** şeklindedir. Kaldı ki bunun ilk kaynağı Tevrat da değildir. Musa'dan asırlar önce Mezopotamya'da yaşamış olan **Ana İttusu** kendi kanununda bunu daha farklı bir biçimde dile getirmiştir: **"Şayet bir insan birine çalışır, parasını almadan ölür/işi bırakır veya hastalanırsa... iş sahibi onun yevmiyesini ödemelidir"** denmektedir.[220]

c) Kur'an'a göre, eğer insan muhtaçlara bir sadaka verirse onun malında artma meydana gelir. Aynı ifade (olduğu gibi) Tevrat'ta da vardır.[221]

d) Hz. İsa, sadaka vermeyen zenginlerin durumunu, devenin iğne deliğinden geçmesine benzetip kurtuluşlarının çok zor olduğunu söylüyor. Aynı benzetme Kur'an'da da var.[222]

e) Keza Hz. Muhammed Allah'a atıfta bulunarak, bir kudsi hadiste özetle; "Kıyamet günü Allah bazı insanlara ben aç idim siz bana yedirmediniz, hastaydım beni ziyaret etmediniz, susuzdum bana içirmediniz, çıplaktım beni giydirmediniz... Eğer siz muhtaç olanlara gereken ilgiyi göstermiş olsaydınız sanki bana göstermiş olurdunuz" şeklinde servet sahiplerini sorgulayacağını söylüyor. Aynı ifade İncil'de de geçmektedir.[223]

f) Enteresandır ki, hiç yararı ve inandırıcılığı olmadığı halde, Yahudilerin inandıkları bir yaş meselesini bile Muhammed kabullenmiştir: Tevrat'ta Nuh Peygamber'in **950** yıl yaşadığı yazılı; aynısı Kur'an'da da işlenmiştir.[224]

g) Kur'an'da İbrahim Peygamber'in, oğlu İsmail'le birlikte Allah'ın emriyle ve onun gözetiminde Kâbe'yi inşa etmesi olayı

---

220 *Tevrat*, Levililer 19/13; Tesniye bölümü 24/14-15; Ana İttusu Kanunları, md.13.

221 *Tevrat*, Süleyman Meselleri, 28/27; *Kur'an*, Sebe suresi, 39. ayet.

222 *Luka İncili*, 18/22-25; *Markos İncili*, 10/25; *Kur'an*, A'raf suresi, 40. ayet.

223 **Ali el Kari**, *Kudsi Hadisler*, çev. **H. Hüseyin Erdem**, s. 8; *Matta İncili*, 25/34-46.

224 *Tevrat*, Tekvin, 9/29; Kur'an, Ankebut suresi, 14 ayet.

anlatılıyor (**Bakara suresi, 125. ayet**). Benzer bir hadise, (tanrının ibadethanelere müdahale etme olayı) Tevrat'ta da geçiyor.[225] Halbuki bu havadis Tevrat'la Kur'an'ın yeni havadisleri değildir; Sumerlerde benzer efsanelerin haddi hesabı yoktur. Örneğin; Lağaş kralı **Gudea**'nın (İÖ. 2250) Eninnu mabedini yaparken, rüyasında tanrıdan aldığı bilgiyle ve şahsi tanrısı **Ningişzida** ile yazı ve okullar tanrıçası **Nidaba**, mimarlık tanrısı Nindub'un yardımlarıyla bu mabedi yaptığını anlatan tablet, silindir biçiminde ve **1400** satır halinde şu an mevcut.[226] Bu tür benzerlik örnekleri çoğaltılabilir.

Değişik vesilelerle vurguladığım gibi burada da yineliyorum ki; **Hz. Muhammed**, kendini Yahudilere ve o dönem için civarda etkili olan diğer inanç mensuplarına kabul ettirmek; işini zorlaştırmamak için bunları birer siyasi tavır olarak kabul etmiştir; bu bilinçli bir tercihtir. Şayet her şeyi reddetseydi, işi zorlaşırdı. Bu noktada ona hak vermek gerek; ancak benim genelde karşı olduğum nokta şudur: Peygamberlerin yaptıklarının tanrı buyruğu sayılması, eleştiriden muaf tutulması. Yoksa kendi dönemlerinin önemli birer ismi olduklarını kimse inkâr edemez.

Kutsal dinlerdeki mantık şudur: Egemen güçler nasıl insanları kendilerine köle yapmak istiyorlarsa, kutsal dinleri icadedenler de; aynı zihniyeti, varlığına inandıkları tanrı için Kutsal Kitaplarında işlemişler, tanrı-insan ilişkisini bu şekilde düzenlemişler. Dinler, insanı tanrıya kul/köle yapmak için âdeta onu (değişik cephelerden) kıskaca almış. İnsanoğlu iyice tetkik ettiğinde görecektir ki; baş traşından başörtüsüne, sözlerinden davranışlarına, hatta aklına kadar insanın tanrıya köle olma olgusu vardır. Mesela, namazlarda esas duruşta durması, ellerini göbeği üzerinde bağlaması, rukû diye bilinen öne doğru eğilmesi, secde adı altında tanrı için başını her rekatta iki kez yere koyması, teşehhüdlerde diz üzeri oturması gibi fiziki hareketlere benzer davranışlar nasıl tanrıya kul olmanın tescili ise, aynı anlayış Hac'daki ayinlerde de sözkonusudur.

---

225 *Tevrat*, Hezekiel, 4/1-2

226 **S.N. Kramer**, *The Sumerians*, s. 138.

Sumerler hem tanrıya hürmet için, hem de ondan korktukları için yere kapanarak duada bulunur, buna da **"Nisu"** veya **"Nis Gatu"** derlerdi.[227] Kur'an ve Tevrat'ta anlatılan Nuh tufanı efsanesi Sumerlerde anlatılırken, tabletin bir yerinde kral **Ziusudra**'nın (ki Kur'an ve Tevrat'ta Nuh olarak geçiyor) korkusundan tanrıya bir öküzle bir koyun kestiği, Müslümanların namazlarda yaptıkları gibi onun da yere kapanıp eğildiği yazılıdır.[228] Namazlarda Müslümanların duruşuna benzer Sumerler de tanrıya karşı böyle bir pozisyona girer, duada bulunurlardı. Örneğin; cehenneme düşen çoban tanrısı **Dumuzi**'nin, kurtulabilmek için tanrıya karşı yere kapanıp (İslam'daki namaz secdesi gibi) dua ettiği, tabletlerde yazılıdır. Yine İsa'dan üçbin yıl öncesine ait heykellerde böyle bir duruşun -kısmen yazıların tahrip edilmesiyle birlikte- Sumerlerde var olduğu da saptanmıştır.[229]

Namaz vakitlerinin Güneş'e göre tespiti, aynı zamanda ramazan orucunun başlangıcının, Ay/hilalin görünmesine göre saptanması, gösteriyor ki namaz, başlangıçta Güneş tanrısı **Utu/Şamas** için icat edilmiş, zaman içinde tanrı buyruğu olarak bugünkü halini almıştır. Keza Sumer mitolojisindeki bilgilere bakıldığında, orucun da ilk zamanlarda Ay tanrısı **Nanna/Sin** için tutulduğu ortaya çıkıyor. Zaten Sumerlerde **Ay** 15 günlükken veya görünmediği zamanlarda, halk yas tutarak bazı şeyleri yemezdi; ayrıca bu durumda dini törenler düzenlenirdi. Hz. Muhammed'den önce de Araplar oruç tuttukları zaman bunu Ay'a göre tespit ederlerdi. Bu konuda Muhammed; **"Ay tamamıyla göründüğünde** (Dolunay olduğunda) **her ayın 13, 14, 15. günlerinde oruç tutun, sevaptır!"** diyordu. İslam'da bu günlere **"Eyam-i Biz"** denir.

---

227 **Tosun-Yalvaç**, age. s. 294.

228 **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 260; "İnanna'nın Ölüler Diyarına İnişi"; *Sumer Mitolojisi*, s. 153, 174; **M.İ. Çığ**, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s. 50. Tufan mitiyle ilgili tablet Philadelphia Üniv. Nippur koleksiyonu bölümünde var.

229 30 cm uzunluğundaki heykel Bağdat Müzesi'nde bulunuyor. **Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, bölüm 26, s. 310.

Bu da şunu gösteriyor ki; İslamiyet'te var olan oruç, başlangıçta Ay tanrısı için tutulmuş; ne yazık ki bu batıl inanç zamanla kutsal dinlerce de onaylanıp tanrı buyruğu olarak insanlara kabul ettirilmiştir.[230] Gerçi Sumerler Müslümanlar gibi Mekke'ye gidip orada onların yaptıkları gibi saçlarını kesmiyorlardı; ancak burada önemli olan formüldür, esas olan eylemin amacıdır. Mademki Sumerler saç traşını **cariyelik/kölelik** işareti olarak uyguluyorlardı ve mademki hem erkekler, hem de kadınlar tanrıya kul olduklarını göstermek için bunu Hac'da uyguluyorlar, o halde her ikisi arasında ortak bir payda vardır. Elektriği ilk icat eden bilim adamının bilgisi, nasıl zaman içinde yetişen diğer elektrik mühendislerinin bilgisinin gerisinde kalıyorsa, keza telefon, bilgisayar, uçak, araba ve teknolojinin diğer alanlarında nasıl ilk buluş sahibi daha sonra aynı alanlarda yetişen uzmanlara göre gerilerde kalıyorsa; sosyal olaylar alanında da durum böyledir. Kâinatta evrim veya tekamül denen bir şey vardır.

Sonuç olarak: Saç traşı olsun, türban meselesi olsun bunların ortaya çıkış amaçlarına bakıldığı zaman, hem kutsal dinlerde, hem de Sumer mitolojisinde ortak yanlar vardır. Burada hem tarih önemlidir, hem de niyet! Tarihsel olarak Sumerler kutsal dinlerden önce bunu yapmışlar. Niyete bakıldığında, hem Sumerler, hem de kutsal dinlerde amaç aynı: **İnsanları köleleştirmek**! Kaldı ki, faydasız bir iş olmakla birlikte Hz. Muhammed'in ortaya attığı yeni bir buluş da değildir; eski mitolojilerin bir biçimiyle toparlanmasıdır.

Başörtüsü meselesi yüzünden mevcut hükümetten önceki dönemlerde Türkiye'de hergün üniversite kapılarında protesto eylemleri yapılıyordu. Nedense bu eylem, hep dincileri destekleyen bir siyasi iktidar olmadığı zamanlara denk geliyor. Nitekim şimdiki hükümet **(AKP)** döneminde öğrencilerin türban yasağıyla ilgili protestoları nerdeyse gündemden düştü. Bu sefer tam tersine devletin zirvesinde olanlar türbanı gündemde tutuyorlar. Ör-

---

230 *Tecrid-i Sarih*, 601 nolu hadis şerhi; **M.İ. Çığ**, age. s. 18, 14. dipnotta; **Hayrullah Örs**, *Musa ve Yahudilik*, s. 409; **Ebu Davud**, Oruç kısmında, 2449; Nesai, Oruç, 84; **İbni Habib**, *Muhabber*, 309-324.

neğin; parlamenterler ve bakanların türbanlı eşlerinin bazı resmi protokollerde bulunmalarıyla başlayan tartışmalar gibi. Zira İslami kesim her zaman takiyye uyguluyor. Şu an dinci bir parti iktidarda olduğu için onu riske sokmak istemiyorlar; yani suskunlukları tesadüfi değil.

Neyse asıl üzerinde durmak istediğim bu değil. Ben, başörtüsü yüzünden üniversitelerde okuyan öğrencilerin mağduriyetlerine şiddetle karşıyım. Bu masum insanlara asla diyeceğim yok; yasakçı zihniyet hiçbir zaman çare olmamıştır, olamaz da. Kim ne giyerse giysin, tercihinde serbest olmalı. Ancak giyim biçiminin **tanrı emri** olarak algılanması ve diğer insanların buna zorlanması doğru değildir. Yasakçı zihniyete karşı olduğum kadar, başörtüsünün ideolojik boyutuna da karşıyım. Bunun için diyorum ki; eğer bir Müslüman kadın, kullandığı başörtüsünün kökeni, nereden ve hangi amaçla geldiği hakkında yeterince bilgi sahibi olsaydı; ne onun için mücadele ederdi, ne de onu kullanırdı.

Başlangıçta kadınları köleleştirmek için kullanılan başörtüsünün, bugün kadınlar tarafından bir hiç uğruna desteklenmesi, kadınların bunun için eylemerde bulunması cidden hazin bir şeydir. Elbetteki toplum dinin mahiyetinden ve tarihi gerçeklerden habersiz kalırsa, sonuç da ancak bu kadar olur. Eğer fizik itibariyle kadına bakılacak olursa, onun en güzel (cazip) tarafı yüzüdür. Ne ilginçtir ki, yüzünün açık olmasına dinen bir diyecek yok; ama kadının zaman zaman berbere gidip kestirdiği ve de doğal olarak çöpe atılan saçının görünmesi dinen harammış, kapanması gerekiyormuş; enteresan bir şey!

Konuya ilişkin verilen bilgilerden ortaya çıkan sonuç şu: Sumer Kanunlarında, kadın müşterisi bir erkek, fahişe kadınlarla fahişe olmayan kadınları bilsin diye başörtüsü sadece bir işaret olarak öngörülmüştür.[231] Asıl dört İncil'de bulunmamakla birlikte, **Pavlus**'un mektuplarında kadınların kullanmak zorunda oldukları başörtüsü, kadınlar için bir aşağılama işareti olarak değerlendirilmiştir. Kur'an'da da hür kadınlarla cariye/savaş esiri

---

231 Esnunna, md. 51-52; Ana İttusu, md. 23-29: Hammurabi, md. 127, 146, 226; Asur Kanunları, tablet A/18-19.

kadınlar arasında kullanılması zorunlu bir işaret olarak belirtilmiştir. Yani, nasıl Sumer Kanunlarında erkekler bir fahişeyi kolayca tanısın diye bu işaretin kullanılması zorunlu kılınmışsa, Kur'an'a göre de; erkekler (mal gibi müşteriden müşteriye satılan) cariyeleri bilsinler/tanısınlar, bu konuda zorluk çekmesinler diye başörtüsünün kullanılması öngörülmüştür.

Bunun kanıtı, hem **Ahzab** suresinin 59. ayeti, hem de İslam tarihinde var olan pratik örneklerdedir. Meselâ; Halife **Ömer**, başını örtmek isteyen cariyelerin başörtülerini zor kullanarak indirtmiş, buna gerekçe olarak da **Ahzab** suresinin 59. ayetini göstermiştir.[232] Ayrıca Muhammed Peygamber'in Beni Mustalik, Hayber ve Beni Kureyza'da ele geçirdiği savaş esiri kadınlardan kendisi seçtiği Safiye, Reyhane ve Cuveyriye adlarındaki kadınlardan **Safiye** ve **Cuveyriye** özgürlüklerine kavuşunca başlarını örtmüşler; cariye olarak kalmayı tercih eden **Reyhane** ise, çoğu *Siyer* ve *Tabakat* yazarlarına göre, ölene dek başı açık kalmıştır. Burada sırf erkeklerin çıkarı söz konusu olduğundan maalesef hakaret anlamına gelen bu tür uygulamalar tanrı emri olarak Kutsal Kitaplara konu olmuştur.

Kur'an'da, kadınlara hitaben; "Sakın ha yolda yürürken gizlediğiniz ziynetleriniz ortaya çıkıp erkeklere görünsün diye ayaklarınızı yere vurmayın!" **(Nur, 31)**, "Yabancı erkeklere karşı ses tonunuzda değişiklik yapmayın/cilveli konuşmayın!" **(Ahzab-32)**, "Yolda giderken erkekleri tahrik edici mahiyette çalımlı yürümeyin!" **(Ahzab-33)** gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Burada iki değişik kadın kişiliğinden ve iki farklı toplumdan basit bir örnek verelim: Diyelim ki bir toplumda çağdaş anlamda tahsil zirvede; normal bir demokrasi uygulaması var. Acaba böyle bir toplumda erkeğin biri, profesör, başı açık ve tangolu... bir kadınla evlense ve günün birinde bir iş icabı başka bir ülkeye gidip o bilim kadını ve aynı zamanda da İslami tesettüre uymayan demokrat eşini tek başına bıraksa, onun hanımının mı

---

232 **İmam Malik**, *Muvatta*, İstizan 44, cilt 2/981; **A. Melik bin Habib**, *Kitab'ü Edeb-il Nisa*, no: 147, s. 228; **el Razi, Kadı Beydavi** ve daha birçok müfessir, Ahzab suresi 59. ayette bunu aktarmışlardır.

kendisine karşı ihanet etmesi/hata yapması daha muhtemeldir, yoksa dine dayalı sisteme göre hanımına baskı uygulayan, onu kontrol altında tutabilmek için kendisine siyah çarşaf giydiren bir erkeğin, belli bir süre uzak bir diyara gitmesi halinde arkasında tek başına bıraktığı hanımı mı daha fazla hata yapmaya müsaittir? Elbetteki tahsil görmüş, bilgi sahibi kadının garantisi fazladır. Ataerkil bir toplum için bile bu yöntem artık yararlı değildir, bunun başarı şansı da yoktur.

Görüldüğü gibi, dinin kadınlar için önerdiği şekli disiplin ancak onları köleleştirir; başka hiçbir yarar sağlamaz. Huzur, kadına elbise giydirmekle, başörtüsü taktırmakla, çarşaf giydirmekle... sağlanamaz; bu ilkel bir yaklaşımdır. Ne yazık ki İslam'ın formülü budur ve yine ne yazık ki insanlar bu devirde hâlâ benzer şeyleri tanrı emri olarak biliyorlar, buna inanıyorlar.

Kâinatın yaratıcısı olduğu söylenen Allah'ın, Sumerlerin kölelik işareti olarak kullandıkları bir uygulamadan/saç traşından (ki Muhammed'den önce **Kureyş** de bunu uyguluyordu) insanları sorumlu tutmaya ne ihtiyacı var! Bellidir ki, insanlar kendilerine yapılmasını istediklerini, inandıkları tanrılarına da yakıştırmışlar, uyarlamışlar, ona karşı böyle olmalarını bir saygı/ibadet olarak bilmişler; yoksa mademki inanılan Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, o halde insanın ona karşı kul-köle olmasından ne zevk alır! Bir taraftan kâinatın yaratıcısı diye kendisine inanılan bir tanrı, öbür taraftan insanların kendisine köle olmasını dileyen duygusal bir tanrı! Böylesi bir çelişki olur mu?

5. BÖLÜM

KUTSAL KİTAPLARDAKİ ÖNEMLİ CEZALARIN KÖKENİ

Bu başlık altında Kutsal Kitaplarda, özellikle de Kur'an'da insanlara uygulanması önerilen önemli cezaların Sumerdeki kökenleri hakkında bilgi sunacağım: Kısas, zina, zina iftirası, livata (homoseksüellik), hırsızlık, sihirbazlık, irtidat (İslam'dan çıkma) gibi. Açıklama kısmına geçmeden önce, hem Sumerlerde, hem de Kur'an'la birlikte diğer Kutsal Kitaplarda herhangi bir suçun veya davanın ispat yöntemleri hakkında bazı bilgiler vermek istiyorum. Çünkü ikisi arasında tam bir mutabakat, benzerlik söz konusu.

a) Sumerlerde davaların ispat yöntemleri: Herhangi bir hak talebi için ya yazılı bir anlaşmaya **(Riksu/Riksatu)**, ya şahitlere (Sibum) veya hakim önünde tanrı yeminine **(Mahar ilim Ebêbu/Mahar ilim Qabu)** başvuruluyordu. Onlar belgelere/resmiyete çok önem verirlerdi: Bir çift evlendiğinde, senet yapmaları şarttı; aksi halde o evliliğin resmi bir değeri yoktu.[233] Ur-Nammu kendi kanununda, **"Sözleşmesiz evlenen bir kadın, kocası tarafından boşandığında tazminat talep edemez"** diyordu. Orta Asur Kanunlarında ise şayet bir erkek, evli olmayan bir kadınla (senet yapmadan) iki yıl beraber kalırsa, artık o evlilik resmi sayılırdı.[234]

---

234 Asur Kanunları, Tablet: A/34; Esnunna Kanunları, md. 27; Ur-Nammu Kanunları, md. 8.

233 Hammurabi Kanunları, md. 128.

Sumerlerde yemin için **"Wamum"** denilen özel terimler kullanılırdı: **"Nis ilim Zakaru"** ifadesi gibi. Bu, tanrı üzerine söylemek, onun hayatı üzerine yemin etmek gibi anlamlara gelirdi. Çeşitli tanrı sembolleri üzerine yapılan yeminler, iki şekilde oluyordu: Ya bir davayı doğrulayıcı, ya da yalanlayıcı. Uygulama, hakim huzurunda bir tanrı heykeli veya sembolü önünde yapılıyordu. Yargılama için ya bir mahkeme, ya mabed, ya da olayın meydana geldiği mekan seçilirdi.[235] Bazı durumlarda (kutsal dinlerden farklı olarak) suç zanlısı ırmağa atılırdı; suya battığında suçlu **(Kasadu)**, üstte kaldığında ise **(Ebêbu)** suçsuz sayılırdı.[236] Suçların ispat yöntemleri Kur'an'da ve diğer kutsal kitaplarda -aşağı yukarı- Sumerlerdeki gibidir.

b) Tevrat'ta: Ceza gerektiren konularda en az iki şahit gerekir; tek kişinin şahitliği yeterli değildir.[237] Tevrat'a göre bu iki şahit kadın da olabilir erkek de.[238] Yine Tevrat'a göre şahit yalan yere yemin ederse, iddia konusu olan suçun (ne olursa olsun) cezasını kendisi çeker. Tevrat'taki bilgilere göre yemin ancak **Allah/Yehova**'nın adıyla olur; onun dışında herhangi bir şeyle yemin edilemez.[239] Yanlışlıkla yapılan bir yeminin kefareti ise tanrı adına bir koyun veya keçi kesmektir. Yalan yere Allah'a yemin etmek yasaktır.[240]

c) İncil'de: İki şahit koşulu İncil'de de geçerli; ancak İsa'nın kendisi yemin yöntemini kabul etmemiştir. Ona göre herhangi bir davada şahit olan kişi, yemin etmeden bildiğini söylemeli. Ya, "Evet bu iş doğrudur, böyledir" demeli, ya da "Hayır yanlış-

---

235 Hammurabi Kanunları, md. 9, 11, 13, 20, 75, 103, 106, 107, 122, 124, 131, 206, 247; Ammi Şaduga Fermanı, md. 5, 9, 10; Orta Asur Kanunları, Tablet A, md. 47; **M. Tosun-K. Yalvaç,** *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Şaduga Fermanı*, s. 277.

236 Hammurabi Kanunları, md. 2, 132, 143 ve 155 Ur-Nammu Kanunları, md. 10, 11.

237 *Tevrat*, Tesniye 17/6, 19/15; sayılar 35/30.

238 **Ömer Nasuhi Bilmen**, *Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu*, 3/193.

239 *Tevrat*, Tesniye 10/16-20.

240 *Tevrat*, Levililer, 5/4-6, 19/12.

tır" ifadesini kullanmalıdır. Şu an var olan ve İsa'dan en az 3 asır sonra yazılan (eğer ona aitse), İncillerde İsa, yemin içilmemesi için ilginç bir gerekçe öne sürerek, **"Göklere yemin etmeyin. Çünkü orası Allah'ın tahtıdır; Yer'e de etmeyin. Zira orası Allah'ın ayaklarının bastığı yerdir"** diyor.[241]

İsa'nın, yer ve göklere yemin edilmemesi için gösterdiği gerekçeye, kendisinin cidden inandığına ihtimal vermiyorum. **İsa**, benzer düşünceleri, toplumun yapısına göre, o günkü koşullarda topluma etki yapabileceklerini göz önüne alarak öne sürmüştür; görünürdeki gibi inandırıcılığı olmayan, bilimsellikten uzak bu gibi ifadeleri toplum üzerinde bir etki aracı olarak, ona karşı bir taktik olarak kullanmıştır. İsa Peygamber de **Muhammed** gibi; acaba ben davamı hangi yöntemlerle, hangi taktiklerle başarabilir, bundan nasıl sonuç alabilirim hesabını yapmıştır; yoksa benzer hikâyelere kendisinin de inandığını iddia etmek, sanırım yanlış olur.

d) Kur'an'da: Davaların ispatı için Tevrat ve Sumer Kanunları gibi şahit ve yemin yöntemini öneriyor. Formül ve yaklaşım Sumerlerdeki gibidir; ancak detaylarda bazı ufak tefek farklar vardır. Hz. Muhammed'in hadislerinde; **"Yemin ancak Allah'ın isimleriyle olur"** açıklaması vardır. Kur'an'da ise bazı ayetlerde; **"Olanca yeminleriyle Allah'a yemin ettiler"** anlamında açıklamalar var; ama yemin Allah'ın ad ve sıfatları dışında olamaz şeklinde bir netlik yoktur.[242]

Şahitler konusu Kur'an'da çok karmaşıktır; olaya göre değişir. Mesela zina suçunun ispatı için gerekli olan şahitler 4 erkek olacak (hitap onlaradır); kadınlarsa bu konuda şahitlik yapamazlar.[243] Konuya ilişkin Kur'an'daki denkleme bakılacak olursa; farzedelim ki bir çift, binlerce kadın huzurunda zina yapsa bile, o kadınların şahitliği kabul edilmediği için, zina yapan çifte ceza uygulanamaz. Çünkü konuya ilişkin Kur'an'ın seslenişi erkekleredir.

---

241 *Matta İncili*, 5/33-37, 13/1; 18/16; *Yuhanna İncili*, 8/17; **Pavlus**, 2. Korintoslulara Mektuplar, 23/18-22.

242 Maide suresi, 53, 107, En'am 109, Nahl 38, Nur 53, Fatir 42. ayetleri.

243 Nisa suresi, 15, Nur suresi 4. ve 13. ayetleri.

Kur'an'da var olan bu teorik bilgilere ek olarak Hz. Muhammed de, hem pratiğiyle hem de sözleriyle zina davalarında kadınların şahitliğini kabul etmemiştir. Muhammed'den sonra hem dört halifenin icraatlarında, hem de İslam'da hak diye bilinen dört mezhepte böyle bir kabul söz konusu olmamıştır. Kur'an'a göre alış-verişlerde iki erkeğin şahitliği önerilmiş; ancak, iki erkek şahit yoksa, yine şahitlerden biri erkek olmak koşuluyla, eksik olan diğer erkek yerine iki kadının şahitliği -ideal olmamakla beraber- kabul edilmiştir.[244]

Boşanma davalarında yine iki erkeğin şahitliği önerilmiş (burada da hitap erkekleredir); kadınlarınki kabul edilmemiştir.[245] Ramazan ayında tek bir kişinin (Burada yine hitap erkekleredir. **Bakara** 185) hilali görmesi yeterli görülmüş,[246] vasiyet davalarında ancak iki erkeğin şahitliği kabul edilmiştir.[247] Kısacası: Kur'an'a göre kısas, zina gibi had gerektiren hassas meselelerde kadınların şahitliği kabul edilmemiş, yalnız alışverişlerde -o da ille de biri erkek olmak kaydıyla- noksan olan erkek yerine iki kadının şahitliği kabul edilmiştir.[248]

Davaların ispat yöntemleri konusunda Sumerlerle Kutsal Kitaplar hakkındaki bu ortak bilgileri özet halinde sunduktan sonra, uygulanan ceza çeşitleri hakkında bilgi sunmaya geçebiliriz.

Kutsal Kitaplarda Kısas Cezası

Kısas, bir kişinin başkasına verdiği herhangi bir bedensel zararın aynısının kendisine uygulanmasıdır. Başkasını yaralama, herhangi bir organına zarar verme veya öldürme gibi. Bunu az sonra örneklerle açıklayacağız. Had ise, dinen işlenmesi yasak olan bazı şeylerin, kişi tarafından başkasına yapılması durumun-

---

244 Bakara suresi, 282. ayet.

245 Talak suresi, 2. ayet.

246 Bakara suresi, 185. ayet.

247 Maide suresi, 106-107. ayetleri.

248 Bakara suresi, 282. ayet.

da kendisine uygulanan bedensel cezalardır: Zina, zina iftirası, hırsızlık cezaları gibi.

a) Sumerlerde: Hammurabi Kanunlarına göre bir insan başkasının gözünü çıkarsaydı onun da gözü çıkarılırdı, kemiğini kırsaydı onun kemiği, dişini kırsaydı dişi kırılırdı. Ayrıca bir insan bir beyin/ünlü kişinin kızını öldürdüğü zaman onun kızı da öldürülürdü. Bu ağır ceza konusunda **Ur-Nammu** ile **Esnunna** daha esnek davranmışlar; burun, göz, kulak gibi organların cezaları hakkında; **"Burun, kulak, göz, diş, tokat atma, parmak kesme ve yaralamaya karşı para cezası ödenir"** demişler.[249]

Orta Asur Kanunlarında cinayeti işleyen kişi, öldürülenin akrabasına teslim edilirdi; onlar kendisini öldürme, karşılıksız veya mal karşılığı serbest bırakma konularında özgürdü.[250] Sumerlerle ilgili benzer örnekler çoğaltılabilir; ancak konumuzu aydınlatma bakımından bu kadar ipucu yeterlidir.

b) Tevrat'ta: Tevrat da **kısas** konusunda **Hammurabi** gibi sert yaptırımlardan yanadır: "Hiç acımayacaksın! Can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak, yanık yerine yanık, yara yerine yara, bere yerine bere, sakatlık yerine sakatlık... uygulanacaktır!"[251]

Tevrat'ta var olan bu ağır cezaların, daha önce tanrı tarafından **Musa**'ya gönderilen ayetler olduğunu Kur'an da doğruluyor: "Biz (Allah olarak) onlara (İsrailoğulları'na Tevrat'ta) şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar birbirine kısastır (kişi bunlardan hangisini arkadaşına yaparsa aynısı ona da uygulanır)."[252]

Tevrat'a göre **kısas** cezasının uygulanabilmesi için; kişinin bilerek adam öldürmesi koşulu var. Eğer kasden adam öldürmüşse, kendisi de mutlaka öldürülecektir. Yanlışlıkla işlenen bir cinayette kısas uygulanmadığı gibi herhangi bir **diyet** de alınmaz.

---

249 Hammurabi Kanunları, md. 196, 197, 200, 210; Ur-Nammu Kanunları, md. 15-16; Esnunna Kanunları, md. 42-47.

250 Asur K. Tablet, B/2.

251 *Tevrat*, Çıkış 21/23-25, Levililer 24/19-20, Tesniye 19/21.

252 Maide suresi, 45. ayet.

Ancak katil, öldürdüğü insanın akrabasının bulunduğu yerden uzaklaştırılarak özel yerlere, din adamlarının himayesine verilir. Tevrat'a göre kasden cinayet işleyen kişi öldürülenin akrabasına teslim edilir, cezayı onlar uygulardı. Yine Tevrat'a göre, **suçun şahsiliği** vardır; kimse başkasının yerine cezalandırılamaz.[253]

c) İncil'de: Konuya ilişkin İncillerde şu bilgiler var: **İsa**; "İşittiniz ki eski zaman insanlarına (Musa ve kavmini kasdederek) 'Katletmeyeceksiniz; kim katlederse hükme müstahak olacak. Fakat ben size derim ki, kardeşine kızan bir adam hükme müstahak olur; kim kardeşine karşı hakaret içeren bir söz söylese, meclisin hükmüne müstahak olur, kim birine 'ahmak' diyorsa cehennem ateşine müstahak olur" şeklinde açıklamalarda bulunmuş, devamla; "Göz yerine göz, diş yerine diş denildiğini/kısas olması gerektiğini işittiniz. Ben de derim ki, kötülüğe karşı kötülükle karşılık vermeyin! Kim sağ tarafınıza vurursa ona öbür tarafınızı da gösterin, kim gömleğinizi alırsa ona abanızı da verin..." diyor.[254]

İncil'deki bilgilere bakıldığında, İsa'nın bu konuda Tevrat'la Kur'an'dan farklı düşündüğü görülmektedir. O, ceza vermenin çare olmadığına; bunun yerine anlayış değişikliğinin daha önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Kendisi, az önce de belirtildiği gibi, özellikle cezalar konusunda Tevrat ve Kur'an'dan farklı düşünmüştür.

Ben Muhammed'le Musa'yı bir kefede, İsa'yı da ayrı bir kefede değerlendiriyorum. Musa ile Muhammed, davalarından sonuç alabilmek için işi savaşla, savaş esiri cariyeleriyle, ganimet, talan gibi primlerle götürmüşler; ancak İsa, savaş yerine toplumun zihniyetinde yapılan değişikliğin daha önemli ve sonuç alıcı olacağını benimsemiştir. Ne olursa olsun onun projesinde tanrısal bir boyut yoktur. Bazı noktalarda faydalı, bazılarında da faydasız beyanatta bulunmuş olabilir; ama onun söylediği herşey kul yapısıdır.

Benim inancıma göre; insanlar için kurtarıcı olan sadece ve sadece insanın kendisidir.

---

253 *Tevrat*, Sayılar 35/16-31, Tesniye 4/41, 19/11-12; Yeşu 20/5-6.

254 *Matta İncil'i*, 5/21-42.

d) Kur'an'da: Kısas konusundaki ayetler değişik surelere yayılmıştır. Bir yerde, 'Ey iman edenler! Haksız yere öldürülenler hakkında sizin üzerinize **kısas** farz kılındı. Hür olana karşı hür, köleye karşı köle, dişiye karşı da dişi olmak üzere kısas uygulanır. Ancak katil, öldürülenin kardeşi/varisi tarafından bir şey karşılığı bağışlanabilir; o zaman örfe göre diyetini/kan bedelini güzellikle ödemek lâzım. Ey akıl sahipleri! Şüphesiz sizin için kısasta hayat vardır. Umulur ki siz sakınır, korunursunuz" denilmektedir. Diğer bir yerde ise; "Haklı bir sebep olmaksızın Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. Her kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine bir yetki vermişizdir. Bununla birlikte cana kıyma konusunda o da ileri gitmesin..." açıklaması var.[255]

Kur'an'da en ağır ceza şu ayette geçiyor: "Allah ve peygamberine karşı cephe açanların ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ya öldürülmelerinden, ya asılmalarından, ya eller ve ayaklarının çapraz biçimde kesilmelerinden veya bulundukları yerden sürgün edilmelerinden başkası olamaz. Bu, dünyada çekecekleri bir zillettir; ahirette ise kendilerine daha büyük bir azap vardır."[256]

Yine **Maide** suresinin 32. ayetinde; "Biz İsrailoğulları üzerine şöyle yazdık: İnsan karşılığı (yani kısas) olmaksızın ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar dışında (Kur'an'ın sözünü ettiği bozgunculuk kendine özgüdür) her kim bir insanı öldürürse, sanki tüm insanları öldürmüş gibidir. Yine her kim bir insanı yaşatırsa, sanki tüm insanları yaşatmış gibidir" deniliyor.

Asarak adam öldürme, sürgün etme cezası Sumerlerde çok yaygındı.[257] Ayrıca İslami kaynaklar da kaydeder ki, Muhammed henüz peygamberlik iddiasında bulunmadan önce **Yemen** ve **Hire** Emirleri bu yöntemi uyguluyorlardı. Meselâ, **Numan bin**

---

255 Bakara suresi 178-179; İsra suresi, 33. ayetler.

256 Maide suresi, 33. ayet.

257 Hammurabi Kanunları, md. 22, 154, 227.

258 **İbni Habib** 245-859, *Muhabber*, 327; **Şehristani**, 548-1153; *el Milel ve'l Nihal*, 2/249.

Munzir, adamın birini, yol kestiği için asarak öldürmüştü.[258] Kur'an'a göre kasıt olmadan bir insanı öldürenin cezası, bir esiri **azat etmek**, öldürülenin varislerine **kan bedelini** ödemek, eğer bunu da yapamıyorsa, **60** gün üst üste oruç tutmaktır. Elbetteki varisleri isterlerse ondan bir şey almadan da kendisini bağışlayabilirler; Kur'an bunu da yazıyor. Şu var ki, Kur'an bu diyetin miktarını belirlememiş; buna ilişkin düzenleme Muhammed'in hadislerinde **100 deve** olarak belirtilmiştir.

Bu **100 deve** âdeti, Muhammed'den önce, Cahiliye devri denilen, kendisinin henüz peygamber olmadan bizzat yaşadığı dönemde de uygulanıyordu. Kimi İslam tarihçileri, bu 100 deve olayını, Muhammed'den önceki dönemde dedesi **A. Muttalib** icad etmiştir diyorlar. Muhammed'den önce Haşimoğulları'ndan bir çoban, bir başka kabilenin adamları tarafından öldürülünce, Hz. Ali'nin babası **Ebu Talib** buna karşı katilden diyet olarak **100 deve** istemiştir. Yine daha önce Kureyş'le Havazin kabilesi arasında Ukaz'da yapılan savaşta Kureyş, Havazin'den öldürdükleri her fazla şahıs için **100 deve** diyet/kan bedelini ödemişti. Bu konuda başka örnekler de verilebilir.[259]

Hz. Muhammed'in **kısas** uygulamalarına dair bir örnek verelim: **Enes bin Malik**; "Adamın biri bir cariyeyi, kafasını taşla ezerek komaya sokmuştu. Kadın henüz ölmeden Muhammed'e getirdiler; fakat daha sonra öldü. Bundan ötürü Muhammed katil olan adamın kafasını iki taş arasına almak suretiyle öldürdü" diye ondan bir hadis aktarıyor. Muhammed'in hem **"Kim dinini değiştirirse, onu öldürün"** dediğine, hem de bizzat kendisinin İslam'dan dönen insanları öldürdüğüne ilişkin var olan bilgiler, İslam'da **sağlam/ sahih** diye kabul edilen kaynaklarda geçiyor.[260]

---

259 Nisa suresi, 92. ayet; **Buhari**, 4/237; **Nesai**, 8/4; **Ebu Davud**, 8/40; **İbni Mace**, 2/872; **İbni Sad**, *Tabakat* 1/41; **Halebi**, *Insan'ül Uyun*, 1/210; *El Kamil fi'l Tarih*, 2/15; **Belazuri**, *Ensab'ul Eşraf*, **M. Hamidullah Tahkiki**, s. 72.

260 **Tecrid-i Sarih**, Diyanet tercümesi, no: 1081; *El Lu'lu ve'l Mercan*, no: 1087; **Müslim**, Kasame, no: 1672. **Buhari**, 8/50; **Ebu Davud**, 4/520; **Tırmizi**, 4/59; **İbni Mace**, 7/104; **Nesai**, 2/848; **Müslim**, 3/1296.

Sumerlerde, kanunlara karşı gelmek yasaktı. Sumer kanun yapıcıları, kanunlarının önsözlerinde; **"Biz bu görevi falanca tanrı/tanrılardan aldık"** dedikten sonra, kanunlarının yazımına geçiyorlardı. Bitirince de sonsözde özetle; **"Kim her ne şekilde olursa olsun kanunlarımızı kabul etmezse tanrı/tanrılar onun belasını versinler"** anlamında ifadeler yazarak bedduada bulunuyorlardı (Hammurabi Kanunlarında olduğu gibi).

Tevrat'ta ise; "Kardeşin, oğlun, kızın, hanımın, dostun... eğer seni iğfal edip sana başka bir din/inanç öneriyorlarsa, onlara uyma. Ayrıca onlara acıma, mutlaka öldür. Önce sen, daha sonra bütün kavim onu/onları taşlayacaksınız!" hükmü vardır.[261]

Kur'an'da; "Anne babanız da olsa eğer Kur'an'ı inkâr ederlerse, onları dost edinmeyin; aksi halde zalimlerden olacaksınız. Ey iman edenler! (ilk önce) size en yakın olan kâfirlerle savaşın ki, sizde bir azim/kuvvet görünsün. Allah, müminlerden canlarını ve mallarını cennete karşı satın aldı: Allah yolunda çarpışırlar; öldürür ve ölürler"[262] gibi ilginç ayetler geçiyor.

Bir başka ayette; "Allah'a ve ahiret gününe inanan hiçbir kavmin; babaları, oğulları, kardeşleri, hısım akrabaları olsalar bile Allah ve peygambere karşı meydan okumaya kalkışanlara sevgi beslediklerini bulamazsın. İşte Allah kalplerine iman yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemektedir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar ve orada ebediyyen kalırlar. Böylece Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutlar/memnunlar. İşte bunlar Allah taraftarlarıdırlar. İyi bilin ki, Allah taraftarları hep kurtuluşa erenlerdir" deniliyor.[263]

Diğer bir ayette **Muhammed**'e hitaben; "De ki, eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, soylarınız, kazancınız, ticaretiniz, evleriniz size Allah'ın peygamberlerinden ve Allah rızası için cihat/savaş etmekten daha iyi ise, artık Allah'ın emri

---

261 *Tevrat*, Tesniye, 13/6-16, 17/2-5.

262 Tevbe suresi, 23.

263 Mücadele suresi, 22; Tevbe suresi, 111 ve 123. ayetler.

gelinceye kadar bekleyin. Allah, fasık olan topluluğu hidayete erdirmez!" **(Tevbe 24)** deniliyor. Ayrıca Hz. Muhammed'in, **"Kim dinini değiştirirse onu öldürün!"** sözleri ve aynı zamanda bu konuda kendi uygulamaları da var.[264]

Konuya ilişkin çarpıcı bir örnek sunalım. **Turan Dursun** kendi kaynaklarında az sonra sunacağım örneği çok güzel bir biçimde işlediği için ben fazla detaya girmeden özet şeklinde sunmakla yetiniyorum. Vereceğim örnek, İslami kesimce zayıf hadis diye nitelenen bir hadis değil; tam aksine sağlam kaynaklar olarak kabul edilen tüm hadis külliyatında geçmektedir.

Ukl/Ureyne kabilesinden birkaç şahıs Muhammed'e gelip hasta olduklarını, Muhammed'in kendilerine yardımcı olmasını diliyorlar. Muhammed onlara, **"Falanca yere gidip belli bir süre kalın ve orada devlete ait bulunan develerin sütünden, idrarından için iyileşirsiniz"** diyor. Adamlar gidip Muhammed'in tavsiyesine göre hareket ediyorlar ve sonunda -güya- içtikleri idrar ve sütten dolayı sağlıklarına kavuşuyorlar. Ancak daha sonra hem İslamiyet'ten çıkıyorlar, hem de çobanı öldürüp develeri de götürüyorlar. Kaynaklarda anlatıldığına göre çoban tek bir kişiymiş, adı da **Yaser.**[265] Hz. **Muhammed** bu haberi alınca, adamlarını gönderip onları getirtiyor ve ellerini, bacaklarını kesip gözlerini de oyarak **"Harre"** denilen yere atıyor. Susuzluktan yeri kemiriyorlar; su istediklerinde Muhammed onlara içirmediği gibi üstelik alay ederek kendilerine **"Ateş"** diyor. Onlar nihayet bu işkence ile ölüyorlar. Bu konuda hem **Maide** suresinin 33. ayetiyle ilgili tefsirlerde, hem de hadis kaynaklarında detaylıca bilgi vardır.[266]

Burada şunu sormak lâzım: Acaba bu hasta insanlar nasıl oluyor da tedavileri için Hz. Muhammed'in önerdiği idrarla hem sağlıklarına kavuşuyorlar, hem de olağanüstü mucizeyi onda gö-

---

264 **Buhari**, 8/50; **Ebu Davud** 4/520; **Tırmizi**, 4/59; **Nesai**, 7/104; **İbni Mace**, 2/848; Uygulamasına dair hadis, **Müslim**, 3/1296'da geçiyor.

265 *Kurtubi Tefsiri*, Maide suresi, 33.

266 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 172; **Müslim**, hadis no: 1671; Tac: 3/19 ve 3/210'da Tırmizi dışında diğer hadis külliyatından aktarıyor.

rüyorlar (ki develerin idrarını içerek iyileşmişlerdi!), buna rağmen sonunda nankörlük edip çobanı öldürerek, develerini de kaçırıyorlar? Hadisenin vahşet boyutu bir yana; görüldüğü gibi kendi içinde de çelişkileri var.

Sanki Kur'an'ın içerdiği hükümler insanlar için çaredir; **Maide** suresinde özetle; **"Ey iman edenler, sizden her kim dinden çıkarsa, bilsin ki Allah öyle bir topluluk getirecek ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı..."** deniliyor. Ben de bu bağlamda diyorum ki, madem "Kim dinden çıkarsa bu dini ayakta tutmak için ille de birilerini çıkartır, onlarla dini korumaya alırım" deniliyor; o halde şu an dünyanın neresinde tanrının sistemi hakimdir; bir de şimdi bu koruma acaba kime verilmiş! Tanrı ya da **Muhammed**'in kendisi, her ne kadar benzer ayetlerle İslam'ı garantiye almak istemişse de, artık İslam ülkelerinin hali, görmek isteyen gözler için apaçık ortada.

Kutsal Kitaplarda Zina ve Livata Cezası

Bu bölümde, birinin kendi hanımı veya kocası dışında başkasıyla **zina** cezalarıyla; erkek olsun kadın olsun hayvanla cinsel ilişkide bulunma ve **livata** denilen homoseksüellikle ilgili cezaların Sumer Kanunlarıyla Kutsal Kitaplarda nasıl işlendikleri konusuna açıklık getirmeye çalışalım.

a) Sumerlerde: Hammurabi Kanunlarına göre; bir erkek, henüz baba evinde olan bir kızla zor kullanarak zina yaptığında öldürülür, kadınsa serbest bırakılırdı. Evli olan bir kadın başkasıyla yatarken yakalansaydı, hem kendisi, hem de onunla cinsel ilişkiye giren erkek bağlanıp suya atılırdı.[267]

Esnunna Kanunlarında; "Başkasının nişanlısıyla yatan bir insanın cezası idam"dı.[268]

Orta Asur Kanunlarında -özellikle (A) tabletinde- zina suçuna epey yer ayrılmıştır. Bazı durumlarda zinanın cezası ölüm-

---

267 Hammurabi Kanunları, md. 129, 130.

268 Esnunna Kanunları, md. 26.

dü: Evli bir kadınla zor kullanarak cinsel ilişkiye giren kişi ölümle cezalandırılırdı.[269] Bir kızla zina yapan, kızın babası kabul ettiği takdirde hem o kızla evlenmeli, hem de babasına bir miktar maddi tazminat ödemeliydi; ancak baba kendi kızını vermeyebilirdi. Zor olmadan bir kadınla cinsel ilişkide bulunulursa, bu durumda kadının kocası her ikisinin idamını isteyebileceği gibi onları af da edebilirdi. Asur Kanunlarında bir kadını öpmenin cezası bile ağırdı: Öpen kişinin alt dudağı balta ile kesilirdi. Yine Asur Kanunlarında bir bâkire kendi rızasıyla yabancı bir erkekle cinsel ilişkide bulunsaydı, onunla ilişkiye giren erkek, kızın fiatının üç katı tazminat ödemek zorundaydı.[270]

Sumer Kanunlarında zinanın ne kadar ağır bir suç olduğu şu örnekle daha iyi anlaşılır: Sumerlerin, baştanrısı **Enlil**, hanımı **Ninlil**'le evlenmeden önce onu kandırarak kendisiyle cinsel ilişkide bulunmuş. **Ninlil** birçok tanrıyı doğurduğu halde, yaptığı iş zina olduğu için tanrılar meclisi tarafından yeraltı dünyasına sürgün edilmiş. Tanrılar bu suçtan dolayı **Enlil**'e; **"Ahlâksız yaratık, defol bu kentten!"** deyip onu yeraltı dünyasına/cehenneme göndermişler.[271] Sumerlerde başkasının cariyesiyle cinsel ilişkide bulunan kişiden ise yalnız para cezası alınırdı.[272]

b) Tevrat'ta: Bir insan üvey annesiyle veya geliniyle veya başkasının hanımıyla zina yaparsa, her ikisi de öldürülür. Nişanlı olan bir kızla bir yerleşim biriminde cinsel ilişkiye giren bir erkek, kızla birlikte taşlanarak öldürülür. Eğer bu iş, yerleşim birimi dışında/bir kırda olursa, o zaman sadece erkek katledilir. Kendisiyle yattığı kız nişanlısı değilse, kızın babasına 50 şekel tazminat ödemeli, o kızla evlenmeli ve yaşamı boyunca da onu boşamamalı.[273] Elbetteki bu durumda kızın babasının rızası da şart. Buna rağmen baba kızını vermeyebilir.

---

269 Tablet A, md. 12 ve 23.

270 Orta Asur Kanunları, md. 9/A, 15/A, 55/A, md. 56/A.

271 **S.N. Kramer**, *Tarih Sumer'de Başlar*, s. 102.

272 Esnunna Kanunları, md. 31; Ur-Nammu Kanunları, md. 5.

273 **Şekel**, Sumerlerden *Tevrat*'a geçen o günkü para birimi. Ur-Nammu kanunları, md. 5.

Evlenen bir kız bâkire çıkmazsa, halk toplanır, babasının evi önünde **taşlanarak/recmle** öldürülür. Tabir caizse Tevrat, evlenen bir kız için bekâret koşulunu öne sürüyor; aksi halde kız bunun cezasını canıyla ödüyor. Sormak lâzım: Acaba erkeklerin bekareti nasıl ve hangi yöntemle kontrol altına alınabiliyor?

Tevrat'a göre; başkasına ait bir cariye, şayet yabancı bir erkekle zina yaparsa, cariyeye uygulanan ceza hür kadınınki gibi idam değildir. Bazı durumlarda **zina yapan kişi ateşte yakılır.** Meselâ; hanımıyla birlikte kayınvalidesini de alırsa her üçü de ateşte yakılmak suretiyle öldürülür. Yine bir kâhinin kızı fuhuş yaptığı takdirde ateşte yakılır. Kayınvalide ile evlilik yasağı Kur'an'da da geçerlidir.[274]

c) İncil'de: Hemen belirtelim ki, İncillerde zinadan dolayı insan öldürülür diye somut bir açıklama yok; sadece zinanın kötülüğü dile getirilmiştir. İsa kendi toplumuna; "Zina etmeyeceksiniz diye duymuşsunuz; fakat ben size derim ki, bir kadına şehvetle bakan biri aynı suçu işlemiş gibidir" diyor. Bir başka yerde İsa'ya gelip soru soran birine kendisi cevaben; **"Zina etmeyeceksin!"** yanıtını veriyor.[275]

İncil'de konuya ilişkin şu somut örnek var: Zina yapan bir kadını İsa'ya -cezalandırsın diye- getiriyorlar. İsa, "Kim hayatında kötülük yapmamışsa kalksın, ilkin kendisi kadına cezasını versin" deyince, cemaat teker teker kalkıp orayı terk ediyor (yani, onların içinde suçsuz olan kimse yokmuş). Bunun üzerine **İsa** kadına; **"Kalk git; ama bundan sonra günah işleme!"** diyor; zina ile suçlanan kadını serbest bırakıyor.[276]

d) Kur'an'da: Doğrusu zina konusunda Muhammed Peygamber'in yaptıklarıyla Kur'an'daki bilgiler birbirlerini pek tamamlamıyor. Kur'an'da birkaç yerde zinanın kötülüğünden, insanların ona yaklaşmamasından söz ediliyor; ancak taşlanarak öldürme gibi ağır bir cezadan söz edilmiyor. Artık Kur'an yazıl-

---

274 *Tevrat*, Çıkış, 22/16-19; Tesniye, 22/21-29; Levililer, 19/20, 20/10,14, 21/9; Nisa suresi, 23. ayet.

275 *Matta İncili*, 5/27..., 20/13.

276 Yuhanna İncili, 8/3-11.

dığı zaman recmle insan öldürme meselesi bilerek mi kayda geçmemiş, unutulmuş mu veya bunun başka nedenleri mi var bu pek bilinmiyor. Kesin olan bir şey var ki, **Muhammed** zinadan dolayı birçok insanı **recmle** infaz etmiştir.[277]

Zina cezasıyla ilgili Kur'an'daki önemli bilgiler şunlardır: **Nur** suresinin 2. ayetinde, "Zina yapan kadın ve erkeğe yüzer değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara acımayın. Ayrıca ceza uygulandığında bir grup insan onları izlesin, şahit olsun" deniliyor.

Şunu da belirtelim ki, kamçıyla ceza verme yöntemi Sumerlerde de yaygındı. Kur'an'ın bu uygulaması da geçmişe dayanır. **Hammurabi**; "Bir insan kendinden büyük olan birine tokat atarsa, toplum içinde ona öküz kuyruğundan 60 kamçı vurulur" diye kanununa yazmıştır.[278]

Az önce belirtildiği gibi Kur'an'da nasıl bu ceza toplum içinde uygulansın denilmişse, aynısını Sumerler de uyguluyordu. Kur'an'da değnek cezası dışında herhangi bir cezadan söz edilmiyor. Mesela; "Kim Allah'a eş koşar, haksız yere adam öldürür, zina yaparsa cezaya çarpılır. Kıyamet günü onun azabı kat kat olur. O azabın içinde hâkir bir biçimde ebediyyen kalır" deniliyor.[279] Bu ayette bahsedilen, sadece ahiret cezasıdır.

Bir başka yerde **Muhammed**'e hitaben; "Ey peygamber, eğer mümin kadınlar sana gelip 'Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, evlatlarını öldürmeyeceklerine, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmeyeceklerine, İslam'ın emirleri konusunda sana karşı asi olmayacaklarına dair seninle sözleşme yapmak isterlerse kabul et" deniliyor.[280]

İsra suresi 32. ayette; "Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayasızlık ve çok çirkin bir yoldur" denilmekle tekrar kötülüğünden söz ediliyor. **Nur** suresi 3. ayette; "Erkek olsun kadın olsun zina

---

277 Bkz; *Kur'an'ın Kökeni.*

278 Hammurabi Kanunları, md. 202.

279 Furkan suresi, 68. ayet.

280 Mümtehine suresi, 12. ayet.

eden kişi ancak zina eden veya müşrik olanla evlenebilir; bunlar dışında evlenemez. Müminlere ise bu haramdır" deniliyor.

Kur'an'da, zina iftirasında bulunup iddiasını dört şahitle ispat edemeyen **müfteri** kişiye verilen ceza net olarak belirtilmiştir. **Nur** suresi 4. ayete göre, bunun miktarı 80 değnektir. Eğer iftiracı kişi kadının kendi kocasıysa ve şahitler getiremiyorsa, o zaman formül farklıdır.

Bu konudaki ayetler şöyle: "Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar. Ancak bundan sonra tövbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir. Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesidir. Beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır" deniliyor. **(Nur suresi, 4-9)**

Erkek dört sefer doğru söylediğini tekrarlayacak, beşinci seferde; **'Eğer yalan söylersem Allah'ın laneti üzerime olsun!'** diyecek. Bundan sonra eğer kadın da erkeğin iddiasını dört kez yalanlayıp, beşinci seferde **'Eğer ben yalan konuşursam Allah'ın laneti üzerime olsun!'** diyorsa; o zaman bu evlilik devam eder ve her ikisine de herhangi bir ceza söz konusu olmaz. Fakat kadın öne sürüleni itiraf ederse, bu durumda ona ne yapılacak sorusuna, Kur'an'da yanıt yok. Burada iş yine hadis ve mezheplere düşer. İlginçtir ki, Kur'an'da verilen örnekte, eğer koca kendi eşine zina isnadında bulunursa iş az önceki özel formülle biter; acaba kadın kendi kocasına zina isnadında bulunsa onun bu sözü ka'le alınır mı, alınmaz mı sorusuna yine yanıt yok. Doğrusu, burda da kadın insandan sayılmamıştır.

Nur suresinin 4. ayetinde; **"her kim bir kadına zina iftirasında bulunup da 4 şahitle bunu ispat edemezse 80 değnek**

cezasına çarpılır" denilirken, burda da erkeklerden söz edilmemiştir. yani birileri bir erkeğe zina iftirasında bulunup da iddiasını ispat edemezlerse, onlara uygulanacak ceza konusunda Kur'an'da herhangi bir yaptırım maddesi/ayet yoktur. Bu da beraberinde bazı soru işaretleri getirir. **Nur** suresinin bir başka ayetinde; Hz. Muhammed'in hanımlarından Ayşe'nin o meşhur **"Ifk/iftira"** olayı hakkında, "Ona dört şahit getirselerdi ya! Mademki şahitleri getirmediler o halde Allah katında yalancılardandırlar" denilir.[281]

Nisa suresinin 15. ayetinde; "Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit (yine hitap erkekleredir) getirin. Eğer şahitlik yaparlarsa, o zaman ölüm onları alıp götürene veya Allah onlara bir yol açana kadar kendilerini evlerde alıkoyun"; **16.** ayetinde, "Sizlerden fuhuş yapan her ikisine (erkeklere ait kelime kullanılmış) eziyet edin; eğer tövbe edip kendilerini düzeltirlerse o zaman vazgeçin. Çünkü Allah tövbeleri kabul eden ve bağışlayandır" şeklinde bilgi verilir.

Kur'an'da zinayla ilgili var olan bilgiler bunlar. Az önce mealini sunduğum **Nisa** suresinin 15. ayetindeki şu ifade dikkatimi çekti: **"Allah onlara bir yol açana kadar, kendilerini evlerde alıkoyun!"** Demek ki ayet gönderildiğinde bu konuda net bir görüş henüz ortada yok. Halbuki İslam felsefesinde Allah hakkında böyle bir ifade kullanılamaz!

Zina İftirasında Bulunmanın Cezası

Sumer Kanunlarında bu konuya epey yer verilmiştir. **Ur-Nammu** Kanunlarında şu bilgiler var: Bir kadın zina iftirasına maruz kaldığında nehre atılırdı. Su üstüne çıktığında -ki bu durumda masum sayılırdı- iftiracı olan kişi, kadın tarafına tazminat ödemek zorundaydı.[282]

---

281 Nur suresi, 6-9, 13. ayet.

282 Ur-Nammu Kanunları, md. 11.

Hammurabi Kanunlarında koca kendi hanımına iftira edip de iddiasını kanıtlayamazsa, kadın yemin ettikten sonra evlilikleri devam ederdi. Bu kural **Kur'an**'da da geçerlidir. Yabancı bir erkek bir kadın hakkında zina iftirasında bulunursa, problem yeminle halledilirdi. Şayet hanımın eşi olursa yöntem ayrı, yabancı biri olursa daha farklıydı. Bu, Kur'an'ın da hükmüdür: "Şayet yabancı biri bir kadına zina iftirasında bulunuyorsa, iddiasını **4** (erkek) şahitle ispat etmesi gerekir; aksi halde **80** değnekle cezalandırılır."[283]

Asur Kanunlarında; zina iftirasında bulunan kişi iddiasını kanıtlayamadığı taktirde hem **50** değnekle cezalandırılır, hem bir ay boyunca krallık hizmetinde çalışırdı, ayrıca kadın tarafına belli bir miktar tazminat ödemek zorundaydı.[284]

Livata ve Hayvanlarla Yatmanın Cezası

Asur Kanunlarına göre bir erkekle cinsel ilişkiye girilirse, ilişkiye giren kişi hem hadım (iğdiş) edilirdi, hem de aynı fiil kendisine uygulanırdı.[285]

Tevrat'a göre bu işi yapan her iki kişi de öldürülürdü. Yine Tevrat'a göre ister erkek olsun ister kadın, hayvanla cinsel ilişkiye giren o hayvanla birlikte öldürülürdü.[286]

İncillerde pek malumat olmamakla birlikte onun versiyonları durumundaki **Pavlus**'un mektuplarında; "Zânilerle kalkıp oturmayacaksınız" denilmiş, livata ile zinanın kötülüklerinden söz edilmiş; ancak ceza konusunda bilgi verilmemiştir.[287]

---

283 Hammurabi Kanunları, md. 131, 132; Nur suresi, 4. ayet.

284 Orta Asur Kanunları, md. 19, Tablet/A.

285 Tablet A/20.

286 *Tevrat*, Çıkış, 22/19; Levililer, 20/13-16.

287 **Pavlus**, 1. Korintoslulara Mektuplar, 5/9..., 6/9..., 10/8; Galatalılara Mektuplar, 5/19; Efesoslulara Mektuplar, 5/3.

Kur'an'da Livata Olayı

Kur'an'da livata cezası işlenmemiştir; ancak bazı İslami yazarlar **Nisa** suresinin 15. ayetine takılarak **livata cezasını** buna yüklemişler. Halbuki bunun livatayla hiç ilgisi yoktur. Evet; kullanılan kelime (ism-i işaret) erkeklere aittir; ancak Kur'an'ı açıklayanların çoğu, bu ayetin livatayla ilgisinin olmadığı yönünde kanaatlerini belirtmişlerdir. Kur'an'da Lut Peygamber'in efsanesi anlatılırken, efsanenin bir parçası olan livataya da değinilmiştir. Kur'an'da tekrarlarla birlikte **Lut olayı** birkaç yerde geçer.

Hikâyenin özeti şudur: Tanrı, Lut kavmini cezalandırmak için kendisine melekler gönderiyor. Homoseksüel ilişkilerle meşhur olan **Lut** kavmi, melekleri görünce kendileriyle cinsel ilişkide bulunmak için Lut'un evine hücum ediyor. **Lut** onlara, "Yapmayın, beni utandırmayın; siz hiç kimsenin yapmadığı çirkin bir işi nasıl yaparsınız! Bırakın bu işi; işte kızlarım, onlarla yatın..." diyor. Fakat onlar yine dinlemiyorlar ve meleklerle yatmak için Lut'un evine hücum ediyorlar. Melekler ise Lut'a; "Korkma bunlar bize bir şey yapamazlar" diyorlar ve sonuçta kavminin üzerine pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırarak yurtlarının altını üstüne getiriyorlar ve onları yok ediyorlar. Hatta meleklerin attıkları taşlardan hangisinin hangi adama, onun neresine atılacağı o taşlar üzerine tanrı emriyle yazılmıştır.[288] Bütün bu olup bitenler Kur'an'da anlatılmaktadır.[289]

Acaba tanrı niçin kendi meleklerini erkekler şeklinde göndermiştir ve yine niçin eski zamanlarda kendi meleklerini halka gösteriyordu da şimdi artık böyle bir şey yok!

Livata konusunda Lut'la ilgili Tevrat'ta uzun uzadıya anlatılan efsanenin bir kesiti Kur'an'da var, ama, yaptırımı konusunda herhangi bir bilgi verilmiş değil. Tevrat'ta bu olayla ilgili daha beter şeyler de anlatılmaktadır; fakat Muhammed çağında

---

288 Hud suresi, 83; Zariyat sure 34.

289 Araf suresi, 80-84; Hud suresi, 77-83; Şuara suresi, 165-174; Neml suresi, 54-58; Ankebut suresi, 28-35.

herhalde bunların artık toplum tarafından benimsenmemesinden olsa gerek, bunlar Kur'an'da yer almamış; böyle olması da gayet normaldir.

Şurası bir gerçektir ki, her sonradan gelen önceki sistemlerden yararlanır, onların bazı yanlarını alır, bazılarını da bırakır. Şu an peygamberlik tutsaydı, bunun iddiasında bulunan kişi de; "Ey ahali! Ben Kur'an'dan şu şu ayetleri kabul ediyorum, şunları da kabul etmiyorum; kabul etmediklerim Muhammed'den sonra insanlar tarafından uydurulan şeylerdir..." diyecekti. Çünkü böyle demezse, halktan olumsuz tepki alır ve başaramazdı.

Hz. Muhammed'in, Tevrat ve İncil'deki bilgilerden beğendiklerini Allah'tan gelen ve değişmeyen ayetler; beğenmediklerini de Musa ve İsa'dan sonra insanlar tarafından uydurulan şeyler olarak değerlendirmesi, o dönemde oldukça anlaşılır bir tutumdur. Yani kabul ettiklerini Allah'ın Musa'ya, İsa'ya gönderdiği ayetler olarak değerlendirmiş; reddettiklerini ise Musa ve İsa'dan sonra taraftarlarınca uydurulan rivayetler olarak görmüştür.

Evet, melekler Lut kavminin memleketi olan **Sodom**'u yerle bir edince; Lut, iki kızıyla birlikte bir mağaraya yerleşiyor. Bu sırada kızlar şu formülü ortaya atıyorlar: Bizim bölgede erkek kalmadı; gel babamıza içki içirelim ki baygın düşsün, o sırada biz de onunla cinsel ilişkiye girelim; ola ki biz hamile kalır, erkek çocuklar doğururuz; böylece yeryüzünde erkek nesli tükenmemiş olur. Sonuçta gereken yapılır ve kızlar babalarıyla cinsel ilişkiye girerler. Biri **Moab**, diğeri de **Ben-ammi** adlarında iki erkek çocuk doğururlar. Tevrat'ta, Yahudilikte meşhur olan **Moaboğulları** ile **Ammioğulları** böyle bir ilişkiden doğmalar. İlginçtir ki tanrı bir taraftan erkekleri yok ediyor, öbür taraftan böylesi bir yolla onların üremelerini sağlıyor. Kaldı ki bu teklif, peygamber olduğu iddia edilen **Lut**'tan değil; ondan habersiz iki kızından geliyor.[290]

İbrahim Peygamber'in ilk etapta **yıldızlara, Ay'a, Güneş'e tapması**; bunlar batınca da, **siz ilah olamazsınız** deyip göklerin ve yerin yaratıcısına inanması olayı detaylı bir biçimde

---

290 *Tevrat*, Tekvin bölümü 19/1-38.

Kur'an'da anlatılmaktadır.[291] **Musa** Peygamber'in hiç yoktan adam öldürmesi, işlediği cinayetin ikinci günü, nerdeyse bir cinayet daha işlemesi;[292] yine Musa'nın **Şuayıb** Peygamber'in kızıyla evlenirken, kızın babasının teklifi üzerine ve bir bakıma kızın başlığı olarak ona sekiz yıl çobanlık yapması;[293] Tevrat'a göre Musa'nın kardeşi Harun'un putyapıcısı olması;[294] Kur'an'ın da bunu dolaylı biçimde doğrulaması (**Musa** ve **Harun** hakkında özel bir başlık yazacağımdan, burada detayına girmiyorum); **Davud** Peygamber'in, komutanı **Hitti Uriya**'nın hanımını çıplak olarak görünce ona el koyup kendisiyle cinsel ilişkiye girmesi ve meşhur **Süleyman** Peygamber'in böyle bir ilişkiden dünyaya gelmesi;[295] yine aynı peygamberin, daha önce kendisiyle nişanlandığı **Saul**'ün kızı **Mikal**'i, zor kullanarak kocası **Paltiel**'den alması; **Yusuf**'un efendisinin hanımı **Züleyha**'ya aşık olması ve tanrı tarafından uyarılması hep Tevrat'ta anlatılıyor (Yusuf'unki ayrıca Kur'an'da da anlatılıyor).

İşin ilginç tarafı; Tevrat'a bakıyoruz **Musa**'dan önceki peygamberlere iki kız kardeşle birlikte evlenmeleri helâlmiş; ama **Musa** zamanında bu yasaklanıyor ve çok çirkin bir iş olarak nitelendiriliyor. Daha sonra bakıyoruz, **Hz. Muhammed** de kendi Kur'an'ında (çoğu konularda olduğu gibi) bu konuda Musa Şeriatı'nı tercih edip **'Bir kadın hayatta iken, kocasının onun kız kardeşiyle** (baldızıyla) **evlenmesi haramdır!'** demiş. Halbuki daha önce **Yakup** Peygamber bir hafta arayla iki kız kardeşle evlenmişti ve meşhur **Yusuf** Peygamber de bunlardan birinden dünyaya gelmişti. Bu olayda iki kız kardeşle aynı zamanda evlenmekten ziyade, çok nahoş bir evliliğin söz konusu olduğunu görüyoruz.

---

291 En'am suresi, 76-79. ayetler.

292 Kasas suresi, 15-21. ayetler.

293 Kasas suresi, 27-28. ayetler.

294 *Tevrat*, Çıkış, 32/1-6.

295 Kadının adı İslami kaynaklarda **el-Yesiye**'dir. Bkz. **Taberani**, *Mucem-i Kebir*, 24/43; **Alusi**, *Ruh'un Beyan* tefsiri, Ahzab suresi 38. ayetin tefsirinde. *Tevrat*'ta ise adı Bat-şeba olarak geçiyor: *Tevrat*, 2. Samuel 11/2-27.

Hikâye özetle şöyledir: **Yakup** Peygamber **Leban**'ın küçük kızını istiyor, onu almak için de **yedi** yıl Leban'a çalışıyor. Ancak düğün gecesinde Yakup'a hile yapıp küçük kız yerine büyük kızı gelin ediyorlar. **Yakup** farkına varınca buna itiraz ediyor. Bu sefer kızın babası kendisine; **"Bunu da veriyorum; ancak bana yedi yıl daha çalışacaksın"** diyor. Yakup onun şartını kabul edince, hemen onu da alıyor ve ikisiyle birlikte yaşıyor.

İlginçtir ki Kur'an'ın, efsanelerini anlattığı önemli peygamberlerin (Musa, Yusuf gibi) evlilikleri hep başlık vermekle gerçekleşebilmiştir. **Yakub**'un aldığı iki kız kardeşin adları **Lea** ve **Rahel** olarak Tevrat'ta geçiyor. **Yusuf** ise **Lea**'dan doğmadır. Kaldı ki İslam uleması bunu normal karşılıyor. Yani tanrının bir zamanlar aynı anda iki kız kardeşle evliliği helâl kılmasını, **Musa**'dan bu yana da yasaklamasını gayet normal bir hadise olarak görüyorlar. Zaten Kur'an da bunu kabul ediyor. **Nisa** suresi 23. ayette nikâhları haram olanları sayarken, iki kız kardeşle birlikte evlenmenin yasak olduğunu belirtiyor; ancak daha önce olanlar bunun dışındadır diyor. Eskiden bunun caiz olduğunu da teyit ediyor. Benzer örnekler çoğaltılabilir.[296] Bu eski aktarmalar bir yana, Kur'an'da kısmen, İslam tarihinde ise, detaylıca açıklanan Hz. Muhammed'in kendi evlatlığı **Zeyd**'in hanımı **Zeynep**'i çıplak görmesi sonucu ona aşık olması ve nihayet Zeyd'den alıp nikâhına alması, örneklerini verdiğim eski geleneğin bir devamıdır, bir bakıma da bunların tescilidir.[297]

Kur'an'da **livata** cezasıyla ilgili bahis yoktur; ancak Muhammed bu konuyu kendi hadislerinde işlemiştir. Bu konuda; **"Livata yapanlar ister evli olsunlar, ister bekâr farketmez; cezaları, taşlanarak recmle öldürülmektir."**[298] demiştir. Ancak konuya ilişkin var olan hadisler, (herhalde içerdiği cezanın ağır olmasından olsa gerek) ilgili uzmanlar tarafından pek sağlam kabul edil-

---

296 *Tevrat*, 1. Samuel 25/44, 2. Samuel 3613-16; Tekvin, 29. ve 30. bablar; Levililer, 18/18; *Kur'an*, Yusuf suresi, 24. ayet.

297 Bkz. *Kur'an'ın Kökeni* ile *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları*.

298 **Ömer Nasuhi Bilmen**, *Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu*, 3/201; **Ebu Davud**, 4/607; **Tırmizi**, 4/57; **İbni Mace**, 2/856.

mediğinden, mezhep imamları arasında fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Hatta konuya ilişkin **"Sahabe"** denilen Hz. Muhammed'in arkadaşları arasında bile fikir birliği yoktur. Halife **Ebubekir, Hz. Ali, Abdullah bin Zübeyr, Hişam bin Abdülmelik** gibileri; "Livata yapan ya taşlanarak veya bir kılıç darbesiyle başı kesilerek öldürülür, daha sonra cesedi ateşte yakılır" demişler.

İşin ilginç yanı, aynı konuda bir mezhep liderinin birçok görüşe sahip olması. Mesela **İmam Şafii** bu konuda birkaç görüş öne sürüyor. İmam Ebu Hanife, **livatadan ötürü ne recm, ne de değnek cezası uygulanmaz; ancak tazir cezası verilir** diyor. İmam Malik, İmam Ahmet bin Hanbel ve İmam Şafii'nin de bir görüşüne göre; **hem livata yapan, hem de kendisine livata yapılan kişi idam edilirler**. İmam Muhammed, İmam Yusuf ve Şafii'nin en güçlü görüşü, **bunu yapan kişi evli ise taşlanarak öldürülür, evli değilse 100 değnekle cezalandırılır** şeklinde fetva vermişler. Bazıları da kendisine livata yapılana (ister kadın olsun, ister erkek) 100 değnek cezası uygulanır demişler; kimileri de livata yapanların üzerlerine ev yıkılmak suretiyle infaz edilerek cesetleri ateşte yakılır görüşünü benimsemişlerdir.

Livata cezası konusunda mezhepler arası var olan ihtilaflar, hayvanla yatmanın cezasında da geçerlidir. Kimisi hem hayvan, hem de onunla ilişkiye giren öldürülür, kimisi sadece insan öldürülür der. Kimisi de hayvan öldürülürse acaba eti yenir mi yenmez mi gibi tartışmalara kadar işi götürmüştür. Bu tür cezaların verilmesi konusuna Kur'an'da yer verilmediği için, hadis kaynaklarında var olan bazı rivayetler kanıt olarak gsöterilmiştir.[299]

Kutsal Kitaplardaki Hırsızlık Cezasının Kökeni

a) Sumerlerde: Kral **Lipit İştar**'a (MÖ. 1934-1924) göre; "Şayet bir adam başkasının bahçesine girip bir şeyler çalarken yakalanırsa, 10 şekel para cezası öderdi."**(md.9)**

---

299 **A. Rahman Cezeri**, *el Fikhü Al'l Mezahib'il Arba'*, 5/41-150; **Ebu Davut, İbni Mace** ve **Tırmizi** gibileri Hudud bölümünde, **Nesai** de Sarik kısmında bu hadisleri almışlardır.

Hammurabi Kanunlarında; "Bir adam bir şeyler çalmak için bir ev delseydi, o deliğin önünde öldürülür, cesedi de asılırdı" hükmü var. Kanunun başka bir yerinde; "Hırsızlık yapan öldürülür" deniliyor.[300] Eğer bir insan başkasının çocuğunu çalarsa cezası ölümdü. Aynı zamanda bir insanın evinde yangın çıkarken söndürmeye gelenlerden biri, o evden bir şey çalsaydı, ateşte yakılmak suretiyle öldürülürdü. Hele şu madde çok ilginç: Birinin malı bir bölgede çalınsaydı ve kimin çaldığı da belli olmasaydı, o zaman bölgenin ileri gelenleri onun malının değerini ödemek zorundaydı.[301] Şayet bir insan çift sürmek için bir işçi tutup ona tohum, öküz teslim eder de kiralanan adam bunları çalarsa, onun eli bilekten kesilirdi. Çalınan sapanın cezası 5, tırmığın cezası da 3 şekeldi.[302]

Esnunna'ya göre; "Eğer bir hırsız bir adamın tarlasından veya evinden öğleyin uyku vaktinde bir şey çalarken yakalansaydı, para cezasına çarptırılırdı; şayet geceleyin çalarken yakalansaydı, o zaman öldürülürdü."[303]

Asur Kanunlarında; hayvan, eşya gibi şeyleri çalmanın cezası 50 sopa, para cezası ve belli bir süre krallık hizmetinde çalışmaktı.

Muhammed'den önceki dönemde bir insan bir şey çaldığında Kureyş tarafından onun eli kesilirdi. Örneğin; Düveyk, Miyas ve Müleyh adlarındaki şahıslar Kâbe'nin hazinesini çaldıkları için, Vasiba, Hiyar, Ubeydullah, Müdrik adlarındaki şahıslar ise hırsızlık yaptıkları için Kureyşliler tarafından elleri kesilmiştir.[304]

b) Tevrat'ta: Tevrat'a göre insan bir öküz veya koyun çaldığında, eğer onu satmış veya boğazlamışsa bir öküz yerine 5, bir koyun yerine 4 koyun ödemek zorunda. Eğer diri ise iki mislini

---

300 Hammurabi Kanunları, md. 14, 23, 25.

301 Hammurabi Kanunları, md. 21-22.

302 Hammurabi Kanunları, md. 253, 259-260.

303 Esnunna K. md. 12, 13.

304 Asur Kanunları, Tablet C+G md. 8; Kureyş'in Muhammed'den önce el kestiğine dair kaynaklar: **İbni İshak**, *Sire*, 83; **İbni Hişam**, *Sire*, 1/205; **Taberi**, *Târih*, 2/286; **İbni Habib**, *Muhabber*, 328.

öder. Şayet biri, çalmak için duvar delmeye çalışırken öldürülürse, katile herhangi bir ceza yoktur. Ancak eğer çalınan bir adamsa, o zaman çalanın cezası ölümdür.[305]

Doğrusu, Tevrat'ta **"çalanın eli kesilir"** şeklinde bir açıklama görmedim; ancak bazı İslami yazarlar, el kesme cezasının Hz. **İbrahim**'den kalma bir uygulama olduğunu iddia ediyorlar; elbetteki bunun kanıtı kendi İslami kaynakları ve önemli gördükleri liderlerinin yorumlarıdır/başka dayanakları yoktur. Hıristiyanlıkta ise hırsızlık yasaktır; ancak İncillerde bunun cezasından söz edilmemiştir. **Pavlus** kendi mektuplarında, konuya şu şekilde değinmiştir: **"Hırsızlık yapan artık yapmasın!"**[306]

c) Kur'an'da: Maide suresinin 38. ayetinde, **"Hırsızlık yapan erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin!"** hükmü vardır. Bu konuda bizzat Hz. Muhammed tarafından yerine getirilen somut örnekler vardır. Kendisi; **"Hırsıza lanet olsun; bir yumurta da bir ip de çalsa eli kesilir"** demiş ve bir kalkan çaldığı için bir adamın elini kesmiştir.[307]

Fatma binti Esved adında bir kadın, Mekke'nin fethedildiği günlerde bir şeyler çalınca, onu Hz. Muhammed'e getiriyorlar. Kendisi, **"Kızım Fatma da çalsaydı yine elini keserdim/cezayı uygulardım!"** diyor ve onun elini kesiyor. **Ayşe** bu kadın hakkında; "Eli kesilen kadın daha sonra ara sıra bana gelirdi, ben de ona yardımcı olurdum" diyor. Ayrıca **Ayşe**'den rivayet edilen, **"Muhammed, dinarın** (o günlerde kullanılan bir nevi altın para) **1/4 değerinde bir şeyler çalan kişinin elini keserdi"** sözleri, İslam literatüründe güçlü hadislerdendir.[308]

Adamın biri başkasının bir eşyasını çalarken mal sahibi tarafından yakalanıp Hz. **Muhammed**'e getiriliyor. Kendisi, "Cezası el

---

305 *Tevrat*, Çıkış 31/16, 22/14.

306 **İsmail Cerrahoğlu**, *Kur'an'ı Kerim ve Haniflik*, İlahiyat Fakültesi dergisi, sayı 11/91, 1963- Ankara; **Pavlus**, Efesoslara Mektuplar, 4/28.

307 Tecrid-i Sarih, Diyanet tercümesi, no: 2088, 2099.

308 **Buhari**, *Megazi*, 53, Şehadat, 54, Hudud, 12-14; **Müslim**, Hudud, no: 1688; **Ebu Davud**, Hudud no: 4373-74; **Tırmizi**, Hudud, no: 1430; **Nesai**, Sarık 8/74.

kesmektir" deyince, mal sahibi "Bunu demek istemedim, eli kesilsin diye getirmedim" diyor. Buna karşılık **Muhammed**; "Bana getirmeden önce affedebilirdin; şimdi artık olmaz" yanıtını veriyor.[309]

Konuya ilişkin şu örnek çok enteresandır: **Cabir bin Abdullah**; "Hırsızın birini Muhammed'e getirdiler; onun talimatıyla önce sağ eli kesildi; adam ikinci kez hırsızlık yapınca bu sefer sol ayağı, 3. kez yapınca sol eli, 4. sefer yapınca sağ ayağı kesildi. 5. kez yine çalınca bu sefer Muhammed'in emriyle öldürülüp bir kuyuya atıldı ve üzeri taş-toprakla kapatıldı" şeklinde bir hadis aktarıyor. Bu ceza yöntemini Kureyşliler Muhammed'den önce de uyguluyorlardı: Hırsızlıktan dolayı **Avf bin Ubeyd**'in önce sağ eli, bir daha yapınca diğer eli kesilmiş, en son recmedilerek idam edilmişti.

Burada Hz. **Muhammed'**in kendinden önceki Kureyş uygulamasından beğenip aldığı farklı bir örnekten söz etmek istiyorum. İçkinin Kur'an'da yasak edildiği biliniyor ve İslam camiasında da büyük bir mucize, büyük bir yenilik olarak değerlendiriliyor. Halbuki Hz. Muhammed'den önce başta **Ebubekir** olmak üzere dönemin önemli insanları, içkinin pratikteki zararlarını nazarı dikkate alarak hem imkânları nispetinde yasaklamış, hem de kötü olduğuna dair şiirler yazmışlardır.[310] Hz. Muhammed ise bu içki yasağını tanrı emri şeklinde halka sunmuştur; aradaki fark sadece budur.[311]

Bir başka önemli hadisde **Muhammed**, hem eli kesilen hırsıza, hem de diğer insanlara ibret olsun diye kesilen elin, adamın

---

309 **Ebu Davud**, Hudud, no: 4394; **Nesai**, Sarik, 8/68; **İmam Malik**, *Muvatta*, 2/824.

310 Bu konuda Hz. Osman, Nevfel, Osman bin Maz'un, Zeyd bin Amir, Ebu Zerr-i Gifari, Abdullah bin Ced'an, Amir bin Zarib, Afif bin Madikeribe, Kays bin Asim, Safvan bin Ümeyye, A. Muttalib bin Haşim, Şeybe bin Rabia, Velit bin Mugire, Abbas bin Mirdas, Mikyas bin Kays, Ebu Ümeyye bin Mugire, Kus bin Saide, Zübeyir bin Ebi Sulma, Hanzele, Kabisa bin Ümeyye Kinani gibileri örnek olarak gösterilebilirler.

311 **Ebu Davud**, 4/641, Hudud, no: 4410; **Nesai**, Sarik 8/90; **İbni Habib**, *Muhabber*, 237-240, 328; **Şehristani**, *el Milel ve'l Nihal*, 2/242; **El Kali**, *Kitab'ul Emali*, 1/204; **Isfahani**, *Agani*, 8/332.

boynuna asılmasını önermiştir. Bu konuda az önceki hadisin şerhinde, **Ebu Davut**'da Hz. **Ali** tarafından uygulanan örneklerden söz ediliyor. Bu hadis birçok kaynakta geçiyor.[312]

Şunu da belirtelim ki, her iki hadis örneğinde belirtilen cezalar çok ağır oldukları için bazı İslami yazarlar; **"Bu olayı aktaranlar tarafından falanca isim de geçiyor; dolayısıyla o yalan konuşuyormuş; bu yüzden olay doğru olamaz..."** gibi sözlerle hadis hakkında şüphe oluşturma cihetine girmişlerdir. Çoğu konuda sıkıştıkları zaman benzer yöntemleri sıklıkla kullanılıyorlar.Kaldı ki, Kur'an'ın genel yapısına bakıldığında böyle bir cezanın **Hz. Muhammed** tarafından uygulanması pek de garip sayılmamalı. Kaldı ki, bu vahim olaylar İslam'a muhalif olanların kaynaklarında değil; İslami kesimce sağlam oldukları kabul edilen hadis kaynaklarında, güzide yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Kutsal Kitaplarda Anlatılan Sihirbazlığın Kökeni

a) Sumer Kanunlarında: Sihirbazlık hakkında söylenenler yeni değildir; hikâyenin tarihçesi çok eskidir. Sumerlerin hemen hemen en eski kanun yapıcılarından Ur-Nammu bu konuda; "Bir insan başkasını sihirbazlıkla itham ederse, töhmet altında olan kişi nehre atılır; eğer suyun üstüne çıkarsa, bu iddia yalandır. Bu durumda iftira eden kişi ona 10 şekel gümüş para ödemek zorundadır" diyor.

b) Hammurabi Kanunlarında ise daha sert yaptırımlar var: "Sihirbazlık iftirasına maruz kalan insan nehre atılır, suda batarsa bu işi yapmıştır demektir. O zaman iftira eden kişi ceza olarak onun malına el koyar; adam suya batmazsa masum sayılır. Bu durumda hem iftiracının malı kendisine verilir, hem de iftira eden kişi idam edilir."[313]

---

312 **Ebu Davud, Tırmizi** ve **İbni Mace** Hudud kısmında, **Nesa-i** Sarik bahsinde ele almışlardır. Ayrıca **Beyhaki** de bu hadisi almıştır.

313 Ur-Nammu K. md. 10; Hammurabi Kanunları, md. 2.

c) Kur'an'da: En çarpıcı örnek **Bakara** suresinin 102. ayetindedir, anlamı ise aynen şöyledir: "Süleyman (Peygamber) mülküne dair şeytanların uydurdukları şeyleri ardına düştüler. Halbuki Süleyman inkâr etmedi; fakat şeytanlar inkâr ettiler. İnsanlara sihir öğretiyorlar ve **Babil**'de, **Harut** ile **Marut** adlarında iki melek üzerine indirilenleri de halka öğretiyorlardı. O iki melek ise; 'Biz ancak bir imtihan için gönderildik, sakın büyü yapmayı caiz görüp de kâfir olma' demedikçe, kimseye bir şey öğretmezlerdi. İşte bunlardan (meleklerden), kişi ile eşinin arasını açacak şeyler öğreniyorlardı. Ancak Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar veremezlerdi. Kendilerine zarar verecek, yararı olmayacak bir şey öğreniyorlardı. And olsun onlar biliyorlar ki, her kim onu satın alırsa ahirette onun payı yoktur. Vicdanlarını sattıkları o şeyin ne çirkin bir iş olduğunu bilselerdi..."

Hz. Muhammed; **"Sihirbazlık yapan kişiyi bir kılıç darbesiyle öldürün!"** demiştir.[314] Muhammed'in bu sözüne **zayıf hadis** diyenler de vardır. Hatta Muhammed'in hanımlarından Halife Ömer'in kızı **Hafsa**'ya, bir cariyesi sihir yaptığı için idam edilmiştir.[315] Halife Ömer, Muaviye oğlu Cez'a; **"Kim sihirbazlık yaparsa öldürün!"** talimatını verince, sadece bir günde üç sihirbaz öldürülüyor.[316] Halife Ömer, Halife Osman, İbni Ömer, Muhammed'in hanımlarından Hafsa, Cündüb bin Abdullah, Cündüb bin Kab, Kays bin Sa'd, Ömer bin Abdülaziz, Ebu Hanife ve İmam Malik gibileri; **"Sihirbazın cezası idamdır"** demişlerdir.[317]

Hz. Muhammed tarafından kendisine cennet müjdesi verilen 10 kişiden biri olan **Sa'd bin Ebi Vakkas**; "Muhammed Peygamber, kim sabahleyin hurmanın bir çeşidi olan Acve'den yedi tane yese o gün ne büyü, ne de zehir onda etki yapmaz; yiyen kişi o gün çeşitli tehlikelerden korunmuş olacak" hadisini aktarı-

---

314 **Tırmizi**, Hudud.

315 **İmam Malik**, Muvatta, 2/871.

316 **Ebu Davud**, 3/431, **Ahmet bin Hanbel**, *Müsned*, 1/190; Tac, 3/206'da **Buhari, Müslim, Ebu Davud** ve **Nesai**'den aktararak.

317 **İmam Malik**, *Muvatta*, 2/871, **İbni Kudame**, *el Mugni*, 9/35.

yor. Bu hadis; sağlam diye bilinen ve Diyanet İşleri Başkanlığınca tercüme edilen *Tecrid-i Sarih*'te de geçiyor.[318]

Bu konuda şu hadis de çok önemli: Hz. Muhammed, "Arkadaşlar! Dün gece, namazımı bozmak için bir cin bana camide saldırdı. Onu yakalayıp cami direğine bağlamak istedim; ancak benimle Allah arasında kalsın dedim ve bağlamaktan vazgeçtim. Eğer bağlasaydım, siz sabahleyin camiye giderken onu bağlı olarak görmüş olurdunuz" diyor.[319]

Hadis külliyatı içinde -Kur'an'dan sonra- İslam'da en güçlü kaynak olarak kabul edilen *Sahih-i Buhari*'nin özeti *"Tecrid-i Sarih"*, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkçe'ye tercüme edilirken, mütercim Prof. **Kâmil Miras**, az önceki **"Acve"** hurmasıyla ilgili yorumunda akıl almaz bir yakıştırmada bulunuyor: "Aslında hurmada zehire, büyüye karşı koruyucu, panzehir olma gibi bir nitelik yoktur; Allah Muhammed'in hatırı için özel olarak hurmada bu şifayı yaratmıştır denilebilir..." şeklinde bir açıklama yapıyor.

Gerçekten hadisin kendisi kadar yorumcunun yorumu da ilginç! Demek ki bir insan dine inandı mı karşısına hurafeler de çıksa, ille de bir kılıf uydurmaya çalışır, yine vazgeçmez. Benzer hadislere inanılsaydı, bugün tıbbın bu aşamaya gelmesi mümkün olabilir miydi! Neymiş; insan her sabah yedi tane hurma yerseymiş çeşitli hastalıklardan, belalardan korunmuş olacakmış! İnsanın, bunları okuyunca, ister istemez; "Acaba bu şekilde düşünen biri nasıl bir ruh yapısına sahiptir?" sorusu aklı geliyor.

Hz. Muhammed'den önemli bir olay aktararak buna yanıt bulmaya çalışalım. Eşi **Ayşe**; "Muhammed'e büyü yapılmıştı; onu öylesine olumsuz etkilemişti ki, hanımlarıyla yattığı halde 'Hayır yatmadım', yatmadığı halde 'Hayır yattım' diyordu. Birgün bana; 'Ayşe! Ben Allah'a dua ettim, kabul buyurdu: Cebrail ile Mikail'i

---

318 *Tecrid-i Sarih*- Diyanet tercümesi, no: 1863; **Buhari-Müslim** hadisleri *el Lu'lu ve'l Mercan* no: 1327; **Buhari**, Et'ime, 43, Tip-52; **Müslim**, Eşribe, no: 2047/154-155.

319 *Tecrid-i Sarih*- Diyanet tercümesi- no: 288; *el Lu'lu ve'l Mercan*, no: 314; **Buhari**, Salat-75, Bed'ul Halk- 11, Enbiya-40, El Amelu fi'l Salat-10, Sa'd suresinin tefsiri-2; **Müslim**, Mesacid-39- no: 541.

bana gönderdi. Biri başımın ucunda, diğeri ayaklarımın yanında oturdu. Kendi aralarında konuşurken ben de dinledim: Onlardan biri diğerine, 'Muhammed'in hastalığı nedir biliyor musun?' sorusunu yöneltince; diğeri, 'Büyülenmiştir' yanıtını verdi. Tekrar, 'Kim büyülemiştir?' diye sorunca; Yahudi olan **Lebid bin As'am** dedi ve konuşmasını şöyle sürdürdü: 'Sihir malzemesi bir tarakla saç-sakal tarantısı ve erkek hurmanın çiçek kapçığı. Bu malzemeyle büyü yapıldıktan sonra da götürülüp **Zervan** kuyusuna atılmıştır...' şeklinde izahat verdiler. Bunun üzerine ben kalkıp adı geçen kuyunun başına gittim; bir de ne göreyim, onun etrafındaki ağaçların uçları -o sihir malzemesi yüzünden- şeytan başları gibi olmuş. Bunları görünce iyileştim. Dolayısıyla; o sihir malzemesini çıkartıp insanlara göstermeye ihtiyaç duymadım. Zira gösterseydim onun zararı kârından daha fazla olurdu. O bakımdan, biz o kuyuyu yıkıp üstünü kapattık..." dedi.

Kimi rivayetlere göre, **Muhammed** bizzat gidip bu malzemeyi kuyudan çıkarmış; kimilerine göre de bu iş için Hz. Ali, Zübeyir bin Avam ve Ammar bin Yaser'i görevlendirmiş. Elbetteki burada önemli olan olaydır; yoksa iplerin kuyudan kimler tarafından çıkarıldığı o kadar önemli değildir.[320] Acaba Hz. Muhammed neden inandırıcılığı olmayan bu gibi yöntemlere (zaman zaman) başvruyordu ki, nedir bunun hikmeti? Bunun tek bir yanıtı vardır: Muhammed, o zaman kendilerine inanılan -cin, şeytan gibi- şeyleri bir etki aracı olarak kullanmıştır; bu bilinçli bir tercihtir. Olayın masal boyutu bir yana, kendi içinde de çelişkiler var; özet halinde birkaçını sunalım:

a) Bakara suresinin 102. ayetinde Hz. **Süleyman** zamanındaki bir hadiseden söz edilirken; "İnsanlara sihir öğreten şeytanlar, Allah'ın izni olmadan kimseye zarar veremezler/hiçbir etkileri olamaz..." deniliyor. Yine **Mücadele** suresi 10. ayette "Allah'ın izni olmadan şeytanlar (değil ki peygamber) normal bir Müslümana bile zarar veremezler" diyor. Hatta Kur'an'ın birçok yerinde Musa ile çeşitli sihirbazlar arasında yaşanan mücadele-

---

320 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 1312, 1352; **Buhari**, Tip-47, 49, 50; Edep-86; Cizye-14; **Müslim**, Selam-2189; *El Lu'lu ve'l Mercan* no: 1412.

de kendisinin galip geldiği; karşı tarafınsa mağlup olup ona hiçbir zarar veremediği belirtiliyor.[321] İslami kaynaklara bakılırsa, bir Yahudinin büyüsü yüzünden Hz. Muhammed'in davranışlarında dengesizliklerin meydana geldiği kesin. Bu durumda; "Acaba Allah neden Musa'ya yardımcı oldu, onu sihirbazlara karşı galip çıkardı da; Muhammed'i, bütün peygamberlerin en büyüğü olduğu halde niye sihirbazların etkisinde bıraktı?" çelişkisi gündeme gelir.

Sürekli olarak "Kur'an'da ve Tevrat'da genelde Hammurabi gibi eski kanunlardan alıntılar var" diyorum ve tabletlerdeki bilgilerle bunların karşılaştırmalarını yapıyorum. Kur'an'ın **Bakara** suresi 102. ayetinde **Hammurabi**'nin başkent yaptığı Babil şehrinden söz edilmesi, Sumerlerin âdetlerinden etkilenildiği konusunda haklı olduğumuzun bir başka kanıtıdır. İlgili ayetin anlamı az önce sunulmuştu. Doğrusu, Hz. Muhammed burada kendisinden önceki örf ve âdetlerden haberdar olduğuna, bunlardan yararlandığına, **'Babil'** ismini kullanarak bir işarette bulunuyor.

b) Hz. Muhammed'in; "Sihir malzemesinin atıldığı kuyunun etrafındaki ağaçların dalları bu malzeme nedeniyle şeytan kafası gibi olmuştu, bundan dolayı o kuyunun suyu bulanık hale gelmişti" açıklamasının bir izahı olabilir mi! Acaba Muhammed'in kendisine inandığı şeytanın kafası nasılmış ki, ağaçların dallarını da ona benzetiyor!

c) İşin ilginç yanı, bu olayın Kur'an'da anlatılmış olmasıdır. Hz. Muhammed'in başına gelen bu sihir belası nedeniyle **Felak** ve **Nas** surelerinin indiği, birçok tefsir ve hadis kaynağında yazılı. Başka kaynağa gerek yok; ayet zaten bu olaya değiniyor. Allah, **Felak** suresi 4. ayetinde; **"Ey Muhammed! Düğümlere üfürenlerin** (üfürükçülerin) **şerrinden Allah'a sığınırım de!"** anlamında Muhammed'e emir veriyor. Herhalde durup dururken Hz. Muhammed'e böyle bir talimat verilmez; bunun, konuyla ilgisi olduğu belli. Muhammed Peygamber'in sihirden etkilendiğini anlatan **Ayşe**, Muhammed'le Medine döneminde evlenmiştir. Onun bu sözlerinden, bu dönemde de Muhammed'in bu has-

---

321 A'raf suresi-117; Taha suresi 69; Şuara suresi- 45-46 ve daha niceleri.

talığının (din mantığından hareketle) devam ettiği ortaya çıkıyor. Halbuki bu beladan kurtulabilmesi için bir nevi reçete gibi gönderilen **Nas** ve **Felak** sureleri, Mekke döneminde inmiştir.

İşin mantıksal yanı bir tarafa; tarihi olaylar da gösteriyor ki, inen bu ayetlerin Hz. Muhammed'e şifa oldukları iddiası doğru değildir. Bir de **Ayşe**, Muhammed kendi hanımlarıyla yattığı halde; "Hayır, yatmadım diyordu" hadisini aktarırken, çok önemli bir ipucu daha veriyor. O da şu: Muhammed'in birden fazla kadınla evliliği ancak Medine döneminde gerçekleşmiş. Bu durumda, Mekke'de inen **Nas** ve **Felak** surelerinin kendisine yarar sağlamadığı çok açık. Sonuç olarak, olayın akıldan uzaklığı bir yana; kendi içinde çelişkileri olduğu gözardı edilmemeli.

Kur'an'da geçen ve Sumer mitolojisinde anlatılan cezalarla ilgili önemli gördüğüm ortak yanları özetleyelim:

1) Cinayet işleyen kişinin yakalanıp öldürülenin akrabasına teslim edilerek gerekenin onlar tarafından yapılması prensibi, hem Kur'an'la Tevrat'ta, hem de Asur Kanunlarında ortak olarak işlenmiştir.[322]

İlginçtir, bundan yaklaşık **4000** yıl önce yaşamış olan **Ur-Nammu** (MÖ. 2111-2084), eğer şu an sağ olsaydı, o günkü anlayışıyla kısas konusunda rahat bir şekilde Avrupa Birliği'ne üye olabilirdi! **Ur-Nammu**, kesilen burun, el, ayak ve benzeri organların cezalarını kendi kanununa para olarak yazmış. Bu konuda aynı esnekliği **Esnunna** da göstermiştir.[323]

Kur'an'a göre bir köle, istenen parayı ödediği takdirde sahibi kendisini özgürlüğüne kavuşturabilir. Bu işlem yeni bir şey değil; aksine Sumerlerden kalmadır.[324] Kur'an'la Tevrat'ta anlatılan kısas cezasının aynısının Hammurabi Kanunlarında var olduğu daha önce de belirtildi. Kur'an'da, bazı suçlular için; **"Onları asın, elleri ve bacaklarını çapraz olarak kesin"** denilmesi, ayetlerin kökeni konusunda verilmiş çok açık bir yanıttır.

---

322 İsra suresi 33. ayet; *Tevrat*, Sayılar, 35/19, Tesniye 19/11-13; Asur Kanunları, Tablet B. md. 2.

323 Ur-Nammu Kanunları, md. 15-16; Esnunna Kanunları, md. 42-49.

324 Nur suresi 33. ayet; Lipit İştar Kanunları, md. 14.

2) İnsan çalma/kaçırma meselesi çok önemli olduğu halde Kur'an buna değinmemiştir. Diyelim bir insan başka birine borçla bir kilo soğan satsa, **Bakara** suresinin 282. ayetine göre bu iki kişi arasında şahit, senet gerekir; ancak bir insanı öldürmek veya çalmak çok önemli olduğu halde Kur'an buna bir açıklık getirmemiştir. Bu konu, hadislere ve mezhep imamlarının takdirine bırakılmıştır. Tevrat'la Sumer Kanunlarında bunu yapan kişiye uygulanan ceza belirtilmiştir.[325]

Kur'an'da hırsıza öngörülen el kesme cezası bazı durumlarda Sumerlerde de uygulanıyordu.[326] Yani bu ceza iyi de olsa -ki iyi bir yanı yoktur- kötü de olsa, Hz. Muhammed'in buluşu değildir. Daha önce de belirtildiği gibi bazı Sumer yöneticileri hırsızlık cezasını para olarak tatbik ediyorlardı.[327]

3) Hayvanla cinsel ilişkiye girmenin cezası Tevrat'ta belirlendiği halde,[328] bu konuda Kur'an'da herhangi bir açıklık yok. Yine zina yapan bir cariyeye uygulanan cezanın, hür bir kadına uygulanan ceza kadar olmaması, hem Sumer Kanunlarında, hem de Tevrat'la Kur'an'da ortak olarak işlenmiştir. Cariye, zinadan dolayı idam edilmez; kendisine başka yöntemler uygulanır.[329]

4) Kur'an'a göre, evlenen bir kadına evlilik esnasında kocası tarafından verilmesi gereken mehir ücreti ne kadar olursa olsun boşandığı an kocası ona vermeli **(Nisa suresi, 20. ayet)**. Kadınlar için benzer haklar Sumer Kanunlarında da vardı. Hatta Sumerlerde boşanan bir kadının küçük çocukları varsa, kocasının tüm malının 1/2'si ona verilir, kadın bununla çocuklara bakardı. Çocuklar büyüdüğünde ise bu mal kendi aralarında paylaşılır; her birinin payına eşit bir hisse de, annelerine verilirdi. Kadının, verasetten erkeğin yarısı kadar pay alma hadisesi Kur'an'ın meşhur bir hükmüdür. Sumerlerde ise baba kendi kızına çeyiz ve düğün masrafını

---

325 *Tevrat*, Çıkış 21/16; Hammurabi Kanunları, md. 14.

326 Maide suresi, 38. ayet; Hammurabi Kanunları, 253. md.

327 Lipit İştar Kanunları, md. 9.

328 *Tevrat*, Levililer, 20/15.

329 Nisa suresi 25. ayet; *Tevrat*, Levililer 19/29-24; Esnunna Kanunları, md. 31; Ur-Nammu Kanunları, md. 5.

vermek zorundaydı.[330] Ölen bir babanın evlenmeyen bir kızı varsa, erkeğin payının 1/3'ü kadar ona mal verilirdi.

5) Sumerlerde istisnalar hariç (kadının hasta olması veya çocuk doğurmaması gibi) birden fazla kadınla evlenmek kolay değildi.[331] Kur'an'da ise birden fazla kadınla evlilik yasağı şöyle dursun; erkekler için kapı ardına kadar açıktır.

6) Zorla yapılan bir zina olayının cezası hem Tevrat'ta, hem de Sumer Kanunlarında belirtilmiş;[332] fakat Kur'an'da buna değinilmemiştir. Yine zina iftirası konusunda iftiracı kişi hanımın eşi ise, uygulanan yöntem başka; yabancı biriyse başkadır. Bu konuda da Kur'an'la Sumer Kanunlarında uygulama aynıdır. Kur'an'a göre eğer iftiracı, kadının eşi ise, bu iş yeminle biter; yabancı biriyse ve de dört şahitle ispat edemezse o zaman **80 değnek** cezası tatbik edilir. Sumer Kanunlarında da iftira eden, kadının eşi ise; bu problem yeminle halledilir, yabancı ise nehre atılırdı.[333]

Livata cezası konusunda Kur'an'da, Tevrat ve Sumer Kanunları kadar açıklayıcı bir bilgi yoktur. Kur'an'da, Lut Peygamber'e gelen meleklerin erkek olduklarının yazılı olması, (gelen meleklerin erkek oldukları, Lut'la ilgili daha önce sunduğum ayetlerde geçiyor) doğrusu ilginç bir şey!

Bu başlık altında işlenen konulara ilişkin benzer ortaklık örnekleri daha da çoğaltılabilir. Bu bölümü şu kısa ifade ile bitirmek istiyorum: Böylesine zengin bir mirasa konan Hz. Muhammed'in, çoğu zaman efsanelere dayanması gayet normaldir. Kur'an ve İslam'ın kendisi Sumer örf ve âdetlerinden epeyce etkilenmiştir.

---

330 Hammurabi Kanunları, md. 137, 166, . 182-184; Nisa suresi, 11. ve 176. ayetleri.

331 Hammurabi Kanunları, md. 144-147.

332 Hammurabi Kanunları, md. 130; *Tevrat*, Tesniye 22/25-29.

333 Nur suresi, 4-9; Hammurabi Kanunları, md. 131,132.

6. BÖLÜM

HZ. MUSA KATİL, KARDEŞİ HARUN PUTYAPICISI MIYDI?

Bilindiği gibi kitabın başında; "Kur'an'daki hikâye, efsane kısmına girmeyeceğim; ancak hayatla ilgili konulardan ve onların kökenlerinden söz edeceğim" demiştim. Elbetteki Kur'an'da var olan her şey Sumerler dönemindeki olaylara özgü değildir. Kur'an'da, birçok konuda Tevrat'tan da aktarımlar yapılmıştır. Hemen belirtelim ki, Tevrat'tan aktarılanların da öncesi var; onlar da bir ilk değildir. Tevrat'ta ayrıca, **Musa**'nın günlük siyasetini içeren meseleler de vardır. Tevrat'tan Kur'an'a ne kadar alıntı yapıldığına ilişkin bir fikir sahibi olabilmek için bazı bilgiler verdikten sonra konumuza geçeceğim.

Burada Musa'nın katil olduğunu söylerken, ona hakaret gibi herhangi bir artniyet taşımıyorum. Kaldı ki sunacağım bilgiler, herhangi bir yorum değil; Kur'an ve Tevrat'ta yazılı net açıklamalardır. Aslında bu başlıkta ilk etapta algılananın dışında önemli konular da var. Hz. Musa'nın bir katil, kardeşi Harun'un da putyapıcısı olması, bu bölümün az bir kısmını oluşturuyor. Başlık sonuna kadar takip edildiğinde zaten durum anlaşılacaktır.

Kur'an'ın toplam **114** suresinden **34**'ünde **136** yerde **Musa** ismi geçiyor. Bu rakama, Musa'yla ilgili zamir, fiil, sıfatlar... da-

hil değildir.[334] Yine Musa'nın kendisiyle mücadele ettiği **Firavun**'un ismi, Kur'an'da **74** yerde geçiyor; ki bu sayıya, onun hakkında kullanılan zamir, sıfat, fiiller... girmiyor. Yine Kur'an'da Tevrat ismi **18**, İncil ismi de **12** yerde geçiyor.[335] Kur'an'da **Musa** öylesine aşırı derecede işlenmiştir ki, bazen aynı tema, aynı cümle (harfiyyen) değişik surelerde birkaç kez tekrarlanmıştır. Bu konuda somut tekrar cümlelerinden örnekler vermeye geçmeden önce, sık sık tekrarlanan bazı konular hakkında genel bir bilgi sunmak istiyorum.

Kur'an'da **Musa** ile **Firavun** arasında geçen tartışmalar olsun, Musa ile Firavun taraftarı sihirbazlar arasında yapılan sihirbazlık yarışları ve Musa ile Allah'ı arasında olup bitenler olsun hem çok fazla işlenmiş, hem de aynı cümleler aşırı derecede tekrarlanmıştır. **286** cümleden oluşan **Bakara** suresi (**Musa**'nın kavminin ineğe tapmasından söz ettiği için bu adı almıştır. **Bakara**, Arapçada inek demektir. Yani Türkçesi "İnek suresi" demektir.) buna iyi bir örnektir. **Araf** suresinde hiç ara verilmeden 103'ten 145'e kadar Musa'nın efsanesi anlatılıyor. Daha sonra aynı surenin 148'den 156'ya, 159'dan 169'a kadar olan ayetleri ve 171. ayeti adı geçen efsaneye ayrılmıştır. Aynı olaylara, **Yunus** suresi 75'ten 93'e ve **Hud** suresi 96'dan 99'a kadar geçen ayetlerde yine kısa değinmeler vardır. **İbrahim** suresi 5'ten 8'e, **Taha** suresi 9'dan 98'e kadar, **Enbiya** suresi 45'ten 49'a, **Şuara**

---

[334] Bakara suresi: 51, 53, 54, 55, 60, 61, 67, 87, 92, 108, 136, 246, 248. ayetler; Âl-i İmran: 84; Nisa: 153'te iki kez, 164; Maide: 20, 22, 24; En'am: 84, 91, 154; A'raf: 103, 104, 115, 117, 122, 127, 128, 131, 134, 138, 142'de iki kez, 143'te iki kez, 144, 148, 150, 154, 155, 159, 160; Yunus: 75, 77, 80, 81, 83, 84, 87, 88; Hud: 17, 96, 110; İbrahim: 5, 6, 8; İsra: 2, 101'de iki kez; Kehf: 60, 66; Meryem: 51; Taha: 9, 11, 17, 19, 36, 40, 49, 57, 61, 65, 67, 70, 77, 83, 86, 88, 91; Enbiya: 48; Hac: 44; Muminun: 45, 49; Furkan: 35; Şuara: 10, 43, 45, 48, 52, 61, 63, 65; Neml: 7, 9, 10; Kasas: 3, 7, 10, 15, 18, 19, 20, 29, 30, 31, 36, 37, 38, 43, 44, 48'de iki kez, 76; Ankebut: 39; Secde: 23; Ahzab: 7, 69; Saffat: 114, 120; Gafir: 23, 26, 27, 38, 53; Fussilet: 45; Şura: 13; Zuhruf: 46; Ahkaf: 12, 30; Zariyat: 38; Necm: 36; Saf: 5; Naziat: 15 ve A'la: 19. ayetler.

[335] **Tevrat** kelimesi: Âl-i İmran, 3, 48, 50, 65, 93 iki kez, Maide, 43, 44, 46 iki kez 66, 68, 110; Araf, 157; Tevbe, 111; Fetih, 29; Saf, 6; Cuma, 5. **İncil** kelimesi: Âl-i İmran, 3, 48, 65; Maide, 46, 47, 66, 68, 110; Araf, 157; Tevbe, 111; Fetih, 29; Hadid, 27.

suresi 9'dan 68'e, **Neml** suresi 7'den 14'e, **Kasas** suresi 3'den 48'e, **Naziat** suresi 15'ten 26'ya kadar yine aynı efsaneler anlatılıyor. Kur'an'ın değişik yerlerinde var olan kısa değinmeler bu belirtilenlerin dışındadır.

Kur'an'da Musa hakkındaki aşırı tekrarlarla ilgili bu kısa bilgiden sonra, bazı somut tekrarlara örnekler vermeye geçebiliriz.

a) Musa ve Harun Mısır'a gidip Firavun'a **"Biz tanrı elçileriyiz"** deyince, Firavun kendi kavmine, **"Bunlar sihirbazlar"** diyor. Bunun üzerine kavmi kendisine; "Eğer bunlar sihirbazsa o zaman Musa ve Harun'u alıkoy, şehirlere de elçiler yolla; nerede uzman sihirbazlar varsa getirsinler" diye teklif sunuyorlar. Bunu anlatan ayetler, Kur'an'ın değişik (zamanlarda ortaya atılan) surelerinde tekrarlanmıştır.[336] Sonuçta **Firavun** tarafındaki yarışmacı sihirbazlar **Musa**'ya yenilince; **"Âlemlerin Rabbine inandık"** diyorlar. daha sonra **"Musa ve Harun'un Rabbine"** diye bağımsız bir ayetle devam ediliyor. Bunlar, Kur'an'da birden fazla yerde anlatılmaktadır.[337]

(Tanrı) "Hatırlayın ki, bir vakit sizi Firavun sülalesinden kurtardık. Sizi azabın kötüsüne mahkûm ediyorlardı: Oğullarınızı boğazlıyor/öldürüyor, kadınlarınızı da sağ bırakıyorlardı. Bunda Rabbiniz tarafından size büyük bir imtihan vardı" diyor. Tanrı Musa'ya **"Asanı bırak/yere at"** derken, Musa onu atıp çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan kaçıyor. Bu arada Allah ona; "Korkma ey Musa! Zira peygamberler yanımda korkmazlar/yüzünü dön, zira sen güven içerisindesin" diyor.

Bu olaylar Kur'an'da değişik surelerde tekrar edilen ayetlerdendir.[338]

b) Musa ile sihirbazlar arasında yapılan mücadalede, **"Musa bastonunu yere bırakınca ejderhaya dönüşüverdi"** ayeti, hem **A'raf** suresinde, hem de **Şuara** suresinde aynen geçiyor.[339] "Mu-

---

336 Araf suresi 111-112 ve Şuara suresi 36-37. ayetleri.

337 Araf 121-122 ve Şuara 47-48. ayetler.

338 Birinci örnek, Bakara suresi, 49; ile A'raf suresi, 141'de geçiyor. İkinci örnek ise Neml, 10. ayetle Kasas suresi, 31'de İbrahim suresi 6. ayette geçiyor.

339 A'raf, 107; Şuara, 32. ayetler.

sa elini koynundan çıkarınca bembeyaz olup görenlerin gözünü kamaştırıyordu" cümlesi de Kur'an'da değişik surelerde geçiyor.[340] "Musa, mücadeleden galip çıkınca, Firavun tarafında yarışmaya katılan sihirbazların hepsi secdeye kapanıp Musa'nın tanrı elçisi olduğunu kabul ediyorlar" ifadesi, Kur'an'da birden fazla yerde tekrarlanmıştır.[341] "Biz Musa'ya, asanı yere bırak/at diye vahiy gönderdik. (Musa atınca) Bir de baktılar ki asa onların bütün uydurduklarını yakalayıp yutuyor" ayeti de Kur'an'da tekrarlananlar arasındadır.[342]

Burada hemen şunu da ekleyelim ki, misyonları farklı olmakla birlikte asa hikâyesi Sumer Kanunlarında da önemliydi. Onlarda asa, adaletin-güçlü olmanın sembolüydü **(Hammurabi Kanunları, sonsöz, 24/42-45)**. Sumerlerden kalma asa efsanesinin zaman içinde farklı bir biçimde/bir sihirbazlık gücü olarak kutsal kitaplara konu olması gayet normaldir. Doğrusu asa (her ne asa ise) efsanesi de çok eskilere dayanır.

c) "İsrailoğulları (Firavundan kurtulup) çöle çıkınca, (Güneş'te yanmasınlar diye) biz bulutu (şemsiye gibi) üzerlerine gölgelik yaptık. Ayrıca biz onlara kudret helvasıyla bıldırcın (kuşunu) gönderdik. Size rızk olarak gönderdiğimizden yiyin dedik" ayeti, Kur'an'da üç değişik yerde geçiyor. Ancak **Taha** suresinde buluttan söz edilmiyor; burada yalnız kudret helvasıyla bıldırcından bahsediyor. Neden bu ayette bulutu kudret helvasıyla bıldırcından ayırdığı sorusuna yanıt yok![343]

İlginçtir ki, tanrının bulutu şemsiye yapma mucizesi İncil'de de geçiyor, İsa ve arkadaşlarına da **bulutu şemsiye yaptığını** söylüyor **(Markos İncili, 9/7)**. Bu efsane Tevrat'ta daha net ifadelerle anlatılmıştır. **(Tevrat, Çıkış, 24/15-18)**

d) Sihirbazlar Musa ve Harun'a yenilince inanıyorlar. Bu arada Firavun onlara; "Benden izinsiz inandınız. O, gerçekten size sihir öğreten büyüğünüzdür. Andolsun ki ben ellerinizi ve ayak-

---

340 A'raf suresi, 119-123; Şuara suresi 46-49. ayetler.

341 Araf suresi, 119-123; Şuara suresi 46-49. ayetler.

342 Araf 117; Şuara 45. ayet.

343 Bakara suresi, 57; Araf, 160; Taha, 80. ayetler.

larınızı çapraz olarak keser, sizi hurma ağaçlarının kütüklerinde çarmıha gererim..." diyor.

Bu ayet, birkaç yerde geçiyor; ancak bazılarında sizi asarım, bazılarında ise sizi hurma ağaçlarının kütüklerinde asarım şeklindedir. Aralarındaki fark bu.[344]

e) Musa ve kavmi denizi aşıp çöle çıkınca; kavmi, susuzluktan Musa'ya müracaat ediyor. Bunun üzerine tanrı Musa'ya vahiy gönderip **"elindeki asanı taşa vur"** diyor. Musa asasını taşa vurunca, 12 pınar birden fışkırıyor. Zaten İsrailoğulları çöle çıktıkları vakit -Kur'an'a göre- 12 boy/kabileye ayrılıyorlar. Tanrı, Musa'nın bastonunu yere vurmasıyla, her kabile için özel bir pınar ortaya çıkarıyor.

Bu efsaneyi anlatan cümleler de Kur'an'da birden fazla yerde geçmektedir.[345] Allah asa mucizesini Musa'ya ilk gösterdiği zaman kendisine, **"Asanı bırak!"** diyor. Musa onu yere bırakınca bir de bakıyor ki çevik bir yılan gibi hareket ediyor. Buna karşı Musa (korkudan) kaçıyor. Tanrı kendisine, **"Korkma, peygamberler yanımda korkmazlar/emniyettedirler..."** diyor. Benzer cümleler Kur'an'ın değişik surelerinde tekrarlanmıştır.[346]

f) Hatırlanacağı gibi kitabın bir başka yerinde Hz. Muhammed'in **Mirac** gecesinde (göklere çıktığı gece demektir) günde kılınması gereken 50 vakit namazla tanrıdan döndüğü; ancak göklerde Musa'yla karşılaşıp olup bitenleri ona anlatınca, Musa'nın ona, "Kimse günde elli vakit namaz kılamaz, tekrar Allah'a git ricada bulun, indirim yapsın!" dediğini; bunun üzerine Muhammed'in geri dönüp ricada bulunduğunu; bunun üzerine gündelik namazların, bildiğimiz beş vakit namaza indirildiğini anlatmıştık.

Musa'nın tanrıdan bir şeyler alması konusunda, Kur'an'da örnekler hayli fazladır. Allah kendisini peygamberlikle ilk görevlendirdiği zaman, o bazı itiraz ve tekliflerde bulunuyor, istediklerini de alabiliyordu. Birkaç kısa örnek verelim: "Allah'ım

---

344 Araf, 123-124; Taha 71 ve Şuara 49. ayetler.

345 Bakara suresi, 60; Araf suresi 160 ayetler.

346 Neml suresi 10 ve Kasas suresi 31. ayetler.

göğsüme genişlik ver, işimi kolaylaştır, dilimi aç ki sözümü iyi anlasınlar ve bana ehlimden/akrabamdan bir de yardımcı ver: Kardeşim Harun'u. Onunla sırtımı güçlendir. Onu işimde/peygamberlikte ortak kıl. Tâ ki seni çok tesbih edip analım" diyor. **(Taha suresi, 24-39)**

Musa'nın bu isteği **Kasas** suresi 33-35'te yine gündeme geliyor. Tanrı onu Firavun'a gönderince kendisi, "Allah'ım, ben onlardan birini vurdum (Musa daha önce onlardan bir erkek öldürmüştü; burada kasdedilen budur); beni öldüreceklerinden korkarım. Kardeşim Harun'un lisanı/dili benimkinden daha fasihtir; onu da benimle yardımcı olarak gönder. Ben onların kendimi yalanlamalarından korkarım" diyor. Bu isteklerden sonra tanrı **Musa**'ya yine olumlu yanıt veriyor.

Musa başka bir konuda da Allah'a dua ediyor ve yine başarıyor: "Ya rab, sen Firavun ve kavmine imkân, mal vermişsin. Yolundan saptırsınlar diye mi verdin? Ya Rab, onların mallarını sil süpür ve kalblerini şiddetle sık. Çünkü o acıklı azabı görmedikçe inanmazlar" diyor.[347] **Musa**'nın bu duasına/itirazına karşı **Allah/Yehova**; "İkinizin de duası kabul olundu" (yani ben Firavun'dan serveti alacağım) yanıtını veriyor. Musa yine başarıyor (bunlar yorum değil; bizzat Kur'an'ın lafzıdır).

Görüldüğü gibi **Cebrail** bazen aynı anlamı ve harfleri içeren ayetler için birkaç kez göklere çıkıp inmiş! Burada önemli bir nokta göze çarpıyor: Her ne kadar İslamcılar kabul etmese de, Kur'an'daki benzer bilgilerden yola çıkılarak Musa'nın zaman zaman kendi tanrısına danışmanlık yaptığı kesin.

Kur'an'da **Musa** konusunda benzer tekrar örnekleri çok fazladır. Kur'an cümlelerinin birbirlerinin aynısı olması bir yana; nerdeyse onun değişik surelerinin sayfaları başka surelerin sayfalarıyla hemen hemen aynı. Okuyucu, Musa'yla ilgili Kur'an'ın **Araf** suresi 103'den itibaren, **Şuara** suresi 16. ayetten başlamak üzere, **Kasas** suresi 65. ayet'ten sonra ve **Yunus** suresi 79'dan itibaren, Kur'an'ın herhangi bir Türkçe tercümesini yanına alıp bir karşılaştırma yapabilir. Anlatılan olaylar hemen hemen aynıdır.

---

347 Yunus suresi 88-89'da.

Musa'yla ilgili Tevrat'ta var olan bilgilerin Kur'an'da nasıl işlendiğine dair birkaç örnek daha sunalım:

1) Kur'an'da anlatılıyor ki; Rab, Hz. Musa'ya **"Elindeki nedir?"** diye soruyor. Musa buna yanıt olarak, **"Asamdır!"** diyor.[348] Rab tekrar kendisine, **"Onu yere at!"** diyor. Musa onu yere atınca yılan oluveriyor. Bundan ötürü kaçıyor.[349] Allah yine Musa'ya, **"Elini koynuna koy!"** diyor. Musa koynuna koyup çıkarınca, bir de bakıyor ki eli, gözleri kamaştıracak kadar bembeyaz olmuş.[350] Rab, Musa'yı Firavun'a gönderince, Musa bazı itiraz ve tekliflerde bulunuyor ve en son Allah onun isteklerini yerine getiriyor. İşte bunlar, Tevrat'tan Kur'an'a aktarılan konulardır.[351]

2) Musa çölde bir ateş görüp ondan yararlanmak için yanaştığı sırada Allah ona seslenerek, **"Ben, benim, Rabbinim. Papuçlarını çıkar. Çünkü sen kutsal olan Tuva vadisindesin"** diyor.[352] Tarihi bilgilere göre bu vadi yeryüzünde, Sina'da bir yerde.

İşin ilginç tarafı, Musa'nın Allah'ı Tevrat'ta ona hitaben, **"Ben, benim, Rabbinim"** diye bir ifade kullanmış. Bu ifade olduğu gibi Kur'an'a aktarılmıştır. Kur'an'da Musa'yla ilgili kullanılan **"Ben benim Rabbinim"** cümlesi, ikinci bir yerde geçmiyor. Daha sonra Musa Mısır'a gidince, onunla Firavun sihirbazları arasında yapılan yarışta hem Musa'nın, hem de onların yere attıkları asalar, yılanlara dönüşüyor. Sonuçta **Musa**'nın ejderhaya dönüşen asası, onlarınkini yutunca, onlar Musa'nın tanrı elçisi olduğuna inanıyorlar. Bunun üzerine Firavun kendi adamlarına kızıyor, ağır ceza vereceğini söylüyor.[353] Bu da Tevrat'tan Kur'an'a geçmedir. Bir de Kur'an'da anlatılan **Musa**'nın tanrıdan randevu alıp **70** seçme insanla birlikte dağa tanrıyı dinlemeye gitmesi, tanrının emriyle kavminin dağın eteğinde bekle-

---

348 *Tevrat*, Çıkış 4/2; *Kur'an*, Taha suresi 17. ayet.

349 *Tevrat*, Çıkış 4/3-4; *Kur'an*, Kasas suresi 31. ayet.

350 *Tevrat*, Çıkış 4/6; *Kur'an*, Kasas suresi 31. ayet.

351 *Tevrat*, Çıkış 4/13-17; *Kur'an*, Taha 25-32; Şuara 13-16 ve Kasas suresi 34-35.

352 *Tevrat*, Çıkış 3/2-14, 29/46; *Kur'an*, Taha suresi 10-12. ayet.

353 *Tevrat*, Çıkış 4/3-4; *Kur'an*, Şuara suresi 36-37 ve 44-45. ayet.

mesi, **Musa** ve **Harun**'un dağa çıkıp tanrıyı dinlemeleri hikâyesi, Tevrat'ta fazlasıyla anlatılmaktadır.[354]

3) Musa ile Firavun arasında mücadele devam ederken; diğer yandan Allah, Firavun ve yandaşlarını çeşitli musibetlerle cezalandırıyor. Bu cezalardan biri onların tüm sularını kana çevirmektir. Onları ayrıca kurbağalar, haşere, tatarcık, çekirge, dolu gibi afetlerle cezalandırıyor. Bunlar Tevrat'ta teker teker isimleriyle ve de detaylıca anlatılıyor. Kur'an'da ise; asa, cepten çıkarılan elin bembeyaz olup gözleri kamaştırması, kan, tufan, haşere, kurbağa ve çekirge gibileri ismen geçiyor; ancak Tevrat'ta ismen anlatılıp da Kur'an'a aktarılmayanları ise, **"Andolsun ki biz Musa'ya apaçık dokuz mucize verdik"**; **"Musa, Firavun ve kavmine dokuz mucize ile gitti"** diye mutlak bir ifade ile veriyor.[355]

İslam'ın çok önem verdiği sakal ile sarık geleneği de Yahudi âdeti olup Tevrat'tan birer aktarmadır.[356] Yine Allah Musa'ya **"Firavun'a git müsaade versin ki İsrailoğulları memleketinden çıksın"** diyor. Bu cümle de Tevrat'tan alınmadır.[357]

Tevrat'ta anlatılan **Musa**'nın doğup büyümesi, **Firavun**'la nasıl buluştuğu, Medyen'de **Şuayıb**'la (Tevrat'ta **Yatro** diye geçiyor. **Çıkış, 3/1**) nasıl tanışıp kızıyla evlendiği, orada Şuayıb Peygamber'e yıllarca çobanlık yaptığı... tüm hayat hikâyesi de, olduğu gibi Kur'an'a alınmıştır.[358]

İncil'de efsanelere fazla yer verilmediğinden, Hz. Muhammed bu konuda en çok Tevrat'a başvurmuştur. Kur'an'da bu konular çok düzensiz ve dağınık bir biçimde yer almıştır. Örneğin, Mekke döneminin ilk beş yılında inen **Taha** ve **Naziat** surelerinde Musa'yla ilgili bu anlattıklarım Kur'an'da yer almaya başlamış, daha sonra Mekke'nin son üç yılında gelen **Araf, Yunus,**

---

354 Araf suresi, 155. ayet; Tevrat, Çıkış 24/1-2.

355 Araf suresi 133; İsra suresi 101 ve Neml suresi 12. ayetler; ayetler; Tevrat, Çıkış, 7/17, 8/2-7, 8/16; 9/9, 19; 10/12.

356 *Tevrat*, Çıkış, 28/37-39.

357 Taha suresi 47, Şuara suresi 16-17; *Tevrat*, Çıkış 6/10.

358 *Tevrat*, Çıkış, 1. ve 2. bab'lar; *Kur'an*, Kasas suresi 7-17 ve Taha suresi 38-40. ayetler.

Kasas ve **Şuara** gibi surelerde bu konular bir daha işlenmiş; Medine'ye geçilince, orada ilk yılda inen **Bakara** suresiyle, son yılda inen **Maide** surelerinde konu tekrar gündeme getirilmiştir. Bu surelerdeki ayetlerin özet anlamları daha önce sunuldu. Burada anlatılan, sadece bu efsanelerle ilgili bilgilerin Tevrat'taki bilgilerle virgülü virgülüne çakışık olduğudur.

Söz Musa'yla ilgili efsaneler hakkında Kur'an'daki aşırı tekrarlardan açılmışken, bunun dışında Kur'an'da var olan genel tekrarlarla ilgili biraz daha bilgi verelim.

İslami kesim daima, **"Kur'an'ın 6666 ayeti var, her biri tek başına olağanüstü anlamlar içermektedir"** gibi çok abartılı ifadeler kullanır. Ben de bir zamanlar buna (safca) inanıyordum. Elbetteki Kur'an ilmini, Arapça'yı bilmeyen, zanneder ki bu sav doğrudur. Halbuki bunun gerçekle ilgili yoktur. Şu an piyasada bulunan Kur'an'larda sayısal olarak altı bin küsur ayet vardır; ancak aynı anlamı içeren cümlelerin, tekrarlanan ayetlerin sayısı çok fazladır. Bu tür örnekler haddinden fazla mevcuttur. Bu durum, Hz. Muhammed'in Kur'an ayetlerini oluştururken aynı konu hakkında farklı zamanlarda açıklamalarda bulunmuş olmasından ya da daha önce aynı konuda söylediklerini hatırlamamasından kaynaklanıyor olabilir.

Kur'an'da genel konulardaki aşırı tekrarları gösteren birkaç kısa örnek:

* "Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ı tesbih etmekte/ anmaktadır. O, aziz ve hakimdir" ayeti, harfi harfine Kur'an'da üç ayrı yerde vardır.[359]

* "Her ümmetin bir eceli/ vakti vardır. O vakit geldiğinde artık bir saat geri de kalmaz, ileri de gitmez" ayeti, Kur'an'da iki surede geçmektedir.[360]

* "Uykuyu bir sükûnet, geceyi bir örtü, gündüzü de bir geçim zamanı yaptığını" belirten ayet için de Cebrail iki sefer indirmiş.[361]

---

359 Hadid, 1; Haşr, 1 ve Saf 1. ayetler.

360 Araf, 34; Yunus, 49.

361 Furkan, 47 ve Nebe, 9-11.

* "Şüphesiz sen ölülere duyuramazsın. Arkalarına dönmüş kaçarlarken sağırlara da işittiremezsin" ayeti iki ayrı yerde geçiyor.[362]

* "Allah size ölü hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanları haram kılmıştır. Ancak kişi zaruret halinde ve yalnız ihtiyacı kadar, kimseye zarar vermemek kaydıyla bu haramdan yiyebilir, ona günah yoktur. Allah gafur ve rahimdir" cümlesi, olduğu gibi iki değişik surede geçmektedir.[363]

* "Ey peygamber, kâfir ve münafıklarla cihat et/onlarla savaş. Onlara karşı sert ol. Onların varacağı yer cehennemdir. Orası ne kötü bir yerdir" ifadesi, Kur'an'ın iki suresinde harfiyyen tekrarlanmaktadır.[364]

Kur'an'da **"Gılman"** diye adlandırılan ve ahirette cennet ehline servis yapacak olanlar hakkında da aşırı derecede tekrar vardır:

* "Etraflarında (cennettekileri kasdediyor) ölümsüz genç hizmetçiler dolaşırlar, onları görünce saçılmış inciler gibi sanarsın."[365]

* "Etraflarında ölümsüz hizmetçiler dolaşırlar. Akan içki kaynağından doldurulmuş kadehlerle, ibriklerle ve testilerle servis yapacaklar."[366]

* "Sedeflerinde saklı inciler gibi (cennet ehline özgü) hizmetçiler fırıl fırıl etraflarında dönerler/servis yaparlar" ayetiyle bu gılman meselesi bir daha tekrarlanıyor.[367]

Farzedelim ki böyle ütopik bir cennet vardır; Kur'an inancına göre böylesine bir hizmet Müslümanlara mahsustur. İslam'a göre **Edison** gibi elektriği icat edip insanlığın hizmetine sunan, teknolojiyi var eden... insanlara, böyle bir şey yok. Burada şunu sormak lâzım: Acaba **gılman** denilen bu cennet hizmetçilerinin

---

362 Neml, 80 ve Rum, 52. ayetler.

363 Bakara suresi, 173 ve Nahl suresi 115. **Maide suresi** 3. ayette buna yine değinilmiştir.

364 Tevbe, 73; Tahrim, 9.

365 İnsan suresi, 19. ayet.

366 Vakıa, 17-18.

367 Tur suresi, 24. ayet.

cezası nedir ki, İslam inancına göre sonsuza dek sürecek olan cennette, Allah'a kulluk eden inananlara **kölelik** etsinler? İslam'daki kölelik zihniyeti, öbür dünyaya bile kendini yansıtıyor. O yaratıkları rahatsız etmeden cennetlik olan adamlarının işini yine bitirebilirdi!

* Kur'an'da; "O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?" ifadesi, **Rahman** suresinin **31** yerinde bağımsız birer ayet olarak geçiyor. Aslında Hz. Muhammed bunları türkülerdeki nakaratlar gibi kullanmış; yoksa bu kadar tekrara bir anlam vermek güç.

Bunlara benzer ayetler Kur'an'da gerçekten fazla. Hele tanrının çok güçlü olduğunu ifade eden kelimelerin (sıfatların) tekrarı aşırı derecededir. Tanrının çok güçlü olduğunu ifade eden sıfatların Kur'an'ın hemen hemen her ayetinin sonunda sık sık kullanılmasına bakılınca, sanki tanrının kendi varlığından kuşkusu varmış gibi bir imaj ortaya çıkıyor. Buna da birkaç örnek verelim:

Allah hakkında (Kur'an'ın diğer surelerinde anlatılanlar hariç); sadece **Şuara** suresinde sekiz ayrı yerde, **"(Ey Muhammed) şüphesiz ki senin Rabbin aziz ve rahimdir"** deniliyor. Üstelik bu ayet başka bir ayetin de parçası değil; tek başına bağımsız bir ayettir. Allah sadece bir surede geçen bu kısa cümle için sekiz sefer **Cebrail**'i göndermiş oluyor! Yine birkaç yerde Allah şu soruyu soruyor: "(Ey Muhammed!) Eğer insanlardan 'göklerle yeri kim yarattı' diye sorarsan, onlar, 'Allah' diyecekler!"[368]

İlginçtir ki Kur'an'da Allah hem soru soruyor, hem insanlar adına yanıt veriyor. Acaba bu soru, günümüz tahsil görmüş insanlarına sorulsa, aynı yanıt verilir mi! Rahatlıkla diyebilirim ki, Kur'an'da en çok tekrarlanan ayetler, tanrının varlığıyla ilgili olanlardır.

Musa'yla ilgili ve bu arada biraz da genel olarak Kur'an'da var olan aşırı tekrarlar hakkındaki bu bilgilerden sonra asıl konumuza geçebiliriz:

---

368 ?uara: 9, 68, 104, 122, 140, 159, 175 ve 191; Ankebut, 61, Lokman, 25, Zumer, 38, Zuhruf, 9 ve 87. ayetler.

Musa'nın katil olduğunu anlatan ayetler **Kasas** suresi 15-21. ayetlerdir. Bu ayetlerde anlatılan şu: Musa birgün, halkın henüz çarşıya çıkmadığı bir sırada şehre inince, birbirleriyle kavga eden iki adam görüyor. Bunlardan biri Musa'nın taraftarlarından, diğeri de düşman tarafından. Kendi tarafından olan kişi, Musa'dan yardım talep edince, Musa gidip öbür adamı bir yumrukta yere seriyor, onu öldürüyor. Daha sonra yaptığına pişman oluyor ve tanrıdan bağışlanmasını diliyor. Allah da onu affediyor. Bunun üzerine Musa söz veriyor, ben hayatımda suçlulara yardımcı olmam diyor; ancak ertesi günü bakıyor ki onun aynı adamı bu sefer başka biriyle kavga ediyor. Tekrar Musa'dan yardım dileyince, Musa ona, **"Besbelli ki sen yaramazın birisin"** dediği halde yine gidip öteki adamı yakalamak istiyor. Bu arada adam Musa'ya, **"Sen dün de birini öldürdün. Beni de mi öldürmek istersin? Arabuluculardan olmak istemeyip de yeryüzünde zorba biri mi olmak istersin?"** diyor. Tam bu konuşmalar devam ederken, o sırada şehrin öbür tarafından bir başka adam gelip Musa'ya; **"Haberin olsun, dünkü cinayet nedeniyle ileri gelenler seni öldürmek için şu an istişare halindeler. Burdan kaç, ben senin iyiliğini isteyenlerdenim..."** diyor. Bunun üzerine Musa **Şuayıb** Peygamber'in yurduna (Medyen'e) kaçıyor ve orada evlenip yıllarca kaldıktan sonra tekrar tanrı emriyle ağabeyi **Harun**'la birlikte Mısır'a, Firavun'la mücadele etmeye dönüyor. **Musa**'nın adam öldürdüğüne ilişkin efsane Tevrat'ta daha detaylı bir biçimde anlatılmıştır; zaten Tevrat'tan alınmadır.[369]

Bu cinayet konusunda söylenecek bir iki önemli nokta var: İslami inanca göre peygamber olanlar ne peygamberlikten önce ne de sonra cinayet gibi ağır suçları işlemezler/masumdurlar. Zaten Musa'nın haksız yere adam öldürdüğü hem Tevrat, hem de Kur'an'daki bilgilerden net olarak anlaşılıyor. Çünkü Musa haklı olsaydı, bu cinayeti işlerken pişmanlık duyup yapılanın şeytan işi olduğunu söylemezdi; ayrıca Allah'tan da bağışlanmasını dilemezdi, buna karşı Allah da ona; **"Seni affettim"** demezdi. Bü-

369 *Tevrat*, Çıkı?, 2/1-22.

tün bunlar, Musa'nın haksız olduğunun tescilleridir. Bunlar yorum değil; az önceki ayetlerde net olarak anlatılıyor. Bir de Musa söz veriyor; ben hayatta suçlulara yardımcı olmam, diyor. Bu da onun, suçlu birine yardım ettiğinin bir başka kanıtıdır. Ayrıca, sözü veren Musa, bir gün geçmeden yine değişiyor.

Bundan anlaşılan şu: Eğer o adam Musa'ya bu acı haberi getirmeseydi, Musa kesinkes o adamı da vururdu. Musa adama, **"Yaramazın tekisin"** dediği halde, gidip öbürünü de yakalamak istiyor. Buna bir anlam verilebilir mi? Kur'an'da o iki adamdan kimin haksız olduğu, niçin kavga ettikleri de yazmıyor. Kur'an'da var olan bilgiler baz alınsa bile, **Musa**'nın hiç yoktan adam öldürdüğü kesin. Hemen şunu da hatırlatalım ki, Musa'nın işlediği bu cinayet Tevrat'ta daha detaylı bir biçimde ele alınmıştır. **(Çıkış, 2/11-15)**

Kur'an ve Tevrat'taki bilgilere bakıldığında, Musa'nın adı geçen olay dışında başka katliamlar da yaptığı ortaya çıkıyor. Bir iki örnek sunalım:

a) Önce, konuya ilişkin ayetin anlamını verelim: "Bir vakit Musa kendi kavmine seslenerek şöyle diyordu: Cidden siz o buzağıyı ilah edinmekle kendinize zulüm yapmış oldunuz. Hemen tövbe edin de nefislerinizi öldürün. Böyle yapmak yaradanınız katında sizin için daha iyidir. Allah böylece tövbenizi kabul etti. Çünkü o tövbeleri bolca kabul eden, son derece merhametlidir."[370]

Bu ayetle ilgili özellikle de **"nefsinizi öldürün"** cümlesi hakkında, başta **Kadı Beydavi** olmak üzere tefsirlerde şu ortak bilgi geçiyor: Musa, dağdan, tanrısı **Yehova** ile görüşmesinden gelince, ondan aldığı emirle kendi toplumuna; **"Yaptığınıza karşı kiminiz kiminizi vurun"** veya **"Buzağıya tapmayın, onu ilah edineni vursun"** diyor. Ama hepsi birbirlerine ya arkaba, ya da dost oldukları için bunu yapamayacaklarını söylüyorlar. Bunun üzerine birbirlerini tanımasınlar, bu katliamı korkmadan yapabilsinler diye tanrı onları sisle/bulutla örtüyor. Böylece onlar kılıç ve hançerlerle birbirlerini vuruyorlar; o gün akşama kadar 70 bin

---

370 Bakara suresi, 54.

insan öldürülüyor. Musa ve Harun artık buna dayanamayıp **"Allah'ım İsrailoğulları tükendi, ne olur yeter!"** deyince; **"Bırakın silahları!"** diyor, kendilerini bağışlıyor. Bunları, birçok müfessir/ Kur'an'ı açıklayan uzman ilgili ayetin açıklama kısmında anlatıyorlar.

Ben böyle bir katliamın meydana gelip gelmediğinin peşine düşmüyorum. Çünkü Kur'an'ın bu iddiasını doğrulayan Tevrat'tan başka bir belge yok; hadise çok eskilere dayanıyor. Acaba nedir bu hadisenin sırrı? Bunu açıklayan başka ayetlere bir göz atalım. Ayetlerin özeti: Musa ve kavmi Firavun'dan kurtulup çöle gelince, Musa, ağabeyi Harun'u onların başlarında bırakıp Allah'la hem konuşmaya, hem de ondan vahiy levhalarını almaya gidiyor. Burada şunu da hatırlatalım: Musa'ya gelen Tevrat; hem Kur'an'daki bilgilere göre, hem de Tevrat'a göre levhalarda toplu halde yazılıyken Musa gidip dağda Allah'tan teslim alıyor. Kur'an'sa parça parça iniyor. Bunu hem Kur'an, hem Tevrat yazıyor.

Tevrat'a göre **Musa**'dan sonra **Harun**,[371] Kur'an'a göre de Samiri[372] adında biri onların süs eşyalarından, ziynetlerinden böğüren bir buzağı yapıyor, onlar o buzağıyı ilah ediniyorlar.[373] Allah Musa'yı, onları bıraktığı için hem azarlıyor, hem de **"Bak sen geldin; ama senin kavmin daha sonra buzağıyı tanrı edindi"** deyince, Musa kızgın bir biçimde dönüyor ve içinde tanrı ayetlerinin yazılı olduğu levhaları yere atıyor. Musa'nın tanrı levhalarını yere attığını hem Tevrat, hem de Kur'an yazıyor.[374] İşte Musa'nın kavminin bu yaptıklarına karşı Allah, **"Buzağıyı ilah edinenlere gelince, hiç şüphe yok ki, onlara Rablerinden bir gazap ve dünyada bir zillet erişecektir. İşte biz iftiracıları böyle cezalandırırız""** diyor.[375] Onların işlediği bu suça kar-

---

371 Bakara, 55-57. ayetler; *Tevrat*, Çıkış, 16/13-36.

372 Taha suresi, 85, 87, 95. ayetler.

373 Araf, 42, 148 ve Taha 88.

374 Araf, 150, 154 Taha suresi, 85-86.

375 Araf, 152.

şı Musa kendilerine; **"Tövbe edin, nefeslerinizi öldürün. Allah katında sizin için böylesi daha iyidir!"** diyor.[376] Elbetteki ayette detay yok; ancak tefsirlerde **Kadı Beydavi** başta olmak üzere ilginç yorumlar var.

Bu olayla ilgili Tevrat'taki bilgilerse çok nettir. Tevrat'a göre[377] o gün akşama kadar **3000**, Kur'an tefsirlerine göre ise az önce belirtildiği gibi **70.000** bin insan öldürülüyor.[378] **Suçları ise, tanrıya eş koşup buzağıya inanmaları**. Bazı İslami yazarlar bu ayetle ilgili; "Efendim ayette geçen **'Nefsinizi öldürün!'** ifadesinden kasıt, artık böyle şeyleri yapmayın, kendinizi düzeltin demektir" diyebilirler. Bu yorumun gerçekle ilgisi yoktur. Bu durumda Tevrat'taki olup bitenleri doğrular biçimde **"Kendinizi vurun!"** gibi ifadeler yerine; kasdedilen ne ise şüphelerden uzak ve çok net bir şekilde ifade edilmesi gerekiyordu. Olayın meydana geldiğine ilişkin Kur'an'da bir diğer ipucu da, bu ceza ayetlerinden birinde; **"Buzağıyı ilah edinmelerine gelince, hiç şüphe yok ki onlara Rablerinden bir gazap ve dünyada bir zillet erişecektir. İşte biz böyle cezalandırırız!"** denilmesidir.[379] Eğer bu olay meydana gelmemiş olsaydı, Kur'an'ın Allah'ı böyle söylemezdi, ki bu da, Kur'an'a göre olayın meydana geldiğine bir kanıttır.

Kur'an'daki bilgilere bakıldığında, Musa'nın kendi kavmini böyle bir katliamdan geçirdiği kesin. Dolayısıyla yersiz yorumlar, dini bilgisi olmayan halkın kafasını karıştırmaktan başka bir amaç taşımıyor. Aslında bu vak'a, az sonra anlatacağım diğer hadiselerle birlikte göz önüne alınırsa daha iyi anlaşılır. Belki tekrar olur ama belirtmemde yarar var: Ben ille de bu olay olmuştur demiyorum; sadece Kur'an'ın mentalitesini izah etmeye çalışıyorum.

b) Bakara suresi ve az önceki 54. ayetten hemen sonraki 55. ve 56. ayetlerde şöyle bir olay anlatılıyor: "Bir zamanlar (Tanrı Musa'nın kavmine hitaben) 'Ya Musa, biz Allah'ı apaçık görme-

---

376 Bakara suresi, 54.

377 *Tevrat*, Çıkış, 32/26-29.

378 **Taberi, Kurtubi, Kadı Beydavi, Begavi** vb. Bakara suresi 54. ayetin tefsiri.

379 Araf, 152.

dikçe asla sana inanmayız' dediniz; bu yüzden sizi, gözleriniz bakıp dururken yıldırım yakalayıverdi. Daha sonra da sizi ölümünüzden sonra diriltmiştik. Tâ ki, şükredenlerden/beni tanıyıp teşekkür edenlerden olasınız" diye. Bu ayette tanrının bir kavmi yok edip bir daha diriltmesi bir yana; Muhammed'den yaklaşık 1800 yıl önce yaşamış olan Musa kavmine, Muhammed zamanında bu ayetle hitap edip, "Ey Musa kavmi, hani bir zamanlar size şöyle yaptım, böyle yaptım..." denmesi. Bari "Ey Muhammed, ben Musa zamanında şöyle şöyle yaptım" denseydi.

Aynı cümlede dikkati çeken iki nokta var: Tanrıyı açık bir biçimde görmek istemelerinden; tanrının da bunu suç saymasından ötürü; o insanları yıldırımla yok ettikten sonra tekrar var etmesi, hayata döndürmesi; üstelik de bunun önceki cezayla hiç ilgisinin olmaması; bunun apayrı bir olay olması. Öncekilerin ceza nedeni öküze tapmak, burda ise Allah'ı açık bir şekilde görmek istemeleri. Kimi yorumcular, ölen bu insanlar 24 saat sonra tekrar normal yaşamına dönmüşlerdir demiş, kimileri daha farklı yorumlar yapmış. Elbetteki benim için önemli olan, Hz. Muhammed'in böyle bir hadiseye onay vermesi, kendi kitabında işlemesi.[380]

Ne ilginçtir ki, tanrı onlara verdiği bu cezayı **Bakara** suresinin 55-56. ayetlerinde anlatırken, 57. ayette ise onlara yemek için -yıllarca- o çölde bıldırcın kuşu ile kudret helvasını gönderdiğini, Güneş'te yanmasınlar diye bulutu kendilerine şemsiye gibi gölge yaptığını anlatıyor. Hem kudret helvası, hem bıldırcın hikâyesi, hem de bulutun şemsiye hikâyesi Tevrat aktarımlarıdır.[381] Ne diyelim, her yokuşun bir inişi vardır misali, tanrı da böyle bir ağır cezadan sonra, kalanlara rahmet yağdırıyor.

c) Kur'an'daki bazı ayetlerin tefsirlerinde anlatıldığına göre Musa, kendisi gibi peygamber olan ağabeyi Harun'u da öldürmüştür. Tevrat'a göre **Harun** bir dağda kendi kaderiyle vefat etmiştir[382] diye yazılıyorsa da, İslami kaynaklarda durum farklıdır. İslami kesim bu bilgileri nerden almıştır sorusuna yanıt yok. Bu, en

---

380 Bkz. Bakara suresi 55-56. ayetlerle ilgili tüm tefsirler.

381 *Tevrat*, Tesniye, 10/6.

382 *Tevrat*, Çıkış, 32/1-6.

çok **Ahzab** suresi 69. ayetin tefsirlerinde geçiyor. Hatta ayetle ilgili tefsirlerde şu açıklamalar da var: Musa'nın kavmi kendisine; "Biz Harun'u senden fazla severiz, zira o bize karşı senden daha yumuşaktır deyince, Musa bunu hazmedemiyor ve onu dağa götürüp öldürüyor" demelerine karşılık, Allah tekrar Harun'u canlandırıyor ve O, **"Hayır ben kendi kaderimle öldüm"** diyor ve onların iftirasını yersiz bırakıp bu sefer kendi kaderiyle ölüyor.

Musa'nın Harun'u öldürmüş olabileceğine dair Tevrat'ta var olan şu bilgi de bir ipucu olabilir: Musa, Habeşli bir kadınla evlenir. Bundan dolayı kardeşleri **Harun** (ağabeyi) ve **Miryan** onun hakkında kötü konuşup **"Rab yalnız Musa ile mi konuştu, bizimle de konuşmadı mı?"** gibi sözler söylerler. Bundan ötürü tanrı onlara öfkelenir. Bu arada **Miryam** cüzzam hastalığına yakalanır; bunu gören **Harun** korkudan kaçıp **Musa**'ya yalvarır, pişman olduğunu söyler ve böylece tövbesi kabul edilip tanrının cezasından kurtulmuş olur **(Tevrat, Sayılar, 12/16)**. Doğrusu, cinayet için ortada bazı işaretler gözüküyor. Bu konuda ikinci bir kurtarma yorumu da meleklerin inip, böyle bir şeyin olmadığını, Harun'un kendi kaderiyle öldüğünü Musa'nın toplumuna anlatmış olmasıdır. Bu bilgiler, Kur'an'ın önemli tefsirlerinde anlatılmaktadır.[383]

Kur'an'a bakılırsa, Musa'nın Harun'u vurduğu kesin. Çünkü Musa dağdan inince, Harun'un saçından, sakalından tutuyor, toplum içinde ona hakaretler ediyor, levhaları yere vurup kırıyor. Az önce de belirtildiği gibi bu bilgiler hem Kur'an'da, hem de Tevrat'ta anlatılıyor. Ayrıca, Harun'un dağda ne işi var, niçin dağda ölsün ki? Onun dağda ölmesi, zaten beraberinde kuşkuları getiriyor. Kur'an'a göre; **Harun** da **Musa** gibi peygamberdi.[384] Dolayısıyla Musa'nın böbürlenmeye ne hakkı var? Tanrı neden iki peygamberi arasına bir fark koysun ki! Bir diğer husus; madem o da peygamberdi, tanrı neden onun kavminin put yapmasına müsaade etti veya en azından niye onun yanında kavmi-

---

383 **Kadı Beydavi, Begavi, Kurtubi, Taberi** vd. tefsirler Azhab suresi 69. ayetin tefsiri.

384 Taha, 32, 47; Şuara, 16.

nin böyle bir şey yapmasına izin verdi ki, daha sonra bunu Musa ile telafi etsin!

Kur'an'da bu efsanelerin anlatıldığı bölümlerde dikkat çekici bir ayet var. Daha önce; **"Musa dağa çıkınca ondan sonra Samiri adında biri, onların ziynetlerinden bir buzağı yapıyor"** diye geçmişti. Musa, Samiri'ye niçin bunu yaptığını sorunca o; "Ey Musa ben onların (Kavmin) görmediklerini gördüm: Elçinin (Cebrail'in) izinden (ayak bastığı yerden) bir avuç toprak alıp (erimiş madenler-ziynetler içine) kattım. Hoşuma gittiği için bunu yaptım!" yanıtını veriyor.[385]

Aslında ayet gayet açıktır; ancak yine de konuya ilişkin önemli müfessirlerin yorumlarını özetleyelim. **Cebrail** bir ata binmiş vaziyette **Musa**'ya gelince, **Samiri** de onu görüyor ve atının ayak bastığı yerden bir avuç toprak alıp o ziynetlere katıyor; böylece böğüren bir buzağı ortaya çıkıyor. (Başta **Kadı Beydavi** olmak üzere önemli müfessirler, **Taha** suresi 96. ayetin tefsirinde bunu anlatıyorlar.) Enteresandır ki, Kur'an'daki bilgilere göre; **Samiri** adında biri **Cebrail**'i görüp onun atının ayak bastığı yerden bir avuç toprak alıp o süs eşyalarına hamur mayası gibi katınca, ondan böğüren bir buzağı oluşuvermiş!

d) Kur'an'da yine **Musa** ve **kavmiyle** ilgili bilgi şu enteresan ayette geçiyor: "Bakmaz mısın o kimselere ki, binlerce kişi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıktılar. Allah da kendilerine **'Ölün!'** dedi. Sonra bir daha onlara hayat verdi. Hiç şüphe yok ki Allah, insanlara karşı iyilik sahibidir; ancak çoğu insanlar şükretmezler."[386] Ayetin içerdiği inanılmaz anlamdan ziyade, burada dikkat çekici farklı şeyler var. Mesela neymiş ölüm korkusu ki, tanrı tarafından kendi ölümlerine neden oluyor? Veya kimlerdir bunlar, ne zaman yaşamışlar sorularına yanıt yok. Kaldı ki Kur'an'da, buna açıklık getiren başka bir bilgi de yok.

Aynı ayette Allah'ın Hz. Muhammed'e; **"Görmedin mi ki ben onlara neler yaptım"** diye hitap etmesi ilginç. Anlaşılan, Muhammed'den epey önce meydana gelen bir olaydan söz edi-

---

385 Taha suresi, 96. ayet.

386 Bakara, 243.

liyor. Dolayısıyla Muhammed nasıl görmüş olabilir ki tanrı ona böyle bir hitapta bulunsun! Burada, **"Muhammed'in görmesi demek, kalben ruh âleminde bilmesi, görmesi demektir"** anlamında bir yorum yapılabilir. Zaten bu yöntem dışında buna yanıt verilemez ki!

Tanrı tarafından ruhları alınıp kendisine şükretsinler diye bir daha hayata döndürülen bu insanların sayısı hakkında müfessirler farklı rakamlar öne sürmüşler. Kimileri 600 bin, kimileri 80 bin, **İbni Abbas** 40 bin, **Ebu Malik** 30 bin, **İmam Sudi** 37 bin, kimileri de 70 bin şeklinde rakamlar öne sürmüşlerdir. Genel kanı, bunların 10 binden fazla olmalarıdır. Kur'an'da geçen **"Uluf"** kelimesi, gerçekten Arap grameri gereği en az 10 binden fazla bir sayı için kullanılır. Sayılar konusunda hemen hemen tüm Kur'an bilimcileri aynı rivayetleri yazmaktalar. Sayı ister bir kişi olsun, ister bir milyon olsun bu o kadar fark etmez; önemli olan böyle bir olayın Kur'an'da yer alması, Kur'an'da anlatılmasıdır. Tefsirlerde olayın yaşandığı yer bile yazılıdır. Çoğu, bu olayın Irak coğrafyasında **Daverdan** adında bir kasabada meydana geldiğini yazmışlar. Kimisi sekiz gün ölü kaldıktan sonra yeniden hayata dönmüşler demiş, kimisi daha farklı bir rakam kullanmıştır.[387]

Aslında benzer bir olay Tevrat'ta anlatılıyor. **Hezekiel** zamanında, tanrının isteklerini yerine getirmedikleri için böyle bir olayın onun kavminin başına geldiği yazılı **(Tevrat'tan, Hezekiel 37/1-11)**. Kanımca olayın muğlak bir anlatımla Kur'an'da geçmesinin nedeni, Hz. Muhammed'in konu hakkında fazla bilgi sahibi olmamasından; eğer daha fazla bilgisi olsaydı daha net olarak işleyebilirdi. Hz. Muhammed'in bu ayetten, az önce Tevrat'tan değindiğim **Hezekiel hadisesini** kasdettiğine ilişkin, İslami kaynaklarda ipuçları da var. Örneğin; **Bakara suresi** 243. ayette **Hamdi Yazır**, Halife **Ömer**'den bu konuda böyle bir rivayet aktarıyor.

Kur'an, Musa'nın da içinde bulunduğu bir cinayet hadisesinden daha söz ediyor. Musa, Allah'ın halis bir kuluyla (rivayetlere göre Hızır'la) arkadaş oluyor. Uzunca olan bu efsanenin bir

---

387 Detaylı bilgi için ilkili ayetin tefsirlerine bakılabilir.

yerinde şöyle bir cinayet vak'ası anlatılıyor: Musa'nın arkadaş olduğu kişi **(Hızır)** bir ara bir çocuk öldürüyor. Musa bunun sebebini sorunca Hızır; "Bu çocuğu öldürmeseydim, ileride büyüdüğünde mümin olan anne-babasını azgınlığa, küfre sevk edecekti. İstedim ki, o iki müminin Rabbi, kendilerine ondan daha hayırlı ve merhametlisini versin. İşte bu nedenle onu öldürdüm" diyor. Bu olay bir mucize olarak Kur'an'da anlatılıyor[388] Hayret! Sanki o çocuk hariç, gelenlerin hepsi iyiydi de tanrı onlara yaşama fırsatını vermiş!

Hz. Muhammed Tevrat'tan şöyle bir olayı da Kur'an'a aktarmış: "Firavun zamanında Karun adında aşırı derecede zengin biri varmış. Musa'ya karşı gelen, azgınlık yapan, malıyla övünüp ben kazandım diyen biri. Böyle yaptığı için Allah birgün onu sarayıyla birlikte yerin dibine geçiriyor.[389] Kur'an'da geçen bu olay Tevrat'ta olduğu gibi anlatılıyor; ancak Kur'an'da ismi **Karun**, Tevrat'ta ise **Korah** diye geçiyor.[390] Elbetteki bu kadarcık bir fark, yazım hatasından da ileri gelebilir. Tevrat'ta konuya ilişkin ayrıca şu bilgiler de var: Güya **Karun**'un bu azgınlığına karşı tanrı onları veba hastalığı ile cezalandırıyor, 14.700 kişi bu vebadan ölüyor.

Bu olup bitenlere karşı, Firavun ve Karun'un adamları Musa ve Harun'a **"Adamlarımızı siz vurdunuz"** diyorlar.[391] Kur'an ve Tevrat'taki bilgiler dikkatle incelendiğinde, aslında iktidar karvgası yüzünden **Musa-Harun** ve güçlerinin, o insanların başına iş açtıkları görüşü akıldan uzak değil. Ama Tevrat, Musa'dan yıllar sonra yazıldığı için; bu olayların meydana gelip gelmediği konusuna temkinle yaklaşmak gerekiyor. Ancak Kur'an ve Tevrat'taki bilgiler içinde kalınarak değerlendirme yapılırsa, yaptığım yorum isabetlidir.

Allah, Firavun ve toplumuna çift peygamber (Musa-Harun) gönderdiği halde, az sayıda kişi ona inanıyor **(Yunus suresi, 83.**

---

388 Kehf suresi, 80-81. ayetler.

389 Kasas suresi, 76-82; Mumin suresi, 24; Ankebut suresi, 39-40.

390 *Tevrat*, Sayılar, 16.

391 *Tevrat*, Sayılar, 16/41, 16/49.

ayet). Halbuki bıldırcın kuşuyla kudret helvasını yolladığında ona inanmaları gerekirken, tam tersi oluyor. Hem bu kadar mucize, hem de bu kadar iyiliğe karşı onların inanmamaları insana garip geliyor.

Dikkat çekici bir diğer nokta, tanrının eski peygamberler dönemindeki insanları nasıl cezalandırdığı anlatılırken, bu tür ayetlerin sonunda defalarca; **"İşte Allah kendisini tanımayanlardan böylece intikamını alır, Allah intikamcıdır"** gibi ifadelerin kullanılmış olması.[392] Kâinatın yaratıcısı olduğu iddia edilene bu gibi sözleri isnat etmek, doğru olan bir şey değildir.

Kur'an'daki Yusuf-Züleyha Efsanesinin Kaynağı

Süleyman Peygamber'in efsaneleri olsun, babası **Davud**'un olsun, **Eyüp** ve Kur'an'da geçen diğer peygamberlerin efsaneleri olsun hepsi Tevrat'tan alınmadır. Müslümanların çoğu **Yusuf-Züleyha** efsanesi ile Kur'an'da anlatılan diğer efsanelerin kökenleri hakkında pek bilgi sahibi değildirler. Bu konudaki bilgilerin, ilk defa **Muhammed** Peygamber zamanında Kur'an'ın Allah'ı tarafından gönderildiğine inanırlar. Halbuki Kur'an, Tevrat'la karşılaştırıldığında görülecektir ki, anlatılan efsanelerin çoğu Tevrat'tan alınmıştır. Kabul etsek ki bunlar ilk defa Hz. Muhammed zamanında Kur'an'la ortaya atıldı; yine bir şey değişmez. Çünkü bunlarda insanın hayrına bir şey yoktur. Üstelik bunlar Kur'an'ın ortaya attığı yeni şeyler de değildirler.

Şunu da belirtelim ki, bugün elde bulunan Tevrat kitabı, Muhammed zamanında yazılı bir kaynak olarak piyasada bulunuyordu. Muhammed ondan yararlandığı gibi isteyen herkes de yararlanabiliyordu. Hatta bu efsaneleri kopya etmek için ille de okur yazar olmak gerekmiyordu. Çünkü Tevrat kültürü bölge insanı tarafından yaşandığı için herkes onu biliyordu, hayatın bir parçası haline gelmişti. Örneğin, Yahudi asıllı **Ebu Hureyre** okur-yazar ol-

---

392 Â-li İmran suresi, 4; Araf, 136; Hicr, 79; Secde, 22; Zuhruf, 25, 55. ayetler.

madığı halde Tevrat'ta olup bitenleri duyduğu gibi ezberlemişti; Müslüman olunca bu sefer, Muhammed'in hadisleridir diye İslam kültürüne geçirdi. Zaten Muhammed'in getirdikleriyle Yahudilik arasında pek fark olmadığı için kimse, **Ebu Hureyre** gibi kişilerin **hadistir** dedikleri sözlerine itiraz etmiyordu.

Bilindiği gibi Kur'an **114** sure/bölümden oluşmaktadır. Kur'an'da **Yusuf-Züleyha** efsanesinin anlatıldığı bölümün adı ise -ağırlıklı olarak bu hikâyeden söz ettiği için- **Yusuf** suresi diye geçiyor ve toplam olarak **111** ayettir ve Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken ortaya atılmıştır. Bu surede 3. ayetten 103. ayete kadar geçen bölüm ile 111. ayette direkt olarak; geriye kalan 9 ayette de dolaylı olarak **Yusuf-Züleyha** efsanesi anlatılmıştır. Sure'ye giriş yapılırken hemen ilk başta 3. ayette özetle; **"-Ey Muhammed-biz sana bu kitapta** (Kur'an'da) **en güzel hikâyeyi anlatıyoruz. Doğrusu, senin daha önce bundan haberin yoktu!"** diye başlıyor. 7. ayete gelince bu sefer Allah; **"Andolsun ki, Yusuf ve kardeşleri hadisesinde soranlar için ibretler vardır!"** diye yemin ederek hikâyenin doğruluğuna bir daha vurgu yapıyor. Bu efsane bittiğinde Allah; **"Andolsun ki, onların hikâyesinde akıl sahipleri için ibret vardır!"** diyor ve konuya ilişkin son cümleyi **(Yusuf, 111. ayet)** yine yeminle bitiriyor. **Yusuf** suresinde bu efsaneye yaklaşık olarak 100 ayet/cümle ayrılmışken; Tevrat'ta Tekvin bölümü 37. bab'dan 50. bab'a kadar yaklaşık olarak 450 ayet/ cümle buna ayrılmıştır. Öz bir ifadeyle, bu efsane hakkında Kur'an'da dile getirilen, Tevrat'ta var olanın ancak beşte biri ve özetin özetidir.

Burada dikkat çekici bir örnek verip sonra konumuza devam edelim: Hz. Musa'nın zaman zaman **Tur dağına/Tur-i Sina**'ya çıkıp Allah'la konuşması, Kur'an'da sıkça kullanılan konular arasındadır. Yine Hz. **İsa**'nın sıkça **Yeruşalim**'e yakın Zeytindağı'na çıkıp oradaki mabette halka, arkadaşlarına bilgi vermesi İncil'de anlatılmaktadır.[393] Bu arada incir ağacının hikâyesi hem Tevrat'ta (Tekvin, 3/7), hem Kur'an'da (Araf, 22. ayet), hem de

---

393 *Matta İncili*, 21/1 vd; *Markos İncili*, 13/3-28, 11/27, 14/26.

İncil'de (Markos, 13/28) anlatılmaktadır. Kur'an ve Tevrat'a göre; Âdem ve Havva cennetten kovulunca, ceza olarak üzerlerindeki elbise tanrı tarafından alınır, çıplak bırakılırlar. Onlar cennetteki incir ağacının yapraklarıyla kendilerini örterler. **İsa** her ne kadar farklı bir biçimde işliyorsa da yine denilebilir ki, eğer eski mitolojik çağrışımlar olmasaydı, sanki başka ürün mü yoktu ki kendisi kalkıp sık sık incirden örnekler versin!

Hz. Muhammed; incir-zeytin ve Tur dağıyla ilgili eski mitolojik inançları göz önüne almış, bu konular Kur'an'da da işlenmiştir. Şöyle ki, Kur'an'ın toplam **144** suresinden birinin ismi (95. sırada) **İncir** suresidir, birininki de (52. sıradaki) **Tur** suresi konulmuştur. Sadece isim konmakla kalınmamış; aynı zamanda bunlara daha da önem verilmiş, tanrı kendi Kur'an'ında bunların başına yemin de etmiştir. **İncir** suresinin hemen başında, **"And olsun incire, zeytine, Tur'i Sina'ya ve bu güvenli şehre!** (Kâbe'ye)" diye yemin ediyor. Yine Tur suresinde hemen ilk başta, **"And olsun Tur'a!"** deniliyor. Kur'an'da 10 yerde **Tur/Tur-i Sina**'dan söz ediliyor. Kur'an'ın birkaç yerinde zeytine de yer veriliyor.

Hz. Muhammed; incir olsun, zeytin olsun, Tur dağı olsun... bunları topluma karşı bir etki aracı olarak, söylediklerine inandırıcılık kazandırmak amacıyla kullanmıştır. Bunun başka izah tarzı zaten olamaz. İçinde yaşadığım için İslamcıların zihniyetini biliyorum; o yüzden tahmin edebiliyorum ki; bir Müslüman doktorun; "Kur'an'ın Allah'ı kendi kutsal kitabında bunlarla yemin ettiğine göre muhakkak bunun bir hikmeti vardır: Bunlarda kanser, diğer ağır hastalıklar için şifa olabilir..." gibi düşüncelerden hareketle, incir ve zeytinin peşine düşüp araştırmalar yapması olasıdır. Aynı zamanda belki de kimi Müslüman mühendisler Tur dağı ve Cudi dağları için farklı hayaller kuruyorlar: Mademki bunlar Kur'an'da geçiyor ve mademki Allah 'Tur' dağına yemin ediyor kendi kitabında, o halde bunlarda kıymetli şeyler var ki Allah bunları kendi kitabında işliyor gibi hayaller kurabilirler. İncir ve zeytinde tesadüfen bir fayda çıksa da bunun kutsal kitaplardaki mitolojik inançlarla hiç ilgisi yoktur.

Kur'an'da gerek cennetteki, gerekse dünyadaki hurma olsun, ismi 20 farklı yerde geçiyor.[394] Halbuki hurmaya bir kez yer verip geri kalan 19 kelime yerine, başka ürünler sıralanabilirdi. Böylesi, insanların iştahını daha da kabartırdı! Kur'an'da kivi, yenidünya, çilek gibi lezzetli meyvelerden hiç söz edilmemiştir; hurma yerine bunlar söylenebilirdi. Ben şahsen hurmayı hiç sevmiyorum; ama Kur'an'da isimleri geçmeyen birçok ürünü seviyorum. Kur'an'da sıkça anlatılan ürünler, ayrıca onun iştahının neyi çektiğinin, kendisinin hangi meyve ve yemekleri sevdiğinin ipucu da olabilir.

Kimilerinin bu sözlerimden; "Müslümanlara, Kur'an'a hakaret ediyor" anlamını çıkarabileceklerini tahmin edebiliyorum. Kesinlikle burada bir kötü niyet söz konusu olamaz. Ben sadece Kur'an'ın içyüzünü okuyuculara açıklamaya çalışıyorum. İnsanlar yanımda muhteremdir; ancak bir sistem yanlışsa onu söylemek, eleştirmek de bir insanlık görevidir. Ben hiç kimsenin ezilmesini istemiyorum. En çok ezilenin ise, dinlerden medet bekleyen kişiler olduklarını da biliyorum. Dolayısıyla, doğruları söylemekle en fazla Müslümanlara faydalı olacağım da bilinmelidir.

Bu bilgileri verdikten sonra konuya ilişkin Kur'an ve Tevrat'ta ortak olarak ele alınmış bazı örneklere yer vererek, efsaneyi izah etmekten ziyade; Tevrat'tan Kur'an'a alınan kısım üzerinde biraz duracağım.

1) Yusuf suresinin 4. ayeti ve devamında; "Yusuf'un, rüyasında **11** yıldızla Güneş ve Ay'ı kendine secde ederken gördüğü, bunu babasına anlattığı, babasınınsa bundan endişe duyduğu...." yazılı. Aynı hikâye, Tevrat'ta daha detaylı olarak ele alınmıştır.[395]

2) Yusuf'un babası (Yakup) kendisini çok sevdiği için diğer kardeşleri onu kıskanıyor, kendisini yok etmek için planlar kuruyorlar. Son olarak onu bir kuyuya atmaya karar veriyorlar ve ey-

---

394 Bakara, 266; En'am, 99, 141; Nahl, 11-67; İsra, 91; Meryem, 23, 25; Muminun, 19; Yasin, 34; Kehf, 32; Taha, 71; Şuara, 148; Kaf, 10; Kamer, 20; Rahman, 11, 68; Hakka, 7; Abese, 29; Zeytin ismi En'am, 99-141; Nahl, 11; Nur, 35; Abese, 29 ve Tin 1. ayetlerde geçiyor.

395 *Tevrat*, Tekvin bölümü 37/9 ve devamında.

lem gerçekleşiyor.[396] Kuyuya attıktan sonra elbisesine bir hayvan kanı döküp babasına getiriyorlar ve "Baba biz oynarken Yusuf'u kurt yedi; inanmıyorsan bak kanlı elbisesi burada!" diyerek babalarını kandırıyorlar.[397]

3) Kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf'u, oradan geçen kervandan bir kişi kuyudan su alırken görünce, alıp Mısır'a götürüyor ve padişaha yakın/yetkili birine (Potifar'a) az bir ücret karşılığı (köle olarak) satıyor.[398]

4) Yusuf'u satın alan adamın onu çok sevdiği hem Kur'an'da, hem de Tevrat'ta yazıyor.[399]

5) Günün birinde Yusuf'la efendisinin hanımı Züleyha arasında bir aşk olayı yaşanıyor. Bu yüzden Yusuf evden kaçarken gömleği Züleyha'nın elinde kalıyor. Daha sonra eve gelen kocasına, Yusuf'un kendisine tecavüz etmek istediğini, kendisininse bunu kabul etmediğini, bağırıp çağırdığını, bu nedenle Yusuf'un kaçmak zorunda kaldığını, onu yakalamak için tutunca da elbisesinin elinde kaldığını anlatınca, kocası Yusuf'u yakalayıp hapse atıyor.[400]

6) Yusuf henüz hapiste iken iki tutuklu ayrı ayrı birer rüya görüp ona anlatıyorlar. Yusuf onların rüyalarını yorumluyor ve sonuçları -güya- onun dediği gibi çıkıyor.[401]

7) Yusuf hapisteyken padişah bir gün rüyasında 7 zayıf ineğin 7 semiz ineği yediğini; yine 7 yeşil başakla 7 kuru başak gördüğünü söylüyor. Kimse onun rüyasını yorumlayamıyor. Bu arada Yusuf'un yanından tahliye edilen bir tutuklu, rüya tabirleri konusunda Yusuf'un usta biri olduğunu padişaha söyleyince, padişah onu yanına çağırıyor. Yusuf onun rüyasını şöyle yorumluyor: "7 yeşil başakla 7 semiz inekten kasıt, her zamanki gibi 7 yıl normal bir şekilde ekin ekersiniz sonuçta çok verimli olur. 7 zayıf

---

396 Yusuf suresi, 8-14; *Tevrat*, Tekvin bölümü 37/3.

397 Yusuf suresi, 17-18. ayetler; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 37/25.

398 Yusuf suresi, 19-20. ayetler; *Tevrat*, Tekvin bölümü 37/36 ve 39/1...

399 Yusuf suresi, 21. ayet; *Tevrat*, Tekvin bölümü 39/4-5.

400 Yusuf suresi, 23. ayet ve devamı; *Tevrat*, Tekvin bölümü 39/7.

401 Yusuf suresi, 36-37 ve 41-42. *Tevrat*, Tekvin bölümü -40/1-22.

inek ile **7** kuru başaktan gaye de bu **7** verimli yıldan sonra, bu sefer **7** yılın kıtlık içinde geçmesi demektir" diyor. Bu da Tevrat ve Kur'an'ın ortak olarak işledikleri konulardandır.[402]

8) Bu rüya tabirinden sonra padişah bütün yetkilerini Yusuf'a devrediyor.[403]

9) En son Yusuf'un yaptığı yoruma uygun olarak memlekette **7** yıl bolluk olduktan sonra **7** yıl da kıtlık meydana geliyor ve yiyecek almak için Mısır'a her taraftan insan akını oluyor. Bu arada Yusuf'un kardeşleri de kendilerine erzak almak için geliyor. Onlarla Yusuf arasında uzunca bir hikâye yaşanıyor ve sonuçta birbirleriyle tanışıp barışıyorlar. Kardeşleri, alışverişten sonra memleketlerine dönerken Yusuf, alışverişte onlardan aldığı parayı iade etmek üzere gizlice çuvallarına koyuyor. Onlar, ancak eve varıp yüklerini açınca o parayı görüyorlar.[404] Yusuf'un emriyle onlardan birinin (Benyamin'in) torbasına gizlice bir tabak konuyor; onlar yola çıkınca Yusuf arkalarından adamını gönderip, **"Siz niçin malımızı çaldınız"** diyerek onları suçluyor ve torbasında tabak bulunan kardeşini rehin alıyor. Bu anlatım, hem Kur'an'da hem de Tevrat'ta geçiyor. Elbetteki Yusuf'un gayesi onlara kötülük yapmak değil; aksine yavaş yavaş onlarla tanışmakmış, deniliyor.[405]

Efsaneyle ilgili daha geniş bilgi için Kur'an ve Tevrat'tan gösterdiğim yerlere bakılabilir. Konuya ilişkin her iki kitaptan sunulan bu bilgilerden sonra bazı noktalara dikkat çekmek gerekiyor:

a) Kur'an'da, Allah'ın sık sık yemin etmelerine rastlanır. Örneğin bir efsanenin doğruluğunu teyit etmek için, Allah bizzat yemin eder **(Yusuf suresi, 7 ve 111. ayetler)**. Yemin etmekle, tanrının **"kâdiri mutlak"** iradesine uygun olmayan bir mantık sergilenmiş gibi görünüyor. Çünkü **"Kâinatın Yaratıcısı"** diye kabul edilen bir Allah'ın yemin etmesi, çelişkili bir durum sergiler.

---

402 Yusuf suresi, 43-49; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 41/1...

403 Yusuf suresi, 55-56; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 41/41.

404 Yusuf suresi, 62, 65, *Tevrat*, Tekvin bölümü -42/26...

405 Yusuf suresi, 70. ayet ve devamı. *Tevrat*, Tekvin, 44/1-13.

b) Yusuf suresi 23. ayette özet olarak; "Yusuf'la sevişme teklifi kadından geldi" ibaresi var. Ancak 24. ayette daha farklı ve önceki ayetle çelişik bir bilgi veriliyor: "Eğer Allah'ın yardımı olmasaydı kadın bu gayrımeşru ilişkiye istekli olduğu gibi Yusuf da istekliydi" deniliyor. Burada şunu sormak isterim: Mademki ikisi de meyilliydi, o halde neden taraf tutulup Yusuf desteklendi ve hikâyenin sonuna kadar özelde Züleyha, genelde ise tüm kadınlar Kur'an'da kötü olarak işlendi? Yusuf'un efendisi, kadınlar hakkında **"Siz kadınların hilesi/düzenbazlığı büyüktür"** şeklinde ağır bir ifade kullanıyor. Bunu getirip kendi kitabında **(Yusuf suresi 28. ayet)** -hem de tasvip edecek biçimde- işliyor. Yusuf'un da bu işe meyilli olduğu kabul edildiği halde, kalkıp ona zaman içinde peygamberlik de veriliyor. Kadının insandan sayılmaması sadece bu olaya özgü değildir; kadın aleyhindeki ayetler Kur'an'da pek çoktur.[406] Konu dışına çıkmamak için, Kur'an'ın kadın haklarına bakışını değerlendirmemizin dışında tutuyorum.

Burada şunu da eklemekte yarar var: Kur'an'a göre bir erkek, şayet hanımı yaşıyorsa kendi baldızıyla yani hanımının kız kardeşiyle evlenemez **(Nisa suresi, 23. ayet)**; ancak Tevrat'a göre böyle bir yasak yoktur. Nitekim Yusuf Peygamber'in babası **Yakup** aynı anda **Lea** ve **Rahel** adlarında iki kız kardeşle evleniyor. İşte **Yusuf**; Kur'an'a göre haram ama Tevrat'a göre helâl olan böyle bir evlililikten doğmadır. Kendisi, bu iki kız kardeşten **Lea**'nın oğludur.

c) Yusuf, İbranice bir kelime olup aslı **Yosaf**'tır. Hz. Muhammed, Yahudilerin gönlünü almak, onları İslam'a kazandırmak için Yusuf'un isminde değişiklik yapmıştır. **Yusuf** suresi 101. ayetinde Yusuf'un en son Allah'a yalvararak; **"Ruhumu Müslüman olarak al!"** dediği yazılı. Halbuki **Yusuf**, Yahudi dininin bir peygamberidir; Burada, onun hem ismi, hem de dini değiştiriliyor.

---

406 *Tevrat*, 1. Samuel 25/44, 2. Samuel 3/13-16; Tekvin, 29. ve 30. bablar; Levililer, 18/18; *Kur'an*, Yusuf suresi, 24. ayet; Kur'an'ın kadına bakışı konusunda bkz. *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları.*

d) Yusuf suresi 25. ayetten 27. ayete kadar olan bölümde, Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılması, Züleyha'nın kendisine saldırdığının kanıtı olarak kabul ediliyor. Bu aynı zamanda Tevrat'ta da vardır.[407] Halbuki bu kanıt tek başına yeterli değildir. Zira olabilir ki Yusuf kadına teklifini sunmuş; kadın da **"Senin gibi bir köle nasıl bunu bana diyebiliyor?"** şeklinde tepki göstermiş ve onu yakalamak için peşine düşünce Yusuf kaçmış; o da elbisesinden tutunca, elbise elinde kalmış olabilir. Doğrusu, Allah'ın yırtık bir gömlek hikâyesini gerekçe göstermek suretiyle, Yusuf'u masum göstermesi ve Züleyha'yı da suçlu olarak ilan etmesi adil bir karar değildir!

e) Yusuf suresi 100. ayette, Yusuf'un annesiyle babasının en son kendisine secde ettiklerini/eğildiklerini yazıyor ve bu secde işi **Yusuf** suresi 4. ayette sözü edilen rüyanın bir sonucu olarak belirtiliyor. Oysa **secde/eğilme** işi ancak Allah'a yapılır. Burada kelimeyi asıl anlamından uzaklaştırmak için zoraki yorumlar yapılsa da bir kere kullanılan kelime uygun değildir.

f) Yusuf suresi 93. ve 96. ayetlerine göre; Yusuf'un emriyle kendi gömleği gönderilip babası **Yakup**'un daha önce kör olmuş gözleri üzerine atılıyor ve sonuçta o da gözlerine kavuşuyor. Kaybolan bir gözün, üzerine atılan bir bez parçasıyla tekrar hayatiyet kazanması, Kur'an'da bir mucize olarak ele alınmıştır!

g) Yusuf suresi 94. ayete göre; Yusuf Mısır'dan çıkınca, Yakup kendi memleketinde iken, **"Eğer bana bunak demezseniz, Yusuf'un kokusu geliyor"** diyerek mucize anlamında bir ifade kullanıyor. Elbetteki bunu demiş mi, dememiş mi bu ayrı bir şey. Ancak Kur'an bunu önemsiyor.

h) Yusuf suresi 55. ile 56. ayetlerinde, Yusuf'un böylesine bir saltanata kavuşabilmek için Allah'a dua ettiği ve Allah'ın da sonuçta bunu kabul etttiği yazıyor.

---

407 *Tevrat*, Tekvin bölümü 39/7-23.

Kur'an ve Tevrat'ta Lut Kavmi

Daha önce cezalar konusunda Lut kavminin homoseksüel olduğuna dair kısa bazı bilgiler vermiştim. Bu efsane hakkında da Kur'an'daki tekrarlar bir hayli çok. Tevrat'tan etkilenildiği de açık bir gerçek. **İbrahim** Peygamber zamanında yaşamış olan **Lut**, kavmine peygamber olarak gönderilirken kavmi homoseksüel ahlâksızlığa devam ediyor.[408] Bu olay, onların tanrı tarafından cezalandırılmalarına neden oluyor.

İşin özeti şöyle: Melekler, bu insanların cezalandırılacağını haber vermek için **Lut**'un evine geliyorlar. Kavmi bu melekleri görünce, onlarla yatmak için eve hücum ediyorlar. Anlaşılan, melekler erkek biçimindeymiş. **Lut**, kavmi meleklere bir şey yapmasın diye çok uğraşıyor; fakat bir türlü dinletemiyor. Bunun üzerine melekler cezalandırma işlemine başlıyorlar. Kur'an'da şöyle anlatılıyor: **"Sen ve sana inananlar bu şehri terk edin; kimse geri kalmasın; ancak senin hanımın muhaliflerdendir, onu da cezalandıracağım!"** Lut ve ailesi o şehri terk edince, Allah onları cezalandırıyor. Kur'an'da anlatılan bu efsane, olduğu gibi Tevrat'ta da anlatılmaktadır.[409]

Allah'ın, Lut kavmini taşlama yöntemiyle yok ettiği, bu cezanın uygulandığı zamanın sabah vakti olduğu hem Kur'an'da, hem de Tevrat'ta ortak olarak işleniyor.[410] Keza hem İslam'daki bilgilere göre, hem de Tevrat'a göre bu olayın meydana geldiği yer **Sodom** şehriymiş; tanrı onları cezalandırırken şehirlerini de yerle bir ediyor.[411]

Kur'an'da, bu ceza hakkında; "İşte seçkin zekâlı, akıllı ve inananlar için bu hadisede ibretler vardır" deniliyor.[412] Lut kav-

---

408 Araf suresi, 81; Hicr, 68; Şuara, 165; Neml, 55 ve Ankebut 29. ayetleri.

409 *Kur'an*, Hud suresi, 78-81-83, Hicr, 60-68, Şuara, 171; Neml, 57; Ankebut, 32-33; *Tevrat*, Tekvin bölümü 19/7-26.

410 A'raf, 84; Hud, 83; Hicr 74; Şuara, 173; *Tevrat*, Tekvin bölümü 19/24-25.

411 Hud suresi 81-82, Hicr, 73-74, Kamer, 38, Furkan suresi 40. ayet; *Tevrat*; Tekvin bölümü 19/1.25./19/23.

412 Hicr suresi, 75-77, Şuara suresi, 174 ve Ankebut suresi, 35.

mi hakkında Kur'an'da, **"Onun kavminden yalnız bir aileyi Müslüman gördük"** denmesinden, Allah'ın Lut'u göndermekle pek etkili olamadığı, bir ailenin dışında kimsenin ona inanmadığı ortaya çıkıyor. Bunun sonucu olarak çok merhametli olduğu söylenen Allah, çareyi onları yok etmekte buluyor, kendilerini imha ediyor!

Kur'an'da aynı anlamı içeren ayetler; diğer konularda olduğu gibi, Lut kavmiyle ilgili efsanede de tekrarlanmıştır. Mesela; konuya ilişkin **Şuara** suresi 173 ve **Neml** suresi 58. ayetlerinin hem harfleri, hem de kelimeleri yüzde yüz aynı. Ayet şöyle: "Onların üzerlerine öyle bir yağmur (mecazi anlamda taşları kastediyor) yağdırdık ki, azapla korkutulanların yağmuru ne kötü oldu!"

Lut kavminin homoseksüel olduğuna dair bir başka ayette; "Kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere mi varıyorsunuz? Yok, siz çok azgın bir kavimsiniz" deniliyor. **(A'raf suresi 81)**

Aynı tema **Neml** suresi 55. ayette; "Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi varıyorsunuz? Yok, siz ne yaptığınızı bilmez bir kavimsiniz" diye tekrarlanıyor. **Şuara** suresi 165 ve 166'da; "(İnsanlar) âleminden erkeklere mi varıyorsunuz? Ve Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor musunuz? Doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz" demekle bir daha gündeme getiriliyor. **Ankebut** suresi 29'da; "Siz erkeklere gidecek, yol kesecek ve toplantı yerinizde edepsizlik yapıp duracak mısınız?" diye bir kez daha değiniliyor.

Lut kavminin taşlarla cezalandırıldığına ilişkin ayetlerde de aşırı derecede tekrar var. Bu cezanın meydana geldiği zamanın sabah vakti olduğuna ve şehirlerinin altüst edildiğine dair ayetlerde de, diğer konular gibi tekrarlar var.[413] Lut'un hanımının muhaliflerden olması anlatımında da tekrarlar var.[414]

Lut'la ilgili bu anlattıklarım hem Kur'an'da, hem de Tevrat'ta ortak olarak işlenmiştir; bu ortaklıklar detaylarda bile vardır. Somut birkaç örnek verelim:

---

413 A'raf, 84; Hud, 81-82; Hicr, 73-74; Şuara, 173; Neml, 58; Kamer, 38 vb.

414 Hud, 81; Hicr, 60; A'raf, 83; Şuara, 171; Neml, 57; Ankebut, 32-33 vb.

Lut kavminin homoseksüel olduğu,[415] onlara verilen cezanın sabaha doğru tatbik edildiği,[416] ceza yöntemi,[417] Lut'un hanımının da muhaliflerden olması,[418] Allah'ın Lut'a **"Siz şehri terkedin, ben onları cezalandıracağım"** demesi,[419] Lut'un kendi toplumuna, **"Rica ederim misafirlerime dokunmayın"** demesi,[420] Allah'ın, **"Ben onların şehrini altüst ettim"** demesi,[421] harap olup yerle bir edilen şehirlerinin **"Sodom"** olması gibi.[422] Bu konuda başka örnekler vermek de mümkün.

İslami kesim, "Kur'an evrensel bir kitaptır/tüm zamanlara ve tüm insanlara... yanıt verecek kapasiteye sahiptir" anlamında abartılı bir nitelemede bulunuyor. Ben de derim ki, Kuran'daki bu ve benzeri efsaneleri gerek çağımızdaki, gerekse gelecekteki insanlara anlatacak olsak acaba kim buna inanır, bunlar kime ne yarar sağlar? Kaldı ki, Tevrat'tan alınıp Kur'an'da bir daha tekrarlanan bu gibi efsaneleri okuyan insanın, ister istemez aklına şu sorular gelir: Acaba Allah'ın geçmişle ilgili bu tür efsaneleri aktarma dışında insanlara daha yararlı başka projesi yok mu ki, Kutsal Kitaplarda hep bu tür eskiye ait mitolojik olaylar tekrarlanıyor? Bir de haklı olarak şunu sormak gerek: Allah bu gibi hikâyeleri bugüne kadar Ortadoğu halklarına gönderdi de ne oldu? Yeryüzünde ideal bir düzen kurulabildi mi? Başka bir deyimle, şu anda dünya nüfusunun ezici çoğunluğu -yoksulluk, zulüm, sömürü vb. nedeniyle- kan ağlıyor. O halde **"Kâinatın yönetiminde ben de varım"** diyen Allah nerede?

Madem, Kur'an'daki çoğu bilgiler ve prensipler Tevrat'takilerin aynısıdır; o halde her Müslüman -istese de istemese de-

---

415 Şuara, 165; A'raf, 81; Hicr, 68; Neml, 54-55; Ankebut, 29; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 19/7 vd.

416 Hud, 81; Hicr, 73; Kamer, 38; Tevrat, Tekvin bölümü, 19/23.

417 A'raf, 84; Hud, 83; Şuara, 173; Hicr, 74; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 19/24-25.

418 A'raf, 83; Hud, 84; Hicr, 60; Şuara, 171; *Tevrat*, Tekvin bölümü, 19/26.

419 Kur'an'da; Hud, 81; Hicr, 65; *Tevrat*, Tekvin, 19/23.

420 Hud, 78, Hicr, 68; *Tevrat*, Tekvin bölümü 19/7...

421 Kur'an, Hud, 82, Hicr, 74; *Tevrat*, Tekvin, 19/25.

422 Kur'an, Furkan, 40, ayet tefsirleri; *Tevrat*, Tekvin, 19/1. ve 24.

anayasal anlamda aynı zamanda bir Yahudidir. Bunu hakaret anlamında söylemiyorum. Çünkü bu, Kur'an'la Tevrat'ın denklemlerinde var. Her ne kadar Kur'an'ın değişik yerlerinde Yahudiler Müslümanların bir numaralı düşmanları olarak ilan edilmişse de[423] bu, iktidar kavgasından kaynaklanıyor; yoksa her iki kitap, hem anlatılan efsaneler, hem de hayatla ilgili diğer konularda çoğunlukla birbirlerinin aynısı. Buna itiraz eden varsa; Tevrat'la Kur'an'ın Türkçe tercümelerini alıp önüne koyarak, kendisi bir karşılaştırma yapabilir.

Şu belirlemeyi yapmakta yarar var: Kur'an için; **"Evrensel bir kitap, insanoğlu yeryüzünde var olduğu sürece hükmü geçerli olan alternatifsiz bir yasa"** tanımı yapılıyor. Kur'an'da; "Onu biz gönderdik; koruyacak olan da biziz" deniliyor.[424] Yine Kur'an'ın değişik yerlerinde; **"Kâfirler/müşrikler istemeseler de biz nurumuzu/İslam dinini tamamlayıp dünyadaki bütün dinlere/sistemlere hakim kılacağız"** deniliyor.[425] Bu durumda işin içinden çıkmak daha zor. Karşımıza iki ihtimal çıkıyor: Ya değişim-dönüşüme/evrime uyum sağlayamayan, bunun gerisinde kalan, var olduğundan beri hep aynı şeyleri düşünen veya çağa göre uyum sağlayabilen bir yaratıcı.

Eğer çağa uyum sağlayıp çağdaş insanların ihtiyaçlarına göre yasa göndermiyorsa- ki Kur'an'a göre artık ne olursa olsun tanrı kendi yasalarını Kur'an'la tekamül aşamasına getirmiş, insanlar sonsuza dek bununla idare etmek zorundalar- o zaman artık çağımızda ona inanmak zorlaşıyor; yok eğer çağa uyum sağlayabiliyorsa, o zaman neden 1400 yıl öncesine ait bir yasadan günümüz insanlarını da sorumlu tutsun ki!

Tevrat ve Kur'an Allah'ının insanları, Mısır'daki suları kana çevirmekle, çekirge, tatarcık, kurbağa, haşere... göndermekle,

---

423 Örneğin; Maide suresi 82. ayette Allah yeminle başlayıp Yahudilerin, Müslümanların bir numaralı düşmanları olduklarını söylüyor. Aynı surede Yahudilerin hiçbir zaman dünyada iyi bir konuma gelemeyeceği de yazılı. Şu anki pratik bunu ne kadar doğrular, İslami akademisyenlerden sormak gerek.

424 Hicr suresi 9. ayet.

425 Enfal suresi 7-8; Tevbe suresi 32-33; Saff suresi 8-9; Fetih suresi 28 vb.

dolu yağdırmakla, bastonla, aşağılardan taş yağdırmakla, depremle, denizde batırmakla, yıldırım çarptırmakla... ve Tur-i Sina'da Musa'nın kavmine yaptıklarıyla cezalandırdığını bugün anlatsak kimi inandırabiliriz ki!

Şu rahatsızlığımı bir kez daha yineliyorum: Çağımızda Kutsal Kitaplarda yazılanlarla uğraşıp bu konuda kalem kullanmak cidden insanı rahatsız ediyor; ama ne yazık ki buna epey zaman ayırmak zorundayız. Bunu anlatmama gerek yok! Çünkü İslam dünyasının fotoğrafı hepimizin gözü önündedir. Ne yazık ki insanlar düşünmeden inanıyorlar.

Bu bölümü, **Robert Cooper**'in yaklaşık 150 yıl önce kaleme aldığı (tüm dinleri eleştiren) kitabındaki önemli bir sözüyle bitirmek istiyorum: **"Akıl ve ilim kullanmadan kutsal kitapların masallarına inananlar, aynı kitaplarda Ay'ın küflü peynirden yapıldığı yazılı olsa ona da inanırlar."**[426]

---

426 *The Inqurier's Text-Book, Substance of Thirteen on the Bible.* s.209, Boston, 1846.

7. BÖLÜM

EBABİL KUŞLARI GÜNÜMÜZÜN SCUD FÜZELERİ

Bu bölümde Hz. Muhammed'in uyguladığı farklı bir yöntemden söz edeceğim. Konuya ilişkin var olan önemli ayetlerin anlamını sunmakla başlayalım:

* "Biz gökleri, taşlanmış her şeytandan koruduk; ancak kulak hırsızlığı yapan şeytan vardır ki (yani, şeytanlar bazen yasak olan bölgeyi geçip melekleri dinleyebiliyorlar; tıpkı başka ayetlerde de anlatıldığı gibi), onu da parlak bir alev takip eder/onu vurur."[427]

* "Biz (Allah olarak) dünyaya yakın olan göğü ziynetle/yıldızlarla süsledik. Onu, itaatsiz olan her şeytandan koruduk. Onlar (şeytanlar) en yüksekteki melekler topluluğunu dinleyemezler; her taraftan kovulup atılırlar, uzaklaştırılırlar. Onlara, ardı arkası kesilmeyen azap vardır. Ancak kulak hırsızlığı yapan (şeytanlar) olur. Onu da yakıcı bir alev takip eder (yok eder)."[428]

* "Andolsun ki, biz dünyaya yakın olan göğü kandillerle (yıldızlar kasdediliyor) süsledik ve o (yıldızları) şeytanlara atış tanesi yaptık/bu yıldızlarla onları taşlıyoruz."[429]

---

427 Hicr suresi, 17-18. ayetleri.

428 Saffat suresi, 6-10. ayetleri.

429 Mülk suresi, 5. ayet.

* (Allah cinlerden alıntı yaparak) "Doğrusu biz göğü yokladık da -oraya gitmek istedik- onu şiddetli muhafızlar/koruyucular ve alevlerle dolu bulduk. Gerçekten biz daha önce (orada olup bitenleri) dinlemek için göğün bazı yerlerine (gider) otururduk. Fakat şimdi (Muhammed döneminde) her kim dinlemek istese, kendini gözetleyen/yokeden bir alev bulur. Doğrusu biz bu değişikliğin yapılmasıyla yeryüzündekilere kötülük mü olmuş veya Rableri onlara bir iyilik mi dilemek istiyor (bilemeyiz)"[430] anlamında bilgi veriliyor. Cinlerden söz ettiği için de 28 ayetten oluşan bu surenin adı **Cin** suresi oluyor.

Ahkaf suresinde ise (29-32. ayetler), Muhammed'e hitaben; "Bir vakit cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemek üzere sana sevketmiştik/göndermiştik. Onun (peygamberin) huzuruna varınca, birbirlerine susun-dinleyin dediler. (Muhammed'in okuması) bitince, (cinler) uyarıcılar olarak kavimlerine dönüp **'Ey kavmimiz, bizler bir kitap dinledik. Musa'dan sonra indirilmiş, kendinden öncekileri doğruluyor' uyarısında bulundular..."** diye aktarılıyor.

Kur'an'da cinlerin anlatıldığı sureler epey fazla. Bir yerde cinlerin Allah'ın izniyle Süleyman Peygamber'in emrinde çalıştıkları söyleniyor.[431] Başka bir yerde eğer insan ve cin topluluğu bir araya gelip Kur'an gibi bir kitap ortaya çıkarmaya çalışsalar yine başaramayacaklar deniliyor.[432] Değişik bir surede cin ve insanların yaradılış gayesi Allah'a kulluk etmeleri olarak gösteriliyor.[433] **Rahman** (14-15) ve **Hicr** surelerinde (26-27) insanın ateşte pişirilmiş kupkuru çamurdan, cinin de ateş korundan/közünden yaratıldığı ifade ediliyor. Yine **Rahman** suresinde (33. ayet) cin ve insanlara hitaben; **"Eğer gücünüz varsa, yer ve göklerin dışına çıkın bakalım"** deniliyor.

Konuya ilişkin Kur'an'daki ifadeler çok net olduğu için fazla açıklama gereğini duymuyorum; ancak gördüğüm bazı eksik-

---

430 Cin suresi, 8-10. ayetler.

431 Sebe suresi, 12. ayet.

432 İsra suresi, 88. ayet.

433 Zariyat suresinin 56. ayet.

leri kısaca irdelemek isterim. Cinlere inanmak Hz. Muhammed'den önceki toplumlarda yaygındı; bunu Kur'an da birçok ayetle teyit ediyor: **"Biz her pergambere insan ve cinlerden olan şeytanları düşman kıldık."** Aynı surenin başka bir ayetinde; **"Ey cin ve insanlar! Size ayetlerimi anlatan, bu günümüzün geleceğini haber veren peygamberlerim gelmedi mi?"** diyerek, hem cinleri, hem de insanları kıyamet günü vereceği cezayla uyarıyor.[434]

Yine hem insanlar, hem de cinlerle ilgili Kur'an'da ilginç bir belirleme var: "Andolsun ki biz çoğu cin ve insanları cehennem için yarattık" deniliyor. Bari, **"Cehennemi çoğu cin ve insanlar için yarattık"** denilseydi neyse! Cümlede önemli bir terslik olduğu açık. Aynı ayetin devamında; **"Bu cin ve insanların çoğu hayvanlardan da beterdir"** anlamında ağır bir ifade kullanılıyor.[435]

Kur'an'da olup bitenlere inanmayan insanlar için sadece **"hayvanlar"** tabiri kullanılmamış; daha ağır terimler de kullanılmıştır, örnekler verelim:

Furkan suresi 44. ayet: "Yoksa onların çoğunu işitirler/dinlerler diye mi sanırsın? Onlar başkası değil, ancak hayvanlar gibiler. Hatta daha beterler."

Cuma suresi 5. ayet: "Kendilerine Tevrat yükletildikten sonra onu taşımayanların/ona göre hareket etmeyenlerin durumu, ciltler dolusu kitap yükletilen eşeğin durumuna benzer."

Kalem suresi 16. ayet: (Ebu Leheb hakkında) "Elleri kurusun." (Önceki peygamberlerin kavimlerine verdiği cezalardan söz ederken) "Burnunu kıracağız/burnunu yere sürteceğiz."

Kamer suresi 31. ayet: (Semud kavminin cezasıyla ilgili) "Ağılcı çırpısı gibi döküldüler."

Muhammed suresi 12. ayet: (Kâbe'yi yıkmaya gelirken Ebabil kuşlarının hışmına uğrayan Ebrehe ve ordusu için) "Yenik ekin gibi yaptı."

Kamer suresi 20. ayet: "Dibinden kopmuş hurma kütüğü gibi yoluverdiler."

---

434 En'am suresi, 112, 130. ayetleri.

435 A'raf suresi, 179. ayet.

Mutaffifin 1 ve **Humeze suresi 1. ayet:** (İnanmayanlar için) "Hayvan gibi yiyip içenler"; "Vay şu şu insanların haline!"

Araf suresi 175 ve 176. ayetler: "Ey Muhammed, onlara ayetlerimizi sunduğumuz halde onlardan sıyrılıp çıkan ve şeytanın arkasından gidip sapıklardan olan kişinin kısasını oku (...) Onun ibret verici hali/durumu köpeğin haline benzer ki, üzerine varsan da varmasan da solur-dilini uzatır." (Çoğu Kur'an yorumcusuna göre; burada inanmayanların kendisine benzetildiği kişi, Musa zamanındaki **Bel'am bin Baura**'dır veya Peygamber zamanında yaşayan ve onun aleyhinde propaganda yapan ya **Ümeyye bin Sait** ya da **Ebu Amir bin Sayfi**'dir diyorlar. Elbette burada kişiler değil; fikir önemli.)

En'am suresi 39. ayet: "Ayetlerimi yalanlayanlar sağır dilsizler ve karanlık içindeler."

Enfal suresi 12-13. ayetler: (Bedir harbiyle ilgili) "Biz Allah olarak düşmanın kalbine korku salacağız, siz onların boyunlarının üstüne vurun, parmaklarını doğrayın. Bu ceza, Allah'a ve peygamberine karşı geldikleri içindir. Kim Allah ve peygamberine karşı gelirse bilsin ki Allah'ın azabı/cezası şiddetlidir."

Âl-i İmran suresi 152. ayet: "Allah'ın izniyle siz düşmanlarınızı kesip doğruyordunuz." (Uhud harbinin ilk aşamasıyla ilgili zaman içinde bu ayet geliyor. **Hamdi Yazır**'ın tercümesi.)

Kur'an'da değişik yerlerde insanlar hakkında; **"Kahrolası, kahrolsun"** sözleri sıkça kullanmıştır. Daha beteri, insana köpek denilmesi. **Kalem** suresinin 10. ayetinde Allah; beğenmediği insan hakkında **Mehin** diyor; ki bu kelime hor, alçak, dölü tutmaz erkek hayvan, dargörüşlü insan anlamlarına gelir. Yine aynı surenin bir başka ayetinde **(Kalem, 13)**; insana **Zenim** deniliyor; ki soysuz, nesebi belirsiz kişi anlamına gelir. Başka bir yerde değindiğimiz gibi Kur'an'da; **"Ahirette bazı insanların boğazına köpek tasması gibi demir geçirileceği"** söyleniyor.[436]

---

[436] Tebbet suresi, 1; Kalem suresi, 16; Müddesir suresi, 19-20; Fil suresi, 5; Kamer suresi, 20-31; Mutaffifin suresi, 1; Humeze, 1; Maun suresi, 4; Yasin suresi, 8; Dehr suresi, 4; Sebe suresi, 33; Rad suresi, 6. ayetler.

Bu ve benzeri ifadeler Kur'an'da sıkça kullanılmıştır. Kur'an'da insanlar hakkında kullanılan benzer ağır terim ve kavramlar fazladır. Kısacası, Hz. Muhammed inandığı tanrısını kendi Kur'an'ında öylesine sert ve kızgın biri olarak tanıtmış ki, ona inanan kişi hep korku içinde yaşamaya mahkûm kalır ve nerdeyse dünyaya geldiğine bin pişman olur.

Asıl konumuza devam ediyoruz.

Muhammed değişik konularda tekrara başvurduğu gibi, Cinler konusunda da tekrara başvurmuştur. **Hicr** suresi 27. ayette; "Cin'i de daha önce ateş korundan yarattık"; **Rahman** suresinde ise "Cin'i de halis ateş korundan yarattı" diyerek bir daha tekrarlamıştır. Açıktır ki Hz. Muhammed, insanları etkilemek için daha önce var olan cin inancını, İslam'da bir etki aracı olarak kullanmıştır. Yani insanların; "Mademki cinleri bilip onlar hakkında bu bilgileri veriyor, o zaman o bir peygamberdir..." demelerini sağlamak için bu konuları işlemiştir; yoksa bunun başka yorumu olamaz.

Şu da önemli: Mademki daha önce **cinler/şeytanlar** göklere çıkarak meleklerin insanlar hakkında hazırladıkları raporları dinleyip ona göre yeryüzünde fesat çıkarıyor/ karşı tedbirler alıyorlardı ve yine mademki. Muhammed Peygamber'den sonra onlara artık bu yol kapandı; peki bu durumda dünyadaki insanların daha rahat etmeleri gerekirken -zira artık şeytanların ellerinde haber alma hakkı, istihbari bilgiler edinme imkânı kalmadı ki insanları kötü yola sevk etsinler- o zaman neden yeryüzünde haksızlıklar/fitne her gün artarak devam ediyor!

Saffat ve **Hicr** surelerinin az önceki ayetlerinde geçtiği gibi Allah, göklere çıkmayı şeytanlara yasakladığı halde, onlar buna rağmen yine geçebiliyorlarmış; ancak Allah onları yıldızlarla taşlayıp engel oluyormuş. Peki yasağa rağmen, onların geçmesi nasıl mümkün olabiliyor! Neden daha önce bu yasak onlara uygulanmadı da, Muhammed'den itibaren uygulanmaya kondu; önceki insanlara günah değil miydi ki, şeytanlar meleklerden bilgi çalıp onlara karşı kullansın (Kur'an mantığından hareketle)! Şu da var ki, aşağı çıkmak isteyen cinlere/şeytanlara yıldız parçalarını atan eğer görevli birileriyse, o zaman demek ki görevlerini tam

olarak yapmamışlar; yok eğer uzaydaki cisimler otomatikman bu iş için ayarlanmışsa, o zaman da muhakkak aşağılarda teknik bir arıza söz konusu ki şeytanlar bazen oralara çıkabiliyorlarmış!

İslam'daki, bu tür efsanelere dayanan inançlara bakılırsa; fezada şeytanlarla melekler arasında âdeta bir kovalamaca yaşanıyor, sanki birbirlerini Scud ve Petriot füzeleriymiş gibi vurmaya çalışıyorlarmış. Ancak zulmün yeryüzünde gitgide artması da gösteriyor ki; her ne kadar Kur'an'da "**Yeryüzündeki insanlar hakkında program yapan melekleri dinlemek için göklere çıkmak isteyen şeytanlara artık bu yolu kapattım"** deniliyorsa da; dünyadaki gidişat da gösteriyor ki, şeytanlar bir yolunu bulup yasak bölgenin ötesine geçebilmişler!

Peki işin masal tarafı bir yana; nedir bu olay? Şeytanların göklere çıkma meselesi nasıl ortaya çıkmış? Hz. Muhammed dahil, eski insanlar; halk tabiriyle yıldız kayması diye bilinen ve geceleyin çıplak gözle görülebilen meteor ve meteorit taşlarını, göklere çıkan şeytanlara/cinlere karşı melekler tarafından silah olarak kullanılan bir nevi yıldız parçaları olarak algılamışlar. Elbetteki "yanlış hesap Bağdat'tan döner" misali, hiçbir yanlış bilim testini geçemez. Bilim ve teknoloji ilerleyince, bu tür mitolojik inançların hakikati gün ışığına çıkıyor.

Secde suresi 13. ayette; **"Dileseydik herkese hidayet verirdik/herkesi doğru yola getirirdik"** deniliyor. Aynı anlam **Yunus** suresi 99, **Kasas** suresi 4, **En'am** suresi 107. ayetleriyle Kur'an'ın değişik yerlerinde de geçiyor. Ben de burada derim ki, mademki tanrı her şeyi yapabiliyor; o halde kızıp da insanlara, **"hayvanlardan da betersiniz"** diyeceğine; insanları daha mükemmel bir modelde yaratsaydı; herhalde her yönüyle daha iyi olurdu. Hem insanları yönetme konusunda ben de varım, bu hususta sayısız görevliler ve yasalar gönderdim diyor, hem de koyduğu yasalar (topluma zararlı olmakla birlikte) şu an dünya nüfusunun çok az bir kesimi tarafından benimseniyor; başka bir ifadeyle, dünya nüfusunun ezici çoğunluğu Müslüman değil. Hatta İslamcılara bakılırsa; var olan Müslümanların çoğu da gerçek Müslümandan sayılmıyor. Bir de Muhammed Peygamber'den sonra artık yeni bir yasa gönderilmemesi, beraberinde

yeni soru işaretlerini de getiriyor.

Daha net ifadeyle açıklamak gerekirse; günümüzde kimse **"Ey ahali! Ben peygamberim, tanrıdan geliyorum..."** lafına artık kolay kolay inanmaz; çocuklar bile böylelerini kovalar. Elbette çıkarcı idarecileri varsa (ki vardır) o zaman iş değişir. Aslında Hz. Muhammed zamanında da bu efsanelere inanmayan, o günkü toplumda bilgi bakımından çok değerli insanlar vardı; ancak Müslümanlar onları kaba kuvvetle susturdu. Hz. Muhammed'e kafa tutabilen insanların varlığı konusunda Kur'an'da önemli ipuçları var.

Kısa bir örnek verelim:

Enfal suresinin 32. ayetinde, Kur'an'ın Muhammed tarafından uydurulduğunu iddia eden o günkü muhalifler; **"Ey Allah, eğer bu Kur'an senden gelen bir kitap ise, durma bizim üzerimize gökten taşlar yağdır veya bize daha acıklı bir azap ver!"** derken, Kur'an'da Allah bu sözlere karşılık; **"İçinizde peygamberim** (Muhammed) **varken, ben nasıl sizi cezalandırayım?"** karşılığını vererek onları ikna etmeye çalışıyordu.

Kur'an'da "Ebabil Kuşları"

Söz Scud füzelerinden açılmışken, Kur'an'da benzer bir hikâyeyi daha özetlemek istiyorum: **Fil** suresinde anlatılan **"Ebabil Kuşları"** hikâyesini.

"Görmedin mi Rabbin, fil sahiplerine neler yaptı, onların hilelerini boşuna çıkarmadı mı? Üzerlerine (halk arasında Ebabil diye bilinen) sürü sürü kuşlar saldı. o kuşlar, onlara pişmiş çamurdan sert taşlar atıyordu. Sonuçta onları (sanki hayvanlar tarafından) yenip çiğnenmiş ekin gibi yapıverdi (perişan ediverdi)."

Bu surede anlatılmak istenen vak'a şudur: Muhammed henüz doğmadan yaklaşık 50 gün önce, Habeş emiri **Ebrehe**, insanlar Mekke'deki Kâbe'yi değil de kendisininkini tavaf etsinler diye San'a'da **Kulleys** adında bir mabed yaptırıyor. Bunu hazmedemeyen bir Mekkeli, gidip o mabede işeyerek büyük hakaretlerde bulunuyor. **Ebrehe** bunu duyunca çok kızıyor ve Mekke'deki

Kâbe'nin yıkımına karar veriyor. Yanına aldığı savaş filleriyle birlikte (ki bunlara Mahmut filleri deniliyordu) muazzam bir orduyla Mekke'ye doğru yola çıkıyor. Mekke'den yaklaşık 17 km. uzaklıkta bulunan **Mugammes** adındaki yere gelince; Allah, **Fil** suresinde belirtildiği gibi kuşları gönderiyor. Onlar, gagalarındaki nohut, mercimek veya fındık büyüklüğündeki taşlarla **Ebrehe** ve ordusunu perişan bir biçimde öldürüyorlar.

Ne yazık ki, 15 asır boyunca İslam düşünürleri bu efsaneye inanmış ve sanki böylesine akıldışı bir olay gerçekleşebilirmiş gibi, onu büyük bir mucize olarak değerlendirip **bu gibi olaylarda akıl, mantık... aranmaz** demişlerdir. **"Allah bir şeye 'ol' dedi mi hemen oluverir"** türünden ayetleri de (**Yasin** suresi 82. ayet vb) buna kanıt olarak göstermişlerdir. **Fahrettin er-Razi** gibileri; **"Allah'ın Ebrehe ve ordusuna verdiği bu ceza, inanmayanlar için bir ibret dersidir"** değerlendirmesini yapmışlar.

Razi, konuya ilişkin şu soruyu sorup yanıtını yine kendisi veriyor: "Ebrehe olayı olmadan önce Kâbe'de yüzlerce put vardı, insanlar da onlara tapıyordu. Peki neden Allah bunu seyretti, bunlara karışmadı da Ebrehe Kâbe'yi yıkmaya kalkışınca onun başına bu felaketi getirdi?" diyor ve sorusunu şöyle yanıtlıyor: "Put olayında çiğnenmiş olan Allah'ın hukukuydu; Ebrehe olayında ise insan hukuku söz konusudur. Dolayısıyla Allah, kendi hakkına değil; kul hakkına önem verdiğinden böyle yapmıştır..." diyerek kendince tatminkâr bir yanıt veriyor. Halbuki tam da tersine, Kur'an'ın birkaç yerinde; **"Allah, kendisine karşı şirk koşanlar/puta tapanlar... dışındakileri affeder; ancak bunları affetmez"** diyen ayetler vardır.[437]

Fahrettin er-Razi'nin buradaki savunması inandırıcı olamaz. Çünkü puta (taşa, toprağa, heykele) tapacak kadar cahil olan bir toplum, insan haklarını da ihlal edebilir, diğer kötülükleri de işleyebilir. Belirtildiği gibi puta tapmak, Kur'an'a göre en büyük günahlardandır.

Az da olsa **Abduh** gibi bir iki yorumcu, Fil olayının dış görüntüsüne inanmayıp farklı bir yorum getirmişlerdir; ki bu duru-

---

437 Nisa suresi. 48. ve 116. ayetleri vb.

mun yetersizliği bir yana, **Fil** suresiyle de hiç ilgisi yoktur. İslami otoriteler de tür yorumları kesinlikle kabul etmemişlerdir. Arapça kaynaklardan anlamayanlar, **Hamdi Yazır**'ın Türkçe olarak kaleme aldığı *"Hak Dini Kur'an Dili"* adlı yapıtından ilgili surenin açıklamasını okurlarsa, orada İslam düşünürlerinin **Abduh**'a yaptıkları itirazları görebilirler. **Abduh**'un getirdiği farklı yorum şu: "Ebabil kuşlarının gagalarında kızamık, çiçek ve kızıl gibi hastalıkların mikroplarını taşıyan, çamurdan yapılmış taşlar varmış, onlar bu taşları atarken; taşların şiddetiyle değil, belki de o mikroplar yüzünden Ebrehe ve ordusu hezimete uğramıştır."

Bir kere **Fil** suresinde böyle bir işaret yok; tamamen uydurma bir yorumdur. Kaldı ki, bu surede olup bitenler böyle bir yorumla atlatılamaz. Diyelim bu insanlar o kuşların gagalarındaki mikroplarla öldüler; peki bu durumda acaba bu mikropları atmakta Allah'ın o Ebabil kuşlarına bir talimatı söz konusu mu; yoksa tamamen tesadüfi bir olay mı? Eğer tesadüfen olmuşsa, o zaman Allah'a ne; yok eğer talimat ondan gelmişse, o zaman iş yine mucizeye döner. Bu durumda acaba Abduh gibileri nasıl yanıt verirler!

Diyelim, bu konuda **Abduh** gibilerin yorumunu kabul ettik ve ayetteki Ebabil kuşları efsanesinin eleştirisinden vazgeçtik; peki ya Kur'an'da geçen Firavun ve kavminin suda batması,[438] kavminden bazılarının tanrı tarafından yıldırımla cezalandırılması,[439] **Şuayıb** Peygamber'in kavminin tanrı tarafından korkunç bir gürültü ile helak edilmesi,[440] **Salih** Peygamber'in kavminin yıldırımla yol edilmesi,[441] Ad kavminin tanrı tarafından dondurucu rüzgârla helak edilmesi...[442] Yine Kur'an'da Allah, **Lut** Peygamber'i dinlemeyen insanlara -tıpkı fil sahiplerine yaptığı gibi- taş yağdırırken; "Onlara atılan taşlar Allah tarafından

---

438 Yunus suresi, 90-82; Şuara suresi, 63-64.

439 Bakara suresi, 55; Nisa suresi, 153.

440 Hud suresi, 94.

441 Zariyat suresi, 44; Fussilet suresi 17; Hud suresi, 67; Neml suresi 46.

442 Fussilet suresi, 13-14.

numaralandırılmıştı: Hangi taşın hangi adama, onun neresine vurulacağı bile belirlenmişti" şeklinde net ayetler vardır. Bu ifade, Kur'an'ın iki yerinde geçiyor.[443]

Burada İslami kesime şunu sormak lazım: Diyelim İslam'a inanmayan günümüz güçlü devletleri kalkıp da; Ebrehe gibi Kâbe'yi yıkmak isterlerse ve mademki Allah katında Kâbe de o kadar önemliyse, acaba -Fil vak'asındaki gibi- onlar kuşlarla veya başka bir yöntemle yok edilecek mi?" Yeri gelmişken şunu da yazmakta fayda var: İslam'a göre (**Kâbe** kadar önemli değilse de), Allah katında Kudüs'teki **Mescid-i Aksa** çok önemlidir. Örneğin; Kur'an'da **İsra** suresinin ilk ayetinde; "Her türlü noksanlıklardan uzak olan Allah, kulu (Muhammed'i) bir gece, kendisine bazı mucizelerimizi göstermek için -Mekke'deki- Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız -Kudüs'teki- Mescid-i Aksa'ya götürdü..." deniliyor.

Aslında bu ayette Hz. Muhammed'in göklere çıktığı gece anlatılıyor; ancak ben burada **Mirac** olayı üzerinde değil de; Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın Kur'an'ın Allah'ı katında önemli olduğundan söz etmek istiyorum. Az önce geçen ayette de belirtildiği gibi **Mescid-i Aksa** Allah katında öylesine önemlidir ki, Muhammed göklere çıkınca, ta Mekke'den gelir bir gece oraya uğrar, aynı gece göklere çıkar. Kaldı ki bu mescidin kutsal olduğu az önceki ayette net bir şekilde dile getirilmiştir: **"Çevresini mübarek kıldığımız o Mescid-i Aksa"** şeklinde onun hakkında somut ifade vardır.

Maide suresinin 82. ayetinde Allah bizzat yemin ederek özetle; **"Andolsun ki Yahudiler, müminlerin azılı düşmanlarıdır..."** diyor. Yine aynı surenin 64. ayetinde **"Biz, Yahudiler arasına kıyamete kadar sürecek kin ve düşmanlık bıraktık"** denilip onlar hakkında farklı bir olumsuzluktan söz ediliyor. Mecsid-i Aksa ve Yahudiler hakkında bu kısa bilgileri vermekle şunu söylemeye çalışıyorum: Mademki Mescid-i Aksa Kur'an'ın Allah'ı katında o kadar önemlidir ve mademki Yahudiler de Kur'an'a göre müminlerin azılı düşmanlarıdır ve ma-

---

443 Hud suresi, 83. ve Zariyat suresi, 34. ayetleri.

demki Mescid-i Aksa'nın bugünkü işgali Kur'an'a aykırıdır; o halde, Allah onları çoktan yok etmeliydi! Evet, Kur'an'daki bilgilere göre, Allah çoktan yok etmeliydi! Acaba Allah katında Kâbe'nin işgali, bugün sömürülen, nükleer silahla, teknolojinin bütün araç gereçleriyle öldürülen/yok edilen mazlum insanlardan daha mı önemliydi ki; Kâbe için Ebabil kuşlarını gönderdi de bugünkü vahşete-mezalime gelince seyirci kalmayı tercih ediyor!

Aslında tabiatta meydana gelen olaylara bakıldığında böylesi bir bela **Ebrehe** ve toplumunun başına gelmiş olabilir; bu normal bir şeydir. Nitekim buna benzer belalar/doğal afetler bugün de meydana geliyor. Örneğin, 2001 Ocağında Hindistan'daki depremde onbinlerce insan öldü. Aralık 2003'te İran'da meydana gelen depremde 50 bin civarında insan öldü. 2005'te 100-150 bin insan deprem ve tsunami yüzünden hayatını, evini ocağını yitirdi. Benzer doğal afetler her zaman oluyor. Kimse kalkıp da; **"Kur'an'ın Allah'ı bunları bir ceza olarak yaptı"** diyebilir mi? Diyelim ki, Hindistan'daki depremi tanrı meydana getirdi; -Din mantığına göre konuşursak- peki acaba o zavallı Hintlilerin suçu neydi? Dünyada kala kala bunlar mı cezayı hak etmişti! Zaten uzun zamandan beri Kast sistemiyle ezilmişler; **Mahatma Gandi**'ye kadar da uzun bir süre İngilizlerin sömürgesi olarak kalmışlar; şimdi de (onca dertleri olmasına rağmen) Allah onları deprem gibi afetlerle yok ediyor! Evet İslam'daki mantık bu!

Anlaşılan, eğer bugün de peygamberlik formülü olsaydı; yeni çıkan din de hergün meydana gelen tabiat olaylarını kendi kitaplarında işleyerek bunlarla insanları korkutacaktı.

Kureyşlilere Tanınan Ayrıcalık Tükendi mi?

Kur'an'da bir taraftan Ebabil kuşlarıyla Ebrehe ve ordusunun nasıl yok edildiği anlatılırken, öbür taraftan Kureyşlilere yapılan iyiliklerin dile getirilmesi de ihmal edilmiyor. Ebrehe hadisesinde beş cümle gönderilirken, Kureyşliler hakkında dört ayetlik bir sure gönderiliyor. İlkin anlamını sunalım: "Kureyş'in emniyeti, yaz ve kış seferlerinin emniyeti ve dokunulmazlığı için, bu evin

(Kâbe'nin) Rabbine (Allah'a) kulluk etsinler. O Rab ki, açlıktan onları doyurdu ve kendilerini korkudan emin kıldı/güvenliklerini sağladı." Yine konuya ilişkin **Ankebut** suresinin 67. ayetinde özetle; "Onlar (yani Mekkeliler) görmediler mi ki, onların çevrelerindeki insanlar korku içinde yaşarlarken biz Mekke'yi emniyetli bir yer yaptık!" deniliyor.

Hikâyenin özeti şu: Muhammed'in dedelerinden **Haşim** adında bir yönetici, Muhammed'den yaklaşık yüz yıl önce, Hicaz bölgesinde ticari alanda bir başarı sağlamış; adamın bu başarısı Hz. Muhammed zamanında Kur'an'ın az önceki suresinde işleniyor.

İslami kaynaklara göre; Muhammed'in dedeleri tarafından yönetilen Hicaz bölgesinde ticaret alanının çok dar olması nedeniyle **Haşim** adındaki yönetici, aktif davranarak Rum lideri **Kayser**'le bir ticaret antlaşması yapmış ve böylece ticari bir başarı sağlamış. Hatta Kayser bununla kalmayıp Habeş Necaşisine bir mektup göndererek, Yemen tarafında da bunlara yardımcı olunmasını istemiş. Haşim'in oğulları **Muttalib, Abdu Şems** ve **Nevfel** de Yemen, Habeşistan ve İran'la birer antlaşma yaparak ticaret sahalarını daha da genişletmişler. Bu gelişmelerden sonra onların ticaret sahası yerel olmaktan çıkıp uluslararası bir boyut kazanmış, ticari alanda bu durum onların lehine uzun süre devam etmiş.[444]

Dikkat edilirse, Muhammed'den yaklaşık bir asır önce Haşim adında bir yönetici, kalkıp ekonomik alanda bir başarı sağlıyor; yıllar sonra Kur'an'ın az önceki suresinde Hz. Muhammed dönemindeki insanlara bu başarı duyuruluyor. Haşim'in ufak çaptaki bu başarısının yıllar sonra Muhammed döneminde, bu biçimde dile getirilmesi çok garip! Kaldı ki, **Haşim** ve dönemindeki insanlar **putperestti.** Bu konuda uzaklara gitmemize hiç gerek yok; Haşim'in çocuklarından birinin adı **Abdu Şems**'ti. Bunun anlamı, **Güneş'in kulu** demektir. Yine bunlar çeşitli nesnelere tapan insanlardı. Dolayısıyla; bu durum Kur'an mantığına da ters!

---

444 **İbn-i Sad**, *Tabakat'ul Kubra*, 1/34; **Diyarbekiri**, *Tarih'ul Hamis*, 1/156; **Taberi**, *Tarih'ul Milel...* 1/256; **İbn-i Habib**, *Muhabber* 162 vd; *Muhammak*, 42; **Belazuri**, *Ensab'ul Eşraf*, 1/59; **Yakubi**, 1/244 vd.

Bu bilgiler ışığında şöyle bir soru sorulabilir: Bugün ekonomik sıkıntıdan/parasızlıktan böbreklerini satan insanlar var. Yine zalimler yüzünden yurdunu, herşeyini terkedip çoluk çocuğuyla Avrupa'ya göç eden (çoğu Ortadoğulu Müslüman) insanlar... Dünya kamuoyunun hergün gördüğü trajik olaylar diz boyu... Acaba neden eski zamanlardaki gibi **Allah/Yehova** imdada yetişmiyor?

Kureyş suresindeki mantığa bakılırsa, bugün ekonomik alanda, teknolojide, uzayda... vb alanlarda başarı sağlayanlar, Allah'a daha fazla kulluk etmeliler. Zira **Kureyş** suresinde; **"Hiç olmazsa onlara yaptığım bu iyiliğe karşı Kâbe'nin Rabbine ibadet etsinler!"** deniliyor. o halde bugünkü zenginlerin hali, Hz. Muhammed zamanındaki insanlardan -sayılmayacak ölçüde- daha üstün ve ilerde. Dolayısıyla, bugünkü zenginler daha fazla ibadet etmeli! **Kureyş** suresi şöyle dursun; Kur'an'ın geneline göre, bugünkü zenginlerin bu hale gelmeleri Allah'tandır.[445]

Bu durumda yine sorun çıkar. Şöyle ki; Hz. **Musa**'nın da dediği gibi Allah onları zengin yapıyor; onlar da kalkıp dünyanın diğer insanlarını sömürüyorlar. Bu nasıl izah edilebilir ki! Bu başlığı şu cümleyle kapatıyorum: Elalem uzayda tur atıyor, Müslümanlar hâlâ akıllarını dine, eski efsanelere yoruyorlar. Nerdeyse -belki de yakında- teknoloji sayesinde insanlar uzayda imariskan planları çizip bu küçücük dünyayı terk edecekler; ama Müslümanlar hâlâ yaşamlarını mitolojik olaylarla tanzim etmeye çalışıyorlar; yazık değil mi?

---

445 Bkz. Kur'an'ın Kökeni, son bölüm.

8. BÖLÜM

MUHAMMED PEYGAMBER'İN TANRISI

Burada açık ifadeler kullanarak kitabın ana konusunu somut hale getirmek gerekiyor. Konuya, Kur'an'daki şu ayetle giriş yapmamız uygun olacak: **"Muhakkak ki Allah ve melekleri peygambere** (Muhammed'e) **salat getirirler. Ey iman edenler, siz de ona salat-u selam getirin!"**

Tanrı ve meleklerin bu suredeki salavatı, sadece Hz. Muhammed'e özgü değildir; aynı zamanda diğer inananlara da salavat getirmeleri söz konusudur.[446]

"Allah'ın Hz. Muhammed'e salat getirmesi" konusuna açıklık getireceğim; ancak hadisenin tam olarak anlaşılabilmesi için, önce bazı bilgiler vermem gerekiyor. Bu surenin önemli ayetleri hakkında daha önce yayınlanan kitaplarımda yeterince bilgi verildiğinden, bir daha o konuları tekrarlamayacağım.[447] Burada söylemek istediğim farklı bir şeydir. Anlamı verilen bu **Salavat** ayetinin kendisi ilginç olduğu kadar, birlikte olduğu/aralarında geçtiği cümleler de ilginçtir. Şöyle bir soruyla formüle edip sonra açıklama kısmına geçersek daha iyi anlaşılır: **"Acaba**

---

446 Ahzab, 43, 56. ayetler.

447 Bkz. *Kur'an'ın Kökeni* ile *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları.*

bu ayet, Hz. Muhammed'e hangi tarihte ve niçin bu surede inmiştir?"

Bu ayetin içinde bulunduğu **Ahzab** suresi Medine döneminin 5. ile 9. yılları arasında inmiştir. Başka bir ifadeyle, **Muhammed** 58 yaşındayken ayet ayet (cümle cümle) inmeye başlamış, son ayeti bitene kadar 4 yıllık bir zamana yayılmıştır. Kur'an'ın toplam **144** suresi içinde iniş sırası itibariyle **90**. sırada olup Hz. Muhammed'in ömrünün son beş-altı yılında inmiştir.[448] Sorularımıza sağlıklı yanıt bulabilmemiz için **Ahzab** suresinde anlatılan diğer dikkat çekici olayları biraz bilmemiz gerekir, kısaca özetleyelim:

Bu surenin 26. ve 27. ayetlerinde değinilen öyle bir katliam anlatılıyor ki, tarihte eşi az bulunan bir katliam. Hicri 5. yılında Medine etrafında yapılan **Hendek** savaşından hemen sonra (haklı veya haksız her ne şekilde olursa olsun; bu katliam izni Kur'an'da veriliyor. Allah'a ise katliam değil; çözüm yakışır). Bu tarihte Hz. Muhammed ve arkadaşları **Beni Kureyza** Yahudilerine baskın düzenleyip hepsini esir alıyorlar. Muhammed, bu savaşta ele geçirilen kadınlardan **Reyhane** adında birini kendine eş/cariye olarak seçiyor; sağ olarak ele geçirilen ve sayıları 400 ile 900 arasında değişen erkekler kılıçtan geçiriliyor, bazı kız ve kadınlar **Şam** ve **Necd** bölgelerine gönderilip cariye olarak satılıyor; satışlarından elde edilen parayla da İslam ordusu için malzeme satın alınıyor.[449]

Ayrıca bu sure inene (Peygamberliğinin 18. yılına), Muhammed'in 58 yaşına gelmesine kadar evlatlığın statüsüyle ilgili Kur'an'da herhangi bir ayet inmiş değildir. Yanı sıra, bu sure inene kadar, Muhammed kendi evlatlığı Zeyd için, **"Benle Zeyd birbirimizin varisleriyiz"** diyecek kadar ona ayrıcalık tanımıştır.[450] Bu olumlu ilişkinin **Ahzab** suresinin belli bir kısmının inmesinden sonra yine devam ettiğini görüyoruz. İlişkilerinin bozulduğu yıldan bir yıl öncesine kadar bu olumlu hava yine hiçbir

---

448 **Osman Keskinoğlu**, *Kur'an'ı Kerim Bilgileri*, Diyanet yayını, s. 126-127.

449 Bkz. *Kur'an'ın Kökeni*, s. 97 ve devamı.

450 **İbni'l Cevzi**, *Sıfat-i Safve*, 1/200.

kanıta başvurmadan **Ahzab** suresinin kendisinden anlaşılıyor. Örneğin; aynı surenin hem 36. ayeti, hem de konuya ilişkin hadis ve tefsirlere göre **Zeynep**'le kardeşi, itiraz ettikleri halde Muhammed Peygamber, **Cebrail**'i devreye sokarak **Zeynep**'i (kendisine aşık olmadan bir yıl önce) **Zeyd**'le (zorla) evlendiriyor.

Ancak **Zeyd-Zeynep** evliliği üzerine bir yıl geçmeden hem evlatlık meselesi, hem de bu evlilik farklı bir boyut kazanıyor; ne hikmetse bu surede evlatlıkla ilgili üç ayet birden iniyor.[451] Bu ayetlerde özetle; "Allah, evlatlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır, evlatlıklar kimin çocuklarıysa onların babalarına nisbetle çağırın. Allah katında doğru olanı budur. Muhammed Peygamber, erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir" gibi ifadelerle **Zeyd**'i, âdeta evlatlıktan azad edercesine bir manzara sergileniyor.

Olay kısaca şöyle geçiyor: **Muhammed** birgün Zeyd'in evine gidiyor, Zeyd evde yok; kapıdan eşi Zeynep'i çıplakken görüyor, ona aşık oluyor. Bu andan itibaren de kendisinde değişiklik başlıyor. **Zeyd**'in kendi hanımından ayrılması **Muhammed** için o kadar problem değil; ancak toplumdaki geleneğe göre, **evlatlığı** Zeyd'in hanımı Peygamber'in **gelini** sayıldığından nikâhı ona düşmüyor. İşte büyük engel bu. Az önce sözünü ettiğim üç ayet birden geliyor; ancak bu sefer de **Zeynep** onunla evlenmeyi kabul etmiyor. Bu engel de **Ahzab** suresinin 37. ayetiyle ortadan kalkıyor. Ayette Allah'ın Peygamber'i Zeynep'le evlendirdiği belirtiliyor. Düğün yapılıyor. Gelen insanlardan bir grup yemek yedikten sonra kalkmayıp gece sohbetine devam ediyorlar. Hz. Muhammed onların bir an önce dağılması için sık sık dışarı çıkıp içeri giriyor; fakat yine de birkaç kişi oturmaya devam ediyor. Bir süre sonra Muhammed, Cebrail'in o gece kendisine getirdiği **Ahzab** suresinin 53. ayetini oradakilere okuyor. Uzunca olan ayetin ilgili kısmında özetle şunlar var: "Ey iman edenler, yemeğe davet edildiğinizde peygamberin evini gidin. Yemek yediğinizde dağılın. Söz ve sohbete dalmayın. Çünkü bu, peygamberi üzüyor. Kendisi size söylemekten çekiniyor (söylemeye uta-

---

451 Ahzab suresi, 4, 5 ve 40 ayetleri.

nıyor); Allah ise hakkı söylemekten çekinmiyor." Tabi bu olup bitenlerden sonra cemaat dağılıyor.

Burada konudan biraz ayrılıp Kur'an'dan farklı bir örnek vermek istiyorum. Olayın yaşandığı zaman, Medine döneminin 9. yılı. Özeti şöyle: Mekke'nin fethinden sonra bölge kabileleri Muhammed ve taraftarlarına karşı koyamayacaklarını görünce, gruplar halinde Muhammed'e gelip Müslüman olduklarını söylüyorlar. Bu olay **Nasr** suresinde anlatılıyor. Bu arada Temimoğullarından 70-80 kişilik bir grup öğlen vakti Hz. Muhammed'in de içinde bulunduğu hanımlarına ait odaların yanına varıyorlar ve **"Ey Muhammed bize çık!"** diye bağırıyorlar. **Muhammed** o sırada hanımlarından birinin odasında uyurken onların sesleriyle uyanınca, çok öfkeleniyor. Tam o anda **Cebrail** şöyle bir ayet getiriyor: **"Odaların arkasında seni** (Muhammed'i) **çağıranların çoğu aklı ermeyenlerdir."**[452]

Hz. Muhammed'in, İslamiyet'i kabul etmeye yeni gelen, kendileriyle henüz tanışmadığı o misafirler/masum insanlar hakkında, **"Çoğu akılsızlar"** gibi ifadeler kullanması doğru mudur? İslamiyet'i kabul etmekten başka bir niyetleri olmayan bu insanlara karşı ne kızması, ne de onları küçük düşürmesi gerekir. Çoğu tefsirlerde; **"O sırada Muhammed bir hanımının odasında yatıyordu"** ifadesi var.

Tanrının Muhammed Peygamber'e salavat getirmesinden söz eden ayetin içinde bulunduğu **Ahzab** suresinin iki yerinde; Peygamber'in hanımları Muhammed'e itaatkâr olmaları için, hem cehennemle tehdit ediliyor, hem de onlara dünyada uymaları gereken bazı ilginç yaptırımlardan söz ediliyor. Bu konuda tam **9** ayet gönderiliyor.[453]

Peygamber eşlerinin ölmeden önce bu dünyada uymaları gereken önlem paketinden biri şöyle: **"Peygamber'in hanımları inananların anneleridir; Muhammed ölse de hiç kimse ile evlenemezler."**[454] El insaf! Muhammed'in ölümünden sonra bu

---

[452] Hucurat suresi, 4. ayet.

[453] Ahzab suresi, 28'den 344'e kadar ve 55 ile 59. ayetleri.

[454] Ahzab suresi, 6, 53.

yasak ayetler nedeniyle 18 yaşında dul kalan ve yaklaşık olarak 50 yıl dul olarak yaşamını sürdüren **Ayşe** ve onun gibi onlarcası ölene dek evlenememiştir.

Yine Muhammed'in hanımlarına hitaben bir başka yerde; "Ey Muhammed hanımları siz konuşurken kırıtmayın ki kalbinde kötülük bulunan (erkekler) size karşı iştahlanmasın; uygun söz söyleyin, ciddi olun.[455] Siz evlerinizde oturun, önceki Cahiliye devrinde olduğu gibi süslenip (dışarı) çıkmayın... Allah ve Resulüne itaat edin!"[456] deniliyor.

Keza 60 yaşına gelmiş Hz. Muhammed'e gece hayatıyla ilgili ayetler bu surede gelmeye başlıyor. Bu ayetlerde kendisine nikâhları düşen kadınlar sıralanırken, bir de kendisine savaş esiri cariyeler ve en önemlisi kendisini Muhammed'e hibe eden/mehir ücretini almadan kendini bedava olarak bağışlayan kadınlardan da söz ediliyor.

Ahzab suresinin 51. ayeti inmeden önce, Muhammed zorunlu olarak kendi hanımları arasında gece hayatı konusunda sıralama yapardı. Yani istediği hanımla istediği an yatamazdı. Bellidir ki ihtiyar olanlarla yatmak istemeyince, bu sefer az önceki ayetle kendini bu konuda tam özgür bırakıyor. Bu ayette; gece hayatında istediği kadınıyla yatabileceği, kendileri arasında sıra takibi yapması gerekmeyeceği, kendini hibe edenlerden istediğini kabul edebileceği, istemediğini geri çevirebileceği, hanımlarından istediğini yanında bırakabileceği, istediğini de boşayabileceği yazıyor.[457]

Bu konuda **Cebrail** şöyle bir ayet getiriyor: "Artık bundan sonra başka kadınlar sana helâl olmaz. Ayrıca senin yanında var olanları boşayıp yerlerine başkalarını alman da olmaz. Her ne kadar başkalarının güzelliği senin hoşuna gitse de. Ancak savaş esiri cariyeleri alabilirsin/bunları almanda bir sakınca yoktur."[458] Burada şöyle bir soru akla geliyor: Peki bu ayetler niye Muhammed'in gençliğinde değil de yaşlanınca gelmeye başlamıştır?

---

455 Ahzab, 32.

456 Ahzab, 33.

457 Ahzab suresi 50-51. ayetler ve bu ayetlerle ilgili tüm tefsirler.

458 Ahzab suresi 52.

Gece hayatıyla ilgili Hz. Muhammed'e eleştiriler gelince -özellikle de **Safiye** konusunda- kendisi rahatsız oluyor. Tam bu sırada **Cebrail** aynı surenin 57. ayetini getiriyor: **"Her kim Allah ve Resulüne eziyet ediyorsa, Allah onlara dünya ve ahirette lanet etmiş, onlara acıklı bir azap hazırlamıştır."**[459]

Elbetteki Hz. Muhammed ister Zeynep olayı olsun, isterse diğer kadınlarla ilgili olaylarda muhaliflerden eleştiriler de alıyordu. Onları susturmak için de **Ahzab** suresi 38. ayeti imdada yetişti. Bu ayette şunlar söyleniyor: **"Allah'ın peygambere mübah/helâl kıldığı şeyde** (fazla kadın alma ve Zeynep olayı kasdediliyor) **bir beis/sakınca yoktur. Önceki peygamber için de Allah'ın kanunu böyleydi."** Çoğu müfessirlere göre, tanrının burada gönderme yaptığı önceki peygamberlerden kasıt; **Davud**'la oğlu **Süleyman'**dır. Onlar da hem Hz. Muhammed gibi birçok kadınla evlenmişti, hem de Davud Peygamber **Hitti Uriya**'nın hanımını zorla ele geçirmişti. Burada yine Yahudileri susturmak için, **Musa**'nın kullanıldığını görüyoruz: **"Musa'ya eziyet verenler gibi olmayın** (Muhammed'e eziyet vermeyin)!" **(Ahzab, 69)**

Rivayetlere göre; **Musa**'ya güya gece hayatıyla ilgili bir komplo yapılmış, bir fahişeyle cinsel ilişkide bulunma iftirasına maruz kalmış. **Kadı Beydavi** ilgili ayet yorumunda şöyle diyor: Musa'nın kavminden ve de aynı zamanda muhalif ve aşırı derecede zengin olan **Karun** adında biri, Musa'ya karşı bir kadını ayarlıyor ki kadın; **"Musa benimle cinsel ilişkiye girdi"** desin. **"Ancak Allah, Musa'nın masum olduğunu kendilerine ispatlıyor"** deniliyor. Epey zaman geçmiş, böyle bir şey olmuş mu olmamış mı bilemiyoruz. Yalnız Hz. Muhammed, **Zeyd-Zeynep** ve anlatılan diğer konularda, savunma amaçlı olarak bu olayı Yahudilere karşı kullanmış.

Şu da bir gerçek ki, İslam; nasıl savaşta ele geçirilen kadın ve kızların Muhammed ve yandaşları tarafından kullanılmalarına izin vermişse ve yine savaşlarda ele geçirilen malın 1/5'i Allah'a

---

[459] İbni Kesir Tefsiri ve C. el Suyuti, *Lubab-ü'n-Nukul*... Ahzab suresi 57. ayetin açıklama kısmında geniş bilgi verilmiştir.

aittir denilmişse **(Enfal suresi, 41. ayet)** ve yine nasıl bazı durumlarda gayrımüslimlerden ele geçen malın hepsi Allah'a ayrılıyorsa; aynı durum Tevrat'ta da söz konusudur. Örneğin; bir savaşta ele geçen 675.000 koyun ile 72.000 sığır, 61.000 eşek ve 32.000 evlenmemiş kızlardan (sadece bunların yarısından) 675 koyun ile 72 sığır, 61 eşek ve 32 kız Allah'ın payı olarak Rahiplere ve Levililere veriliyor, geri kalanlar da Musa ve kavmi arasında paylaşılıyordu. Kur'an'la Tevrat arasında sadece kaçta kaçı Allah'a düşer diye, yalnız oranlarda fark var; yaklaşım ise aynıdır **(Tevrat, Sayılar, 31/25-47).**

Ancak bakıyoruz ki ganimetlerden Allah'a ayrılan 1/5 oranı, Hz. **Yusuf** zamanında da uygulanmış. Yusuf, Mısır arazisinin 1/5'ini alıp Allah'a değil; firavunlara veriyordu. Bu da Tevrat'ta anlatılıyor (Tekvin, 47/26). Yine Kur'an'da nasıl bazı durumlarda Müslüman olmayanlardan ele geçen malın tümü (ki buna fey denir) Allah ve Peygamber'e ayrılıyorsa **(Haşr suresi, 71. ayet)**, Tevrat'a göre de savaşlarda ele geçen altın, gümüş, maden kısmı **Yehova** adına mabede/dolayısıyla **Musa**'ya veriliyordu **(Tevrat, Yeşu bölümü, 6/19)**.

Yine **Muhammed**'e tanrı salavatından söz eden **Ahzab** suresinde dikkat çekici şöyle bir ayet de var: "Biz (Allah olarak) emaneti (Allah ve kul hakkını korumayı) göklere, yere ve dağlara tevdi ettik (siz bu görevi yapın, sorumluluk üstlenin dedik) onlar yüklenmekten çekindiler/kabul etmediler. İnsan denen varlık bunu kabul etti. İnsan gerçekten zalim ve cahildir." Tanrı bu ayette, insanın sorumluluk almakla yanlış yaptığını; bunu kabul etmekle dağlardan, dünya ve göklerden daha gerilerde olduğunu söylüyor. İnsanın aklına; şayet dağ, taş, dünya ve gökler... tanrıdan görev alsalardı, nasıl konuşurlardı; tanrı onlara bu görevi tevdi ettikten sonra acaba itiraz hakları var mıydı gibi sorular geliyor.

Tanrının Hz. Muhammed'e **salavat** getirmesinden söz eden ayetin içinde bulunduğu **Ahzab** suresinde olup bitenlerden özet halinde bir kesit sunmaya çalıştım; şimdi de **tanrı salavatı** ne demektir, niçin bu surede geçiyor ona bakalım.

İslami inanca göre inananların Arapça olarak söyledikleri **"Allahumme salli ala Muhammed"** cümlesi **"Allah'ım Mu-**

hammed'e rahmet eyle, şanını yücelt" anlamında hem normal zamanlarda, hem de namaz içinde bir nevi saygı, dua, teşekkür... niyetiyle söylenir. Hz. Muhammed'in müritlerinin kendisi için böyle bir ifade kullanmaları diyelim normaldir; fakat tanrının Muhammed'e salavat getirmesi böyle değildir. Kaldı ki, İslami inanca göre peygamberlik mesleği kişinin çalışmasına göre kazanılmıyor; tanrının görevlendirmesiyle ancak olabiliyor. Kısacası, İslam itikadına göre peygamberlik ancak verilir; hiçbir zaman alınmaz. O bakımdan tanrının Muhammed'e **salat** getirmesini normal bir hadise olarak kabul etsek bile İslam'la çelişiyor. Kaldı ki tanrının insana dua etmesini normal bir şeymiş gibi kabul etmek de doğru değildir. Çünkü onun duasına gerek yok; o, istediği an insanları direkt affeder. Bu ayete göre sanki Kur'an tanrısının da üstünde, onun duasını kabul edecek bir yetkili varmış gibi bir anlam ortaya çıkıyor.

Arap lugatında **"Salat"** kelimesinin kökünü oluşturan **(SLY)** maddesi ve türevleri birçok anlama gelir. Mesela, Kur'an'ın bir yerinde tanrı **kıyamet günü** suçlular hakkında cehennemin görevli meleklerine hitaben şöyle diyor: **"Onu tutup bağlayın, cehenneme atın. Daha sonra da uzunluğu 70 arşın olan zincirlere vurun!"** Bu ayette **salatla** ilgili emir olarak kullanılan **"Sallû"** kelimesi, "yakalayıp cehenneme atmak" anlamında kullanılmıştır.[460]

Söz **cehennem** zincirlerinden açılmışken, konuya ilişkin Kur'an'dan birkaç cümle daha sunmak istiyorum. Bir yerde; "Biz onların boyunlarına birtakım demir halkalar geçirmişiz. Onlar çenelerine dayanmıştır; o yüzden kafaları aşağıya doğru kalkıktır."[461] bir başka ayette, "Biz kâfirler için zincirler, demir halkalar, bir de cehennem hazırladık."[462] Diğer bir yerde, "Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suya sürüklenecekler. Sonra da ateşte yanacaklar" deniliyor.[463] Elbet-

---

460 Hakka suresi, 31-33. ayetler.

461 Yasin suresi, 8. ayet.

462 İnsan suresi, 4. ayet.

463 Mumin (Garif) suresi, 71-72. ayetler.

teki konumuz farklı olduğu için ben tanrının (kendisine göre suçlu olan) insanlara cehennemde takacağı 70 arşınlık zincirler üzerinde durmayacağım. Sadece ilginç bir ceza yöntemi olduğu için okura hatırlattım.

Araplar **salat** kelimesiyle ilgili, **"Salla fi-s'sibaki"** dedikleri zaman, yarışta ikinci oldu anlamını kasdederler. Dolayısıyla biz bu ayette **tanrı ve melekler Hz. Muhammed'e salat ederler** denmesinden, onu birinci yapmazlar veya onu yakalayıp ateşe atarlar anlamını mı verelim? İslami kesim zora girdiğinde, kelimenin **istilahi/terim** anlamını bir yana bırakıp **sözlük** anlamına sığınıyorsa, ben de derim ki, ayete az önceki anlamı versek (ki zaten kelimenin en yaygın olan sözlük anlamları bunlardı), acaba neden onlarınki olsun da bizimki olmasın! Ama ben böyle diyemem. Çünkü Kur'an'da, Muhammed Peygamber aleyhine bir şeyler yazılması düşünülemez. Zira bu, insan tabiatına aykırıdır.

Tanrının Peygamber'e **salat** getirmesi demek, ona daha fazla önem vermesi demektir. Peki; her ne kadar bu cümle Allah için uygun değilse de, kabul edelim ki uygundur; fakat deminden beri özetini sunmaya çalıştığım Hz. Muhammed hakkında böylesine nahoş olaylarla dolu bir surede (**Ahzab**) Salavat ayetini de göndermesi hiç uygun değildir. Öyleki, **Ahzab** suresinde sözünü ettiğim ayetler indiği sıralarda, 15 yaşında olan **Ayşe** bile; bu suredeki olup bitenlere inanmayarak Hz. Muhammed'e sert tepki gösteriyor: **"Bakıyorum senin Rabbin zevkin için** (ayet gönderme konusunda) **çok aceleci davranıyor"** diyor.[464]

Konumuzla ilgili ayetlerden bir-iki tane daha anlatalım:

Kimileri; Muhammed'in huzurunda **Ebu Bekir**'le **Ömer** arasında bir tartışma olmuş, seslerini normalin üstüne çıkarıp yüksek sesle konuşmuşlar diyor; kimileri de başka isimleri öne sürüp bu tartışmalardan dolayı aşağıdaki ayet inmiştir diyorlar. İsimler o kadar önemli değil; önemli olan olaydır. Ayetin anlamı şu: **"Ey iman edenler; sesinizi Peygamber'in sesinin üzerine çıkarmayın! Ona söz söylerken, birbirinize bağırdığınız gibi yüksek sesle söylemeyin! Yoksa farkında olmadan amelleri-**

---

464 Tecrid-i Sarih Diyanet tercümesi, no: 1721; Kur'an'ın Kökeni, s. 134.

niz/yaptıklarınız boşa gider."[465] Aynı surenin 3. ayetinde Muhammed'e karşı seslerini yükseltmeyen insanların iyiliğinden söz edilirken; 5. ayette, daha önce kendilerinden söz ettiğim Temimoğullarının sabırsızlığına karşılık; **"Eğer sen** (ey Muhammed) **onların yanına çıkıncaya kadar onlar seslerini çıkarmayıp** (seni rahatsız etmeyip) **sabretselerdi/bekleselerdi kendileri için daha iyi olurdu"** deniliyor.

Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken gelen ayetlerden biri de mealen şöyle: Birgün Mekke'nin ileri gelenlerinden Abbas, Umey ve Umeyye bin Halef, Utbe bin Ebi Rabia, Ebu Cehil gibileriyle sohbet ederken, âmâ (iki gözü de kör) olan İbni Ümmü Maktum; **"Sana geleni bana da anlat"** diyor; ancak Hz. Muhammed o an için kendisiyle ilgilenmiyor. Daha sonra **Muhammed**'in bu ilgisizliğine karşı **51** cümlelik **Abese** suresinin başlangıç kısmı iniyor ki; Allah bu ayetlerde Muhammed'i (İbni Ümmü Maktum'a ilgi göstermediği için) azarlıyor; ona karşı takındığı tavrın yanlış olduğunu belirtiyor.

Önce ayetlerin anlamını verelim: **Muhammed**'e hitaben; "Kendine âmâ geldi diye yüzünü ekşitti ve döndü. Ne bilirsin belki o (günahlarından) temizlenir veya öğüt alır da o öğüt kendisine fayda verir. Öğüt almak istemeyene gelince: Onun üzerinde durursun. Onu temizlenmemesinden sana ne! Ancak sana can atarak gelip Allah'tan korkana gelince: Sen ona aldırmıyorsun (...)" **(Abese suresi, 1-10. ayetler)**.

Bu ayetin **İbni Ümmü Maktum** için indiğine ilişkin tüm tefsirlere bakılabilir. Kaldı ki tefsirlere bakmaya da gerek yok. Çünkü ayetlerde, Muhammed'in âmâ'ya yüzünü çevirdiği, onunla ilgilenmediği yazılı; ayetlerde sadece kişinin ismi yok. Elbetteki önemli olan olaydır; kişi ister şu olsun ister bu fark etmez! Ayette geçen; **"Öğüt almak istemeyene gelince; onun üzerinde durursun. Onun temizlenmemesinden sana ne?"** cümlesi de ilginçtir. Çünkü Kur'an'a göre **Peygamber**, insanların imana gelmelerini sağlamak için vardır. Gerekirse bu uğurda savaş da ilan eder; ama her nedense bu cümlede insanları **irşad**

---

465 Hucurat suresi, 2. ayet.

etme konusunda Kur'an'ın temel yaklaşımına ters düşen bir ifade kullanılmış. Peki nedir bunun hikmeti? Hz. Muhammed burada iki önemli neden, iki fayda mülahaza etmiştir. Birincisi: **"Muhammed'in Allah'ı öylesine adildir ki; kendi peygamberi de hata yapsa affetmez, onu bile azarlar"** denilmesini sağlamak. İkincisi ise: İki gözü de kör olan; fakat çok bilgili, sevilip sayılan ve çevresinde etkili biri olan İbni Ümmü Maktum'un gönlünü almak; "Senin için Allah ayet gönderip beni bile azarlıyor" mesajını vermek. Çünkü İbni Ümmü Maktum'u ihmal edip de kendileriyle uğraştığı insanlar nasıl olsa muhaliflerdendi ve onlardan İslam'a bir fayda gelmiyordu.

Bu kişinin ne kadar önemli biri olduğuna ilişkin, kısa bir ipucu verelim: Bu şahıs **Bilal-i Habeş**'den sonra Hz. Muhammed'in ikinci müezziniydi. Ayrıca Muhammed Medine'yi terk ettiğinde, genelde kendi yerine onu vekil olarak bırakırdı. Nitekim **13** sefer Muhammed'e vekalet etmişti. Hatta **Nisa** suresinin ilk inen 95. ayetine haklı olarak itiraz edince, Muhammed Peygamber de; **"Cebrail tekrar inip ayette düzeltme yaptı, ayetin son şekli şudur"** diyerek cümleyi, **İbni Ümmü Maktum**'un istediği kalıba getirdi.[466] İşte böylesine etkili biri olduğu için Muhammed, **Abese** suresinin ilk ayetlerini ikna amacıyla kullanıyor; ancak bunu yaparken de (heyecandan olsa gerek), cümlede Kur'an'ın insanla ilgilenme konusundaki genel bakışına ters gelen; **"Öğüt almak istemeyene gelince; onun üzerinde durursun. Onun temizlenmemesinden sana ne!"** diye bir ifade kullanıyor.

Bilindiği gibi namazlarda daha önce Kudüs'teki **Mescid-i Aksa** kıble olarak kullanılıyordu. Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken yaklaşık 16 ay, namazlarını bu camiye yönelerek kılmıştı. Ancak bunu değiştirip kendi öz memleketi olan Kâbe'ye çevirince, bazıları haklı olarak eleştirilerde bulunuyorlar. Bu insanlar için Hz. Muhammed'e bir ayet indiriliyor: Ayette, özetle; **"Birtakım beyinsizler, Kıble niçin değiştirildi diyecekler"** de-

---

[466] Bkz. *Kur'an'ın Kökeni*, s. 139. **Buhari-Müslim** hadisleri olan *el Lu'lu ve'l Mercan*, no: 1240; *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 1196.

niliyor.[467] Yine değişik ayetlerde kıyamet günü bazı insanlara; "Siz sapkın yalancılar, huyam hastalığına yakalanıp da suya doymayan develer gibi..." diye hitap edileceği yazılı.[468]

Kur'an'a göre: "Meclis"te Nasıl Oturulur?

Mücadele suresinin, 11. ayeti şöyledir: "Ey iman edenler, meclislerde size 'yer açın' denildiği zaman açın ki Allah da size genişlik versin. 'Kalkın!' denildiği zaman da kalkıverin ki Allah sizden iman edenleri yüceltsin..." Burada ayetin niçin indiğine dair İslami kaynaklarda farklı nedenler yazılmış; ancak nedeni o kadar önemli değil. Önemli olan; hayati konular varken tanrının, insanların cemaatlerde nasıl oturması gerektiği konusunda bilgi vermesi, bunun için ayet göndermesi. Doğrusu çok ilginç!

Mücadele suresi 8. ayet şöyle: "(Ey Muhammed!) Bakmaz mısın şunlara ki, kendilerine gizli konuşma yasaklandığı halde yine bunu yapıyorlar. Günah, düşmanlık ve peygambere isyan etmede fısıldaşıyorlar. Senin yanına gelirken de Allah'ın selamladığı şekilde sana selam vermiyorlar. Kendi içlerinde de, 'Allah bu söylediklerimize karşı bize azap etse ya!' diyorlar."

Bu ayette anlatılmak istenen şu: Yahudiler Muhammed'in aleyhinde konuşurlarmış; kendisi buna yasak koyduğu halde yine de devam ediyorlarmış. Hatta onun yanına gelirken normal selam cümlesi olan **"Selamün aleyk"** yerine **"Sam'ün aleyk"** yani ölüm senin üzerine olsun diye hakaret anlamında bir ifade kullanıyorlarmış; kullanırken de alay maksadıyla **"Allah bu söylediklerimize karşı niye bize azap etmiyor"** diyorlarmış, bu yüzden tanrı, gerek görüp az önceki ayeti indirmiş. Tefsirlere ve diğer İslami kaynaklara başvurmaya da gerek yok; zaten ayetin anlamı bu.[469]

---

467 Bakara suresi, 142. ayet.

468 Vakia suresi, 51, 55.

469 Bu konuda **Kadı Beydavi, Taberi, Kurtubi** ve diğer tefsirlere bakılabilir; bunlarda geniş bilgi vardır.

Peygamber'le Konuşmanın Vergisi

Mücadele suresinin, 12 ve 13. ayetleri şöyledir:

"Ey iman edenler, peygambere gizli bir maruzatta bulunmak isterken önce bir sadaka verin. Bu, sizin için hem hayırlıdır, hem de bir temizliktir. Ancak gücünüz yoksa şüphesiz Allah bağışlayandır, rahmeti boldur. Fısıldaşmadan/konuşmadan önce sadaka vermekten korktunuz mu? O zaman Allah size tövbe lutfetti. Hal böyle olunca siz namaz kılın, zekât verin, Allah ve resulüne itaat edin!"

Bu ayetlerin içinde anlatıldığı **Mücadele** suresi Medine'de ortaya atılmıştır. Dikkat edilirse Peygamber'le yapılmak istenen görüşmeler/konuşmalar bile vergiye bağlanmış oluyor. Neymiş; böyle bir yöntemle fakirlere bir kurtuluş yolu bulmak, onlar için yeni bir gelir kaynağı sağlamak istenmiş. Gerçi bu ayette amaç; sadece fakirlere bir gelir sağlamak değil; bununla birlikte kâfirlerle müminler arasında bir ölçü koymaktır diyenler de var. Kişinin imanı zayıf olsa, zaten gelip Muhammed'le konuşmaz gibi yorumlar da yapılmıştır.

Bir de diyelim bir kişi günde defalarca Muhammed'le görüştü; bu ayete göre her görüşme için sadaka verse, zaten iflas eder; vermese, töhmet altında kalır. Doğrusu çok ilginç bir ekonomik model. **Kadı Beydabi** gibileri; **"Bu ayetin iniş sebeplerinden biri de Muhammed'e sorulan lüzumsuz soruların önünü kesmektir"** diyorlar. Gerçekten de bu ayet, bir bakıma Hz. Muhammed'e sorulan zor sorulara karşı bir ambargo niteliğindedir. Bu tür durumlara karşı alınan önlemler konusunda, Kur'an'dan biraz bilgi vermek istiyorum:

Bazı insanlar (özellikle de Yahudiler), Tevrat'ta yanıtı bulunmayan konularda (örneğin; ruh nedir, **Zul'karneyn** kimdir, **Ashab-ı Kehf** kimlerdir vb) Muhammed'e sorular sorarlar. Muhammed cemaate, **"Yarın yanıtını vereceğim"** der. Amacı zaman kazanmaktır. Ertesi gün **Cebrail** bir vahiy getirir. İstediği gelmiştir; fakat yine de net yanıt veremez. İşin içinden çıkması için, tekrar bir ayet ulaştırılır: "Ey Muhammed, herhangi bir iş için **'İnşaallah/eğer tanrı dilerse'** demeden, yarın onu yapaca-

ğım deme!"[470] Bu konuda bütün tefsirlere bakılabilir. Burada **"İnşallah"** ifadesinin kullanılmamasından tanrının duyduğu rahatsızlık dikkat çekicidir. Tanrı kendi kimliğinin anılmasında çok titizdir; nedenini anlamak zor! Öyleki, bu konuda; **"Kestiğiniz bir hayvan üzerinde adımı anmazsanız onun eti haramdır"** diye, özel bir ayet gönderiyor **(En-am suresi, 121)**. Demek ki, Kur'an'a göre; bir hayvanın kesiminde sağlık kurallarına ne kadar uyulursa uyulsun, tanrı adı söylenmedi mi, o hayvanın eti yenmemelidir/haramdır.

Allah'ın, insanlar tarafından sürekli anılmak istemesine ilişkin, Hz. Muhammed'in bir hadisini aktarmak isterim ki bu, **sağlam/sahih** diye bilinen tüm hadis kaynaklarında geçiyor. Hadise şu: Hz. Muhammed bir ara arkadaşlarına şunları anlatıyor: "Süleyman Peygamber birgün 'ben bu gece yüz hanımla da cinsel ilişkiye gireceğim, hepsi de erkek çocuklara hamile kalacak, büyüyünce de Allah rızası için savaşa gidip cihad edecekler' diyor. Ancak bunu söylerken, Allah dilerse anlamına gelen **'İnşaallah'** ifadesini unutuyor/kullanmıyor. Bunun cezası olarak da, Süleyman'ın o gece yattığı yüz kadınından sadece bir tanesi hamile kalıyor, onun da doğurduğu çocuk felçli olarak dünyaya geliyor. Halbuki Süleyman **'inşaallah'** deseydi, o gece sözünü ettiği yüz hanımı da hamile kalır, hepsi de erkek çocuk doğururdu ve onlar büyüyüp Allah rızası için cihad edeceklerdi."[471]

Bu gibi zor sorular konusunda Hz. Muhammed ya Tevrat'tan ya da bilen arkadaşlarından bilgi alırdı. Hatta Tevrat'ı anlamak için Kur'an'ı hazırlayan komisyonun başkanı **Zeyd bin Sabit**'e, Tevrat dili olan **"İbranice'yi öğren!"** diyordu.[472] Muhammed'in Zeyd'e İbranice'yi öğren demesindeki maksadın; gelen mektupları okumak, onlara yanıt vermek olduğu belirtilir. Bu tesbit, tek başına geçerli değil; çünkü o günlerde İbranice, çevrede bulunan

---

470 Kehf suresi, 23-24. ayetler.

471 *Kur'an'ın Kökeni*, s. 171; **Buhari**, Nikâh-19, Cihad-23, Eyman-3, Kefaret-9, Enbiya-40, Tevhid-31, *el Lu'lu ve'l Mercan*, no: 1072-73; **Müslim**, Eyman-no: 1654.

472 Bkz. *Kur'an'ın Kökeni*, s. 42.

önemli devletlerin dili değildi ki, buna bu kadar önem verilsin. Burada maksat; Tevrat'ı anlamak için, bu konuda eleman yetiştirmektir.[473]

Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken, her nedense bir ara ayetler gelmiyor. Bunun üzerine bazıları kendisine; **"Bakıyoruz senin şeytanın bu günlerde seni terketmiş"** diyorlar. Bu gibi olumsuzluklara karşı, şöyle bir savunma ayeti iniyor: **"Andolsun kuşluk vaktine ve sakinleştiği zaman geceye ki senin Rabbin ne seni terk etti, ne de sana darıldı."**[474] Burada dikkatimi çeken nokta; Allah'ın, Hz. Muhammed'i terk etmediğine ilişkin ayetleri gönderirken, bazı varlıklara **(kuşluk vaktine ve geceye)** yemin edip öyle göndermesidir.

Peygamber'le Sohbete Konulan Kota

Az önce değinildiği gibi **Hz. Muhammed**'e zor sorular sorulmasın diye **tedbir ayetleri** geliyor. Bunlardan **Maide** suresi 101-102'de; "Ey iman edenler, size açıklaması yapıldığı zaman yanıtı hoşunuza gitmeyen sorular sormayın. Halbuki Kur'an indirilirken sorarsanız onlar size açıklanır. Allah onlardan (zor soru soranlardan) şimdiye kadar olanları affetti. Allah gafurdur, hakimdir. Sizden önce de böyle soranlar oldu; ama daha sonra kâfir oldular" deniliyor. Ayette geçen **'öncekilerden'**; ya **Salih** Peygamber'in kavminin, ya da **İsa**'ya, "Rabbine söye bize aşağılardan bir yemek göndersin"[475] diyen insanların kasdedildiği tefsirlerde anlatılıyor.

Bu ayetin neden indiği konusunda ihtilaflar/rivayetler pek çoktur. Kimisi Kur'an'da Hac'la ilgili geçen **"Hacca gitmeye gücü olan Allah rızası için gitsin"** ayetiyle (Âl-i İmran, 97) ilgili bazı insanlar (Suraka bin Malik gibi) haklı olarak **"Ayette kasdedilen**

---

473 Bkz. *Kur'an'ın Kökeni*, s. 40 ve devamı.

474 Duha suresi, ilk ayetler; *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, 4/35; **Vahidi**, *Esbab-ı Nuzul*, Duha suresi; **Buhari**, Duha tefsiri, **Müslim**, Eyman'da, no: 1797.

475 Araf. 77-79; Maide, 112-115.

hac'dan gaye her sene mi, yoksa?.." diye soru sorunca, ayet bu yüzden inmiştir diyor. Kimisi de, bazı insanlar[476] bir öğlen vakti Hz. Muhammed'e, **"Ben kimin oğluyum?"** diye soru sormuşlar; bundan ötürü ayet inmiştir diyor. Uzunca anlatılan tefsirlerde daha farklı nedenler de var. Ben onlar üzerinde durmayacağım; burada önemli olan böyle bir yasağın Kur'an'da işlenmesidir. Ayetin iniş nedeni ister şu olsun, ister bu pek fark etmez.

Kur'an'da Sık Sık Tekrarlanan Kelimeler

Şimdiye kadarki açıklamalar, Kur'an'ın içeriğine yönelikti; bu başlık altında ise, biçimsel ayrıntıları ele alacağım.

Hz. Muhammed bir sözünde, **"İnsanlar 100 deve gibidir; bunlardan birine binmek istersin; ama uysal birini seçemezsin/hepsi insanı yere düşürecek tipten"**dir demiş.[477] Hani bir zamanlar **Aziz Nesin**'in, "Türk toplumunun yüzde şu kadarı aptaldır" dediği gibi (insanları bundan tenzih ederim; benim için önemli olan sistemdir; masum insanlara diyecek sözüm yoktur); Hz. Muhammed de insanları deveye benzetmiş ve istediği şekilde yönlendirmiştir. Hele toplum da 14 asır önceki toplum olunca onları etkilemek daha da kolay olmuştur. Kendisi insanları çeşitli konularda etkilemeye çalıştığı gibi; sunacağım konuda Kur'an'da sık sık tekrarlanan kelimelerle farklı bir etkileme yöntemine de başvurmuştur. Uygulanan bu ilginç yöntem hakkında birkaç örnek verelim:

1) Kur'an'da altı ayrı surenin başında[478] **Elif Lam Min"**; yedi surenin başında[479] **"Ha Min"**; altı ayrı yerde[480] **"Elif Lam Ra"**; Şuara ve Kasas surelerinin başında **"Ta Sin Min"**; Şura su-

---

476 **Abdullah bin Huzafe** gibi, *Tecrid-i Sarih*, no: 81 ve 323.

477 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, Hadis no: 2040.

478 Bakara, Âl-i İmran, Ankebut, Rum, Lokman ve Secde surelerinin ilk ayetleri.

479 Mumin, Fussilet, Şura, Zuhruf, Duhan, Casiye ve Ahkaf sureleri.

480 Yunus, Hud, Yusuf, Rad, İbrahim ve Hicr surelerinin ilk ayetleri.

resinin başında **"Ha Min Ayn Sin Kaf"**; Meryem suresinin ilk ayeti **"Kâf Ha Ya Ayn Sad"**; Taha suresinin başında **"Ta Ha"** ifadesi; A'raf suresinin başında **"Elif Lam Min Sad"**; Neml suresinin başında **"Ta Sin"**; Yasin suresinin başında **"Ya Sin"** lafzı; Sa'd suresinin başında sadece **"Sad"** şeklinde tek bir harf vardır. Kaf suresinin ilk ayeti ise **"Kaf"** harfiyle başlıyor. Kalem suresinin de ilk ayeti sadece **"Nun"** harfidir. Bu saydıklarımın anlamı Arap lugatında yoktur. Çünkü bunlar birer harftir. Harflerinse hiçbir dilde tek başlarına anlamları olmaz.

Bazıları, Kur'an'daki benzer harflere tahmini anlamlar yüklemişler; ancak bunun gerçekle ilgisi yoktur. Zaten bu yorumları yapanların hepsi de kendi kaynaklarında; **"Bunlardan neyin kasdedildiğini ancak Allah bilir"** demişlerdir. Gerçekle, kuralla ilgisi olmadığı için ben bu tür yorumlara değinmeyeceğim. Bunlardan, "Bu surelerin başındaki harflerin anlamı Allah'la Muhammed arasında birer şifredir. Dolayısıyla; diğer insanların bunları bilmesi gerekmiyor" yorumu, en yaygın olanıdır. Kur'an'da yaklaşık olarak 30 bağımsız ayet, bu gibi ifadelerden oluşuyor.

Burada **Nasrettin Hoca**'nın şu fıkrası hatırıma geldi: Bir kadına, askerde olan oğlundan mektup gelmiş; kadın okuryazar olmadığı için hocaya götürüp okutmak istemiş. Oğlu, acemiler okuluna gittiği için yazısı okunamazmış. Bu nedenle, hoca kadına "En iyisi sen bu mektubu sakla; oğlun askerden dönünce o okusun. Zira kendisinden başkası bunu anlayamaz" demiş. Aynı espri bu ayetlerin denkleminde de var.

2) "Gürültü ile koşan, ateş saçan, sabahleyin baskın yapan, savurup da tozu dumana katan ve bir topluluğun ortasına dalanlara (savaş atlarına) andolsun ki, gerçekten insan, Rabbine karşı nankördür; buna kendisi de şahittir..." (**Adiyat** suresi, 1-7. ayetler)

3) "Birbiri ardınca gönderilenlere, büküp devirenlere, neşredip yayanlara, seçip ayıranlara, sonra gerek özür için, gerekse uyarı için bir öğüt bırakanlara andolsun ki, size va'dolunan gerçekleşecektir." (**Murselat** suresi, ilk ayetleri)

4) "Saf saf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara (meleklere) and olsun ki, ilahınız birdir. O, hem göklerin, yerin

ve ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir." (**Saffat** suresi, 1-5. ayetler)

5) "O tozdurup savuranlara, ağırlık taşıyanlara, kolaylıkla akanlara, emir dağıtanlara andolsun ki, size vaad olunan elbette ki doğrudur. Ceza ve mesuliyet günü şüphesiz olacaktır." (**Zariyat** suresi, 1-6 vd.)

6) "Şiddetle çekip alanlara, usulcacık çekenlere, yüzerek gidenlere, yarışıp geçenlere, iş çevirenlere andolsun. O günkü şiddetli sarsıntı sarsar. Onu bir şiddetli sarsıntı daha takip eder. Yürekler o gün hoplar, gözler o gün korkudan kalkamaz..." (**Naziat** suresi, 1-9 vd.)

Dikkat edilirse Zariyat, Naziat ve Murselat surelerinde kıyametin kopacağına dair; Adiyat ve Saffat surelerinde de insanın tanrıya karşı nankör olduğuna ve kendi büyüklüğü hakkında az önceki bilinmeyen bazı şeyler üzerine yemin ediliyor. Kur'an'ı açıklayanların çoğuna göre; **Adiyat** suresinde üzerine yemin edilenlerin, savaşlarda hücum eden atlar; **Saffat** suresinde melekler; **Murselat**'ta yine melekler, bir yoruma göre de rüzgârlar; **Zariyat**'ta da rüzgârlar, bulutlar, gemiler ve melekler, **Naziat** suresinde ise insanın ruhunu eziyet ve merhametle alan **Azrail** ekibi melekler, yıldızlar, gemiler olduğunu iddia ediyorlar. Bunlar hakkında çok farklı yorumlar da var; ancak hepsi de tahminden ibaret olduğu için, üzerinde durmaya değmez.

Bu yorumlar da tıpkı ilgili ayetler gibi çelişkilerle dolu. Mesela; İslam inancına göre peygamberlere **vahiy** getiren melek birdir, adı da **Cebrail**. Ama gerek bu ayetlerle ilgili yorumlara ve gerekse Kur'an'da ilgili diğer ayetlerin yorumlarına bakıldığında; birden fazla **vahiy meleği** ortaya çıkıyor. Bu konuda **Hamdi Yazır**'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirinde **Zariyat** suresinin açıklanması kısmına bakılabilir. Keza İslami inanca göre ruhları alan melek de tektir, adı da **Azrail**. Ama **Naziat** suresindeki "**Şiddetle çekip alanlara, usulcacık çekenlere**" ifadesinden; kötü ve iyi insanların ruhlarını alan melekler kasdedilirse (ki cumhurun görüşü de bu), o zaman bir Azrail değil; **birçok Azrail** ortaya çıkıyor. Zira kullanılan kelimelerin hepsi çoğuldur. Zaten birçok Azrail olduğunu ima eden başka ayetler de var. O za-

man şöyle bir sonuç ortaya çıkıyor: **Azrail**, ruhları almaktan sorumlu ekibin başı, diğerleri de herhalde ona bağlı ekipteler. Bu durum aynı zamanda **Cebrail** için de geçerli: Cebrail vahiy getirenlerin başı, diğerleri ise ona bağlı ekipler.

Kısacası: Bu surelerde neyin kasdedildiği kesin olmamakla birlikte, verilen zoraki anlamlar da beraberinde çelişkileri, topluma yararı olmayan anlamları getirmektedir. Daha da netleştirecek olursak; Kur'an'ın Allah'ı "Gürültü ile koşanlar, ateş saçanlar, sabahleyin baskın yapanlar, savurup da tozu dumana katanlar, bir topluluğun ortasına dalanlar..." (**Adiyat** suresi); "Birbiri ardınca gönderilenler, büküp devirenler, neşredip yayanlar, seçip ayıranlar..." (**Murselat** suresinin ilk ayetleri); "Saf saf dizilmişler, toplayıp sürenler, zikir okuyanlar..." (**Saffat** suresi, 1-5. ayetler); "O tozdurup savuranlar, ağırlık taşıyanlar, kolaylıkla akanlar, emir dağıtanlar..." (**Zariyat** suresi, 1-6); "Şiddetle çekip alanlar, usulcacık çekenler, yüzerek gidenler, yarışıp geçenler, iş çevirenler..." (**Naziat** suresi, 1-9) gibi bilinmeyenlerle yemin içiyor. Acaba bunlardan neyi kasdetmiş, böyle bir denklemden ne fayda beklenir sorusuna, nasıl bir yanıt verilebilir ki! Zira ortada kullanılan sıfatlar/nitelikler var; ama nereye gönderme yapıldığı belli değil.

Kur'an'da sık sık tekrarlanan, anlamı kapalı/anlaşılamayan, bazen yararsız, bazen de birbirleriyle çelişen ayetlerin hele az önce belirttiğim gibi hiçbir anlamı olmayan harflerin... eleştirilmesine karşılık olmak üzere; örneğin **Âl-i İmran** suresi 7. ayette özet olarak, **"Kur'an'ın bazı ayetleri muhkemdir/anlamları gayet açıktır; bazıları da müteşabihtir/anlamlarında netlik yoktur. Kötü niyetli olanlar, anlamları açık olmayan ayetleri tartışma konusu yaparlar; ilim sahipleri ise hepsine inanırlar"** dendiği gibi bu anlamda başka ayetler de vardır.

Bu ayetten **ilim sahipleri** ne gibi marifetler çıkaracaklar bilemem. Ancak, Kur'an'ın birçok yerinde; **"Biz Kur'an'ı apaçık bir Arapça ile sana gönderdik"**[481] ifadesi geçer ki bu, az önce sunulan ayetlere ve daha nicelerine tezat teşkil etmektedir. Ma-

---

[481] Şuara-195, Zumer-28, Fussilet-3,44, Zuhruf -3 vb.

demki insanoğlu bu kitaptan sorumludur; o halde neden onun sahibi olduğu iddia edilen Allah bazı ayetlerini anlamsız harflerle göndersin ki!

Kur'an'da Kişisel Özellikleriyle Kınanan İnsanlar

Kur'an'daki **114** sureden biri, Muhammed'in amcalarından **Ebu Leheb**'in kınanmasına ayrılmıştır. Bu sure özet olarak şöyle: "Ebu Leheb'in iki eli kurusun, zaten kurudu da. Malı da kazancı da ona fayda vermedi. O, şiddetli bir ateşe düşecek. Hanımı da odun hamalı olarak boynunda bir ip olduğu halde o şiddetli ateşe girecek."

Böyle bir bölümün Kur'an'a geçmesine neden olan hadise, başta **Buhari** olmak üzere çoğu hadis kaynaklarında anlatılıyor. **İbni Abbas**'tan rivayetle: Kur'an'ın **"Ey Muhammed! En yakın akrabanı uyar"** (**Şuara** suresi 214) ayeti inince, Hz. Muhammed **Safa** tepesine çıkarak; "Ey Abdulmuttaliboğulları, ey Fihroğulları, ey Kılaboğulları, ey Kusayoğulları, ey Lüeyhoğulları, ey Galiboğulları! Sabah oldu uyanın!" diye seslenir. Bunun üzerine -acaba bir şey mi oldu diye- halk meraktan toplanmaya başlayınca **Muhammed**; **"Ben size şu dağın arkasından bazı atlılar çıkacak diye bir haber versem, inanır mısınız?"** diye sorar; onlar da "Şimdiye kadar sen hep doğru konuştun; dolayısıyla bunda da doğru söylediğine inanırız" yanıtını verirler. Bu sefer onlara; "Ben, önünüzde bulunan bir azapla (kıyameti kasdederek) sizi uyarıyorum" deyince, orada bulunan öz amcası **Ebu Leheb, "Yazıklar olsun; bunun için mi bu insanları buraya topladın?"** diye Muhammed'e kızar. İşte bu olaydan sonra, Ebu Leheb aleyhindeki az önceki sure iniverir. **Ebu Leheb**'in hanımı **Ümmü Cemil** -ki aynı zamanda müşriklerin lideri **Ebu Süfyan**'ın kız kardeşiydi- çeşitli vesilelerle Hz. Muhammed'i rahatsız ettiği ve onun aleyhinde propaganda yaptığı için; inen bu **"Tebber"** suresinden o da nasibini alır.

Ebu Leheb'in (**Abd'ül Uzza**) iki oğlu **Utbe** ile **Uteybe** Hz. Muhammed'in damatlarıydı (**Rukiye** ve **Ümmü Gülsüm**'le ev-

liydiler). Muhammed tarafından Ebu Leheb aleyhinde bu sure ortaya atılınca; kendisi her iki oğluna; **"Artık bu aşamadan sonra Muhammed'in kızlarıyla evli kalmanız doğru değil"** diyor, onlar da karılarını boşuyorlar. Muhammed bundan sonra her iki kızını da babaları yaşında olan Halife **Osman**'la evlendiriyor. Elbetteki ilkin **Rukiye**'yi evlendiriyor; kadıncağız ölünce, bu sefer de küçük kızı **Ümmü Gülsüm**'ü onunla evlendiriyor. Bu olay konumuz olmadığı için üzerinde çok durmuyorum.[482]

Kâinatın yaratıcısı diye düşünülen Allah'a, duygusal davranıp **Ebu Leheb** ve eşi gibi iki insanı, kendi Kur'an'ın'da bu şekilde işlemesi, büyüklüğüne yakışmaz! Dünyanın hiçbir anayasasında şahıslar eleştiri konusu olmaz; eğer anayasalarda bir cezadan söz ediliyorsa o ceza genel olarak gündeme gelir. **Ebu Leheb**'in ölümünün üstünden 1400 yıl geçmesine rağmen, hâlâ Kur'an'da onun kınanması devam ediyor ve milyonlarca Müslüman hem normal olarak Kur'an'ı okurken, hem de hergün kılınan beş vakit namazda istedikleri zaman bu sureyi okumakla ahireti kazanmış oluyorlar! Doğrusu, bellidir ki Muhammed Peygamber **Ebu Leheb**'e kızınca, bu yöntemle onu cezalandırma cihetine gidilmiştir.

"Yazıklar olsun sana, kahrolası..." gibi, Allah'ın kızgınlığını belirten ifadeler Kur'an'da birçok yerde geçer. Örneğin; "Kendi fikri adına tahminler yürütenlere yazıklar olsun/kahrolası" şeklinde bir ifade, **Zariyat** suresi 10. ayette geçiyor. Yine "O -kâfir olan kişiyi kasdederek- düşündü, ölçtü-biçti. Kahrolası nasıl ölçtü-biçti!" şeklinde ayrı bir açıklama da **Müddesir** suresi 17-19. ayetlerinde geçmekte. **Abese** suresi 17. ayetinde; "Kahrolası insan ne nankör bir şeydir!" deniliyor. **Buruc** suresi 4. ayette; "İçi ateşle dolu yanan o hendekleri hakedenlere lanet olsun" anlamında bir ifade kullanılıyor. Kitabın 7. bölümünde benzer kızgınlık ifadeleri konusunda başka örnekler de verilmişti.

Anlatılanlardan her şey anlaşılıyor; ancak yine de olayın özünü somutlaştıralım: Ebu Leheb'in o toplantıda Hz. Muhammed'e karşı kullandığı; "Sana yazıklar olsun/kahrolası" gibi anlamlara

---

482 Bkz. *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları.*

gelen **"Tebben leke"** Arapça ifadesinin Kur'an'daki bu surede kullanılması, aynı zamanda da bu sureye isim olması enteresandır! Başta **İbni Kesir tefsiri** olmak üzere diğer birçok tefsirde **Tebbet** suresi hakkındaki açıklamalar yapılırken; Muhammed'le Ebu Leheb arasında yaşanan bu olaydan da genişçe söz etmekte; Ebu Leheb'in Muhammed'e karşı kullandığı **"yazıklar olsun/kahrolası..."** ifadesini almakta; konuya ilişkin hadisleri de aktarmaktalar.[483]

Hz. Muhammed'i ara sıra rahatsız eden Ebu Leheb'in hanımı **Ümmü Cemil**'in, İslam'da hakaretvari bir tarzda ele alınması kadar yanlış birşey olamaz. İslam'da kadın insandan sayılmadığı gibi, o dönemde de -istisnalar hariç- hem pek o kadar kendisine önem verilmiyordu, hem de kimse onları ciddiye alıp problem yapmıyordu. Dolayısıyla Muhammed'in, tenezzül edip de bir kadını, kendisine karşı yaptığı bazı negatif davranışlardan dolayı problem yapıp bu kadar rencide etmesine bir anlam vermek güç.

Ümmü Cemil hakkında, az önceki surede şöyle deniliyordu: **"Onun hanımı da odun hamalı olarak boynunda bir ip olduğu halde -cehenneme girecek!"** Benzer ifadeler; gerek **Bakara** suresinin 24. gerek **Â-li İmran** suresinin 10. ayetleri ve gerekse Kur'an'ın ilgili diğer ayetlerinde **"Cehennem ateşinin yakıtı insanlarla cinler ve taşlardır"** şeklinde geçiyor. Ancak burada, cehennemde yeni bir yakacak malzemesinin varlığından da söz ediliyor: **"Odun!"**

İslam âlemince pek kabul görmeyen şöyle bir yorum da yapılabilir: "Muhammed'e karşı kin besleyip kendi sırtıyla odun taşıyarak onun yolu üzerine atan Ebu Leheb'in hanımı da cehennemlik olacak!" şeklinde bir kurtarma yorumu. Yani kadının, odun hamalı oluşunu bu dünyaya alıp ahireti karıştırmayacağız. Ama maalesef bu durumda da makul bir anlam ortaya çıkmaz. Kaldı ki bu yorum, İslami yazarlar tarafından bile kabul görmüş değildir. Yani İslam alimleri katındaki genel görüş; kadının cehennemde odun taşıyıcılığı yapacağıdır.

---

483 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, 9/245 ve devamı.

Bu ayet dışında Kur'an'da cehennem odunundan söz eden başka bir ayet yok. Bellidir ki, taciz amacıyla zaman zaman Hz. Muhammed'in geçtiği yollar üzerine çalı-çırpı atan Ebu Leheb'in hanımı da tıpkı kocasının Muhammed'e karşı kullandığı ifade nasıl Kur'an'a geçirildiyse onun hakkında da cehennemde uygulanacak ceza yöntemi yine kendisinin Muhammed'e karşı kullandığı odun cinsinden seçilmiştir. Tam burada, şunları da sormamız gerekiyor: Acaba bu kadından başkası da cehennemde bu şekilde odun taşıyıp ceza görecek midir? Yoksa bu ceza yöntemi, sadece Ebu Leheb'in hanımına mı özgüdür?

Peygamber Yanılırsa Ne Olur?

Kıyamet suresinin 16-19. ayetlerinde; "Ey Muhammed, Kur'an sana indirilirken acele ederek dilini oynatma. Çünkü Kur'an'ın (senin kalbinde) toplanması da, (sana) okutulması da bize aittir -onun garantörü biziz. Biz (burada bizden kasıt Cebrail'miş) okuduk mu sen bizi takip et" deniliyor. **Taha** suresi 114. ayetinde ise; "(**Cebrail** tarafından) sana vahiy tamamlanmadan Kur'an'ı okumakta acele etme" deniliyor. Gerek bu iki ayetten ve gerekse az önce sözünü ettiğim "İnşaallah demeden falan işi yaparım" sözü ve benzerlerinden anlaşılan şudur ki; Hz. Muhammed zaman zaman yanılmış, yanlış bilgiler vermiş. Gerekçe olarak da, **"Ne yapayım Cebrail konuya ilişkin ayeti henüz bitirmeden ben acele ettim. O yüzden, yanlış bilgi verdim!"** demiş ve bu tür ayetler Kur'an'da yer almıştır. Konuyla ilgili İslami çevrelerde şöyle yorumlar da yapılmış: "Kur'an'ın bazı ayetleri pek açık değilmiş, Muhammed bunların ikinci bir ayetle açıklamalarını Allah'tan beklemeden kendi kafasından yanıt vermeye kalkışmasın diye bu ayetler inmiştir."

Bir kere tanrının bazı ayetlerini önce kapalı ifadelerle, bulmaca şeklinde gönderip daha sonra açıklama gereğini duyup ikinci bir ayet göndererek onları izah etmesine gerek yoktur. Tanrı neden buna ihtiyaç duysun ki! Ne demek istiyorsa, bir defada açık bir biçimde belirtse daha makul değil mi? Ayeti ilk önce muğlak

gönderip daha sonra ikinci bir ayetle açıklamasına ne gerek var! Bir de madem tanrı bu ayetlerde; **"Ben Kur'an'ı senin kalbine yerleştirdim"** diyor ve başka yerde de **"Kur'an'ı biz gönderdik, onu biz koruyacağız"** (Hicr, 9); o halde neden birgün adamın biri güzel bir cümle okurken Hz. Muhammed ona; **"Allah senden razı olsun; ben artık o ayeti unutmuştum, sen bana hatırlattın; yeniden Kur'an'a alırım"** desin ki![484]

Hani kırktan fazla vahiy kâtipleri vardı? Neden Halife **Osman** zamanında o da Halife **Ömer**'in teklifi üzerine Kur'an toplanırken; taşlar üzerinde (lihaf), deri (Rika), kemikler (ektaf), ağaç parçaları (ektab) üzerinde yazılı olan ayetlerle iki şahit gösterip **"Bende de şu, şu ayetler vardır"** diyen kişinin elindeki cümleler (sağlıksız bir biçimde) ayet olarak kabul edilip Kur'an'a yazılıyordu ki? Bu da ayrı bir sorun.

Muhammed, Allah Adına Kendini Sorguluyor

İşe, konumuzla ilgili ayetlerle başlayalım:

Hakka suresi 43-47. ayetler: "O (Kur'an) âlemlerin Rabbinden indirilmiştir/gelmiştir. Eğer o elçi (Muhammed) bize atfen/Allah'tan geldi diyerek bazı ayetler uydursaydı, elbetteki biz bundan dolayı onu kuvvetle yakalar, sonra onun şahdamarını keserdik. O zaman da sizden hiç kimse onu koruyamazdı."

Yunus suresi 94-95. ayetler: "Ey Muhammed! Sana gönderdiğimizden (Kur'an'dan) eğer şüphe edersen, o zaman kendinden önce kitap okuyanlardan (ehl-i kitaptan) sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak olan geldi. Sakın şüphecilerden ve Allah'ı inkâr edenlerden olma! Sonra kaybedenlerden olursun." (Bu ayetle tescil ediliyor ki; Hz. Muhammed zamanında Kur'an'da olup bitenleri kendisinden daha iyi bilen insanlar varmış; peki ehliyetli bulunan o jüri heyeti acaba kimler?)

---

484 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet tercümesi, no: 1149; *el Lu'lu ve'l Mercan*, no: 451; *Kur'an'ın Kökeni*, s. 140.

Hud suresi 35. ayet: "Yoksa onu (Kur'an'ı) uydurdu mu diyorlar? De ki, eğer uydurdumsa bunun günahı benim boynumdadır."

Nisa suresi 82. ayet: "Eğer bu Kur'an Allah'tan başkasından gelmiş olsaydı, o zaman içinde birçok tutarsizlıklar olurdu."

Enfal suresi 32. ayet: (İnanmayanların) "Ey Allah, eğer bu kitap senden gelmiş hak bir kitapsa, durma bizim üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azap ver."

Enfal suresi 33. ayet: (Demelerine karşılık Allah) "Halbuki sen (ey Muhammed) onların arasında iken Allah onlara (senin hatırın için) ceza vermez." (Şu an dünyada milyarlarca insan çeşitli sıkıntılardan ötürü feryat edip bir kurtarıcı arıyor; ama kutsal kitaplara göre dar günün tanrısı yardıma gelmiyor. Hz. Muhammed'e gelince, anlatıldığı gibi en ufak bir rahatsızlığında Allah-Cebrail hemen hazır-nâzır. Kişiye özel tanrıya Sumerlerde de rastlanır; her kralın ayrı ayrı tanrısı vardı.)

İsra suresi, 90-94. ayetler: "İnanmayanlar, (Muhammed'e) eğer bize yerden bir pınar akıtmazsan, yoksa hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçe oluşturup ortasında da şırıl şıkıl akan ırmaklar akıtmazsan, yahut iddia ettiğin gibi (ceza olarak) gökyüzünden üstümüze parça parça cisimler göndermezsen, veya Allah'ı, melekleri bizim karşımıza getirmezsen veya altından bir evin olsun ya da göğe çıkıp bize (sözlü değil) yazılı bir kitap getirmezsen biz sana asla inanmayız diyorlardı. Ey Muhammed onlara de ki, Rabbin şanı yücedir; ben ancak elçi olan bir beşerim!"

Maide suresi 67. ayet: "Ey Resul, sana Rabbinden geleni duyur. Etmezsen Allah'ın verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur." (Ancak bu öngörü doğru çıkmamış olacak ki; sağlam kaynaklarda Muhammed'in bir Yahudi kadının suikastıyla öldürüldüğü iddia edilmektedir.[485] Ayrıca Uhud harbinde yaralandığı ve dişlerinin kırıldığı da saklanamayan bir gerçektir.

---

485 **Buhari**, Megazi, 83; Bkz. *Kur'an'da Kadın ve* Hz. *Muhammed 'in Hanımları*, s. 190.

Bir ayette, "Allah Bedir harbinde bizim yardımımıza bin melek (savaşçı) gönderdi"; bir başka ayette ise, "üç bin, beş bin melek gönderdi" deniliyor.[486] Hz. Muhammed bir yıl sonra Uhud harbinde kaybettiğinde; özetle, "Savaşta kazanmak varsa, kaybetmek de vardır. Daha önce de biz (Bedir'de) kazandık, bu sefer aleyhimize oldu. Allah bazen bir tarafa, bazen de öbür tarafa kazandırır"[487] diye ayet indiriliyor.

Aslında insanlara Kur'an'ın içini açmamışlar; insanlar dini konularda gerçekten cahildir. Burada Hz. Muhammed'in Kur'an'a inandırıcılık kazandırmak için başvurduğu farklı bir yönteme, birkaç örnek ayetle değinelim:

* "Biz bu kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Andolsun ki, bu kitapta her meseleden sergiledik. Bu kitabı sana, her şeyi açıklamak için gönderdik."[488]

* "Onlar hâlâ Kur'an'ı gereği gibi düşünüp anlamaya çalışmazlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı mutlaka onda birçok çelişkiler bulurlardı."[489]

* "Ey Muhammed! De ki: Yemin olsun, eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın benzerini getirmek üzere toplanıp birbirlerine yardımcı olsalar bile, yine onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir."[490]

* Yoksa, "Onu kendi uydurdu" mu diyorlar? O halde sen de onlara de ki: 'Haydi siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin. Allah'dan başka çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın. Eğer doğru söylüyorsanız' (bunu yaparsınız). Yok eğer bunun üzerine size cevap vermedilerse, artık bilin ki, bu Kur'an ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Artık Müslüman oluyorsunuz, değil mi?"[491]

---

486 Enfal suresi, 9; Âl-i İmran suresi, 125.

487 Âl-i İmran suresi, 140. ayet.

488 En'am, 38; Kehf, 54; Rum, 58; Zumer, 27; Nahl, 89. ayetler.

489 Nisa, 82.

490 İsra, 88.

491 Hud, 13-14.

* "Eğer kulumuza (Hz. Muhammed'e) indirdiğimizden (Kur'an) şüphe içinde iseniz, haydi onun gibi bir sure getirin, Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın; eğer doğru iseniz. Yok yapamadıysanız ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o halde yakıtı insanlar ve taşlar olan, inkârcılar için hazırlanmış ateşten sakının."[492]

* "Bu Kur'an, Allah'dan başkası tarafından uydurulamaz, lâkin kendinden önceki kitapları tasdik eder ve o kitabı (levh-i mahfuzu) ayrıntılı olarak açıklar. Onda şüphe edilecek hiçbir şey yoktur. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. "Onu o (peygamber) uydurdu" mu diyorlar? De ki; "Haydi siz de onun gibi bir sure getirin ve Allah'dan başka, çağırabileceğiniz kim varsa, onu da yardıma çağırın. Eğer sözünüzde sadık iseniz (bunu yapın).[493]

İlginçtir, bazı yerlerde "Kur'an'ın bir benzerini yapamazsınız" denirken; bazı ayetlerde "Kur'an'ın benzerini yapın!"; bazılarında "Kur'an'ın tümünü değil de sadece onun 10 suresini/bölümünü meydana getirin!"; kimilerinde ise "Haydin bakalım gücünüz varsa ona benzer sadece bir sure/bölüm ortaya çıkarın!" deniliyor. Doğrusu ortada tuhaf bir durum var.

Balıkesirli bir ilahiyatçı profesör hocamız vardı. Birgün bize bir anısını anlattı; konumuza da uyuyor. Şöyle diyordu: Ben henüz İmam-hatip orta kısımda okuyorum. Çevrede takvasıyla, Arapçasıyla meşhur bir hoca bir Cuma günü bize gelip camide vaaz verdi. Ben de dinlemeye gittim. İlmihalden bir şeyler anlatıyor; ara sıra konuşmalarında **"E's-Sa'leb'u ve'l Unkud"** diye iki kelimelik Arapça ifadeyi de kullanıyordu. Ne ben ne de başkası bunun anlamını bilmiyor; "Arapçayı çok iyi biliyor, allame-i cihandır" sonucuna varıyorduk. Vaazı bitince, herkes elini öpmek için kuyruğa girmişti.

Daha sonra İlahiyata gittiğim sıralarda o cümlenin ne anlama geldiğini öğrendim; meğerki **"Sa'leb"** Arapça'da tilki, **"Unkud"** da üzümmüş, halkı etkilemek için konuşması arasında bir nevi nakarat gibi sık sık kullanıyormuş. İşte böylesi boş şeylerle

---

492 Bakara, 23-24.

493 Yunus, 37-38.

insana elini öptürmeyi başarıyordu diye anlatıyordu hoca. Gerçekten inananların çoğunun durumu bu. Ben de bunun içinden geldim, ben de böyle inanıyordum. Özellikle ölümden sonraki ütopya, cahil insanlar üzerinde çok olumsuz etki yapar. Ölümden sonraki korku yüzünden, Kutsal Kitaplarda ne kadar yararsız/inanılmaz efsaneler anlatılmış olsa da, inananlar inançlarından kolay kolay vazgeçmezler.

Şura suresi 23. ayette; Hz. Muhammed'e hitaben, **"De ki, ben sizden yakınlıkta sevgiden başka bir şey istemiyorum"** deniliyor. Bir insan daha ne ister! Kadın desen düzinelerce, ganimet desen tüm yetki onda. Kendisi şöyle dursun; uzak yakın tüm akrabalarına ganimetten pay verebiliyor vb.

Hatırlanacağı gibi daha önce; **ben İsa ile İbrahim'e ayrı, Muhammed'le Musa'ya da ayrı olarak bakıyorum ve ileride 8. bölümde buna biraz değineceğim** demiştim. Bana göre bu konu çok önemlidir. Evet; biz hep kutsal dinlerin görünen dökümanları (Tevrat, İncil, Kur'an ve hadisler gibi), sonuçları üzerinde durup bu şekilde değerlendirmemizi yapıyoruz. Elbetteki bu da doğru ve önemlidir; ancak **İsa** ve **Muhammed** gibi önemli dini liderlerin ortaya çıktıkları dönemlerin sosyal, siyasal, felsefi, tarihi, teolojik... koşullarını ele almadan, bunları hesaba katmadan değerlendirme yaparsak -ki yapıyoruz- bu, işin en kolay tarafı oluyor. İsterim ki bunları çok kökten, tarihin derinliklerinden ele alarak yaklaşalım.

Tekrar ediyorum; şu an yaptığımız da doğru ve gereklidir; ancak derinlemesine bir yaklaşım değildir. Bu anlayışla yeni bir çalışmaya başlamayı şimdiden düşünüyorum. Evet; bana göre **İsa** ile **İbrahim** insanlığa yararlı olmuşlar; inançlarını insanların lehine kullanmışlardır. Ancak, **Musa** ile **Muhammed** için aynı şeyleri söyleyemem. Bu konuyu, birkaç örnekle açmak istiyorum. Zaten Kur'an'la Tevrat içiçe, Kur'an Tevrat'ın bir biçimiyle özetidir. Ancak İsa ve İbrahim'le ilgili iddialarıma ilişkin önemli bir-iki örnek sunacağım.

Kur'an'da deniliyor ki: İbrahim Peygamber kendi oğlunu Allah rızası için (kurban niyetiyle) kesmek istemiş; hatta onu yere sererek bıçağı eline alıp kesmek üzereyken, Allah cennetten bir

koç gönderip **"Oğlunu kesme; bu hayvanı kes!"** demiş.[494] Bu konu hakkında bugüne kadar şunlar söyleniyordu: "Biz nerde din iman nerde! Baksana İbrahim Peygamber kendi oğlunu bile Allah rızası için kesmek istemiş, ne kadar dindar, Allah'a nasıl da bağlıymış..." Bu tür anlatımlarla olay, gerçeğinden saptırılarak duygusal ve zararlı bir macraya çekiliyor.

Bana göre hadise şudur: İbrahim Peygamber döneminde insan, tanrı için kurban edilirdi. **İbrahim** bu cinayetleri önlemek için bir formül bulmak istemiştir. Ancak eğer burada işi Allah'a havale etmeseydi, **"Allah cennetten koç gönderdi, artık böyle yapmayın"** demeseydi kimse ona inanmazdı. Yani; İbrahim'in bu efsanesinde kendi oğluyla bir danışıklı döğüş söz konusudur. İbrahim, Muhammed'den yaklaşık 2500 yıl önce, bunu tanrı adına yaptığı halde, yine millet Allah adına insanları kurbat etmeye devam ediyordu. Nitekim Hz. Muhammed'in babası **Abdullah** da, nerdeyse Muhammed'in dedesi **Abdulmuttalib** tarafından (Allah rızası için) kesilip kurban edilecekti. Sadece Tevrat ve Kur'an'ı baz alsak bile, ben bu bilgilerden; Hz. **İbrahim**'de de Hz. **İsa**'daki gibi insanların çıkarlarına uygun bir düşüncenin var olduğunu görüyorum.

İsa'da ise (zaman faktörünün de avantajından olsa gerek); daha farklı, filozofik bir düşünce görüyorum. İsa'nın babasız dünyaya geldiği konusuna girmek istemiyorum. Beni ilgilendiren, onun hayatla ilgili yanıdır. Ancak İncil'de var olan şu bilgiyi de göz ardı etmemek lâzım: **İsa**'nın annesi **Meryem**, daha önce **Yusuf** adında biriyle nişanlanmıştı.[495] Bana göre eğer tanrı olağanüstü bir şekilde bir insanı yaratmak istiyorsa; o zaman kadından değil, erkekten yapsa biraz daha garip gelebilirdi. Bir kere sormak gerek: Neden ta **İsa**'ya kadar; kutsal dinlere göre insanın tanrılaştırılması olayı yoktu da, **İsa** ile ortaya çıktı? Bu soruya verilen yanıt çok önemlidir. İnananlar, **İbrahim**'in, oğlunu kesmeye teşebbüsünü nasıl yanlış bir şekilde değerlendirmişlerse - ki aynı anlayış sürüyor-, İsa için de, **"Allah'ın oğludur, ne bü-**

---

[494] Saffat, 101-107.

[495] Matta İncili, 1/16; Luka İncili, 3/23.

yük bir insandır..." türünden bir inanış var. İnananlar arasında var olan bu değerlendirme, İsa'nın gerçek kimliğini yansıtmıyor.

Ben İsa'da **Hallac-ı Mansur**'un, **"Ene'l Hak"** felsefesini görüyorum. Kur'an ve İncil'de bunu teyit eden çok somut örnekler var. **İsa** katında, en kutsal olarak insandır. Mesela; hasta olan birini, cumartesi günü tedavi ediyor. Yahudilikte cumartesi günü iş yapmak yasak olduğundan, Yahudiler ona itiraz ediyorlar. Hz. İsa onlara; **"Siz çarpıtıyorsunuz! Cumartesi günü insan içindir; insan cumartesi günü için değildir"** diyor ve **"İnsan, aynı zamanda cumartesinin Rabbidir"** diyor.[496]

Yine birgün kendisinden; "Bir kadın önce bir erkekle evlenmiş; daha sonra erkek ölünce bu sefer onun kardeşlerinden biriyle evlenmiş. Sırayla evlendiği yedi kardeşin hepsi de ölmüş. Acaba dul kalan bu kadın kıyamet günü hangi kardeşe düşecek?" diye soru sormuşlar. **İsa** onlara; "Siz çarpıtıyorsunuz! Bu kadın kıyamet günü evlenmeyip gökte melekler gibi yaşayacak. Şunu bilin ki, Allah yaşayanların Rabbidir; ölülerin değil!" yanıtını vermiştir.[497]

Ben bundan, İsa'nın tanrıya inanmadığını kasdetmiyorum. Gayem, adı geçen dini liderlerden kimin mukaddesatını toplum yararına, kimin de kendi şahsi yararına kullandığını belirtmektir.

İncil dışında Kur'an'da da İsa hakkında **"Ene'l Hak"** belirtilerini görüyoruz. Mesela; **Maide** suresi 116. ayetinde **İsa**'ya hitaben; **"Ey Meryemoğlu İsa, sen mi insanlara: 'Beni ve annemi, Allah'tan başka iki tanrı edinin' dedin? Hâşâ, dedi, sen yücesin, benim için gerçek olmayan birşeyi söylemem bana yakışmaz. Eğer demiş olsam, sen bunu bilirsin, sen benim nefsimde olanı bilirsin, ben ise senin nefsinde olanı bilmem, çünkü gaybları bilen yalnız sensin!"** denilmektedir.

Ayette Allah'la İsa arasında geçen bu konuşmayı kim görmüş, bunun ispatı nedir sorusuna kim yanıt verebilir ki! Şunu da kabul etmek gerekir ki; İsa o günkü koşullarda bundan daha ziyadesini yapamazdı. Etrafında kendisine destek veren sadece

---

496 *Markos İncili*, 2/23-28; *Luka İncili*, 6/2-5.

497 *Matta İncili*, 22/23-33; *Markos İncili*, 12/18-27 ve *Luka İncili*, 20/27-38.

oniki arkadaşı **(havari)** ile annesi **Meryem** ve kendisine hizmet eden **Mecdelli Meryem**'den başka kimse yoktu; karşısında da koskocaman bir Roma İmparatorluğu vardı. Kaldı ki bu oniki havari içinde kendisine ihanet edenler de vardı. Örneğin; **Yahuda Iskaryot** oniki havariden biri olup İsa'yı ele veren kişidir. Onun İsa'yı ele vermesi sonucu, İsa çarmıha gerildi.[498]

---

498 *Markos İncili*, 14/10-21, 43.

BİTİRİRKEN

Baştan beri izah edildiği gibi, çeşitli nedenlerden dolayı insanlar tarafından var edilen, zaman içinde tanrı buyrukları olarak insanlara kabul ettirilmeye çalışılan tüm kutsal dinler insan kökenlidir. Kur'an ve Tevrat'taki bilgilere göre peygamberlerin hemen hepsi Filistin, Mısır ve Arap coğrafyasından çıkmıştır. Ama hepimizin bildiği gibi bu bölgeler şu an her yönüyle 3. dünya ülkeleri durumundalar. Hal böyle iken, tanrı buralara bu kadar müdahale etti, özen gösterip görevliler gönderdi de neyi halletti, şimdilik neden suskun, neden şu an özel olarak bu bölgelerdeki, genel olarak da dünyadaki mezalimi seyrediyor denilmez mi! Farklı bir ifade ile, iddia edildiği gibi eğer Kutsal Kitapların arkasında insan dışında güçlü bir yaratıcı varsa, maalesef ortalığı boş bırakmıştır. Çünkü gönderdiği kitaba inananlar, görüldüğü gibi her yönüyle can çekişiyorlar.

Şu bir realitedir ki, eğer Avrupa, ABD gibi ülkeler, İslam âlemine kapılarını açsalar; oralarda yaşayanların ezici çoğunluğu hem İslam ülkelerindeki kötü idareden, hem de açlık (petrol gibi doğal kaynakları saymıyorum; çünkü bunlar çalışmayla temin edilmiyor) gibi nedenlerden dolayı ülkelerini terkederler! Hani kutsal kitaplara göre tanrı kurtarıcıydı! Onun müdahale ettiği tüm coğrafyada, demokratik ülkelere nisbeten sanki Ortaçağ hayatı yaşanmıyor mu?

Burada önemli olan bir noktaya, bir soru ile değinmek istiyorum: Ben o kadar dinleri eleştiriyorum; sanki tüm insanlar dinleri terk edip materyalist olsalar, dünyaya her alanda huzur mu gelecek? Bütün insanlar din tabusundan kurtulsalar bile, sadece dinsiz olmakla bir şey halledilmez/bunu kabul ediyorum. Ancak,

eğer insanoğlu ütopik olan, üstelik de kazanmaları bomboş şeylere bağlanan ölüm ötesi ümit ve korkudan/cennet-cehennem hayalinden kurtulmuş olsa, o zaman bu dünyada rahat etmesi için önüne konan her program ve eyleme baştan hayır demez. Eğer sırf dini inançlarına göre hareket ederse; o vakit iyi bir sistemin yeryüzüne gelebilmesi için katkı sunmak şöyle dursun; tam aksine dine karşı gelenlere savaş açar. Bu durumda dünyaya huzur gelemeyeceği gibi; "Atı alan Üsküdar'ı geçer" misali; sömürücü kesimin işi kolaylaşır; bugün Müslümanlar gibi, insanların ezici çoğunluğu da hep köleliğe mahkum kalır. Çünkü onlara göre; Kutsal Kitaplarda yazılanlar Allah kelâmıdır ve alternatifi olmayan nihai yasalardır ve başka bir şeye de gerek yoktur.

Dediğim gibi sadece dinleri terk etmek, insanı kölelikten kurtarmıyor. İnsanın eğitilecek rastgele bir varlık olmadığını, tam aksine tüm insanlıktan sorumlu olduğunu bilerek bu inancı özümlemesi gerekiyor. İnsan denizdeki balık gibidir. Balık, içinde yaşadığı denizin ne kadar büyük olduğunu bilmez. Tıpkı bunun gibi insanların çoğu da, insanoğlunun ne kadar büyük bir varlık olduğunu farkedemediği için, çözümü daima insanın dışında aramaya çalışmışlar. Halbuki demokraside, felsefede, teknolojide ve insanlık için elzem olan diğer alanlarda gelinen aşamada insan, sadece ve sadece kendi emeğine borçludur; bunun ötesi yoktur.

Kendimi, dünyadaki çelişkiler tümden biter ütopyasına kaptırmıyorum; ama en mükemmel olana ulaşmak için evvela din tabusundan kurtulmak şarttır diyorum. Eğer insanoğlu dinden medet ummaktan vazgeçip çözüm getiricinin ancak kendisi olduğunun farkına varırsa, o zaman kurtuluş için en zor engel atlatılmış demektir. İşin zorluğu bilinmelidir; ancak başarılması imkânsız değildir. Her şeyden önce ümitsizliğe gerek yok; eğer insanoğlu bilinçlenip evrenselliği amaç edinirse; o zaman işler kolaylaşır.

KAYNAKÇA

A. Draz: *Kur'an'ın Açıklamasına Doğru*, çev. Prof. Dr. **Salih Akdemir**, 1983, Ankara.

A. J. Wensinck: İslam Ansiklopedisi, MEB yay.

Åke Sjöberg: *Sumerians Temple Hymns*, Philadelphia, 1969.

Alberto Carlo Carpiceci: *Art and History of Egypt*, İtalya, 1994.

Arif Tekin: *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları*, Berfin yay, 2010 İstanbul. (İlk Baskı: *Muhammed ve Kurmaylarının Hanımları*, Kaynak yay, 2001, İstanbul.)

Arif Tekin: *Kur'an'ın Kökeni*, 5. baskı, Berfin yay, 2013 İstanbul. (Birinci Baskı: Kaynak yay, 2000, İstanbul)

C. Brockelmann: *İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi*, çev: Prof. Dr. **Neşet Çağatay**, 1954, Ankara.

Caetani Leone: *İslam Tarihi*, çev: **Hüseyin Cahit**, 1924-27, İstanbul.

C. Zeydan: *İslam Medeniyeti Tarihi*, çev. **Zeki Megamiz**, 1974, İstanbul.

François Thureau-Dangin: *Die Sumerischen und akkadischen königs inschriften*, Liepniz, 1907.

Emile Dermenghem: *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. **Reşat Nuri**, 1930, İstanbul.

Julius Wellhausen: *Arap Devletleri ve Sukutu*, çev. **Fikret Işıltan**, 1963, Ankara.

İbni Kelbi: *Kitab'ul Asnam*, çev. **Beyza Çevirgel**, 1961, Ankara.

İsmail Hamdi Danişmend: *Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?*, 1978, Konya.

Max I. Dimont Jews: *God and History*, 1962, Newyork.

Maxime Rodinson: *Hz. Muhammed*, çev. **Atilla Tokatlı**, 1968, İstanbul.

Muazzez İlmiye Çığ: *Kuran İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak yay., 1995, İstanbul.

Muazzez İlmiye Çığ: *İbrahim Peygamber*, Kaynak yay., 1997, İstanbul.

Mebrure Tosun-Kadriye Yalvaç: *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Şaduğa Fermanı*, TTK yay. 1989, Ankara.

Samuel Noah Kramer: *Sumer Mitolojisi*, çev. **Hamide Koyukan**, Kabala mat. 1999, İstanbul.

S.N. Kramer: *Tarih Sumer'de Başlar*, çev. **M. İ. Çığ**, Türk Tarih Kurumu yay. 1989, Ankara.

S.N. Kramer: *The Sumerians; Their History, Culture and Character*, 1963, Chicago.

S.N. Kramer: *Mythologies of Ancient World*, 1961 American.

Osman Keskioğlu (Dr.): *Kur'an'ı Kerim Bilgileri*, Diyanet yay. 1997, Ankara.

Orhan Hançerlioğlu: *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 1966, İstanbul.

Robert Cooper: *Thirteen Lecturs of Bible*, 1846, Boston.

Watt W. Montgomery: *Hz. Muhammed*, çev: **H. Örs**, 1963, İstanbul.

Van Vloten, Tremell William Calloley: *Religion what is it?*, 1979, Newyork.

Zekeriya Kitapçı: *Yeni İslam Tarihi ve Türkler*, 1994, Konya.